

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 14 (273) ЛИПЕНЬ

2013

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

*За матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної конференції
„Ключові проблеми сучасної
германської та романської філологій”*

№ 14 (273) липень 2013

Частина III

Засновано у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(філологічні науки)
Постанова президії ВАК України від 18.11.09 № 1-05/5

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 10 від 30 травня 2013 року)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступники головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Глуховцева К. Д.,**

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

Редакційна колегія серії «Філологічні науки»:

доктор філологічних наук, професор **Блохіна Н. Г.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич В. М.,**

доктор філологічних наук, професор **Глуховцева К. Д.,**

доктор філологічних наук, професор **Гриценко П. Ю.,**

доктор філологічних наук, професор **Зеленько А. С.,**

доктор філологічних наук, професор **Фоменко В. Г.,**

доктор філологічних наук, професор **Дмитренко В. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор філологічних наук, професор **Трошева Т. Б.,**

доктор філологічних наук, професор **Червинський П. П.**

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ

до технічного оформлення статей

Редколегія „Вісника” приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) — 3,8 см; верхній колонтитул — 1,25 см, нижній — 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 12 (271), 2013.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова „Література” або після слів „Література і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 15 рядків (українською, російською) та 22 рядки (англійською) мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри, домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

ЗМІСТ

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ І КОМУНІКАТИВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РІЗНОЖАНРОВИХ ТЕКСТІВ

1. Ананьян Е. Л. Алюзія та її стилістичний потенціал в художньому тексті (на матеріалі англomовної емотивної прози).....	6
2. Бернар Г. Б. Тема-рема-тична структурованість діалогу у п'єсах Тома Стоппарда.....	12
3. Бублик Т. Є. Оксиморон у системі тропеїки медитативної притчі.....	17
4. Винник О. Ю. Структурно-семантичні та функційні особливості заголовків англomовних навчальних текстів з програмування.....	22
5. Грогодза І. Ю. Функції евфемізмів у сучасному політичному дискурсі (на прикладі політичних промов Барака Обама).....	27
6. Гуменюк Н. Г. Прагма-комунікативні особливості англійського ділового листа.....	33
7. Клименко О. С., Климова Н. І., Максимова Т. В. Особливості перекладу творів Володимира Висоцького з циклу «Аліса в країні чудес» на англійську мову.....	38
8. Крамаренко М. Л., Савчук Э. О. Проявление лингвокультурных стереотипов в рекламном дискурсе.....	45
9. Крижанівська Г. Т. Оцінна лексика як засіб реалізації ідеологічного потенціалу жанру «інтерв'ю-монолог» (на матеріалі сучасних англomовних жіночих журналів).....	50
10. Крисало О. В. Лингвокультурні особливості перекладу збірки англomовного дитячого фольклору «Nursery rhymes» російською та українською мовами.....	57
11. Лесінська О. М. Функція прислівників у створенні характеристики людини засобом іменникового словосполучення.....	63
12. Линтвар О. М. Вираження елементів комічного в художньому тексті.....	69
13. Мініна О. В. Структурно-семантичний потенціал зоопетонімів у творі Кена Фоллетта «Світ без кінця».....	74
14. Михайленко О. О. Тип тексту і специфіка перекладу.....	79
15. Михайлюк Н. П. Сутність поняття «прономінальна транспозиція».....	85
16. Могельницька Л. Ф. Композиція англomовних публіцистичних текстів кінематографічної проблематики: типологія інтродуктивних блоків.....	90

17.	Петрик Т. В. Біблійні прецедентні феномени у ченнелінг-дискурсі.....	96
18.	Соколова І. В. Інтертекстуальність як текстоутворююча категорія інформаційно-реklamних текстів (на матеріалі англomовної реклами).....	101
19.	Федотова О. І. Медійний політичний текст: семантичний аспект.....	107
20.	Яблонська-Юсик І. В. Безсуфіксний словотвір віддієслівних іменників на матеріалі французької періодики.....	113

ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ РІЗНИХ РІВНІВ

21.	Башманівський О. Л. Пряма і непряма номінація прикметників на позначення кольору – лінгвокультурні особливості перекладу.....	119
22.	Bogdan V. V. The similarity of formal arrangement of adjoining constructions and composite sentences.....	124
23.	Гонта І. А. Авіаційні полікомпонентні терміни з агентивними формантами <i>-er, or, -ant, -ist</i>	129
24.	Гулдова І. С. Структурно-семантичні особливості афоризмів американських поетичних текстів ХХ століття.....	133
25.	Деркач Н. В. Інтонація узагальнювальних афористичних висловлень в англomовному політичному виступі.....	139
26.	Зимич Е. В. Коммуникация сквозь призму антропоцентрической парадигмы.....	145
27.	Зубенко К. В. Логіко-семантичний принцип класифікації частин мови в європейському мовознавстві ХІХ – початку ХХ ст.....	151
28.	Іщенко Н. Г. Категоріальна семантика похідних у сучасній німецькій мові.....	157
29.	Калищенко Ю. В. Семантические и синтаксические актанты конструкции с ольфакторными глаголами.....	163
30.	Карамішева Р. Д. Фактологічна та подієва інформація у повідомленнях про стихійні лиха на Інтернет-сайтах.....	168
31.	Ковбаско Ю. Г. Транспозиційний потенціал прислівників темпоральності.....	174
32.	Косович О. В. Інноваційні процеси у французькій мові: розвиток нового напрямку досліджень в теорії неологізації.....	182
33.	Кхеліл О. І. Парадигма гіпотактичних і паратактичних засобів на позначення умовного підрядного зв'язку в англійській мові (діахронний аспект).....	187
34.	Мозгова Я. О. Експресивні властивості повтору (на матеріалі німецьких текстів репортажів).....	195
35.	Мойсей Л. Т. Історична семасіологія категорії роду.....	200

36. Mygovych I. V. Secondary nomination in the modern English language: affective lexical units.....	164
37. Парфіненко А. О. Preventive чи preventative: до питання про критерії розрізнення афіксальних варіантів (на матеріалі сучасної англійської мови).....	172
38. Плетенецька Ю.М. Парадигма понять термінологічної системи кіно перекладу.....	176
39. Родюк М. В. Дієприкметник в германських мовах (на матеріалі англійської, німецької та нідерландської мов).....	180
40. Роман В. В. Контекстуальное значение лексических заимствований.....	189
41. Савельєва Н. О. Про вплив категорії особи на реалізацію деонтичної семантики модальними дієсловами (на матеріалі шекспірівських творів).....	195
42. Семененко Г. М. Трансформація парадигми займенників другої особи в пізньосередньо- і ранньонovoанглійському періодах: опозиція відмінку.....	200
43. Сімонова К. В. Семантичні особливості мовленнєвого акту «комплімент» у ранньонovoанглійській мові.....	206
44. Сподарик О. В. Функціоналізм – провідний принцип текстологічних досліджень.....	211
45. Усков Д. Ю. Збереження у перекладі експресивно-емоційного забарвлення слова.....	
46. Форостюк І. В. Порівняльний аналіз фразеологічних еквівалентів із зоонімічним компонентом англійської, української та російської мов.....	
47. Хоровець В. Є. До питання про статус прийменників та їх особливості в англійській, українській та новогрецькій мовах..	
Відомості про авторів.....	292

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ І КОМУНІКАТИВНО-
СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
РІЗНОЖАНРОВИХ ТЕКСТІВ**

УДК 811.111'38 : 821.111-3

Е. Л. Ананьян

**АЛЮЗИЯ ТА ЇЇ СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ
(на матеріалі англомовної емотивної прози)**

У лінгвістичних дослідженнях останніх десятиріч пильну увагу зосереджено на вивченні мови з позиції антропоцентризму. Науковці підкреслюють, що мова, відтворюючи свою найважливішу функцію – «бути засобом спілкування», не може не «підпорядковуватися» людині, яка є її творцем, носієм та користувачем. Так, презентуючи у знаковій формі потреби людини, її інтереси та захоплення, рівень її світогляду, обізнаності та культури, мова демонструє свою детермінованість людським фактором, свою соціальну природу.

Дослідити мовні явища, при цьому «не моделюючи мовну систему як абстракцію високого рівня», а презентуючи мову в динаміці її дієвості, стає можливим під час лінгвостилістичного аналізу структурно-організованої єдності найвищого рівня, максимальної одиниці мови, тобто тексту [1]. З урахуванням можливості даного аналізу відбувається актуалізація принципу антропоцентризму, оскільки текст розглядається як «продукт мовленнєвої діяльності люди, що відображає дійсність через її відбиття у свідомості індивідуума» [1].

Зазначимо, що серед великого стильового розмаїття текстів найбільш показовою та результативною є робота саме з текстом художньої літератури, оскільки «являє собою безкінечно різноманітну і розмаїту історію людського суспільства, ніби перекладену мовою живих людських звичаїв ... , яка передає для наступних поколінь усе багатство думок ... у різні періоди існування та розвитку людського суспільств» [2, с. 3]. Подібне вивчення, зорієнтоване на досягнення розуміння художнього твору, передбачає оволодіння текстом, аналіз його ідейно-тематичної основи та поетичної структури, дослідження потенціалу мови як матеріалу художнього тексту, розгляд одиниць мови у функції, зумовленій ситуативними обмеженнями тексту, визначення поведінки цих одиниць у системі художнього цілого та аналіз метамови автора як з літературознавчих, так і з лінгвістичних глибин.

Беззаперечним є факт, що модель дійсності, яку пропонує автор у своєму творі, може бути презентована як експліцитно, так й імпліцитно. Саме у другому випадку представлена інформація характеризується

неповнотою зображення, що вимагає від читача самостійного декодування авторського матеріалу залежно від його культурного та естетичного досвіду.

За словами сучасного науковця І. Арнольд, «імплікація в широкому розумінні є наявність у тексті вербально не виражених, але розпізнаних адресатом змістів» [3, с. 119]. Дослідниця визначає текстову імплікацію як «додатковий зміст, що припускається, заснований на синтагматичних зв'язках дотичних елементів антецедента» [3, с. 119]. Вивчаючи характерні риси цього стилістичного явища, І. Арнольд підкреслює наступні потенції: «Текстова імплікація передає не тільки предметно-логічну інформацію, але й інформацію другого роду, прагматичну, тобто суб'єктивно-оцінну, емоційну та естетичну. Текстова імплікація обмежена рамками мікроконтексту, що на композиційному рівні звичайно відповідає епізоду. Відновлюється вона варіативно, належить конкретному тексту, а не мові взагалі і сигналізується в межах одного кроку квантування» [3, с. 119 – 120]. До цих видів «натяків», «припускань» відносять підтекст, еліпсис, алюзію, ремінісценцію, цитату, семантичне ускладнення та текстову імплікацію як таку.

У своєму дослідженні більш пильну увагу звернемо на алюзію як стилістичний прийом риторичного посилення мовлення, на стратегію її експресивного використання в англomовному тексті емотивної прози та на її потенціальну можливість поглибити як лінгвістичну, так і соціокультурну обізнаність індивіда.

Як вітчизняні, так і зарубіжні вчені (І. Арнольд, В. Гайдар, О. Дронова, Л. Машкова, А. Паламарюк, Л. Петроченко, А. Циренова, О. Ярема та ін.) зосереджують увагу на вивченні алюзії у світлі інтертекстуальності, розгляді алюзії як засобу вираження авторської інтенції, визначенні ролі алюзії в контексті міжкультурної комунікації, дослідженні проблеми алюзивної мовної гри та оказіонального використання алюзивних одиниць. Так, на думку сучасного науковця О. Дронової, за алюзією закріплено статус «загальновизнаного засобу підвищення інтертекстуальної щільності твору, створення його смислового, емоційно-естетичного потенціалу. У результаті функціонування стилістичного прийому алюзії у читачів створюються зорові та чуттєві відчутні образи, якими наділяється предметно-логічний зміст» [4].

Матеріал, представлений вище, визначає мету статті: дослідити та проаналізувати риторичну фігуру алюзію як затребуваний засіб репрезентації інтертекстуальності в межах простору англomовного художнього тексту.

За словами А. Циренової, «алюзія є вербальним засобом, за допомогою якого автор може виразити свої ідеї в більш стислій і короткій формі, для цього він ніби замикає їх у деяку оболонку. Задача читача побачити цю оболонку в тексті та розкрити ту ідею, яка в ній міститься, ту приховану інформацію, що вона в собі таїть» [5, с. 156]. У читача можуть виникати чисельні асоціації, але для того щоб вірно

декодувати інтенцію автора, реципієнту потрібні прецедентні знання, які представлено тезаурусом соціокультурних уявлень, загальнолюдським естетично-етичним досвідом.

Механізм побудови літературної алюзії представлено завданням автора переробити «текст-першоджерело» («денотат першого порядку»), який є літературним доробком іншого творця. За таких умов алюзивна одиниця набуває нової емотивно-експресивної потенції слова («експресами»), а не запозичує поетично-виразні функції з претексту, з яким вона відчуває постійний «генетичний зв'язок» [6]. Автор запозичує лише окремі елементи з «тексту-донора», які й зумовлюють декодування алюзивних одиниць у «тексті-реципієнті». Але семантико-граматичні відношення між структурними компонентами алюзивного висловлювання та «тексту-реципієнта», що є необхідним для оформлення висловлювання в цілісну комунікативну одиницю, здійснюються по-новому.

Цей прийом, визначаючи інтертекстуальну природу тексту, відтворюючи стилістичну потенцію трансформувати авторську інтенцію, авторське бачення та сприйняття дійсності шляхом викриття асоціативних зв'язків тексту з матеріалом, що є культурною та естетичною спадщиною, часто використовується в англійській емотивній прозі. Автор, презентуючи дану риторичну фігуру у своєму творі, акцентує увагу на загальнокультурному компоненті, який «зі змістовного боку містить індивідуально-особистісну культуру автора, його професійну майстерність і культурне обличчя масового читача, а з функціонального – систему дій адресанта та адресата ...: перший кодує повідомлення у вигляді експресеми в ході здійснення трьох видів діяльності (пізнавальної, художньої та ціннісно-осмислюючої), а другий здійснює дешифрування експресеми з опорою на три рівні своєї розумової діяльності (когнітивне, структурно-семантизуюче та розпредмечуюче розуміння)» [6].

Типологізація алюзії зумовлена потенцією її атрибутивності, тобто чи функціонує інтертекстуальний зв'язок як спеціально маркірований фактор авторської побудови та сприйняття тексту читачем чи ні. За таких умов алюзивні елементи можуть бути опозиційно протиставлені як атрибутивно маркіровані, атрибутивно не маркіровані та атрибутивність присутня, але дещо завуальована. Художній текст є плідним підґрунтям для селективного використання алюзивних одиниць за їхнім походженням (власні назви, міфологічні, біблійні, історичні, літературні, філософсько-естетичні алюзії та ін.); за функціями (презентувати вертикальний контекст твору, проаналізувати складові його сюжету, розкрити персонажів); за структурою (заголовок, медіальна позиція, кінець твору). [7, с. 6-7].

Наведемо приклади алюзивних одиниць у текстах англійської емотивної прози:

«... and I really can't see any resemblance between you, with your rugged strong face and your coal-black hair, and this young Adonis, who looks as if he was made out of ivory and rose-leaves» [8, с. 9].

«Why, my dear Basil, he is a Narcissus, and you – well, of course you have an intellectual expression, and all that» [8, с. 9]. Так, О. Уайльд, вимальовуючи образ Доріана Грея, одного з центральних персонажів роману «Портрет Доріана Грея», акцентує увагу на тих дарах, якими нагороджено цього денді: «молодість» та «краса». З метою більш емотивно проілюструвати цю «довершеність», цей «еталон краси» автор устанавлює саме алюзивні зв'язки з протагоністами міфологічного епосу: з Адонісом та Нарцисом. Але, зазначимо, ця алюзивна лінія відтворює також і функцію «натяку на перспективу розповіді», оскільки за міфологічним сюжетом можливо зберегти красу, але ціна цьому – рання смерть. Саме це й очікує на головного героя роману, амбіційність, марнославство та зухвалі бажання якого поступаються природним законам життя.

У короткому оповіданні С. Чапліна «Тонкий шар» використано біблійну алюзію: «They take a little light and go into the belly of Leviathan» [9, с. 107]. Письменник через образ левіафана, морської тварини, яка викликає жах, трансформує уявлення про страховинність того місця, куди потрапляють герої твору.

У назві короткого оповідання А. Крісті «Немейський лев» уже представлено алюзію – «The Nemean Lion». Цей алюзивний вираз вже із самого початку вимагає від читача звернення до грецької міфології (Немейський лев – це жахливий хижак, який був невразливим. Геракл перемагає його, здійснюючи свій перший подвиг), що, у свою чергу, виконує функцію певного натяку на сюжет твору, побудованого за цим міфологічним конфліктом. У тексті читач стикається ще й з наступною алюзією: «It was not – and here was the crux of his objection – it was a proper Labour of Hercules» [10, с. 109]. Письменниця цією алюзивною одиницею акцентує увагу на тому, що це була справа, яка вимагає надзвичайних зусиль. Але разом з цим автор «прямує і до іншої мети» – наділити сищика Еркюля Пуаро, який є головним персонажем багатьох творів Агати Крісті, ім'ям цього міфічного героя (Геракла, або Геркулеса), а також показати його внутрішню силу.

Підкреслимо, що назва оповідання Б. Гленвілла «Кого він кохає» теж є алюзивною, оскільки використана як елемент строки з балади О. Уайльда «Балада Редінгської тюрми»: «Yet each man kills the thing he loves» [11, с. 167].

Представлені приклади підтверджують, що автор з метою образно, глибоко та емотивно передати свою інтенцію, обирає серед великого арсеналу стилістичних прийомів саме алюзію. Розуміння алюзії вимагає від реципієнта розшифрування та тлумачення певних асоціативних зразків, що виконують функцію підтексту. Саме таким чином читач експліціює зміст висловлювання, а потім й авторський

здум. Алюзія як інтертекстуальне явище характеризується притаманною їй значною інформативністю.

Беручи до уваги матеріал, представлений вище, зазначимо, що алюзія поглиблює певні елементи твору, розкриває авторську інтенцію, декодує імпліцитний ідейний зміст твору. Розпізнаючи маркери, якими алюзія презентована в тексті, ідентифікуючи денотат та активізуючи його зміст, філолог, з одного боку, має здійснити активацію ідей та культурно-естетичного досвіду, закладеного в тексті-першоджерелі, а з іншого – дослідити збагачення вже існуючого образного потенціалу новим метафоричним змістом. Результати проведеного дослідження дозволяють визначити певні подальші напрямки наукового пошуку: поглибити вивчення характерних лексичних, граматичних, прагматичних особливостей алюзії; розглянути проблему перекладу алюзивних одиниць, беручи до уваги лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори; дослідити стилістичний потенціал оказіонально модифікованих алюзій.

Список використаної літератури

- 1. Чурилина Л. Н.** Антропоцентризм художественного текста как принцип организации его лексической структуры: дис. ... доктора филол. наук : 10.02.01 / Чурилина Любовь Николаевна. – СПб, 2002. – 513 с.
- 2. Тимофеев Л. И.** Основы теории литературы : [учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов] / Леонид Иванович Тимофеев. – М. : Просвещение, 1976. – 548 с.
- 3. Арнольд И. В.** Стилистика. Современный английский язык : [учеб. для вузов] / И. В. Арнольд. – [4-е изд.]. – М. : Флинта : Наука, 2002. – 384 с.
- 4. Дронова Е. М.** Стилистический прием аллюзии в свете теории интертекстуальности : На материале языка англо-ирландской драмы первой половины XX века: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Дронова Елена Михайловна. – Воронеж, 2006. – 182 с.
- 5. Цыренова А. Б.** Аллюзия как средство выражения авторской интенции (на материале английского языка) / А. Б. Цыренова. – Вестник ЧГУ. Серия : Филология. Искусствоведение. – 2010. – Выпуск № 21(202). – С. 155 – 161.
- 6. Новохачёва Н. Ю.** Стилистический приём литературной аллюзии в газетно-публицистическом дискурсе конца XX – начала XXI веков : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Новохачёва Наталья Юрьевна. – Ставрополь, 2005 – 279 с.
- 7. Солганик Г. Я.** Стилистика текста: [учеб. пособ.] / Г. Я. Солганик. – М. : Флинта : Наука, 1997. – 256 с.
- 8. Wilde O.** The Picture of Dorian Grey / Oscar Wilde. – Penguin Books : Penguin Popular Classics, 1994. – p. 256.
- 9. Chaplin S.** The Thin Seam / Sid Chaplin. – Modern English Short Stories. – М. : Progress, 1978. – P. 89 – 107.
- 10. Christie A.** The Nemean Lion / Agatha Christie. – Modern English Short Stories. – М. : Progress, 1978. – P. 109 – 136.
- 11. Glanville B.** The Thing He Loves / Brian Glanville. – Modern English Short Stories. – М. : Progress, 1978. – P. 167 – 180.

Ананьян Е. Л. Аллюзія та її лінгвостилістичний потенціал в художньому тексті (на матеріалі англомовної емотивної прози)

У статті розглянуто стилістичний прийом аллюзію як засіб репрезентації інтертекстуальності. Проаналізовано типологізацію аллюзії за походженням, за функціями та за структурою даної риторичної фігури. Визначено, що аллюзія трансформує авторську інтенцію шляхом викриття асоціативних зв'язків між «текстом-донором» та «текстом-реципієнтом», декодування яких становить частину лінгвостилістичного аналізу художнього тексту. На прикладі творів англомовної емотивної прози досліджено стилістичні потенції аллюзії: експліціювати зміст висловлювання, створювати асоціативні образи та трансформувати їхні оцінно-емотивні характеристики.

Ключові слова: аллюзія, інтертекстуальність, емотивна проза, текст

Ананьян Э. Л. Аллюзия и ее лингвостилистический потенциал в художественном тексте (на материале англоязычной эмотивной прозы)

В статье рассмотрен стилистический прием аллюзия как средство репрезентации интертекстуальности. Проанализирована типологизация аллюзии по происхождению, по функциям и по структуре данной риторической фигуры. Отмечено, что аллюзия передает авторскую интенцию путем распознавания ассоциативных связей между «текстом-донором» и «текстом-реципиентом», декодирование которых составляет часть лингвостилистического анализа художественного текста. На примере произведений англоязычной эмотивной прозы исследованы стилистические потенции аллюзии: эксплицировать содержание высказывания, создавать ассоциативные образы и трансформировать их оценочно-емотивные характеристики.

Ключевые слова: аллюзия, интертекстуальность, эмотивная проза, текст.

Ananyan E. L. Allusion and Its Linguo-Stylistic Potential in Fiction (On the Material of English-Language Emotive Prose)

In the article such stylistic device as allusion (the means of intertextuality) is examined. Allusion is a so-called «literary hint», «literary implication» that transfers logical information as well as pragmatic one (we mean evaluative, emotive and aesthetic types). The typology of allusion according to the origin, functions and structure of this rhetorical figure is analyzed. It is mentioned, that allusion transfers the author's intention by means of recognition of associative connections between «text-donor» and «text-recipient»; decoding of these associations constitutes the part of the linguo-stylistic analysis of the literary work. On the example of works of English-language emotive prose the stylistic potential of allusion such as to render the content of the utterance explicitly, create associative images and transform their evaluative and emotive features is investigated. In the article

the perspectives of further research are defined: to investigate lexical, grammatical and pragmatic nature of this rhetorical figure, to analyse the problem of translation of allusion that is occasionally modified, to reveal the expressive and emotive potentiality of such modifications.

Key words: allusion, intertextuality, emotive prose, text.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глущенко В. А.

УДК 811.111'42'38''195'' : 82-2

Г. Б. Бернар

ТЕМА-РЕМАТИЧНА СТРУКТУРОВАНІСТЬ ДІАЛОГУ У П'ЄСАХ ТОМА СТОПΠΑРДА

Інтерес до діалогу виявляється з кінця 40 – початку 50-х років [1; 2; 3; 4]. Науковці-представники комунікативної граматики основним своїм завданням ставили вивчення діалогічної комунікації. Об'єктом дослідження стали структурно-синтаксичні та семантичні особливості діалогу [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12]. Діалог вивчався багатьма дослідниками як драматургічний засіб виразності [3; 4; 13]. Одні дослідники [15; 16] вважали за мінімальну одиницю діалогу двочленну єдність питання-відповідь, тоді як інші [14; 17; 18] вважали, що вихідну одиницю утворює послідовність з трьох і більше реплік.

Ми оперуємо робочим терміном ТОКС (тематично-об'єднана комунікативна структура), який є аналогом ССЦ. Вперше «складне синтаксичне ціле» було описане Н. Поспеловим як термін, що назвав синтаксичну єдність, котра виражає складну і завершену думку та зберігає у контексті відносну незалежність [19, с. 15].

Згодом з'являються терміни «надфразова єдність» і «діалогічна єдність», які синонімічні. Ми беремо за основу визначення З. Тураєвою терміну НФЄ – декілька речень, об'єднаних у смисловому та структурному планах, що характеризується відносною семантичною незалежністю. Критеріями НФЄ є єдина мікротема, а також смислова та комунікативна єдність [20, с. 115]. Для дослідження ми трансформуємо існуючий термін НФЄ у ПТДЄ (політематична діалогічна єдність) і надалі користуємось ним як робочим для інтерпретації діалогу персонажів. Ми пропонуємо таку ієрархію компонентів організації діалогу драми абсурду: 1)МДЄ (мінімальна діалогічна єдність = репліка відправника + репліка адресата); 2)ТОКС (тематично об'єднана комунікативна структура, яка складається з однієї або декількох МДЄ);

3)ПТДЄ (політематична діалогічна єдність, яка є сукупністю двох або декількох ТОКС).

Нашою метою є дослідження інформаційного коду діалогу п'єс Т. Стоппарда, характерними особливостями якого є хаотичність, алогічність та непослідовність як композиційної, так і комунікативної структури. Одиницями дослідження є МДЄ і ТОКС. Наведемо приклад з п'єси Т. Стоппарда «За Мегре» («After Magritte»):

Thelma: (ТОКС 1) It's electric, dear. (репліка 1) Т Р

Harris: I didn't think it was a flaming torch. (репліка 2) Р Т Р

Thelma: There's no need to use language. That's what I always say. . . . You could have used your handkerchief. (репліка 3) Р Т Р

Harris: You mean, semaphore? (репліка 4) Р

Thelma: (ТОКС 2) A hundred and forty-nine. (репліка 5) Р

Harris: (ТОКС 1) I never took semaphore as a sophomore, morse the pity.

(репліка 6) Т Р

(ТОКС 3) I used the time in a vain attempt to get the Rockefeller girl to marry me for my sense of humour (репліка 7) Т Р

(ТОКС 1) Would you pass my hat?(репліка 8) Т Р

Thelma: (ТОКС 4) For some reason, my mind keeps returning to that one-legged

footballer we passed in the car What position do you suppose he plays? (репліка 9) Р Т Р Т

Harris: (ТОКС 1) Bit dark in here. (репліка 10) Р Т

Thelma: (ТОКС 4) I keep thinking about him. What guts he must have! (репліка 11) Р Т Р Т Р

Harris: (ТОКС 1) Put the light on [21, с. 50–51]. (репліка 12) Р

У наведеному прикладі ПТДЄ складається з чотирьох ТОКС. Є очевидним, що ТОКС є розірваною; ТОКСи хаотично та алогічно змінюють одна одну (кожний персонаж п'єси веде свою лінію розмови і часто не чує свого співрозмовника) та кожна з них починається та майже одразу закінчується, не отримавши розвитку. Що стосується розірваності ТОКС, то простежуємо наступне: ТОКС 1 (розмова про вкручування лампочки), яка є центральною, переривається ТОКС 2, 3 і 4 (репліками про кулю, колишні спроби Гарріса одружитися із заможною дівчиною та про одноногого футболіста). Окрім цього, читачеві важко зрозуміти логіку послідовності ТОКС – чому, розмовляючи про світло та лампочку, герой говорить про свій минулий намір одружитись, у відповідь на що героїня згадує про каліку-футболіста, якого вони зустріли, повертаючись додому. Репліки одного персонажу ігноруються іншим, який говорить про своє (приклад дисонансного діалогу). ТОКС 2, 3 і 4 закінчуються без розвитку. Лише завдяки авторській ремарці читач довідується, що загадкова репліка Тельми «Сто сорок дев'ять» («*A hundred and forty-nine*») стосується кулі, яку вона знайшла. На цьому ТОКС 2 вичерпана. ТОКС 3 раптово починається і раптово завершується. ТОКС 4

складається лише з коротких реплік Тельми, і ця ТОКС, як і попередні, не отримує завершення, а обривається раптово. Тема-рема-тична структурованість ТОКС 1 виглядає наступним чином:

Т Р // Р Т Р // Р Т Р // Р // Т Р // Т Р // Р Т // Р

З цієї структурованості випливає, що у виокремленій нами ТОКС майже вдвічі більше рема-тичних компонентів, ніж тема-тичних, тобто подається більше нової інформації, що і спричиняє непропорційне співвідношення між даним та новим. Оскільки немає плавного чергування теми та реми, стає важче зорієнтуватися та зрозуміти суть реплік персонажів. У цій ТОКС між репліками дійових осіб присутній як контактний, так і дистантний міжфразовий зв'язок. Наприклад, репліка 2 контакт-но пов'язана з першою реплікою Тельми через повтор займенника *it*. Два речення наступної репліки Тельми (3) також пов'язані між собою контакт-но – через займенник *that*, який стосується усього попереднього речення. Репліка 6 дистантно пов'язана з реплікою 4 через повтор слова *semaphore*. Нарешті, остання репліка Гарріса (12) дистантно пов'язана з його ж реплікою (10), між якими ми легко простежуємо причинно-наслідковий зв'язок. Тема-рема-тична структурованість ТОКС 2 виглядає наступним чином: **Р**

Коротка репліка Тельми *a hundred and forty-nine* є абсолютно рема-тичною. Завдяки саме авторській ремарці, у якій повідомляється про те, що героїня піднімає кулю і кидає її у смітник, стає зрозумілим, чого у дійсності стосується це висловлення героїні. Тема-рема-тична структурованість ТОКС 3 виглядає ось так: **Т Р**

Ця ТОКС також складається лише з однієї репліки персонажу, але тут є в наявності як тема, так і рема, що полегшує сприйняття інформації. Нарешті, ТОКС 4 має наступний вигляд: **Р Т Р Т // Р Т Р Т Р**

Цій ТОКС притаманне пропорційне співвідношення нового та даного. Ми оперуємо достатньою інформацією, аби належним чином опанувати новою. Подібно до першої, в останній ТОКС між репліками персонажів існує як контактний, так і дистантний міжфразовий зв'язок. Наприклад, друга частина репліки 9 контакт-но пов'язана з її попередньою частиною, оскільки займенник *he* співвіднесений з іменником *footballer*. Дві части-ни репліки 11 контакт-но пов'язані між собою через повтор займенника *he*, але є дистантними стосовно перших реплік, які ми аналізували кількома рядками вище.

Таким чином, організація діалогу персонажів у проаналізованій п'єсі Т. Стоппарда є ієрархічною та вбачається у наступності: МДЄ→ТОКС→ПТДЄ. Репліки героїв структуруються у ПТДЄ, якій притаманні хаотичність, динамічність та руйнування інформативної цілісності тексту. Співвідношення між рема-тичними і тема-тичними компонентами у ТОКС є непропорційним. Переважання теми або реми у діалозі персонажів актуалізує думку драматурга про неможливість спілкування людей у сучасному суспільстві, їхню нездатність знайти спільну мову.

Список використаної літератури

- 1. Борисова М. Б.** О строении диалога в драматургии М. Горького / М. Б. Борисова // Уч. зап. саратовск. ун-та. Вып. Филология. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, , 1957. – Вып.56. – С. 49 – 62.
- 2. Вайс М. Я.** Синтаксические структуры диалогической речи немецкого языка и их стилистическое использование в современной немецкой литературе : автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / М. Я. Вайс. – Ленинград, 1964. – 24 с.
- 3. Винокур Т. Г.** О некоторых синтаксических особенностях диалогической речи / Т. Г. Винокур // Исследования по грамматике русского литературного языка. – М. : Изд-во АН СССР, 1955. – С. 342 – 355.
- 4. Михлина М. Л.** Из наблюдений над синтаксисом диалогической речи : автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / М. Л. Михлина. – М, 1955. – 16 с.
- 5. Бузаров В. В.** Изучение диалогической коммуникации – основная задача коммуникативной грамматики / В. В. Бузаров // Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2002. – №1. – С. 148 – 152.
- 6. Валимова Г. В.** Об основных типах ответных предложений диалогической речи / Г. В. Валимова // Ученые записки Ростовского педагогического ин-та. Юбилейный сборник. – Ростов-на-Дону : Ростовское книжное изд-во, 1955. – С. 159 – 183.
- 7. Дмитриева В. Т.** Структурные особенности немецкой диалогической речи : автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / В. Т. Дмитриева. – Ленинград, 1966. – 24 с.
- 8. Золотова Г. А.** Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1982. – 368 с.
- 9. Кларк Г. Г.** Слушающие и речевой акт / Г. Г. Кларк, Т. Б. Карлсон // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. XVII. – С. 271 – 290.
- 10. Михайлов Л. М.** Грамматика немецкой диалогической речи / Л. М. Михайлов. – М. : Высш. шк., 1986. – 110 с.
- 11. Падучева Е. В.** Прагматические аспекты связности диалога / Е. В. Падучева // Известия АН СССР. Сер. лит. и языка. – М. : Наука, 1982. – Т. 41. – № 4. – С. 305 – 313.
- 12. Leech G.** Communicative grammar of English / Geoffrey Leech, John Svartvik. – Cambridge : CUP, 1995. – 304 p.
- 13. Соловьева А. К.** Проблемы теории диалога / А. К. Соловьева // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1965. – Вып. 6. – С. 103 – 110.
- 14. Орлова М. Н.** Структура диалога в современном русском языке (вопросно-ответная форма) : автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Русский язык» / Орлова М. Н. – Саратов : СГУ, 1968. – 17 с.
- 15. Сахновский-Панкеев В.** Драма / В. Сахновский-Панкеев. – Ленинград : Искусство, 1969. – 81 с.
- 16. Гафт Р. И.** Диалогические реакции как отражение восприятия речевого акта / Р. И. Гафт // Диалогическое взаимодействие и представление знаний. Новосибирск, 1985. – С. 33 – 42.
- 17. Дененберг Ф. Г.** Коммуникативная триада как базовая составляющая структуры диалога / Ф. Г. Дененберг // Диалоговое взаимодействие и

представление знаний. Новосибирск, 1985. – С. 12 – 20.
18. Нариньяни А. С. Функциональное представление речевого акта в формальной модели диалога / А. С. Нариньяни // Диалоговое взаимодействие и представление знаний. – Новосибирск, 1985. – С. 79 – 100.
19. Поспелов Н. С. Сложное синтаксическое целое и особенности его структуры / Н. С. Поспелов // Доклады и сообщения Ин-та русского языка. – М. – Ленинград : Изд-во АН СССР, 1948. – Вып. 2. – С. 43 – 68.
20. Тураева З. Я. Лингвистика текста / З. Я. Тураева. – М. : Просвещение, 1986. – 127 с.
21. Stoppard T. The Real Inspector Hound and Other Plays / Tom Stoppard. – NY. : Grove Press, 2003. – 211 p.

Бернар Г. Б. Тема-рематична структурованість діалогу у п'єсах Тома Стоппарда

У запропонованій статті досліджено тема-рематичну структурованість діалогу в п'єсах Т. Стоппарда, характерними особливостями якого є хаотичність, алогічність та непослідовність. Виявлено, що діалог персонажів є відтворенням усного діалогічного мовлення комунікантів з притаманною йому спонтанністю і ситуативністю. Уведено у науковий обіг терміни «тематично об'єднана комунікативна структура» і «політематична діалогічна єдність» та витлумачено їх як характерні різновиди композиційно-мовленнєвих форм п'єс Т. Стоппарда.

Ключові слова: діалог, тема, рема, тематично об'єднана комунікативна структура, політематична діалогічна єдність.

Бернар Г. Б. Тема-рематическое структурирование в пьесах Тома Стоппарда

В статье исследовано тема-рематическое структурирование диалога в пьесах Т. Стоппарда, характерными особенностями которого являются хаотичность, алогичность и непоследовательность. Обнаружено, что диалог персонажей воспроизводит устную диалогическую речь коммуникантов с характерной для нее спонтанностью и ситуативностью. Введены в научное обращение термины «тематически объединенная коммуникативная структура» и «политематическое диалогическое единство» и истолкованы как характерные разновидности композиционно-речевых форм пьес Т. Стоппарда.

Ключевые слова: диалог, тема, рема, тематически объединенная коммуникативная структура, политематическое диалогическое единство.

Bernar G. B. Thematic-Rhematic Structure of Dialogue in Tom Stoppard's Plays

The article deals with thematic-rhematic structure of dialogue in plays by T. Stoppard. It has been stated that the dialogue is the reproduction of oral communication with its typical spontaneity and dependence on the situation. The working terms «thematically connected communicative structure» and

«polythematic dialogic unity» have been introduced to show types of dialogues characteristic of plays by T. Stoppard. Dialogue in Tom Stoppard's plays is phatic, i.e. devoid of conversational balance. It means that the character is concentrated on the speech and ignores his interlocutor, hence the content of the answers does not match the essence of the questions. Such type of dialogue is considered one-sided. The analysis of the thematic and rhematic structure of the dialogue in the drama of absurd has proved to be illogical and chaotic. The rheme is the prevailing component in the characters' cues which causes unequal proportion between the given and the new. It is difficult to conceive what is meant because the changes in the theme and the rheme are abrupt.

Key words: dialogue, theme, rheme, thematically connected communicative structure, polythematic dialogic unity.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Білинський М. Е.

УДК 811.111

Т. Є. Бублик

ОКСИМОРОН У СИСТЕМІ ТРОПЕЇКИ МЕДИТАТИВНОЇ ПРИТЧИ

Однією з орієнтацій сучасного мовознавства є вивчення контрастних трансформацій в аспекті їх функціонально-концептуального наповнення, способів організації твору та розкриття ідіостилію автора.

Аналізуючи притчу, деякі дослідники зазначають, що твори цього жанру привертають увагу читача зрозумілістю ситуації, що описується, проте, в притчі завжди присутній елемент несподіванки, здивування, що вводить щось нове та неочікуване. Такий елемент притчі називають «*twist*» або «*gotcha*». Цей елемент може або привабити читача, або його відштовхнути, але хороша притча нікого не залишає байдужим. Хороша притча залишається відкритою, закликаючи до перетворень, зміни світобачення та цінностей [1, с. 2].

Власне, одним із елементів, що додає пікантності та ефектності висловлюванню, можна вважати оксиморон. Тому мова медитативних притч заслуговує на більш пильну увагу з погляду наявності в ній оксиморонів. «Дотепно-безглузде» – так звучить у буквальному перекладі з давньогрецької мови назва цієї стилістичної фігури. Оксиморон – це поєднання слів, які виражають протилежні за змістом або контрастні поняття. Суть його полягає в тому, що таке несподіване поєднання логічно несумісних слів у художньому тексті, створюючи

нове уявлення, несе, водночас, велике емоційно-експресивне навантаження [2, с. 73].

Крім традиційного підходу до трактування оксиморону як однієї із фігур мови, що «викликає значний експресивний ефект» [3, с. 114], у сучасних наукових дослідженнях оксиморон описується також і як один із способів осмислення та вербалізації концептуальних картин світу (Белехова Л. І.; Gibbs R.), способів актуалізації певних концептів (Борисов О. О.; Скідан О. Г.), досліджуються різновиди оксиморону у їх прагматичному навантаженні (Курегян Г. Г., Пастухова В. Я.).

Метою нашого дослідження є вивчення стилістичного наповнення оксиморонних словосполучень у текстах медитативних притч. Об'єктом дослідження виступають лексичні трансформації, актуалізовані стилістичною фігурою оксиморону; предметом – лексико-семантичне значення конструкцій вищезазначеного типу. Актуальність дослідження зумовлена тим фактом, що тексти медитативних притч у їх оксиморонному наповненні ще не були об'єктом дослідження у працях ані вітчизнах, ані зарубіжних лінгвістів. Вихідною базою дослідження слугують тексти медитативних притч за авторством Е. де Мелло.

Слід зазначити, що у творах Ентоні де Мелло оксиморон виступає композиційно-стилістичним принципом організації текстової тканини медитативних притч, оскільки зустрічається переважно у фінальній частині твору, розкриваючи його зміст, а в поєднанні з іншими тропеїчними засобами (порівняння, метафора, персоніфікація) є однією із домінант ідіостилію автора, спрямованих на розкриття ідейно-концептуального навантаження притч. Вдаючись до використання оксиморонів, автор послуговується лексичними одиницями на позначення зрозумілих, повсякденних понять без надмірної образності чи абстрактності, що лише додатково підтверджує, що оксиморон є «найбільш яскравою фігурою мовлення, яка передає несумісні уявлення про наш життєвий досвід» [4, с. 144].

Провідною темою медитативних притч є ідея осягнення просвітлення, яке, на думку автора, можна знайти в тиші, проте, лише активним людям вдається відчувати тишу і усвідомити істину. Є ряд прикладів, де логічна невідповідність базується на поєднанні лексичних одиниць зі значенням «слухати тишу».

«*When I speak, you mustn't listen to the words, my dear. Listen to the Silence*» [5, с. 124]. *Listen to the sound of the pines when no wind stirs* [6, с. 18]. *To arrive at the Silence, look when there is apparently nothing to see; listen when all is seemingly quiet* [5, с. 179].

Амбівалентність, викликана вживанням оксиморонів, підкреслює помилковість нашого звичного уявлення про життя. *Are we ever likely to stop our efforts to burn fire, wet water and add colour to the rose* [7, с. 137]?

Традиційно вважається, що сенс життя полягає в досягненні щоразу нових вершин, досягнення яких, проте, не приносить нам бажаного спокою, оскільки ми шукаємо те, що вже маємо.

You're searching for it the way someone searches for sight with open eyes! It is too clear that it is hard to see it [6, с. 38], оскільки God hides things by putting them before our eyes [7, с. 33]!

Важливо зазначити, однак, що до складу лексичних трансформацій оксиморонних сполучень входять дієслова, об'єднані спільним лексико-семантичним значенням «сприйняття за допомогою органів чуттів», що є безпосередньою проекцією ідейної позиції автора щодо того, що бажане щастя та спокій можна знайти на лоні природи, прислухавшись до звуків, роздивившись навколо і усвідомивши ілюзорність своїх прагнень.

Take a look at the world and then I'll invite you to take a look at your own life. ... Do you want to break out of your prison? Then look, observe; spend hours observing. Watching what? Anything. The faces of people, the shapes of trees, a bird in flight, a pile of stones, watch the grass grow [10:125].

Як наслідок, людина зможе віднайти істину, що засвідчує, наприклад, наступний оксиморон, стилістичне навантаження якого базується на понятті темряви, в якій можна побачити світло.

Look steadily at the darkness. It won't be long before you see the light. Gaze at things. It won't be long before you see the Word. The Word became flesh; he came to dwell among us. ... [8, с. 24]. Додає експресії цьому висловлюванню ще й алюзія на уривок з Біблії. *The Word became flesh and made his dwelling among us. We have seen his glory, the glory of the One and Only, who came from the Father, full of grace and truth – John 1:14.*

Несумісність, позначена оксимороном, є безпосереднім відображенням діалектичної єдності і боротьби протилежностей, що панує в усій природі і знаходить своє віддзеркалення у людському мисленні і світосприйнятті. За допомогою оксиморону автор передає складність і суперечливість як навколишньої дійсності, так і внутрішнього світу людини. Тому, як бачимо, семантично, багато з наведених оксиморонів ґрунтуються на значенні «дивитись на те, що не можна побачити», «шукати те, що не можна знайти».

«This is your error, that you seek God outside of you», said the Master. «Shall I then seek him inside?» «Do you not see that your 'inside' is outside of you?» said the Master [9, с. 129]. Here is the Source of every human suffering: to see as permanent what is inessence, passing [10, с. 126].

Або ще одна лексична трансформація, зі значенням «сліпий бачить». *Blind people come to see things that they missed when they had sight [10, с. 232].*

І лише ті є по-справжньому щасливі, які бачать безглуздість своїх прагнень. *Wisdom comes to those who learn nothing, unlearn everything [5, с. 205]. «To be enlightened means to see the hollowness of success, the emptiness of achievements, the nothingness of human striving», said the Master. That's the excitement and freedom of the eagle gliding over a bottomless ravine [9, с. 161].* В останньому прикладі, вживання

оксимороних сполучень доповнюється влучним зооморфним порівнянням, що додає виразності і експресії висловлюванню.

Таким чином, базуючись на притаманним людській природі особливостям, зокрема на її властивості сприймати та запам'ятовувати контрастні предмети і явища значно гостріше, виразніше, ніж неконтрастні, оксиморон, як один із ключових стилістичних засобів, несе великий заряд експресії, викликає різноманітні емоції і вживається автором для розкриття ідейного значення творів. Перспективою подальших досліджень вважаємо вивчення оксиморонних конструкцій з метою виявлення їх концептуального навантаження.

Список використаної літератури

1. Getty-Sullivan M. A. Parables of the Kingdom: Jesus and the Use of Parables in the Synoptic Tradition / M. A. Getty-Sullivan. – Minnesota, 2007. – 191 p. **2. Доломан С. Є.** Оксиморон у мові поезії / С. Є. Доломан. // Культура слова. – 1984. – Вип. 27. – С. 73-76. **3. Єрмоленко С. Я.** Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор. // [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – К. : Либідь, 2001. – 224 с. **4. Жигadlo О. Ю.** Реалізація основних принципів спілкування у парадоксальних висловлюваннях у художньому дискурсі (на матеріалі англійської мови) / О. Ю. Жигadlo. // Вісн. Київськ. лінгв. ун-ту. Серія Філологія. – 2004. – Т. 7. – №1. – С. 143 – 149. **5. De Mello A.** One Minute Wisdom / Anthony de Mello. – NY. : Doubleday Religious Publishing Group, 1988. – 224 p. **6. De Mello A.** The Prayer of the Frog. Volume II / Anthony de Mello. – Anand : Gujarad Sanitya Prakash, 2003. – 280 p. **7. De Mello A.** The Prayer of the Frog. Volume I / Anthony de Mello. – Anand : Gujarad Sanitya Prakash, 2004. – 276 p. **8. De Mello A.** The Song of the Bird / Anthony de Mello. – NY. : Doubleday Religious Publish. Group, 1992. – 174 p. **9. De Mello A.** One Minute Nonsense / Anthony de Mello. – Chicago : Loyola University Press, 1992. – 180 p. **10. De Mello A.** Wellsprings: a Book of Spiritual Exercises / Anthony de Mello. – Anand : Gujarad Sanitya Prakash, 2003. – 300 p.

Бублик Т. Є. Оксиморон у системі тропеїки медитативної притчі

Стаття присвячена вивченню тропеїчної фігури оксиморону у текстах медитативних притч Ентоні де Мелло. Оксиморон – це фігура мови, в межах якої поєднуються слова, що виражають протилежні за змістом або контрастні поняття. У творах медитативних притч оксиморон виступає композиційно-стилістичним принципом організації текстової тканини та однією із домінант ідіостилю автора, спрямованих на розкриття ідейно-концептуального навантаження притч. Аналізується також стилістичне наповнення та семантичне значення лексичних трансформацій вищезазначеного типу.

Ключові слова: медитативна притча, оксиморон, лексична трансформація, тропеїчний засіб.

Бублик Т. Є. Оксиморон в системі образотворчих засобів медитативної притчі

Стаття присвячена вивченню стилістическої фігури оксиморона у текстах медитативних притч Ентони де Мелло. Оксиморон – це фігура мови, побудована на поєднанні контрастних, протилежних по значенню слів. В медитативних притчах оксиморон виступає композиційно-стилістическим принципом організації текстової тканини і однією з домінуючих ідіостильових ознак автора, направлених на розкриття ідейно-концептуального значення притчі. Аналізується також стилістическе наповнення і семантическе значення лексических трансформацій вищевказанного типу.

Ключеві слова: медитативна притча, оксиморон, лексическа трансформація, стилістическа фігура.

Bublyk T. Ye. Oxymoron in the System of Figures of Speech in Meditative Parables

The article deals with the research of oxymoron as a figure of speech in meditative parables by Anthony de Mello. An oxymoron is a rhetorical figure in which incongruous or contradictory terms are combined. In meditative parables oxymoron is used as one of compositionally-stylistic means of text organization and key features of author's style aimed at revealing the ideological conception of the parables in question as well as their conceptual meaning. Stylistic aspects and lexico-semantic meaning of the above-mentioned transformations are also analyzed. Verbs denoting «sense perception» are employed in lexical transformations of oxymoronic combinations, the fact that is based on the author's viewpoint that happiness and calmness people always look for can be found in nature after considerable «sense perception» analysis – *looking, listening, seeing*. Main oxymoronic combinations are built on lexical transformations denoting «*to listen to something that can't be heard*», «*to look at something that can't be seen*», «*to look for something that can't be found*», «*blind people can see*».

Key words: meditative parable, oxymoron, lexical transformation, figure of speech.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Петрик Т. В.

УДК 81'42

О. Ю. Винник

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЗАГОЛОВКІВ АНГЛОМОВНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ТЕКСТІВ З ПРОГРАМУВАННЯ**

Як важливий елемент композиційної структури тексту заголовок неодноразово був об'єктом лінгвістичних досліджень на матеріалі різних мов. Так, вивчалися структурні, семантичні та прагматичні особливості заголовків різних видів текстів: публіцистичного (О. О. Калякіна, А. М. Коваленко, О. М. Максютова), рекламного (Н. Л. Волкогон, О. І. Зелінська), художнього (Н. О. Кожина, О. М. Траченко), наукового (Т. В. Яхонтова) тощо. Особливості ж формулювання та роль заголовків навчальних текстів з програмування не підлягали комплексному аналізу. Актуальність такого дослідження зумовлена загальною орієнтацією сучасного мовознавства на розгляд мови в її комунікативному аспекті, інтересом мовознавців до аналізу структурно-семантичних і комунікативно-стилістичних особливостей текстів, що належать до різних жанрів і типів дискурсу. Фактичним матеріалом послуговувалися англійські підручники з програмування за 1991 – 2009 роки.

Не потребує доказів той факт, що заголовок – це, користуючись термінами теорії актуального членування речення, тема, а подальший текст – рема. Незалежно від структурно-синтаксичної будови, заголовок прирівнюється до речення та, попри свою відносну автосемантию, є елементом тексту як вищої комунікативної одиниці. Призначення заголовка як компонента композиційної структури тексту – це насамперед максимально стисле фактичне передавання змісту подальшого повідомлення. Серед інших функцій – встановлення контакту з адресатом, привертання його уваги, зацікавлення предметом повідомлення тощо [1; 2].

З проаналізованих 275 назв частин і розділів підручників з програмування переважно більшість (193 – 70 %) представлено номінативними конструкціями, опорним елементом яких є іменник:

Basics of Object-Oriented Programming [3, p. 11].

Test Automation Strategy [4, p. 49].

Це інформативно-нейтральні заголовки, які виконують суто інформативну функцію. Їх формулювання спрямоване на максимальне знеособлення тексту, на стисле повідомлення фактів без їх оцінки. Порівняно із заголовками великих структурних частин підручника, назви його підрозділів, параграфів, пунктів тощо характеризуються більшою інформативністю, деталізацією та демонструють значно більшу варіативність у структурно-синтаксичному плані. І саме серед них найчастіше трапляються типи, в яких акцент зроблено не стільки на

інформуванні, скільки на дотепності й інтризі. Скажімо, заголовок може бути сформульованим у вигляді питання:

Test-by-Test or Test All-at-Once? [4, p. 33].

Integration Frequency – Phased or Incremental? [5, p. 33].

На думку Т. А. Філоненко [6, с. 15], заголовки такого виду відіграють роль композиційного зачину: вони окреслюють проблему, вирішення якої пропонується у відповідному тексті, а також налаштовують читача на певну тематику, інтригуючи його та спонукаючи до роздумів.

На окрему увагу заслуговують також ті заголовки, що є результатом обігрування мовних одиниць у межах фразеологічних та інших стійких мовних зворотів, виражених загальновідомими цитатами, прислів'ями, приказками, крилатими висловами, назвами художніх творів, творів масової культури, лозунгами, формулами мовного етикету тощо. Наприклад, як легко здогадатись, заголовок «*Mighty Polymorphism Rangers*» [7, p. 20] створено на основі назви популярного фантастичного телесеріалу та знятого за його мотивами повнометражного кінофільму «*Mighty Morphin Power Rangers*» («*Могутні морфи: рейнджери сили*»). Т. Ф. Ешназарова [8, с. 236] вважає такого виду заголовки вторинними за своєю природою прецедентними текстами та явищем мовної атракції, мовною природою якої є асоціативно-образні зв'язки, що проявляються у різних міжрівневих мовних відношеннях: на рівні образу, звуку, значення. Оскільки такі заголовки містять цілеспрямований натяк на загальновідомий факт або висловлення, видається можливим, услід за О. О. Лавриненком [9, с. 6], зарахувати їх до алюзивних мовленнєвих актів, тобто мовленнєвих актів натяку на загальновідомий денотат, що базуються на спільних знаннях адресанта й адресата, які використовує адресант для цілеспрямованого породження нового змісту повідомлення.

Ставши заголовком, оригінальний текст може зберегти свій первісний вигляд, але набути зовсім іншого смислу, наприклад:

10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1 ... LAUNCH! [10, p. 251].

Наведений вище заголовок є буквальною відтворенням фрази, яка традиційно звучить перед запуском ракети чи космічного корабля. У підрозділі з таким заголовком йдеться про вихід у світ прикладної програми. Отже, користуючись термінами О. О. Лавриненка [9, с. 14], цей заголовок може слугувати прикладом цитатної алюзії з буквальною відтворенням прототексту, яка набуває алюзивного статусу завдяки метафоричному вживанню в іншій дискурсивній сфері.

Однак, як показує проаналізований матеріал, здебільшого прецедентне висловлення зазнає в англомовному дискурсі програмування істотної модифікації, деформації за рахунок вкраплення у нього елементів інших тематичних груп. Як зазначає О. Т. Тимчук [11, с. 8], відбувається «етимологізація» стійкого звороту, тобто його жартівливе або іронічне осмислення за зразком відповідної вільної (синтаксичної) конструкції. Наприклад, проаналізуємо такі заголовки:

Taming Dangerously Deep Nesting [5, p. 16].

*Content: **The Once (and Current) and Future King** [10, p. 135].*

Перший заголовок відсилає читача до комедії У. Шекспіра «Приборкання непокірної» («*Taming of the Shrew*»), а другий заголовок – це пародія на надпис, що його, як вважають, викарбувано на могилі короля Артура: «*Here lies Arthur, the once and future king*» («*Тут спочиває Артур, король минувшини та прийдешнього*»). Як показують приклади, заголовок такого типу – це не просто сконденсоване фактичне передавання змісту подальшого повідомлення, а своєрідний образний натяк – адресат може тільки здогадуватись, про що йтиметься далі у тексті. Отож, автор розпочинає з читачем своєрідну гру, пропонуючи йому відгадати першоджерело й розкрити прихований смисл алюзивного висловлення. Очікується, що для цього читач звернеться як до власних фонових соціокультурних знань, так і до самого тексту. Однак прагматичні цілі такого заголовка цим не обмежуються, бо основне, на що він спрямований, – вплив на емоції читача, переконання його у тому, що вивчати програмування зовсім не важко, і навіть – весело.

Інколи, прагнучи відійти від офіційності, сухості й невизначності формалізованого професійного дискурсу, а крім того, бажаючи заінтригувати читача, автори так формулюють заголовки, що з них або взагалі незрозуміло, про що вестиметься мова у книзі, або про це можна лише здогадуватись. Наприклад, у підручнику «Advanced Win32 Programming» назви розділів сформульовано так, що якби не коментарі, було б абсолютно неможливо здогадатися про їхній зміст:

Chapter 1. Crossing the Great Divide

In which we learn to make the transition from 16-bit programming to 32-bit Windows programming.

Chapter 2. Any Port in a Storm

We move the Image2 example developed in Advanced Windows Programming to Win32 as quickly as possible.

Chapter 3. Upping the Ante

In which we learn to make the transition from the C programming language to the C++ programming language, encapsulating as we go [12].

Очевидно, що авторська інтенція під час вибору таких заголовків – пожвавлення викладу, створення враження простоти й доступності спеціального тексту, а також орієнтація на зближення «плану автора» та «плану читача», на ефект живого зв'язку між ними.

Схожу із заголовком роль виконує епіграф. Епіграфом слугують цитата, крилатий вислів, афоризм, уривок з тексту пісні, приказка, які вміщують на початку підручника або розділу, щоб виразити їх основну ідею, а також заінтригувати читача, викликати у нього певні асоціації й очікування щодо змісту подальшого повідомлення. Так, епіграфом до передмови до другого видання підручника «The C++ Programming Language» Б. Страуструп обрав цитату з усім відомої книги «Володар кілець» Р. Р. Толкієна:

The road goes ever on and on.

– *Bilbo Baggins* [13].

Лише прочитавши передмову, можна зрозуміти, що саме мав на увазі автор: за шість років, які пройшли з часу виходу у світ першого видання підручника, мова С++ продовжувала розвиватись, зростає кількість її користувачів, з'явилися нові методи програмування, і друге видання частково відображає ці зміни.

Отже, проведене дослідження дозволило з'ясувати основні функції заголовка англomовного навчального тексту з програмування – інформативну, фатичну, інтригуючу, розважальну тощо – через сукупність його структурно-семантичних і комунікативно-стилістичних характеристик. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у вивченні заголовків текстів інших жанрів і типів дискурсів на матеріалі різних мов. Зокрема доцільним вважаємо аналіз заголовка з позицій когнітивної лінгвістики за допомогою методу концептуального моделювання.

Список використаної літератури

1. Коваленко А. М. Заголовок англomовного журнального мікротексту повідомлення: структура, семантика, прагматика (на матеріалі тижневика Newsweek) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. М. Коваленко. – К., 2002. – 19 с. **2. Яхонтова Т. В.** Лінгвістична генологія наукової комунікації : монографія / Т. В. Яхонтова. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 420 с. **3. Voss G.** Object-Oriented Programming: An Introduction / G. Voss. – Osborne McGraw-Hill, 1991. – 584 p. **4. Meszaros G.** XUnit Test Patterns: Refactoring Test Code / G. Meszaros. – Pearson Education, Inc., 2007. – 833 p. **5. McConnell S.** Code complete: a practical handbook of software construction / S. McConnell. – Redmond, Wash. : Microsoft Press, 2004. – 960 p. **6. Филоненко Т. А.** Жанрово-стилістические характеристики англоязычного научно-методического дискурса : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Т. А. Филоненко. – Самара, 2005. – 20 с. **7. Holzner S.** Design Patterns For Dummies / S. Holzner. – John Wiley & Sons, Inc., 2006. – 308 p. **8. Эшназарова Т. Ф.** Газетный заголовок как явление фразеологической аттракции / Т. Ф. Эшназарова // Вісник Харківського університету. Сер. „Філологія”. – 2001. – Вип. 33. – № 520. – С. 233 – 236. **9. Лавриненко О. О.** Комунікативно-прагматичний потенціал алюзії в англійському та українському публіцистичному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / О. О. Лавриненко. – К., 2009. – 20 с. **10. Unger R.** A Project Guide to UX Design: For User Experience Designers in the Field or in the Making / R. Unger, C. Chandler. – New Riders Press, 2009. – 288 p. **11. Тимчук О. Т.** Семантико-стилістичне явище гри слів в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська

мова» / О. Т. Тимчук. – К., 2003. – 14 с. **12. Heller M.** Advanced WIN32 Programming / Martin Heller. – John Wiley & Sons, Inc., 1993. – 463 p. **13. Stroustrup B.** The C++ Programming Language / B. Stroustrup. – 3rd. ed. – AT&T Labs, 1997. – 912 p.

Винник О. Ю. Структурно-семантичні та функційні особливості заголовків англomовних навчальних текстів з програмування

У статті проаналізовано типові структурні моделі заголовків англomовних навчальних текстів з програмування, з'ясовано специфіку їх функціонування. Досліджено роль заголовків, виражених алюзивними мовленнєвими актами. Виявлено, що структурно-семантична організація заголовків зумовлює виконувати ними функції: поряд з максимально стислою фактичною передачею змісту наступного повідомлення (інформативна функція) заголовки англomовних навчальних текстів з програмування здійснюють фатичну, інтригуючу, розважальну функції тощо. Схожу із заголовком роль виконує епіграф.

Ключові слова: навчальний текст з програмування, заголовок, епіграф, алюзія.

Винник О. Ю. Структурно-семантические и функциональные особенности заглавий англomовных учебных текстов по программированию

В статье проанализированы типичные структурные модели заглавий англomовных учебных текстов по программированию, установлена специфика их функционирования. Исследована роль заглавий, выраженных алюзивными речевыми актами. Обнаружено, что структурно-семантическая организация заглавий определяет выполняемые ими функции: наряду с максимально сжатой фактической передачей содержания последующего сообщения (информативная функция) заглавия англomовных учебных текстов по программированию выполняют фатическую, интригующую, развлекательную функции и т. п. Сходную с заглавием роль исполняет эпитафия.

Ключевые слова: учебный текст по программированию, заглавие, эпитафия, алюзия.

Vynnyk O. Yu. Structural-Semantic and Functional Peculiarities of Headlines of the English Programming Study Texts

The paper analyses typical structural models of headlines of the English programming study texts. The analysis is framed by communicative approach. The key issues of the research are the functions performed by the headlines of the English programming study texts in “addresser-addressee” communicative system. Special attention is drawn to the role of the headlines expressed by allusive speech acts. It is shown that the pragmatic effect of allusion derives from wordplay effect generally obtained by lexical modification of the original text which is the source of allusion. The range of

sources for the targets of allusive headlines in the English programming discourse include well-known quotations, proverbs, proverbial sayings, titles, films, slogans, etc. The results of the present study demonstrate that structural patterns of the headlines highly determine their functions: alongside indicating the nature of the text below it (informative function), the headlines of the English programming study texts are also aimed at catching the reader's attention, exerting positive emotional influence on the reader, involving the reader into cooperative communication with the author, fun and intrigue.

Key words: programming study text, headline, epigraph, allusion.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Яхонтова Т. В.

УДК 81 373.49

І. Ю. Грогодза

**ФУНКЦІ ЕВФЕМІЗМІВ У СУЧАСНОМУ
ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ
(на прикладі політичних промов Барака Обами)**

У сучасну епоху спостерігається прагнення уникати номінативних одиниць, що суперечать вимогам етикету, такту чи заважають досягненню позитивного прагматичного ефекту. Це зумовлює підвищений інтерес науковців до вивчення явища евфемістичної субституції. Евфемізми використовуються у різноманітних сферах людської комунікації.

Політичний дискурс є однією зі сфер людської комунікації, де простежується багато фігур замовчування і перефразування, зокрема евфемізмів, які вживаються для того, щоб пом'якшити неприємні повідомлення, задати потрібні параметри інтерпретації політичних подій, а також уникнути дискримінації [1, с. 56]. Таким чином, евфемізми у політичному дискурсі належать до засобів маніпулювання, які використовуються з метою формування світогляду реципієнта та керування його поведінкою.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить про те, що явище евфемії викликає значний інтерес вітчизняних (Н. Борисенко, В. Великорода, О. Гаврилів, О. Гармаш, К. Кантур, О. Манютіна, І. Мілева, О. Тараненко, О. Януш) та зарубіжних (Л. Артюшкіна, К. Алан, К. Барідж, Ю. Баскова, А. Бертрам, Н. Босчаєва, Б. Ворен, А. Кацев, Л. Крисін, Дж. Лоуренс, В. Москвін, Е. Партрідж, Х. Роусон, К. Хем) науковців. Розглянуто способи утворення евфемізмів, критерії їх класифікації, функції та мотиваційні чинники вживання евфемістичної лексики.

Особливості евфемізмів у політичному дискурсі вивчали Д. Болінджер, Дж. Вілсон, М. Гайс, Дж. Елштайн, В. Латц, Х. Роусон, Р. Холдер, П. Чілтон. Проте функціонально-прагматичний аспект залишився не достатньо опрацьованим. Тому метою цієї статті є з'ясування функцій та прагматичних чинників вживання евфемізмів у політичному дискурсі, на прикладі політичних промов президента США Барака Обама.

Існує чимало підходів до трактування та класифікації функцій евфемізмів. Наприклад, Л. Артюшкіна вважає, що евфемізми виконують дві основні функції: пом'якшення (полягає у нейтралізації негативних компонентів значення з метою мітигації комунікативного ефекту висловлювання з міркувань делікатності, співчуття або сором'язливості) та маскування (підміна негативного денотата в свідомості реципієнта з метою нав'язування певної точки зору) [2, с. 12].

Н. Босчаєва виділяє три функції евфемізмів у спілкуванні – кооперуючу (відображає прагнення комунікантів зберегти мовленнєву взаємодію для вирішення певних завдань), превентивну (намагання уникнути табуйованих слів) та риторичну (бажання мовця певним чином вплинути на ціннісні орієнтації адресата) [3, с. 36].

Детальний аналіз функцій евфемізмів здійснений В. Великородою. Дослідниця доповнює класифікацію Н. Босчаєвої, обґрунтовуючи ще чотири функції евфемістичних субститутів: вуалітивну (прагнення адресанта приховати небажані аспекти дійсності), елевативну (адресант представляє аспекти реальності у позитивнішому світлі, гіперболізує низькі чи середні стандарти), конспіративну (використання евфемізмів задля ускладнення сприйняття інформації особами, що не належать до певної групи) та дистортивну (вживання евфемізмів спричинює спотворене відображення інформації у свідомості адресата) [4, с. 11].

На основі дослідження політичних промов президента США Барака Обама пропонуємо виокремити такі функції евфемізмів: маніпулятивну, маскувальну, елевативну, меліоративну, кооперативну та превентивну.

Маніпулятивна функція полягає у використанні евфемізмів з метою впливу на свідомість реципієнта, формування його світогляду. Політик прагне представити негативний процес економічної, соціальної, культурної чи екологічної сфери у більш сприятливому світлі, щоб зберегти позитивний імідж та заручитись підтримкою виборців. Цю функцію яскраво ілюструє наступний приклад: *If everybody took an attitude of shared sacrifice, we could solve our deficit and debt problem next week* [5]. Оскільки підвищення податків завжди викликає обурення громадськості, Барак Обама намагається уникати прямої номінації цього явища, використовуючи евфемістичні заміники *shared sacrifice, revenue enhancement, a balanced approach, making spending reductions in the tax code*. Ці евфемістичні одиниці дають можливість позиціонувати рішення президента як необхідне, раціональне та спрямоване на благо суспільства.

З метою маніпулювання свідомістю громадян, Барак Обама використовує наступне речення: *And perhaps most significantly, we agreed to cooperate on **missile defense**, which turns a source of past tension into a source of potential **cooperation against a shared threat*** [6]. Президент не бажає виглядати агресором, ініціатором кривавих військових дій, тому використовує лексичні одиниці, в яких домінує сема захисту. Він також цілеспрямовано використовує лексему *shared*, оскільки перша асоціація, яка виникає у свідомості адресата – це «shared joys and sorrows», що створює майже сімейну атмосферу. А лексема *threat*, хоча й означає небезпеку, виключає людський фактор. Таким чином, простежується використання двох тактик – єдності зі слухачами та дистанціювання від небажаної ситуації.

Маскувальна функція передбачає використання евфемізмів представниками певної соціальної, професійної чи вікової групи з метою ускладнення сприйняття негативних явищ реальності особами, що не належать до цієї групи. Наприклад, переважна більшість військових евфемізмів виконує цю функцію:

*We will eliminate the practice of **extreme rendition**, where we outsource our torture to other countries* [6]. *Extreme rendition* – це процедура, яка дозволяє вислати особу, підозрювану у скоєнні злочину, в іншу країну, в якій діють менш строгі закони щодо правил проведення допиту [7, с. 57]. Таким чином, *extreme rendition* або *extraordinary rendition* – це евфемізм на позначення тортури.

*For more than 60 years, NATO has proven itself as the most successful alliance in history. It has acted to end **ethnic cleansing** beyond our borders* [6]. *Ethnic cleansing* – це політика, спрямована на насильницьке виселення або вбивство людей, що належать до певної етнічної або релігійної спільноти [8, с. 123]. Отже, *ethnic cleansing* – це евфемізм на позначення масових вбивств або геноциду.

Значимість іміджу, соціального статусу людини призвела до появи евфемізмів, які виконують елевативну функцію. Вони використовуються для номінації непрестижних професій, організацій, установ, товарів чи дій. Адресант прагне винищити, прикрасити певний аспект реальності, наприклад:

*It has **nurtured young democracies** and welcomed them into Europe that is whole and free* [6]. Завдяки значенню слова *to nurture* (піклуватись про молоде та тендітне створіння), перший образ, що виникає у свідомості реципієнта – це «люблячі батьки, що вигодовують свою дитину». Насправді, *to nurture young democracy* означає забезпечувати уряд певної держави зброєю та коштами для зміни існуючого режиму на більш прийнятний у культурному, релігійному та політичному плані для Європи чи США.

*We seek ten game-changing innovations with the potential to transform current **waste management** systems and practices* [5]. Замість словосполучення «garbage collection» адресант використовує

евфемістичний заміник *waste management*, що означає збір, транспортування та розміщення відходів у спеціально відведених місцях, щоб мінімізувати шкідливий вплив відходів на навколишнє середовище та здоров'я людини.

Меліоративна функція евфемізмів ґрунтується на прагненні адресанта пом'якшити негативні наслідки своєї діяльності або діяльності своїх союзників. Наприклад: *When Israel was isolated in the aftermath of the **flotilla incident**, we supported them* [6]. Оскільки США виступають союзником Ізраїлю, Барак Обама намагається пом'якшити наслідки військових дій Ізраїлю, використовуючи лексему *incident*. Проте ці дії можна справедливо назвати «військовим рейдом», оскільки ізраїльські війська захопили 6 суден, що намагалися доставити гуманітарну допомогу у Сектор Гази. Під час штурму загинуло щонайменше 10 осіб, понад 70 отримали поранення. Вбивство представників гуманітарних організацій викликало хвилю протестів та засуджень з боку світової громадськості.

Кооперативна функція відображає прагнення адресанта уникнути статевої, вікової, соціальної, расової або релігійної дискримінації і забезпечити ефективну мовленнєву співпрацю учасників комунікативного акту. Наприклад, Барак Обама використовує евфемізм *senior* для позначення людей похилого віку і *disabled* для позначення дітей з розумовими або фізичними вадами: *We need to reduce our deficit in a balanced way that does not shift all the burden through cuts exclusively on **senior** citizens, on families who have **disabled** children, on families who are trying to send their kids to school* [5]. Під час однієї з промов Барак Обама вживає евфемізм *society's most vulnerable*, маючи на увазі людей з психічними розладами: *After retiring from the Army as a Major, John Gaffaney cared for **society's most vulnerable** during two decades as a psychiatric nurse* [9]. Таким чином, президент виражає своє розуміння, турботу та підтримку інвалідів, наголошує на тому, що вони є невід'ємною частиною суспільства.

Превентивна функція передбачає використання евфемізмів з метою уникнення табуйованих слів, а саме прямих номінацій релігії, смерті, фізіологічних процесів та статевих актів. Наприклад, вшановуючи пам'ять солдатів, загиблих в Афганістані, Барак Обама використовує чимало евфемізмів на позначення смерті. Явище смерті асоціативно розглядається як падіння: *Later today, at Fort Lewis, one community will gather to remember so many in one Stryker Brigade who **have fallen** in Afghanistan* [9]; як відпочинок: *Long after they are **laid to rest** – when the fighting has finished, and our nation has endured...* [9]; як перехід у інший світ: *So we say goodbye to **those who now belong to eternity*** [9]; як втрата: *We press ahead in pursuit of the peace that guided their service. May God bless the memory of **those we lost*** [9]. Використовуючи евфемістичні субститути, президент прагне висловити свою повагу та співчуття постраждалим сім'ям.

На думку В. Москвіна, евфемізмам у політичному дискурсі притаманна поліфункціональність [10, с. 65]. У залежності від сфери

застосування, особливостей комунікативної ситуації, мотиваційних чинників та прагматичних цілей мовця евфемізм може виконувати одну або декілька функцій одночасно.

Дослідивши особливості вживання евфемізмів у політичних промовах, ми зробили висновки, що вони мають дуальний вплив на суспільство. З одного боку, евфемізми є засобом пом'якшення вислову, який забезпечує безконфліктне спілкування і допомагає досягнути консенсусу. З другого боку, евфемізми використовуються для приховування негативних явищ та здійснення регулятивного впливу на аудиторію. Вживання евфемізмів є небезпечним, оскільки хибна політична стратегія буде у процесі впровадження до того, як громадськість усвідомить реальний стан речей і матиме можливість чинити опір.

Вивчення політичних евфемізмів має значний потенціал, оскільки їх можна досліджувати з огляду когнітивної лінгвістики та механізмів людського сприйняття. Існує чимало критеріїв класифікації евфемізмів, проте ще ніхто не розглядав їх крізь призму когнітивних понять категоризації та концептуалізації. Евфемізми, у поєднанні з іншими лінгвістичними засобами, мають вплив на ціннісні пріоритети, поведінку, а відтак на перебіг подій у світі.

Список використаної літератури

- 1. Козуб Л. Г.** Мовні засоби впливу у сучасному англомовному політичному дискурсі / Л. Г. Козуб // *Studia methodologica*. – Тернопіль, 2011. – Вип. 32. – С. 51 – 59.
- 2. Артюшкина Л. В.** Семантический аспект эвфемистической лексики в современном английском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л. В. Артюшкина. – Москва, 2002. – 18 с.
- 3. Босчаева Н. Ц.** Функциональная семантика контекстуальных эвфемизмов / Н. Ц. Босчаева, М. А. Кашеева // *Проблемы функциональной семантики*. – Калининград, 1993. – Вип. 23. – С. 34–41.
- 4. Великорода В. Б.** Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / В. Б. Великорода. – Львів, 2008. – 19 с.
- 5. Obama B.** Remarks by the President on the Status of Efforts to Find a Balanced approach to Deficit Reduction [Електронний ресурс] / В. Obama. – Режим доступу : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/07/19/remarks-president-status-effort-find-balanced-approach-deficit-reduction>.
- 6. Obama B.** Press Conference of the President after NATO Summit, Lisbon, Portugal. – November 20, 2010. [Електронний ресурс] / В. Obama. – Режим доступу : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/11/20/press-conference-president-after-nato-summit>.
- 7. Allan K.** Euphemism and Dysphemism / K. Allan, K. Burrige. – NY. : University Press, 1991. – 264 p.
- 8. Rawson H.** A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk / H. Rawson. – NY. : Crown Publishers, Inc., 1981. – 407 p.
- 9. Obama B.** Remarks of President

Barack Obama – As Prepared for Delivery Memorial Service at Fort Hood. – November 10, 2009. [Електронний ресурс] / В. Обама. – Режим доступу : <http://www.theatlantic.com/politics/archive/2009/11/the-best-speech-obamas-given-sincemaybe-ever/29941>. **10. Москвин В. П.** Эвфемизмы : системные связи, функции и способы образования / В. П. Москвин // Вопросы языкознания. – 2001. – № 3. – С. 58 – 70.

Грогодза І. Ю. Функції евфемізмів у сучасному політичному дискурсі (на прикладі політичних промов Барака Обама)

У запропонованій статті розглянуто особливості функціонування та прагматичні чинники вживання евфемізмів у сучасному політичному дискурсі. Аналіз основних функцій евфемізмів здійснено на матеріалі політичних промов президента США Барака Обама. Виокремлено шість функцій евфемізмів у політичному дискурсі: маніпулятивну, маскувальну, елевативну, меліоративну, кооперативну та превентивну. Автор наголошує на поліфункціональності та дуальному характері впливу евфемізмів на суспільство.

Ключові слова: евфемізм, політичний дискурс, адресант, адресат, поліфункціональність.

Грогодза И. Ю. Функции эвфемизмов в современном политическом дискурсе (на материале политических речей Барака Обамы)

В статье рассмотрены особенности функционирования и прагматические факторы употребления эвфемизмов в современном политическом дискурсе. Анализ основных функций эвфемизмов осуществлен на материале политических речей президента США Барака Обамы. Выделены шесть функций эвфемизмов в политическом дискурсе: манипулятивная, маскировочная, элевативная, мелиоративная, кооперативная и превентивная. Автор отмечает полифункциональность и дуальный характер воздействия эвфемизмов на общество.

Ключевые слова: эвфемизм, политический дискурс, адресант, адресат, полифункциональность.

Hrohodza I. Yu. Functions of Euphemisms in Modern Political Discourse (Based on Barack Obama's Political Speeches)

The article deals with the specificity of functioning and pragmatic factors of using euphemisms in modern political discourse. The material for the analysis was taken from the speeches delivered by the US President Barack Obama. The author identifies six functions of euphemisms in political discourse, namely manipulative (reflects the desire to exert influence on the recipient's consciousness), disguising (the use of euphemisms by the members of a particular social, professional or age group for complicated perception of unacceptable aspects of reality by other people), elevative (euphemistic units used to nominate unpopular professions, products, institutions or actions),

meliorative (based on the addresser's desire to mitigate negative consequences of his/her actions), cooperative (presupposes the desire to avoid any kind of discrimination and ensure communicative cooperation), preventive (the use of euphemisms as an alternative to the old taboos). The author stresses attention on the ambiguous influence of euphemisms on the society. The conclusion offers suggestions for future research on euphemisms in political discourse in terms of cognitive linguistics and the mechanisms of human perception.

Key words: euphemism, political discourse, addresser, addressee, multifunctionality.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. пед. н., доц. Мукан Н. В.

УДК 811.111'42

Н. Г. Гуменюк

ПРАГМА-КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО ДІЛОВОГО ЛИСТА

Розгляд текстів ділового листування не є новим у лінгвістиці. Ділові листи підлягали розгляду з різних точок зору [1; 2; 3; 4]. Актуальність цієї роботи полягає в тому, що тексти ділового листування англійської мови будуть розглянуті в комунікативному аспекті з виділенням їх лексико-синтаксичних особливостей.

В своїй роботі ми розглядаємо ділові листи англійської мови як тексти, які відносяться до офіційно-ділового стилю [5, с. 247 – 251], які є засобом спілкування держав; держави з окремою особою, підприємством, установою і суспільством в цілому; засобом офіційного спілкування людей у певній сфері виробництва, обслуговування.

В цьому сенсі, доречною є класифікація текстів ділового листування на листи-прохання (request letters), запити (inquiries), пропозиції (offers), відповідні листи (replies), супровідні листи (follow-ups), супровідні листи при грошових переказах (remittances and cover-up letters), листи посилення (referrals), проміжні листи (stop gap letters), відповіді на запити (inquiry replies), відмови (refusals), листи подяки (thank-you letters), листи вибачення (excuses), листи-запити на отримання роботи (job-application letters), замовлення (orders) [3].

З іншого боку, тексти ділового листування є не лише засобом спілкування, але й продуктом цього спілкування, є відбиттям певного дискурсу.

Як відомо, кожна людина (мовець, адресант, говорючий, пишучий, автор) створює своє повідомлення (текст) не тільки з метою

про щось повідомити, але й з метою вплинути на співрозмовника (адресата, слухачого, читаючого) для виконання ним певних дій, потрібних мовцю, тобто з метою досягнення адресантом своїх прагма-комунікативних цілей. В цьому сенсі, кожний дискурс і текст як засіб його відбиття має певну ілокутивну силу [6, с. 151 – 170].

Тексти ділового листування англійської мови можуть мати декілька ілокутивних сил при домінуванні однієї з них. В цьому сенсі, є доречною класифікація текстів ділового листування англійської мови на тексти з домінуючою інформативною функцією, текстів з домінуючою функцією впливу та текстів з домінуючою контактною функцією (функцією налагодження відношень) [4, с. 9 – 11]. Як відомо, наявність адресанта (відправника інформації), адресата (отримувача інформації) та наявність третіх осіб, про яких йдеться у повідомленні, є обов'язковою.

Наявність комунікантів ділових листів зумовлена самою структурою ділових листів, яка є не жорсткою, але обов'язковою. Ця структура передбачає наявність дати, адреси відправника і отримувача інформації, підписа отправника листа, наявність компліменту та звертання, а також саме інформаційне поле листа. Таким чином, учасники комунікації експліцитно присутні в тексті кожного ділового листа з огляду на структуру листа.

Як відомо, учасникам комунікації, адресанту та адресату, притаманні певні відношення, які регламентуються певними правилами комунікативної поведінки, які, в свою чергу, можна звести, в термінах Ліча, до 4 максим:

- максима схвалення: мінімально висловлюй несхвалення співрозмовнику;
- максима скромності: мінімально висловлюй схвалення самому собі;
- максима згідності: зводь до мінімуму незгоду з співрозмовником;
- максима якості: намагайся висловлювати правду [7, с. 136].

Дотримання правил комунікації є обов'язковим елементом у відношенні між адресатом і адресантом. Порушення цих правил може призвести до образи, до непорозуміння, і, навіть, до припинення відносин між учасниками комунікації.

Саме з урахуванням правил комунікативної поведінки адресант накреслює лінію своєї поведінки, формуючи стратегічні і тактичні завдання впливу на адресата, саме з урахуванням цих правил адресант створює своє повідомлення (текст), використовуючи весь можливий мовний арсенал.

Правила комунікації ділового листування зобов'язують використовувати комплімент щодо отримувача листа. Саме тому в англійських ділових листах ми зустрічаємо такі компліменти як: Dear Sir..., Dear Mr..., Sincerely yours, Yours faithfully... та інші.

Прагматичний компонент англійського ділового листа забезпечується наявністю в текстах ділового листування лексики з позитивною конотацією. Наприклад, *convenient, pretty, grateful, considerable, to appreciate, with enthusiasm* та інші.

Аналіз англійських текстів ділового листування показав, що ці тексти характеризуються високою кількістю прикметників та прислівників найвищого ступеня порівняння. Так, в цих текстах ми зустрічаємо: *I should much appreciate it ..., With kindest regards..., We would very much like...* та інші.

Тексти ділового листування англійської мови містять велику кількість інтенсифікаторів, які підсилюють позитивне значення. Наприклад, *I am awfully sorry..., I greatly appreciate ..., extremely happy* та інші.

Використання лексики з позитивним значенням, інтенсифікаторів значення та найвищого ступеня порівняння прикметників та прислівників орієнтують учасників комунікації на позитивний результат їх спілкування – досягнення угоди сторін по деяким питанням.

Прагма-комунікативний компонент англійських ділових листів досягається створенням в цих текстах дейктичних полів: дейктичного поля мовця (*I/we – now – here*), дейктичного поля співрозмовника (*you – now – there*) та дейктичного поля третіх осіб (*he/ she/it/ they – then - there*), які надають текстам ділового листування певного ступеня авторитетності та об'єктивності та орієнтують учасників комунікації на співробітництво [8, с. 103 – 144].

Правила комунікації забороняють відкрито спонукати адресата до дії, але в ділових листах це можна зробити у ввічливій формі, у формі прохань з використанням *should, would*.

Наприклад, 1) *We should be most grateful to have your reply as soon as possible...*

2) *Would it be possible to meet you either in Moscow or in St. Petersburg to discuss this further?*

На синтаксичному рівні текстам ділового спілкування англійської мови характерне використання стверджень і питань при домінуванні стверджень. Кількість імперативних форм в текстах ділового листування є обмежено, що зумовлене правилами комунікативної поведінки.

Як правило, імперативні форми висловлювання в текстах ділового листування використовуються з пом'якшувачем значення «*please*», надаючи їм значення бажаності, прохання. Наприклад, *Please review this offer of employment, sign the note of acceptance at and return to myself*.

В текстах відповідей на запит зустрічається достатня кількість імперативних форм з досить категоричним значенням потреби, вимоги. Це зумовлене розподілом соціальних ролей у відношення між отримувачем і відправником листа, де відправник листа відповіді має більш високий ступінь авторитетності, ніж його отримувач. Наприклад,

You must wait till the sale of it will be announced publicly so all the candidates will have chances to buy it.

Текстам ділового листування англійської мови характерне використання достатньої кількості умовних речень, серед яких умовні нереальні (умовні бажаності) превалюють. Це свідчить про некатегоричний характер ділових листів з намаганням порозумітися з адресатом листа по деяким питанням. Наприклад, I should be very grateful if you could indicate a convenient day and hour.

Особливістю англійських ділових листів є використання речень з Present Perfect, Present Continuous, Future Indefinite. Наприклад, 1) I have just completed a GNVO Intermediate Part One in Hospitality...(Present Perfect); 2) We are running into considerable difficulties over the problem of financing our supermarket (Present Continuous); 3) I shall try to ring you up again tonight and arrange to meet you before you leave for London (Future Indefinite). Часові форми Present Perfect, Present Continuous є елементом розмовного стилю. Використання їх у текстах ділового листування створює ефект діалогічної співбесіди між адресантом і адресатом, сприяючи тим самим налагодженню довірливих стосунків між комунікантами. Використання Future Indefinite та Present Continuous в текстах ділового листування англійської мови орієнтує комунікантів на плідну співпрацю в майбутньому. Наприклад, 1) Our Export Manager is visiting England in May and plans to be in London by May 10-th; 2) I shall pay you another visit.

Таким чином, англійські тексти ділового листування мають комунікативну спрямованість і націлені на інформування адресата про щось, на налагодження з ним контакту та на виконання ним певних дій, потрібних адресанту. З цією метою адресант листа використовує цілий арсенал мовних засобів, серед яких засоби лексичного та синтаксичного рівней. В подальшому досить цікавим є розгляд прагма-комунікативних особливостей кожного з типів ділових листів англійської мови.

Список використаної літератури

- 1. Веселов П. В.** Аксиомы делового письма: культура делового общения официальной переписки / П. В. Веселов. – М. : ИВЦ «Маркетинг», 1993. – 74 с.
- 2. Гуринович В. В.** Деловая переписка на английском языке : [учеб.-справ. пособ]. / В. В. Гуринович. – Минск : Харвест, 2003. – 256 с.
- 3. Кожина М. Н.** Язык деловой переписки / М. Н. Кожина. – М. : Просвещение, 1993. – 224 с.
- 4. Скібицька Т. В.** Типологічні та лінгвопрагматичні аспекти ділового листа (на матеріалі англійської мови) : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Т. В. Скобицька. – Львів, 2007. – 16 с.
- 5. Мороховский А. Н.** Стилистика английского языка : учебник. – А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст. – К. : Выща школа, 1991. – 272 с.
- 6. Серль Дж.** Что такое речевой акт? / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. XVII : Теория речевых актов. –

C. 151 – 170. 7. **Leech G. N.** Principles of Pragmatics / G. N. Leech. – London : Longmans, 1983. – Vol. XII. – 250 p. 8. **Гуменюк Н. Г.** Дейктические маркеры как фактор, влияющий на реализацию категории оценки (на материале англоязычной прессы и рекламы): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Гуменюк Наталья Григорьевна. – К., 1996. – 169с.

Гуменюк Н. Г. Прагма-комунікативні особливості англійського ділового листа

Робота присвячена розгляду англійських текстів ділового листування в комунікативному аспекті з виділенням їх лексико-синтаксичних особливостей. Згідно матеріалу роботи, комунікативно-прагматична компонента ділових листів на лексичному рівні досягається використанням компліменту до отримувача листа, лексики з позитивним значенням, використанням прикметників і прислівників найвищого ступеня порівняння, створенням у текстах дейктичних полів. На синтаксичному рівні прагма-комунікативна компонента ділових листів забезпечується домінуванням стверджень і запитань, наявністю достатньої кількості умовних речень та речень певних часових форм.

Ключові слова: адресант, адресат, текст, дискурс, ілокутивна сила.

Гуменюк Н. Г. Прагма-коммуникативные особенности английского делового письма

Робота посвящена рассмотрению английских текстов делового письма в коммуникативном аспекте с выделением их лексико-синтаксических особенностей. Согласно материалу работы, коммуникативно-прагматический компонент текстов деловых писем на лексическом уровне обеспечивается использованием комплимента к получателю письма, лексики с позитивным значением, использованием высшей степени сравнения прилагательных и наречий, созданием в текстах дейктических полей. На синтаксическом уровне прагма-коммуникативный компонент текстов деловых писем обеспечивается доминированием утвердительных и вопросительных форм, достаточным количеством условных предложений и предложений определенных временных форм.

Ключевые слова: адресант, адресат, текст, дискурс, иллокутивная сила.

Humenyuk N. H. Pragmatic-Communicative Peculiarities of the English Business Letter

The given article is devoted to the problem of lexico-syntactical peculiarities of the English business letters in accordance with the communicative aspect of language. The material of the article is based on the classification of the English business letters texts according to their dominant illocutive force of the text. The communicative-pragmatic component of the text on the lexemic level is realized through the usage of the compliment to the

receiver of the letter, through the usage of the language units with positive meaning, the usage of the Attributes and Adverbs of the Superlative degree of comparison, through the usage of the intensificators and the creation of the deictic fields in the text. The pragma-communicative component of the text on the syntactical level is realized by the dominant usage of statements and questions, by the usage of the Conditional sentences and sentences with the Present Perfect, Present Continuous, Future Indefinite Tense. The prospects of further investigation are underlined in the given work.

Key words: addressor, addressee, text, discourse, illocutive force.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Недайнова І. В.

УДК 81'255.4:821.111 Висоцький

О. С. Клименко, Н. І. Климова, Т. В. Максимова

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ
ВОЛОДИМИРА ВИСОЦЬКОГО З ЦИКЛУ
«АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС» НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ**

Останнім часом зростає увага і зацікавленість сучасної лінгвістичної і перекладознавчої науки до проблематики адекватного перекладу поетичних творів відомого російського поета ХХ століття Володимира Висоцького з циклу про «Алісу в Країні чудес». Дана тема висвітлює проблеми перекладу оказіональних слів та виразів, а також проблему перекладу на англійську мову трансформованих фразеологічних одиниць, якими рясніють твори Висоцького. Актуальність даного питання полягає в тому, що Висоцький створив свої твори з даного циклу, опираючись на казку англійського письменника Льюїса Керролла. Вірші Висоцького ґрунтуються на каламбурах, фразеологічних трансформаціях, оказіоналізмах. Але дані твори мають глибокий підтекст, який може розпізнати лише наш співвітчизник. Ще один факт актуальності даної статті полягає в тому, що існує мало перекладів віршів Висоцького про «Алісу» англійською мовою.

Проблемами перекладу творів Володимира Висоцького на англійську мову займалися такі перекладачі, як О. Вагапов, Л. Пургіна, С. Рой, Г. Токарев, В. Чистяков тощо. Кожний з цих перекладачів зробив чимало перекладів віршів Висоцького, але проблем перекладу творів з циклу про Алісу майже ніхто не торкнувся. Питанням інтертекстуальності в поезії Висоцького займалися М. Антонова, В. Ізотов, Т. Ковальова, М. Рудник. Детально проблему трансформованих фразеологічних одиниць досліджувала Н. Малишева.

Існує незначна кількість перекладів творів В. Висоцького про «Алісу в Країні чудес» англійською мовою. Як бути перекладачу, коли існує оригінальний твір на англійській мові та оригінальні твори на російській, образи яких запозичені з першого. Казка Керролла насичена великою кількістю стилістичних прийомів, серед яких на перший план виходять каламбури та okazіоналізми. Твори Висоцького мають вже суто російський підтекст та такі прийоми, які є характерними саме для російської мови. Наше завдання полягало в тому, щоб повернути англійцям казку їх співвітчизника, але вже крізь призму російського поета.

Одним з найважливіших завдань нашого дослідження є збереження авторської ідеї та його індивідуальності. Перекладач повинен відректися від суб'єктивного мислення щодо оригінального твору, але у той самий час зробити такий переклад, який би відтворював враження, яке залишив по собі оригінал. При перекладі, по можливості, необхідно зберегти усі стилістичні та поетичні прийоми, використані автором. Метою даної статті є дослідження проблеми перекладу творів з циклу про Алісу на англійську мову та знаходження адекватного варіанту перекладу оригіналів, які містять такі явища, як інтертекстуальність, гра слів, okazіоналізм, персоніфікація, трансформовані фразеологічні одиниці.

Казка «Аліса в Країні чудес» написана більше ста років тому прекрасним письменником Льюїсом Керролом. Але, де знаходиться ця країна Чудес? Все дуже просто – уві сні. Все, що було описано в книзі, маленькій Алісі наснилося. Але Льюїс Керрол виявив дивовижну країну у своїх думках. Це казка про гру розуму. «Думайте!» – ось що хотів сказати автор своїми надзвичайними розповідями. [1, с. 13]

У 1976 році вийшла музична казка «Аліса в Країні чудес» на слова та музику Володимира Висоцького. Його праця над творами тривала майже два роки. Відомо, що спочатку Висоцький хотів відмовитися від такої задачі, покладеної на нього: «там якісь другі, треті смисли – як кажуть радянські цензори – «неконтрольований підтекст». Крізь переклад до глибини не продерешся – треба розуміти мову оригіналу, а ще краще – народитися англійцем.» [2] Зараз вже можна зробити висновок, що усі твори, написані Володимиром Висоцьким до казки, стали згодом популярними та улюбленими не лише серед дітей, але й серед дорослого покоління.

У свій час твори Володимира Висоцького до «Аліси в Країні чудес» вважалися антирадянськими. Але на це були свої підстави. Як відмічали оглядачі відомого видавництва, розхвалюючи поєднання музики та віршів Висоцького: в «Алісі» йому вдалося переступити власну планку, працювати в діапазоні від дитячої абсурдної пісні до жорсткої соціальної сатири [2]:

*Падайте лицами вниз, вниз,–
Вам это право дано,
Пред королем падайте ниц
В слякоть и грязь - все равно!*

*Нет-нет у народа не трудная роль:
Упасть на колени - какая проблема!
-За все отвечает король,
А коль не король, то тогда - королева!*

[3, с. 178]

(В. Висоцький «Королевское шествие»)

*Bow your heads lower and lower –
This right in full you have,
Kiss the ground when king stands over*

*No matter how muddy it is or wet!
Yes, the nation has a simple role:
It's not a problem to drop down on
knees! –*

*Because a king is responsible for all,
But if isn't he, it would be a queen!*

(Переклад наш – М. Т.)

Ідіоматичний вираз «упасть лицом в грязь», який розширюється лексемою *слякоть* набуває як прямого, так і переносного значення у даному творі. Контекст цього вірша двозначний. З одного боку мова йде про королівську армію – карткову колоду – яка належить королю та королеві Черв, і у даній ситуації вираз набуває прямого значення. З іншого боку, автор за допомогою образів казки висміює тодішній радянський уряд та людей, які сліпо підкорювалися всім вимогам та наказам устрою. Люди жили в обмежених умовах, майже нічого не знаючи про те, що відбувалося за межами їх країни.

Поруч із творами, що висміювали радянський устрій, вибудовувалися твори з глибинною філософською лірикою:

Вдруг будет пропасть - и нужен прыжок?

*What if an abyss you'll see – and leap
would be needed?*

*Струсишь ли сразу? Прыгнешь ли
смело?*[3, с. 147]

*Will you be frightened or bravely
jump?*

(В. Висоцький «Песня Кэрролла»)

(Переклад наш – М. Т.)

А іноді дивовижним чином Висоцький сплавляв воедино і перше, і друге:

*Много неясного в странной
стране –*

*Можно запутаться и
заблудиться...*

*Даже мурашки бегут по спине,
You can get lost and confused at one
moment –*

*In this strange land with a lot of
obscurities... And it makes you feel
creepy all over,*

*Если представит, что может
случиться... [3, с. 147]*

(В. Висоцький «Песня Кэрролла»)
*When you imagine the scene that
could occur!*

(Переклад наш — М. Т.)

Твори Висоцького із задоволенням сприймалися як дорослими, так і дітьми – кожний знаходив у них щось для себе.

Смажь колёса времени

Не для первой премии –

*Им ведь очень больно от
трения!*

Обижать не следует время.

*Плохо и тоскливо жить без
времени.*[3, с. 177]

(В. Висоцький «Песня об
обиженном времени»)

Do oil the wheels of time

Not for the sake of the first prize –

*The friction makes them a lot of
harm!*

And you shouldn't hurt time.

*It's so sad to live without it even
for a while.*

(переклад наш – М. Т.)

В оригінальному творі ми простежуємо таке стилістичне явище як персоніфікація, а саме слів «колёса» та «время». Це підтверджується такими реченнями: «*им ведь очень больно от трения!*» та «*обижают не следует время*». Ми намагалися також зробити на цьому акцент та зберегти цей стилістичний прийом при перекладі на англійську мову. Мета перекладача – зробити переклад твору так, аби він був максимально наближений до оригіналу та зберегти усі авторські особливості, а головне – його задум.

В останньому рядку при перекладі ми опустили один прислівник, задля кращої ритми. Але у той час трохи змінили зміст рядка: *It's so sad to live without it even for a while!* дослівно можна перекласти, як «*як сумно жити без нього навіть якусь мить*». В оригіналі це речення звучить так: «*плохо и тоскливо жить без времени*». На нашу думку, переклад *even for a while* продовжує задум автора, що погано та сумно жити без часу, та, ніби маючи на увазі, що ми завжди, кожної миті життя, маємо потребу у часі.

Наступний приклад містить **оказіоналізм**, створений самим Висоцьким.

Название **крохея** от слова «кроши»,

От слова «кряхти», и «крути», и «круши».

Девиз в этих матчах: «Круши, не жалеи!»

Даёшь королевский **крохей!**» [3, с. 179]. (В. Висоцький «Королевский крохей»)

The name of **crockey** has come from the «crumble»

And «clamour», and «cry», and «crack»

The motto of matches is «Let's crumble, not spare!»

Let there be a royal **crockey!**» (Переклад наш М. Т.)

У Керролла був *крокет*, але у Висоцького – *крохей*. Ця назва походить від слів «крокет» та «хокей», який популярний в Росії та Україні. Слово *крохей* є автосемантичним. При перекладі ми застосували той самий прийом злиття слів, що й Висоцький, тому *крохей* став у нас *srockey*. При перекладі лексем, таких як «кроши, кряхти, крути, круши» ми взяли за основу таке явище в стилістиці як ономаіопея, тобто звуконаслідування. Але при цьому ми дібрали такі слова, котрі мають схожий зміст «crumble, clamour, cry, crack».

У 1967 році французька дослідниця Юлія Крістева ввела новий термін – інтертекстуальність. Він був уведений для визначення спектру міжтекстових відносин та постулює, що будь-який текст є складовою частиною широкого культурного тексту [4, с. 7]. У творі, особливо художньому, завжди присутні відсилки, алюзії, цитати. Таким чином, текст існує за рахунок багатьох інших попередніх текстів.

А если рискнуть, а если впустишь,

То – выпустит ли обратно?

Вопрос посложнее, чем "быть или не быть?"

Решают лягушата. [3;170]

(В. Висоцький «Песня лягушонка»)

And if we would try and let somebody in,

Shall we let him out or not?

*An issue much harder is raised
by the frogs,*

*Than the question of
Shakespeare's Hamlet.*

(Переклад наш – М. Т.)

Інтертекст помітно одразу у даному уривку. «*Быть или не быть*» – відомий вислів з трагедії «Гамлет» Вільяма Шекспіра. У даній ситуації використання цієї цитати набуває комічного ефекту, хоча в оригінальному значенні вона має глибоку філософську ідею. У нашому перекладі, як можна помітити, ми не використали оригінальну цитату «to be or not to be». При перекладі ми застосували такий стилістичний прийом, як перифраз, тому даний вислів перетворився в нас у «*the question of Shakespeare's Hamlet*» – «*питання шекспірівського Гамлета*». Так як твори перекладаються на англійську мову, ми вважаємо, що англомовний читач має зрозуміти, яке питання мається на увазі.

Не важко помітити, що майже кожний рядок Висоцького містить каламбур, що ґрунтується на розщепленні стійких виразів. Це явище називається трансформацією фразеологічної одиниці, або розщеплення ідіоми. У шістдесятих роках ХХ століття дослідники відмічали «*патронімічний вибух*» – тяжіння до гри слів, до каламбурного зближення різних за значенням, але близьких за звучанням зворотів, до «обігрування» приказок та фразеологічних одиниць. [5, с. 15]

*На ком угодно шляпы хороши!
Так согласитесь, наконец, что
дело в шляпе,*

*Hat looks well on whoever you like –
So don't reject that essence is in the
hat,*

*Но не для головы, а для
души. [3;174]*

But not for head, and only for heart.

(Переклад наш – М. Т.)

(В. Висоцький «Шляпник»)

У цьому уривку ідіоматичний вираз «*дело в шляпе*» набуває прямого значення. В англійській мові існує еквівалент до цієї фразеологічної одиниці, що звучить як «in the bag», але у даному випадку образи ідіоми в англійській та російській мовах не співпадають. При перекладі ми втратили гру слів, прибігши до покомпонентного прийому перекладу «*essence is in the hat*».

Наступний приклад демонструє також використання трансформованої фразеологічної одиниці:

*Ах, проявите интерес к моей
персоне!*

*Why don't you show an interest in me?
You are the sleepyheads at all as I see.*

*Вы, в общем, сами – тоже
форменные сони.*

*And you sleep like a log without a
chance to awake!*

*Без задних ног уснёте – ну-ка,
добудись!*

*But this place is mine, don't try it to
take!*

*Но здесь сплю я – не в свои сони не
садись! [3, с. 175] (В. Висоцький
«Соня»)*

(Переклад наш – М. Т.)

У даному уривку Висоцький використовує фразеологічні одиниці, такі як «*уснуть без задних ног*» та трансформований фразеологізм «*не в*

свои сони не садись», який походить від прислів'я «не в свої сани не садись». Гра слів відбувається навколо слів *сони* та *сани*, значення яких зовсім різне, але звучання схоже. Нам вдалося зберегти наявність першої фразеологічної одиниці при перекладі, але, на жаль, при перекладі «*но здесь сплю я – не в свои сони не садись*» ми прибігли до такого методу перекладу, як описовий, а саме з втратою образності «*but this place is mine, don't try it to take*».

При перекладі на іншу мову не завжди вдається зберегти усі мовні та стилістичні прийоми, які використані автором оригіналу. Головною метою перекладача є збереження основного змісту та смислу твору, авторської індивідуальності та, по можливості, підтексту. Творчість Володимира Висоцького різнобарвна та багатогранна. Вона яка має величезне підґрунтя для досліджень не лише з точки зору перекладознавства, але й стилістики, лінгвістики, літературознавства тощо.

Список використаної літератури

- 1. Демурова Н. М.** Льюис Керролл. Очерк жизни и творчества / Н. М. Демурова. – М. : Наука, 1979. – 211 с.
- 2. Вікіпедія** – вільна енциклопедія [Електронний ресурс] / Вікіпедія. – Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/Алиса_в_стране_чудес/радиописьма.1976.
- 3. Высоккий. В.** Собрание починений : [в 4-х кн.] / В. Высоккий. – Кн. 3 // Странная сказка. – М. : Изд-во «Надежда-1», 1997.
- 4. Кузьмина Н. А.** Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка / Н. А. Кузьмина. – Екатеринбург, Омск, 1999. – 178 с.
- 5. Вакуров В. Н.** Фразеологический каламбур в современной публицистике / В. Н. Вакуров // Русская речь. – 1994. – № 3. – С 35 – 42.

Клименко О. С., Климова Н. І., Максимова Т. В. Особливості перекладу творів Володимира Висоцького з циклу «Аліса в країні чудес» на англійську мову

Дана стаття присвячена складностям перекладу поетичних творів Володимира Висоцького на англійську мову, написаних до відомого мультфільму «Аліса в Країні чудес» за мотивами однойменної казки Льюіса Керролла. У даній статті присутні авторські переклади уривків з творів В. Висоцького та їх аналіз. У роботі також аналізуються такі питання, як проблема перекладу трансформованих фразеологічних одиниць, okazionalizmів, каламбурів. Також простежується питання щодо інтертексту та підтексту, який було закладено автором у його поетичні твори.

Ключові слова: інтертекстуальність, okazionalizm, каламбур, персоніфікація, підтекст.

Клименко А. С., Климова Н. И., Максимова Т. В. Особенности перевода стихотворений Владимира Высоцкого из цикла «Алиса в стране чудес» на английский язык

Данная статья рассматривает сложности перевода поэтических произведений Владимира Высоцкого на английский язык, которые были написаны поэтом к известному мультфильму «Алиса в Стране чудес» по мотивам одноимённой сказки Льюиса Кэрролла. В нашей работе представлены авторские переводы отрывков из произведений В. Высоцкого и их анализ на украинском языке. В статье также анализируются вопросы, касающиеся проблемы перевода трансформированных фразеологических единиц, окказионализмов и каламбуров. Исследуется вопрос об интертексте и подтексте, автора в поэтических произведениях.

Ключевые слова: интертекстуальность, окказионализм, каламбур, персонификация, подтекст.

Klimenko O. S. Peculiarities of Translation into English of Vladimir Vysotsky's Verses from the Poetic Cycle «Alice in Wonderland»

The article considers the translational problems of Vladimir Vysotsky's works on cycle of «Alice in Wonderland» that was created on Lewis Carroll's tale motif of the same name. There are the author's translations of some extracts from V. Vysotsky's works and their analysis in the Ukrainian language. The questions of transformed idioms, occasionalism and pun have been analyzed. This article retraces the question about intertext and subtext that was put in the poetical works by the poet. The most important task of this study was to preserve the author's ideas and his individual style in the process of translating his verses into English. The complexity of this task consisted in necessity to make a back translation of L. Carroll's «Alice in Wonderland» in V. Vysotsky's interpretation and return this fairy-tale to the English through the prism of the great Russian poet. Special emphasis was made on the idiomatic essence of Vysotsky's style in touching upon the acute philosophical issues of modern life and trying to solve them.

Key words: intertextuality, occasionalism, pun, personification, subtext.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Фесенко Ю. П.

УДК 800+659.1(07)

М. Л. Крамаренко, Э. О. Савчук

**ПРОЯВЛЕНИЕ ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫХ СТЕРЕОТИПОВ
В РЕКЛАМНОМ ДИСКУРСЕ**

Социальная природа языка предполагает анализ языковых явлений как макролингвистических единиц в системе координат языка и культуры. По мнению Е. Е. Анисимовой, рекламные тексты, являясь одним из важнейших средств массовой коммуникации, наиболее однозначно, хотя часто и примитивно передают стереотипные представления, шкалу ценностей нации [1]. При исследовании рекламного дискурса продуктов питания были отмечены следующие особенности. С одной стороны, в рекламном тексте находит отражение своеобразие национально-специфической картины мира. Продуцируя рекламное сообщение, адресант опирается на важнейшие лингвоментальные стереотипы, ибо именно учет этих ориентиров позволяет спрогнозировать дальнейшее поведение реципиента. С другой стороны, рекламное сообщение приобретает наднациональный характер, поскольку глобализация характеризуется таким показателем, как интеграция духовно-интеллектуальной сферы, которая позволяет формировать единое лингвокультурное пространство.

В данной статье мы рассматриваем особенности употребления речеактовых структур в англоязычной и русскоязычной культурах, а также тождественные составляющие оформления современной англо- и русскоязычной печатной рекламы продуктов питания.

Для русскоязычного рекламного дискурса характерно употребление двухкомпонентных РА структур, которые представлены следующими моделями: *репрезентатив + комиссив*; *репрезентатив + директив*, *комиссив + экспрессив*; *директив + комиссив*, *репрезентатив + экспрессив*; *репрезентатив + экспрессив + комиссив*. Англоязычному рекламному дискурсу безалкогольной продукции присуще использование таких РА структур, как: *экспрессив + репрезентатив*, *репрезентатив + комиссив*; *репрезентатив + директив + экспрессив*; *директив + репрезентатив + директив*.

В рекламе чая, кофе мотив «получение удовольствия, блаженства» преобладает над основным мотивом «пользы для здоровья». Мотив удовольствия преднамеренно облечен в синтаксическую конструкцию, которая оканчивается многоточием, призывая потребителя остановиться, отдохнуть в свое удовольствие.

Coffee Elgrosso. Вкус нашей любви... (Лица, 2009. №15. С. 38)

Данный прием призван активизировать воображение адресата, настраивать на романтический лад. В русскоязычной рекламе кофе и чая

адресант не только пропагандирует товар, но и такие общечеловеческие ценности, как «дом», «семья», «любовь», «традиции».

Создать в доме атмосферу душевного тепла и гармонии можно разными способами. Один из самых простых – собраться вместе с любимыми людьми за чаепитием. Теперь маленькие, но важные для семьи события можно отметить всем вместе за чашечкой чая. Беседа. Бархатный вкус с нотками бергамота. (Лица, 2010. №18. С. 27)

Таким образом, реклама «помогает» решить проблемы; почувствовать себя комфортно, уютно, спокойно.

Англоязычная реклама, наоборот, настраивает адресата на энергичный ритм рабочего дня, на динамичность.

You can get energized with Smothie King's new Coffee and Mocuccino smothies. They'll energize your day. (New Idea, Sep. 2009. С. 52)

The best part of wakin'up...is Folgers in your cup. (Marie Claire, 2009. №10. P. 136)

В последнем примере динамичность достигается и посредством употребления рифмы. Данное различие в подходе к рекламированию кофе, чая каузировано ментальной спецификой. Русских людей отличает чувство принадлежности к определенному обществу, теплота и эмоциональность взаимоотношений. Эти особенности русской культуры отображаются и в языке. Как указывает А. Вежбицкая, «русский язык уделяет эмоциям гораздо больше внимания, чем английский язык, и имеет значительно более богатый репертуар лексических и грамматических выражений для их разграничения» [2, с.79]. Для западного человека ценны такие качества, как динамизм, работоспособность, рациональность.

При создании рекламного дискурса бакалейных продуктов адресанты ориентируются на качества, ценимые в пище человеком. Для западного человека, по свидетельству Ю. А. Злобиной, к их числу относятся: приятный вкус, высокое качество исходного сырья, репутация фирмы-изготовителя, престижность, экологическая чистота и соответствие требованиям здорового образа жизни, эргономичность [3, с. 132].

Для русскоязычных рекламных сообщений характерны следующие модели: *репрезентатив + комиссив, репрезентатив + директив, репрезентатив + экспрессив, репрезентатив + комиссив + репрезентатив, репрезентатив + экспрессив + репрезентатив.*

Стремление к потреблению экологически чистой и полезной для здоровья пищи объективируется в репрезентативном детальном описании характеристик продукта и обещании благотворного влияния на организм.

Есть ли вкусный способ беречь фигуру? Хлебцы «Доктор Корнер» – современная основа здорового питания!

Хлебцы Dr. Korner – это 100% натуральный продукт, приготовленный исключительно из цельных зерен. Сведенное до

минимума время обработки хлебцев позволяет сохранить все минералы и витамины, содержащиеся в злаках.

Благодаря содержащемуся в цельных зернах большому количеству клетчатки хлебцы Dr. Korner помогут вам похудеть. Клетчатка способствует очищению организма, улучшает обмен веществ и помогает процессу пищеварения. Кроме того, хлебцы Dr. Korner содержат минимальное количество жира.

Хлебцы Dr. Korner помогут сохранить стройность фигуры, так как один хлебец содержит всего 30 калорий, но при этом позволяет сохранить на несколько часов чувство сытости.

Широкий ассортимент Dr. Korner, включающий в себя и сладкие хлебцы, позволяет наслаждаться разнообразием вкусов без ущерба для фигуры. (Лиза. 2009. №19. С. 49)

В данной рекламе выражены специфичные прагматические характеристики русскоязычных текстов рекламы продуктов питания. Информационная составляющая актуализируется: 1) детальным описанием характеристик продукта: *цельные зерна* → *большое количество клетчатки, минимальное количество жира*; 2) сложными синтаксическими конструкциями: сложноподчиненное предложение с придаточным причины, простые распространенные предложения с причастными и деепричастным оборотами.

Убеждающая составляющая актуализируется: 1) частотным употреблением глаголов «содержит», «способствует», «улучшает», «помогает», «позволяет»; 2) апелляцией к потребностям человека не только быть здоровым, но и сохранить стройность, красоту, что проявляется уже в зачине сообщения: «*Есть ли вкусный способ беречь фигуру?*» и раскрывается в основном рекламном тексте. Утверждение, вынесенное в слоган, получает обоснование в тексте, где адресант, акцентируя внимание на характеристиках продукта, настойчиво стремится убедить читателя в его полезных свойствах. Отсюда и лексические повторы.

Хлебцы Dr. Korner содержат минимальное количество жира <...> один хлебец содержит всего 30 калорий.

В рекламе пропагандируются реальные свойства продукта, а не воображаемые и, исходя из прагматических интересов адресата, для которого очень важно сохранить здоровье, красоту, данный прием является действенным средством убеждения.

В англоязычных рекламных сообщениях бакалейных продуктов частотно употребление таких РА структур, как: *репрезентатив + директив, репрезентатив + комиссив, репрезентатив + комиссив + директив, репрезентатив + комиссив + репрезентатив, репрезентатив + директив + репрезентатив.*

На примере рекламы картофеля фри мы попробуем проанализировать характерные особенности англоязычной рекламы продуктов питания.

Now you can eat to your heart's desire. As any nutritionist worth his salt will tell you, the humble potato can be extremely good for you. Especially as Birds Eye are now cooking them in natural, polyunsaturated sunflower oil to make the end result not just delicious but totally cholesterol – free.

A healthy part of a balanced diet, they're a rich source of energy and nutrients; serving up iron, vitamin C, potassium and protein. Which means now you can tuck into all you like of our French Fries, oven Fries, Crinkle Cut and Home style and enjoy more than just the super taste.

Give 'em your best. (New Idea. March/ 2009. P. 53)

Одна из основных особенностей англоязычной рекламы – это направленность на мир потребителя, где важен не столько сам рекламируемый продукт, сколько результат его применения. Данная характеристика объективируется в частотном употреблении местоимения второго лица «you», «you»: *you can eat, can be good for you, you can tuck into you like.*

Ориентация западного человека на здоровый образ жизни актуализируется в частотном употреблении специализированной лексики: *polyunsaturated, cholesterol – free, iron, vitamin C, potassium and protein.* Употребляя профессионализмы, адресант подчеркивает мысль о том, что картофель фри не вреден, а полезен для поддержания здоровья и высокой работоспособности. Эта мысль находит свое отражение в основном рекламном тексте в словосочетании «source of energy». Существительное «energy», несущее повышенную прагматическую нагрузку, получает дополнительные смысловые оттенки и сближается по смыслу с существительным «health». Имплицитный смысл данного приема сводится к формуле «полный энергии → здоровый → работоспособный».

Продуцируя англоязычное рекламное сообщение, адресант использует формы разговорной речи *tuck into, extremely good, give 'em*, что стимулирует формирование положительных установок по отношению к объекту рекламы. Употребление сложных синтаксических конструкций также характерно для англоязычного рекламного дискурса продуктов питания, но, в отличие от русскоязычного рекламного дискурса, частотно употребление сложноподчиненных предложений с придаточным цели.

Таким образом, в рекламном дискурсе продуктов питания прослеживается эквивалентность в употреблении речеактовых структур при создании рекламных сообщений определенных групп товаров. Так, для рекламы напитков адресант предпочитает эмоционально-аффективный способ воздействия на реципиента, что проявляется в частотном употреблении экспрессивных и комиссивных речеактовых структур. В рекламных сообщениях продукции бакалеи характерно совмещение рациональных доводов и аффективных способов воздействия, что проявляется в использовании таких речеактовых структур, в которых информирование о реальных качествах продукта и пользе для организма человека является основной целью рекламного

сообщения. К средствам объективизации репрезентативных речеактовых структур можно отнести: использование специализированной лексики, характерной для рекламы продуктов питания; количественных числительных в роли прагматических интенсификаторов; сложноподчиненные предложения с придаточными цели, причины, следствия. Наличие данных типологических особенностей указывает на определенные процессы сближения коммуникативного сообщества, которые проявляются в тождественности ментальной составляющей, находящей отражение в рекламном дискурсе.

Список использованной литературы

1. **Анисимова Е. Е.** Россия между Западом и Востоком (социокультурная ориентация общества и ее отражение в современных рекламных текстах) / Е. Е. Анисимова // Перевод: язык и культура. – Воронеж, 2000. – С. 143 – 148. 2. **Вежбицкая А.** Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1996. – 416 с. 3. **Злобина Ю. А.** Концепт «пища» в рекламном дискурсе / Ю. А. Злобина // Аксиологическая лингвистика: проблемы изучения культурных концептов и этносознания (сб. науч. тр.): [ред. колл. Н. А. Красавский и др.] . – Волгоград : Колледж, 2002. – С. 130 – 135.

Крамаренко М. Л., Савчук Е. О. Прояв лінгвокультурних стереотипів в рекламному дискурсі

У статті проаналізовано особливості вживання речеактових структур в англійському та російськомовному рекламному дискурсі продуктів харчування і показано, яким чином лінгвокультурні характерні особливості рекламування продуктів харчування знаходять відображення в рекламному повідомленні. На прикладі аналізу вживання речеактових структур в англійській та російськомовній культурах виявлені тотожні складові оформлення сучасної англо-та російськомовної друкованої реклами продуктів харчування.

Ключові слова: іллокутивний акт, речеактова структура, продовольча група, національно-культурні компоненти мовної свідомості.

Крамаренко М. Л., Савчук Э. О. Проявление лингвокультурных стереотипов в рекламном дискурсе

В статье проанализированы особенности употребления речеактовых структур в англоязычном и русскоязычном рекламном дискурсе продуктов питания и показано, каким образом лингвокультурные характерные особенности рекламирования продуктов питания находят отражение в рекламном сообщении. На примере анализа употребления речеактовых структур в англоязычной и русскоязычной культурах выявлены тождественные составляющие оформления современной англо- и русскоязычной печатной рекламы продуктов питания.

Ключевые слова: иллокутивный акт, речеактовая структура, продовольственная группа, национально-культурные компоненты языкового сознания.

Kramarenko M. L., Savchuk E. O. Lingvocultural Stereotypes in Advertising Discourse

The paper analyzes the characteristics of speech structures in the English-language and Russian-language consumer advertisements of food products and shows how lingvocultural stereotypes make an impact on the speech structures in the advertising message. By analyzing the usage of speech structures in both English and Russian cultures, it has been revealed identical compositional elements of modern English and Russian-language advertising of food products. In the advertising discourse of drinks the addresser uses emotionally affective way to make an influence on a recipient, which is manifested in the frequency of expressive speech structures. In the advertising discourse of grocery addresser uses the combination of rational arguments and affective ways to influence a consumer, which manifested in the use of speech structures which convey the real quality of the product. Such speech structures are represented by: specialized vocabulary, characterising the special features of product, cardinal numerals as means of pragmatic intensification of product advertised, complex sentences with subordinate of goals, causes, consequences.

Key words: illocutory act, speech structure, consumer advertisement of food products, functional-cultural components of language consciousness.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. пед. н., доц. Сургай С. О.

УДК 811.111'42

Г. Т. Крижанівська

**ОЦІННА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕОЛОГІЧНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ЖАНРУ «ІНТЕРВ'Ю-МОНОЛОГ»
(на матеріалі сучасних англомовних жіночих журналів)**

Категорія оцінки – одна з найважливіших, без якої неможливо належно розуміти явища, які виникають у процесі розвитку суспільства. Вона формує світогляд, впливає на поведінку великої кількості людей, а тому є у центрі уваги багатьох сучасних лінгвістичних досліджень [1; 2; 3; 4].

Дискурс сучасних жіночих журналів, з огляду на експліцитну апеляцію до ціннісної системи аудиторії читачів цих видань, має аргументативний характер, спрямований коректувати та формувати

ціннісну систему адресата. Його евалюативність реалізується в оцінному аспекті функціонування різноманітних мовних форм. Метою цієї статті є з'ясувати особливості оцінки у текстах такого популярного у жіночих журналах жанру, як інтерв'ю-монолог та проаналізувати функціонування у них оцінної лексики, виявити її роль в емотивному та аргументативному звучанні цього жанру, його ідеологічному потенціалі.

Жанр «інтерв'ю-монолог» (далі – ІМ) – один із різновидів жанру інтерв'ю. Його автор – журналіст, представник конкретного видання, виконує роль первинного реципієнта. Адресантом у інтерв'ю-монологі є особа жінки, досвід якої, на думку редакції, може бути корисним для їхніх читачок, які виконують роль вторинного реципієнта, тобто адресатів інтерв'ю-монологу. Комунікативна мета інтерв'ю-монологу полягає у тому, щоб запропонувати, на прикладі досвіду жінки, з'ясування важливої життєвої проблеми та сформулювати належне ставлення до зображеної ситуації. Важливе значення у цьому процесі належить лексичним засобам, зокрема оцінній лексиці.

Як справедливо зазначає І. Онищенко, оцінний компонент не є постійним для певної мовної одиниці, а проявляється на конкретному історичному етапі розвитку мови і, залежно від контекстуальної реалізації значення слова, зазнає змін відповідно до рівня матеріальної та духовної культури суспільства та кожного індивіда зокрема [2, с. 6]. Тому у мовленнєвому акті адресант вкладає в оцінне висловлювання такий зміст, який не завжди відповідає загальноприйнятому значенню слова, уявленням адресата, реаліям, які позначає слово. Прагматичний смисл слова часто залежить від світогляду, віку, освіти та інших соціальних особливостей особи. З огляду на це, оцінка формується не лише під впливом властивостей об'єкта, а й відповідно до того, хто здійснює акт оцінювання, яка ієрархія цінностей та які потреби цієї особи, на підставі чого (почуття чи раціонального судження) об'єкт характеризується як «добрий» чи «поганий», які аспекти об'єкта виділяються суб'єктом у процесі оцінювання, який з них вважається найрелевантнішим стосовно конкретної ситуації. Тобто на реальний світ накладається сітка цінностей окремої людини, що формує її оцінну картину світу, систему цінностей соціуму. В західноєвропейській та американській соціолінгвістиці часто використовується термін «соціальне значення» (див., наприклад, [5]) для позначення тих суспільних цінностей, які імплікуються при використанні висловлювання у певному контексті. Для нашого дослідження важливо усвідомлення, що соціальну значущість у текстах ІМ здобуває не сам мовний засіб, а факт його вибору. Для початку зупинимось на основних компонентах оцінки у ІМ.

Суб'єктом оцінки у текстах жанру ІМ є адресант – конкретизована мовленнєва особистість жінки як синтез образів автора та респондента, головна мета якого привернути увагу аудиторії до проблеми, переконати у правильності її вирішення та сформулювати в аудиторії образ сучасної жінки

як сильної, активної у вирішенні її власних проблем. Предметом оцінки у ІМ стають різноманітні об'єкти, яким притаманні певні цінності: речі, явища, події, процеси, ідеї, дії, стани тощо, з якими стикається сучасна жінка у повсякденному житті. У широкому сенсі – це сучасний гендерний стереотип поведінки жінки (певний образ «жіночості»), адже сучасні жіночі журнали спрямовані на тиражування чіткого уявлення про те, що означає бути «сучасною жінкою». Аудиторія жіночих журналів отримує з ІМ чіткі позиції стосовно оцінки конкретних об'єктів, завдяки яким формуються такі гендерні стереотипи, які актуальні та прийнятні читачам цих часописів: «активна жінка», «здорова жінка», «жінка – надійний партнер», «жінка – хороша матір» тощо. Підставою оцінки у ІМ є те, з огляду на що сучасна жінка дає оцінку відповідному матеріальному об'єкту, обставинам або явищу, а характер оцінки виявляється у її якійсь орієнтації, тобто кваліфікації предмета як доброго, поганого чи індиферентного з огляду на систему цінностей аудиторії жіночих журналів. Результати аналізу фактичного матеріалу засвідчили, що оцінка у текстах ІМ ґрунтується на певних позиціях та переконаннях притаманних усій спільноті читачів жіночих журналів, що й схиляє адресата до прийняття точки зору адресанта [6, с 124 – 130].

У текстах ІМ співіснують твердження утилітарного, естетичного та етичного характеру (див. класифікацію Н. Арутюнової [7, с. 75 – 76]). Утилітарні судження (пов'язані з практичною діяльністю, інтересами та повсякденним досвідом сучасної жінки) корелюють з такими рисами жанру, як буденність тем, приятельська атмосфера спілкування, невимушеність викладу. Унікальність жіночого емоційного чинника виявляється передусім у тому, що лише безпосереднє переживання, характер та сила емоції, яку відчуває суб'єкт (жінка, яка розповідає свою історію), стають важливим й часто достатнім аргументом для винесення оцінного судження. Твердження, в основі яких лежать певні етичні норми, стають важливим засобом конструювання та відображення моральної позиції жінки у текстах ІМ, що підсилює ідеологічне звучання цього жанру.

Таким чином, оцінка, експліцитно чи імпліцитно виражена у текстах жанру ІМ, містить таку інформацію про ставлення суб'єкта до об'єкта оцінки, яка відображає особливості сприйняття дійсності сучасною жінкою – читачкою жіночих журналів. Оцінка функціонує як потужний механізм, який забезпечує прагматичний ефект жанру. Прагматика оцінки у ІМ полягає у формуванні та корекції стереотипів, пов'язаних з поведінкою та роллю жінки у сучасному суспільстві, що свідчить про ідеологічний потенціал цього жанру, адже стереотипи конструюються відповідно до цінностей аудиторії жіночих журналів, де поняття цінності виконує координуючу, стимулюючу та дидактичну функції, а також впливає на вибір та сприймання аудиторією оцінного елемента.

Дослідження впливу оцінної лексики на формування ідеологічного потенціалу жанру ІМ проведено на основі функціонування

у його текстах таких чотирьох базових блоків оцінних лексем, як іменники, прикметники, дієслова та прислівники. У межах кожного блоку виділено семантичні групи оцінних лексем, які відзначаються високою частотністю використання, формуючи смислово домінуючі ІМ.

Лексичний блок прикметника у текстах ІМ характеризується домінуванням слів семантичних груп «характеристика людини» та «відчуття». Аналіз прикметників як засобів оцінки здійснено відповідно до об'єкта їхньої оцінки. Прикметники, які характеризують героїнь ІМ за їхніми зовнішніми та внутрішніми ознаками, синтагматично співвідносяться із субстантивною лексикою, утворюючи сталі словосполучення (*healthy look, warm voice, friendly face, sexy eyes, subtle make up; strong girl, confident person, etc.*). Емотивні та експресивні прикметники у граматичних конструкціях *to be + adj.* та *to feel + adj.* використовуються для характеристики психоемоційного стану жінки: негативну оцінку несуть лексичні одиниці, які характеризують жінку як беззахисну, безпомічну, відірвану від суспільства (*scared, isolated, lonely, frustrated, etc.*), а позитивний заряд отримують слова, які репрезентують її як сильну, рішучу, активну у вирішенні власних проблем (*strong, settled, confident, smart, etc.*), проте не позбавлену традиційних жіночих рис (*warm, sensitive, tender, devoted, etc.*). У змалюванні портрета сучасної жінки відчутно закріплення чітких оцінок, які сприяють формуванню її образу відповідно до ідеології сучасного західного суспільства.

Об'єктом оцінки прикметників у текстах жанру ІМ є подія (*We began **fast and furious** relationship* [8]), її час та місце (*He called me the next day to invite me to dinner and we drove out to a **quiet country** pub* [9]). Велику функціональну групу утворюють прикметники, які характеризують в аксіологічному плані різноманітні предмети (*My parents were farmers and we lived in a **tiny** house* [10]; *I challenged my boyfriend Josh to don my **extra-tight mini skirt and gravity-defying high heels*** [8]). З одного боку, вони реалізують таку важливу рису жанру, як деталізований виклад інформації, а з іншого – відображають орієнтацію на жіноче сприйняття з його специфічною увагою до деталей. Зазначені функціональні групи представлені прикметниками різних семантичних типів. Поєднання їх у одній атрибутивній низці призводить до накладання сем цих слів й виникнення нового, асоціативного значення.

У процесі дослідження аксіологічних характеристик іменників та дієслів у текстах ІМ використано класифікацію їхніх семантичних типів, запропоновану О. Бессоновою [1, с. 137 – 139]. Аналіз лексичного блоку іменника проведено на рівні оцінних іменників абстрактної семантики, репрезентованих у текстах ІМ семантичними типами абстрактних іменників дії (мовленнева, ментальна, фізична, емоційна, деструктивна, соціальна, а також дія як поведінка й дія як результат); стану (емоційний, фізичний, соціальний та стан речей); ставлення й стосунків (емоційні, соціальні); властивостей та події. Дослідження функціональної спрямованості лексичного блоку дієслова здійснено на рівні таких його

семантичних груп, як дієслова дії (мовленнєва, інтелектуальна, фізична, емоційна, деструктивна), стану (емоційний, фізичний), стосунків та ставлення (міжособистісні, соціальні).

Евалюативний потенціал оцінних іменників та дієслів у контексті жанру досліджено у межах кожного семантичного типу. Аспектом оцінки у виборі іменників та дієслів мовленнєвої дії є прагматична ситуація, за якої відбувається ця мовленнєва дія (*We **discussed** the possibility of adopting a child* [11]; *He **informed** that he stopped paying mortgage* [12]), що акцентує важливі моменти комунікативного акту: розподіл ролей, наявність довіри, взаємоповаги, підтримки тощо. Лексичні одиниці ментальної дії, з'являючись у вузлових моментах розповіді, формують каркас для розвитку подій й отримують у контексті ІМ позитивне забарвлення (*Charlotte was spending more time with child minders than with me, so I **decided** to give up my job and buy a small house. It was then that I **thought** about egg donation <...> I **considered** all alternatives <...> So I **decided** to get in touch with the organization called Surrogacy UK* [13]). Вони наголошують на логічності розвитку дій, що імплікує здатність жінки вірно оцінити ситуацію, прийняти рішення, яке відповідає її особистим потребам, і формує стереотип сучасної жінки як розумної, активної у з'ясуванні проблем.

Використання іменників та дієслів фізичної дії дає змогу відтворити в уяві поведінку суб'єкта та відчуття, які виникають внаслідок неї (*Sometimes she would **drag** me out of bed by my knickers and **beat** me. She would hold me against the wall, **grab** hold of my breasts and **squeeze** my nipples* [12]). Повторення та різноманітність лексичних одиниць фізичної дії у текстах ІМ сприяє неперервному виникненню у свідомості читачів відчуттів, які супроводжують ці дії, формуючи атмосферу співучасті. Іменники та дієслова емоційної дії та емоційного стану функціонують як барометри емоційної атмосфери жанру (*I **bumped** into my sister one day and she stared at me in **horror**. <...> As I explained, she held my hair in **shock**. <...> From the moment I woke up, there was a whine of **terror** in my mind* [14]). Одна емоція провокує та аргументує виникнення іншої, зумовлюючи емотивно-аргументативне звучання ІМ.

Аксіологічний потенціал лексичного блоку прислівника у текстах ІМ досліджено на рівні експліцитно-оцінних, модально-оцінних і прислівників-інтенсифікаторів. Експліцитно-оцінні прислівники функціонують як засіб експресії, характеризуючи стани та реакції, створюють яскраве уявлення про дії (*I stood in the car park screaming **hysterically*** [12]), що навіює належний для сприйняття інформації емоційний настрій. Модальні прислівники завдяки здатності посилювати вплив на адресата функціонують як оператори прагматичного значення (*He wasn't patronizing, he seemed **genuinely** interested in me, **literally** hanging on my every word* [15]) – акцентують на достовірності, істинності аргументів, закріплюють перлюкутивний ефект повідомлення. Прислівники-інтенсифікатори долучаються до підсилення аксіологічного забарвлення

висловлювань (*I felt lucky to be alive but **incredibly** frustrated that I couldn't be normal* [11]), надають викладу виразного експресивного звучання.

Емотивний та експресивно-оцінний заряд прикметників, іменників, дієслів та прислівників сприяє породженню атмосфери емоційної співучасті, моделює ситуацію «охоплення емоціями» з метою переконання. Евалюативний потенціал цих слів спрямований на відображення системи цінностей аудиторії жіночих журналів, а відтак вказує на аргументативну функцію аксіологічних лексем. Їхнє функціональне навантаження сприяє формуванню у свідомості читачів чітких норм та пріоритетів, під впливом чого моделюється образ сучасної жінки – стиль її життя, способи інтерпретації та з'ясування проблем, бажані форми соціальних взаємовідносин тощо. Ця модель закарбовується у свідомість читача, що свідчить про важливу роль оцінної лексики у формуванні ідеологічного потенціалу жанру ІМ.

Інтенсивне вживання оцінних лексем із семою «емоція» формує відповідне лексико-семантичне поле як смислово домінанту текстів інтерв'ю-монологів. Емотивний ореол надає викладу емотивно-аргументативного характеру, який впливає на адресата й підштовхує його прийняти запропоновану адресантом точку зору. Категорію оцінки, таким чином, можна вважати функціонально-семантичним ядром текстів інтерв'ю-монологів, яке визначає ідеологічну природу цього жанру.

З огляду на проведені дослідження та його результати, перспективними видаються дослідження інших засобів оцінки як у текстах ІМ, так й у текстах інших жанрів сучасних жіночих журналів.

Список використаної літератури

- 1. Бессонова О. Л.** Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти / О. Л. Бессонова. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – 362 с.
- 2. Онищенко І. В.** Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – «Українська мова» / І. В. Онищенко. – Дніпропетровськ, 2005 – 20 с.
- 3. Приходько Г. І.** Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові / Г. І. Приходько. – Запоріжжя : ЗДУ, 2001. – 362 с.
- 4. Hunston S.** Evaluation: An introduction / Susan Hunston // Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse. – NY. : Oxford University Press 2001. – P. 1 – 27.
- 5. Labov W.** Variation in Language / William Labov // The Learning of Language : National Council of Teachers of English. – N. Y. : Harper & Row, 1971. – P. 187 – 221.
- 6. Крижанівська Г. Т.** Комунікативно-прагматичні та семантико-стилістичні особливості медіа-жанру «інтерв'ю-монолог» (на матеріалі сучасних англомовних жіночих журналів) : дис. на здобуття наук. ступеня. канд. філол. наук : 10.02.04 / Крижанівська Галина Тадеївна. – Львів, 2011. – 212 с.
- 7. Арутюнова Н. Д.** Типы языковых значений. Оценка, событие, факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1998. – 338 с.
- 8. Cosmopolitan** – L. : National Magazine Co. Ltd., 2009. – December.

– 320 p. **9. Cosmopolitan** – L. : National Magazine Co. Ltd., 2008. – December. – 312 p. **10. Marie Claire** – L. : National Magazine Co. Ltd., 2010. – July – 342 p. **11. Cosmopolitan** – L. : National Magazine Co. Ltd., 2010. – December. – 302 p. **12. Woman & Home** – L. : National Magazine Co. Ltd., 2009. – May. – 248 p. **13. Marie Claire** – L. : National Magazine Co. Ltd., 2011. – March – 322 p. **14. SHE** – L. : National Magazine Co. Ltd., 2009. – February. – 260 p. **15. Marie Claire** – L. : National Magazine Co. Ltd., 2009. – May – 312 p.

Крижанівська Г. Т. Оцінна лексика як засіб реалізації ідеологічного потенціалу жанру «інтерв'ю-монолог» (на матеріалі сучасних англомовних жіночих журналів)

Стаття присвячена з'ясуванню особливостей оцінки у текстах популярного у жіночих журналах жанру «інтерв'ю-монолог» та аналізу функціонування у них оцінної лексики, виявленню її ролі у емотивному та аргументативному звучанні цього жанру, його ідеологічному потенціалі. Дослідження проведено на основі функціонування у інтерв'ю-монологіях таких чотирьох базових блоків оцінних лексем, як іменники, прикметники, дієслова та прислівники. У межах кожного блоку виділено семантичні групи лексем, які відзначаються високою частотністю використання, формуючи смислову доміную текстові цього жанру.

Ключові слова: інтерв'ю-монолог, оцінка, ідеологічний потенціал, семантична група.

Крыжановская Г. Т. Оценочная лексика как средство реализации идеологического потенциала жанра «интервью-монолог» (на материале современных англоязычных женских журналов)

Статья посвящена изучению особенностей оценки в текстах популярного в современных англоязычных женских журналах жанра «интервью-монолог» и анализу функционирования в них оценочной лексики, ее роли в эмотивном и аргументативном звучании этого жанра, его идеологическом потенциале. Исследование проведено на основе функционирования в интервью-монологиях таких четырех базовых блоков оценочных лексем, как существительные, прилагательные, глаголы и наречия. В рамках каждого блока выделено семантические группы оценочных лексем, которые характеризуются высокой частотностью использования, формируя смысловую доминанту текстов этого жанра.

Ключевые слова: интервью-монолог, оценка, идеологический потенциал, семантическая группа.

Kryzhanivska H. T. Evaluative Lexis as the Mean of Realization of Ideological Potential of «Interview-Monologue» Genre (on the Material of Modern English Magazines for Women)

Women's magazines as mass-cultural texts play a very important role in the maintenance of cultural values. This, due to the anthropocentric

orientation of modern linguistic science, makes them an interesting object for investigation. Evaluative power of these texts is realized through the functioning of their linguistic resources. The article focuses on the peculiarities of evaluation in the texts of interview-monologue genre, which is very popular in women's magazines, and investigates the evaluative potential of nouns, adjectives, verbs and adverbs, their role in emotional and argumentative power of the genre, its ideological potential. The results of the study reveal the intensive use of emotionally charged words. These words participate in forming the lexico-semantic field which essentially contributes to the dominant meaning of the genre. The emotional power of the narration appears to be a powerful argumentative strategy that aims to convince addressees to accept the point of view suggested in the text. The study allows to claim that the evaluation category can be treated as the semantic core of the interview-monologue.

Key words: interview-monologue, evaluation, ideological potential, semantic group.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Яхонтова Т. В.

УДК 811.111'255.4

Крисало О. В.

**ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЗБІРКИ
АНГЛОМОВНОГО ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ «NURSERY
RHUMES» РОСІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ**

Переклад – одне з найдавніших занять людини. Відмінність мов спонукала людей до цієї нелегкої, але такої необхідної праці, яка служила і служить цілям спілкування та обміну духовними цінностями між народами.

Переклад літератури для дітей має свою специфіку, що обумовлена, в першу чергу, специфікою власне дитячої літератури – вона повинна враховувати вікові особливості читача. Таким чином, перекладач літератури для дітей повинен не тільки досконало володіти мовою оригіналу та перекладу, але й бути здатним дивитися на текст очима дитини. Також він має бути гарним психологом та знавцем дитячої душі. Потрібно вміти знайти, а можливо й вигадати засоби передачі ідей та образів. Але ці образи повинні бути не лише доступними та зрозумілими для дитини, але й близькими для неї.

Дослідження мови дитячої літератури та особливостей її перекладу завжди знаходились у центрі уваги лінгвістів. У радянській

філологічній науці питаннями літератури для дітей займалися такі видатні письменники та перекладачі як К. Чуковський та С. Маршак. Значний теоретичний та практичний внесок у вивчення дитячої англійської та американської літератури зробили Н. Демурова, Б. Заходер, Г. Кружков. Окремі проблеми літератури для дітей висвітлювалися у працях таких видатних філологів, як В. Пропп, Ю. Лотман, М. Лозинський, В. Карасик, Т. Пууртінен, З. Шавіт, К. Райс, Р. Табберт та інші.

Фольклорна дитяча література та її переклад мають свої особливості, які не є достатньо дослідженими на сучасному етапі літературознавства та перекладознавства. Таким чином, актуальність даної теми зумовлена зростаючим інтересом до перекладів фольклорних творів як носіїв інформації культурологічного характеру та їх використання у навчанні дітей. Предметом дослідження є лінгвокультурні та стилістичні трансформації, яких набувають дитячі фольклорні вірші під час перекладу на українську та російську мови.

Мета нашого дослідження полягає в комплексному та системному виявленні та описанні лінгвокультурних особливостей перекладу англійської дитячої фольклорної збірки «Nursery Rhymes» українською та російською мовами.

Поетична організація художнього мовлення, тобто віршування, накладає відбиток своєї специфіки і на принципи поетичного художнього перекладу.

Відомий перекладач М. Лозинський вважає, що перекладаючи іншомовні вірші на свою мову, перекладач повинен враховувати всі його елементи у всій їх складності і живому зв'язку, і його завданням є віднайти у своїй рідній мові такий же складний і живий зв'язок, який по можливості точно відобразив би оригінал, мав би такий же емоційний ефект. Таким чином, перекладач повинен ніби перевтілитися в автора, приймаючи його манеру і мову, інтонації і ритм, зберігаючи при цьому вірність своїй мові, і в чомусь своїй поетичній індивідуальності. «Необходимо помнить, что перевод выдающегося литературного произведения сам должен являться таковым» [1, с. 45].

Перекладач повинен встановити функціональну еквівалентність між структурою оригіналу і структурою перекладу, відтворити у перекладі єдність форми і змісту, під яким розуміється художнє ціле, тобто донести до читача найтонші нюанси творчої думки автора, створених ним думок і образів, що вже знайшли своє максимально точне вираження в мові оригіналу [1].

Існує два основних способи перекладу віршів:

1. Перебудова (змісту, форми);
2. Відтворювання (з можливою повнотою і точністю змісту і форми) [2, с. 16].

І саме другий тип вважається майже єдиним можливим. Але зміст не може існувати до тих пір, поки для нього не знайдена потрібна форма.

Формальна структура віршованого твору служить основою для створення його ритму, який вважається найбільш глибинним, найпотужнішим організуючим початком поезії. Схема рим (порядок, в якому вони розташовані) має вирішальне значення і для стилістичної, і для музичної організації строфи. «Еквівалентно важливий і характер рим: незалежно від метра вірші з різним чергуванням рим будуть мати різну стилістику, так як у віршах основою стилістики є звукопис, або мелодія вірша... Вони великою мірою визначають інтонаційний рух вірша, допомагають передати протягом поетичної думки, підкреслюють смислові наголоси» [3, с. 65 – 66].

«Основною своєрідністю поетичного перекладу, як це не парадоксально, є його умовно-вільний характер, і якщо є відхилення, викликані мовними відмінностями, які характерні і для прозового перекладу, то є й відхилення, характерні саме для віршованого перекладу – ті, яких вимагає форма» [4, с. 50].

Зараз ми розглянемо яким чином те, про що кажуть усі видатні перекладачі англійської дитячої поезії, відтворюється у перекладах збірки англійських фольклорних дитячих віршів «Nursery Rhymes» на українську та російську мови, виконаних сучасними перекладачами – Віктором Маричем (на українську), та Ігорем Родіним (на російську мову).

Збірка «Nursery Rhymes» – це антологія дитячого фольклору (колискових пісень, віршів, забавлянок, закличок, прозивалок, загадок, лічилок, скоромовок, звуконаслідувань), покликаних сприяти формуванню фізичних, розумових та моральних якостей дитини та її підготовці до суспільно-корисної діяльності в дорослому житті), що стала в англійських країнах улюбленою книгою не одного покоління. Як писав Корній Чуковський у своїй книзі «Від двох до п'яти», «стишки эти просеивались через тысячи сит, прежде чем из них образовался единственный всенародный песенник, без которого неммыслимы детские годы английских, шотландских, австралийских, канадских детей» [5].

Розглянемо трансформації, яких набуває ще один вірш зі збірки «Nursery Rhymes» в перекладах українською та російською мовами – «Six little mice». В оригіналі вірш звучить так:

*«Six little mice sat down to spin;
Pussy passed by and she peeped in;
"What are you doing, my little men?"
"Weaving coats for gentlemen."
"Shall I come in and cut off your threads?"
"No, no, Mistress Pussy, you'd bite off our heads."
"Oh, no, I'll not; I'll help you to spin."
"That may be so, but you don't come in!"»* [6].

Треба звернути увагу на рід дійових осіб. Так, миші у вірші – чоловічого роду («*my little men*»), кішка – жіночого («*Mistress Pussy*»). В російському перекладі і миші, і кішка – жіночого роду:

«Мышки пряли у окошка.

*Вдруг стучится к мышкам кошка.
— Что вы шьете там, малышки?
— Шьем рубашки и штанишки.
— Я вам буду помогать!
Буду нитки отгрызать!
— Ну уж нет, не проведешь!
Ты самих нас загрызешь!
— Ну тогда я буду шить!
— Шей. Но в дом — не заходит!» [7].*

Аналогічна ситуація з родом іменників фіксується і в українському варіанті:

*«Сиділи і пряли шість мишок малих;
Йшла кицька і заглянула до них.
— А що ви там робите, мої дітки?
— Ми прядем для джентльменів нитки.
— Я прийду й намотуватим буду цівки.
— Ні, ні! Ти відкусиш наші голівки.
— То прийду й поможу вам прясти.
— О ні! Краще не приходь до нас ти» [8].*

Якщо зіставляти переклади з точки зору стилістики, то вони можуть здатися дуже схожими: активно застосовуються демінутивні суфікси, словоформи, які використовуються для звертання до маленьких діточок (рос. «*мышки*», «*окошко*», «*малышки*», «*штанишки*» □ укр. «*мишки*», «*кицька*», «*дітки*», «*голівки*»). В обох перекладах зберігається діалогічна форма віршу. Зберігається також і чітка рима, але головна відмінність полягає в поетичному розмірі та ритмі віршів. Найлегшим для вимови дитиною, навіть у зіставленні з оригіналом, є переклад російською мовою, який написаний двостопним хореем.

Ще один вірш який заслуговує уваги з точки зору аналізу прагматичного ефекту, який він має на дітей в оригіналі звучить наступним чином:

*«A man in the wilderness asked me,
How many strawberries grew in the sea.
I answered him, as I thought good,
As many red herrings as swim in the wood» [6].*

Ми порівнюємо його з російським та українським варіантом:

*«Спросили меня в Патагонии дикой:
— Много ли в море
Растет земляники?
И я отвечал,
Не смутившись нимало:
— Растет, но не больше,
Чем в роце кораллов» [7];*

«Якось в пустелі мене запитала пані:

"Чи багато суниць росте в океані?"

Я відповів, почухавши лоб і тім'я лісі:

"Стільки ж, як в'ялених оселедців у лісі"» [8].

Про поетичну сторону зауважимо тільки, що і рима, і ритм передані досить адекватно. Цікавим є підхід до вибору слів в обох перекладах. В оригінальному варіанті фіксується абсурдна ситуація, підміна понять – суниця росте у морі, а оселедець плаває у лісі («*strawberries grow in the sea*», «*herrings swim in the wood*»). В російському перекладі суниця росте в лісі (як і в оригіналі), але оселедець змінюється на корали – перш за все, як нам здається, для збереження розміру та рими. В українському варіанті суниці ростуть в океані, а оселедці (хоча й не плавають, але ростуть) – в лісі.

Але ж обидва переклади втрачають лінгвокультурну специфіку – в оригіналі використовується ідіома, не знайома російському та українському читачеві, й, відповідно, «опущена» з тексту: «*red herring*». «*Red herring*» – червоний оселедець – це ідіоматичне вираз, що означає спробу збити з пантелику, пустити по помилковому сліду: «*red herring – a piece of information or suggestion introduced to draw attention away from the real facts of a situation. (A red herring is a type of strong-smelling smoked fish that was once drawn across the trail of a scent to mislead hunting dogs and put them off the scent)*» [9]. В англійському тексті це грає: ви мені одну безглуздість про полуницю в морі, я вам на це таку ж – про оселедця, а ще й показую, що бачу ваші штучки. Еквівалент в російській або українській мові знайти неможливо і «червоний оселедець» нікому не зрозумілий. Перекладачам доводиться відмовитися від ідіоматичної гри, на такі компроміси доводиться іноді йти. «Оселедець в гаю» і так смішно.

Отже, аналіз перекладів віршів «*Six little mice*» та «*A man in the wilderness asked me*» □ це лише початок роботи, метою якої є повноцінне та багатогранне дослідження перекладів збірки англійського дитячого фольклору «*Nursery Rhymes*» українською та російською мовами. Але навіть на цьому етапі ми можемо зробити висновок про те, що переклад дитячих англійських віршів підпорядковується загальній методологічній основі теорії художнього перекладу, на якій будується творчість перекладача □ збереження істотного і еквівалентна заміна будь-яких елементів відповідно до художньої дійсності оригіналу. Як показав проведений аналіз, переклади можуть містити умовні зміни в порівнянні з оригіналом □ і ці зміни часто є необхідними і виправданими, якщо метою є створення аналогічної оригіналу єдності форми та змісту на матеріалі іншої мови, проте той же аналіз підтвердив, що еквівалентність перекладу залежить як від обсягу, так і від характеру цих змін.

Список використаної літератури

1. Лозинский М. Л. Искусство стихотворного перевода / Михаил Леонидович Лозинский // Перевод – средство взаимного сближения народов: Сб. тр. – М. : Прогресс, 1987. 2. Казакова Т. А.

Художественный перевод. Теория и практика / Т. А. Казакова. — СПб., 2006. — 535 с. **3. Маршак С. Я.** Искусство поэтического портрета / Самуил Яковлевич Маршак // Иностранная литература. — 1957. — № 3. — С. 224 — 226. **4. Эткинд Е. Г.** Поэзия и перевод / Ефим Григорьевич Эткинд. — М. : Советский писатель, 1963. — 429 с. **5. Чуковский К. И.** От двух до пяти // Корней Иванович Чуковский. [собр.соч.в 6 томах]. — Том 1. — М. : Худ. лит., 1965. **6. Nursery Rhymes – Lyrics, Origins and History.** [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.rhymes.org.uk/>. **7. Стихи и песенки матушки Гусыни:** сборник / [пер. с англ. Родина И. О.] — М. : Эксмо, 2006. — 120 с. **8. Антологія** англomовного дитячого фольклору «Матінка Гусиня» з перекладом Віктора Марача. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://petryk.com.ua>. **9. Oxford Advanced Learner's Dictionary of current English.** / Hornby A. S., Cowie A. P., Lewis I. W. — London : Oxford University Press, 1974. — 684 p.

Крисало О. В. Лінгвокультурні особливості перекладу збірки англomовного дитячого фольклору «Nursery Rhymes» українською та російською мовами

Метою статті є аналіз перекладів збірки англійського дитячого фольклору «Nursery Rhymes» українською та російською мовами. Аналіз показує, що переклад фольклорних англійських дитячих віршів підпорядковується загальній методологічній основі теорії художнього перекладу, на якій будується творчість перекладача – збереження істотного і еквівалентна заміна елементів відповідно до художньої дійсності оригіналу.

Ключові слова: переклад, дитячий віршований твір, еквівалентність, фольклор.

Крысало О. В. Лингвокультурные особенности перевода сборника английского детского фольклора «Nursery Rhymes» на украинский и русский языки

Целью статьи является анализ переводов сборника английского детского фольклора «Nursery Rhymes» на украинский и русский языки. В результате анализа доказано, что перевод фольклорных английских детских стихотворений подчиняется общей методологической основе теории художественного перевода, на которой базируется деятельность переводчика – сохранение существенного и эквивалентная замена элементов в соответствии с художественной реальностью оригинала.

Ключевые слова: перевод, детское стихотворение, эквивалентность, фольклор.

Kryshalo O. V. Linguocultural Peculiarities of Translating the Book of Traditional English Poems for Young Children «Nursery Rhymes» into Ukrainian and Russian

The article is aimed to analyze the translation of the book of traditional English poems for young children «Nursery Rhymes» into Ukrainian and Russian. The object of the philological analysis is linguistic, cultural and stylistic transformations of the folk poems for children after translation into other languages. The research was based on the analysis of two works from the collection of poems – «Six little mice» and «A man in the wilderness asked me». The first poem was characterized mostly from the point of view of its stylistic transformation during translation. While analyzing the second poem from the point of view of translation transformations, we first of all paid attention to pragmatic effect and to comparison of the effect on young children made by the original text and by the translated one. Also we made an attempt to compare two variants of translation (into Russian and Ukrainian) from linguoculturological aspect. As we can see from our research, translations can have some different features, compared with the original works, which is caused and justified by the aim of translation – to create the unity of Form and Content similar to the original one.

Key words: translation, poem for children, equivalent replacement, traditional English literature.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Дмитренко В. І.

УДК 811.111'367.4

О. М. Лесінська

ФУНКЦІЯ ПРИСЛІВНИКІВ У СТВОРЕННІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДИНИ ЗАСОБОМ ІМЕННИКОВОГО СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

У сучасній лінгвістиці людина постає центром різноманітних досліджень. Іменникове словосполучення на позначення людини у художньому дискурсі виступає потужним інструментом для передачі основних та другорядних характеристик персонажа. Завдяки цьому читач отримує фактологічну та емоційно-забарвлену інформацію, передану через автора.

Низка наукових праць присвячена дослідженню іменникового словосполучення в англійській мові, зокрема його структурним та структурно-семантичним характеристикам (Т. В. Шульдешова [1]; П. Ф. Шанін [2]; М. І. Кусков, 1980 [3]; І. Г. Арсенєва [4]; А. Теодореску [5]), семантичним властивостям його складових (С. Д. Береснев [6];

Л. Б. Ездекова [7]; Р. Гір'ю [8]; К. В. Юр'єва [9]); характеристикам його препозиційних модифікаторів (А. А. Мизак [10]; Г. А. Лебедева [11]). Однак, семантика іменникових словосполучень на позначення людини з прикметниковими словосполученнями у функції препозиційних модифікаторів не знайшла відображення у перерахованих роботах.

Таким чином, метою нашої статті є дослідження іменникового словосполучення на позначення людини у детективному жанрі та визначення семантичного навантаження прислівників у складі прикметникових словосполучень, які функціонують препозиційними модифікаторами у складі іменникового словосполучення.

У функції препозиційного модифікатора в іменниковому словосполученні на позначення людини нами були зафіксовані прикметникові словосполучення, які складаються з прислівника та одного або більше прикметників. Серед прислівників, які формують прикметникові словосполучення у препозиції до головного слова в іменниковому словосполученні ми виокремили такі: *very, rather, thoroughly, slightly, much, unbelievably, unusually, astoundingly, highly* та *magnetically*.

Прикметникові словосполучення у функції препозиційних модифікаторів в іменниковому словосполученні на позначення людини вказують на такі ж характеристики, що і прикметники-модифікатори, але наявність прислівника в їхній структурі робить акцент на тій ознаці, що передається прикметником, уточнює та підсилює її. Серед виокремлених нами прислівників є такі, що наголошують як на позитивних, так і на негативних характеристиках, а також такі, які можуть вживатися лише у конкретних словосполученнях з певними прикметниками. Оскільки від семантичних типів прикметників-модифікаторів прикметникові словосполучення-модифікатори відрізняються саме підсилюючою функцією, яку виконують прислівники, ми розглядаємо прикметникові словосполучення не з точки зору прикметників, а з точки зору прислівників. Розглянемо детальніше кожен із прикладів. Таким чином, ми розглядаємо прикметникові словосполучення з прислівниками-ампліфікаторами.

У словнику LDOCE прислівник *very* визначається як такий, що використовується для підкреслення, акцентування на прикметнику, прислівнику чи словосполученні [12]. У словосполученні ... *some very dangerous people now in the city who may want to shut him up* [13] прислівник *very* підкреслює негативну характеристику, виражену прикметником *dangerous*. У словосполученні *a very generous guy these days* [14] прикметниковим словосполученням *very generous* передається позитивна характеристика особи, яка підсилюється прислівником *very*.

Прислівник *rather* у словнику LDOCE має визначення: достатньо, в певній мірі. Цей прислівник вживається зі значенням «*правдивий в певній мірі, але не повністю чи надзвичайно*» [12]. Таким чином, прислівник *rather* передає ступінь чи міру ознаки наприклад: *a rather large lawyer for an Italian suit* [14]. Прикметникове словосполучення-модифікатор *rather large* – *достатньо великий* показує певний ступінь

ознаки. У словосполученнях *a rather well-known lawyer in New Orleans* [13]; *that rather handsome old military man in the corner...* [15] завдяки вживанню прислівника *rather*, прикметникові словосполучення *rather well-known* та *rather handsome* не просто наголошують, що особа відома або гарна; автор привертає увагу читача до цих характеристик особи тим, що вказує на певний ступінь зазначеної ознаки.

Прислівник *thoroughly* передає абсолютність/беззаперечність ознаки [12] наприклад: *...a thoroughly fascinating woman* [16]. Прикметникове словосполучення-модифікатор у препозиції *thoroughly fascinating* не просто змальовує характерну ознаку персонажа як чарівної жінки, а наголошує на беззаперечності цієї ознаки.

У словнику LDOCE прислівник *slightly* має значення «трішки», прислівник *much* – «значно», «сильно» та прислівник *highly* означає «дуже» «надзвичайно» [12]. Таким чином, прислівники *slightly*, *much* та *highly* вказують на низький, високий та найвищий ступінь ознаки відповідно. Так, у словосполученні *...a slightly younger brother named Michael* [14] модифікатор *slightly younger* завдяки прислівнику *slightly* конкретизує різницю у віці. Якби ми мали словосполучення *a younger brother*, ми б отримали інформацію суто про те, що брат – молодший за віком. Введення прислівника *slightly* допомагає читачу зрозуміти, що різниця у віці – незначна.

В іменниковому словосполученні *... a much younger and fitter man* [17] спостерігаємо ситуацію, відмінну від попереднього прикладу. У цьому випадку прислівник *much* у словосполученні *much younger and fitter* засвідчує велику різницю між характеристиками людей.

У словосполученні *...a highly satisfactory chambermaid* [15] препозиційним модифікатором слугує прикметникове словосполучення *highly satisfactory* з підсилюючим прислівником *highly*. Завдяки прислівнику *highly* читач розуміє, що покоївка не просто хороша, а *дуже/надзвичайно хороша*.

Автор може добирати прислівники, за допомогою яких він в особливий спосіб хоче передати ознаку героя, як, наприклад, прислівники *magnetically*, *unbelievably*, *astoundingly* та *unusually*. Прислівник *magnetically* утворений з прикметника *magnetic*, який, при характеристиці людини, означає якості людини, які сильно приваблюють інших людей [12]. Так, у словосполученні *...but Bess Sedgwick was a magnetically attractive woman* [15] прикметникове словосполучення *magnetically attractive* завдяки прислівнику *magnetically* сигналізує про особливість привабливості жінки. Тобто, жінка була не просто привабливою, чи дуже привабливою, чи надзвичайно привабливою. Її привабливість була відмінною від усіх інших – магнетичною. Таким чином, автор робить особливий наголос на цій характеристиці персонажа, він виділяє цю ознаку з-поміж усіх її ознак.

Прислівник *unbelievably* утворений від прикметника *unbelievable* і означає «малоймовірний»; «такий, в якого важко повірити» [12]. Так,

прислівник *unbelievably* у словосполученні *...all those people, those unbelievably lucky people of St. Louis who ...* [18] наголошує не на ступені самої ознаки, а на ступені нашої віри в таку ознаку. Так, прикметникове словосполучення *unbelievably lucky* означає те, що персонаж не просто удачливий, а те, що такій удачі важко повірити.

Прислівник *astoundingly* утворений від прикметника *astounding*, який означає «такий неймовірний, що в нього важко повірити» [12]. У словосполученні *...he was an astoundingly difficult person to get to know* [16] препозиційним модифікатором слугує прикметникове словосполучення *astoundingly difficult*. Прислівник *astoundingly* у прикметниковому словосполученні *astoundingly difficult* виконує роль підсилення характеристики людини, яка передається прикметником *difficult*. Вводячи прислівник *astoundingly*, окрім підсилення характеристики, автор надає їй ще додаткового емоційного забарвлення.

У випадках, коли прислівник *unusually* використовується з прикметником для відображення характеристики, він має значення «більшого ступеню певної характеристики, ніж звичайно» [12]. Емоційного забарвлення опису людини надає прислівник *unusually*, який є складовою модифікатора-прикметникового словосполучення в іменниковому словосполученні на позначення людини *... an unusually jealous woman...* [16]. Прикметникове словосполучення *unusually jealous* подає не нейтральну характеристику особи, а емоційно забарвлену. Автор зазначає те, що ревнивість жінки виходить за межі звичайної.

Отже, препозиційні прикметникові словосполучення у складі іменникових словосполучень на позначення людини виконують функцію інтенсифікації та конкретизації певних характеристик людини завдяки наявності прислівників у їхньому складі. Використовуючи прислівники-ампліфікатори, автор надає читачу додаткову інформацію про персонажа, окрім тієї, що подається прикметником.

Список використаної літератури

1. Шульдешова Т. В. Семантическая структура субстантивных групп с *as* (на материале современного английского языка) : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.663 / Т. В. Шульдешова. – М., 1972. – 28 с. **2. Шанин П. Ф.** Опыт структурной и семантической классификации сочетаний типа *N + N* в английском тексте (на материале публицистики): автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / П. Ф. Шанин. – Л., 1974. – 29 с. **3. Кусков М. И.** О структуре и семантике именных словосочетаний *N+N* в современном английском языке / М. И. Кусков // Вопросы научно-технической терминологии и методики преподавания иностранных языков. – Минск : Наука и техника, 1980. – С. 48 – 59. **4. Арсеньева И. Г.** Именная фраза конструкции *AA...N* в структурно-семантическом и морфологическом аспектах : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / И. Г. Арсеньева. –

Одесса, 1982. – 16 с. **5. Teodorescu A.** Adjective Ordering Restrictions Revisited / A. Teodorescu // Proceedings of the 25th West Coast Conference on Formal Linguistics. – Somerville, MA : Cascadilla Proceedings Project, 2006. – p. 399 – 407. **6. Береснев С. Д.** О семантических взаимоотношениях компонентов словосочетания, составляющих из двух и более существительных / С. Д. Береснев, Л. А. Кравченко // Статистическая лексикография и учебный процесс. – К. : Высшая школа, 1990. – С. 85 –90. **7. Эздекова Л. Б.** Семантико-синтаксические свойства и типы именных терминологических словосочетаний: На материале экономической терминологии: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л. Б. Эздекова. – Пятигорск, 2003. – 21 с. **8. Girju R.** The Syntax and Semantics of Prepositions in the Task of Automatic Interpretation of Nominal Phrases and Compounds: A Cross-Linguistic Study / R. Girju. – Computational Linguistics. – Vol.35. – №2. – 2008. – P. 185 – 226. **9. Юрьева Е. В.** Английские субстантивно-субстантивные словосочетания в стилевой дифференциации языка: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: 10.02.04 «Германские языки» / Е. В. Юрьева – М., 2009. – 19 с. **10. Мизак А. А.** Субстантивные словосочетания с препозитивным атрибутом в английском языке и соответствующие конструкции в украинском языке: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.663 / А. А. Мизак. – К., 1969. – 16 с. **11. Лебедева Г. А.** Структурно-семантические связи субстантивных словосочетаний с адьюнктами-прилагательными в препозиции / Г. А. Лебедева // Синтаксические связи и реализация лингвистических единиц в английских текстах. – Куйбышев : КГПИ, 1980. – С. 79 – 87. **12. Longman Dictionary of Contemporary English** [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ldoceonline.com/>. **13. Grisham J.** The Client [Электронный ресурс] / J. Grisham. – Режим доступа : <http://www.jgrisham.com/the-client/>. **14. Grisham J.** The King of Torts [Электронный ресурс] / J. Grisham. – Режим доступа : <http://www.jgrisham.com/the-king-of-torts/>. **15. Christie A.** At Bertram's Hotel / A. Christie. – Harper Collins Publishers, 2010. – 224 p. **16. Christie A.** The Mysterious Affair at Styles / A. Christie. – London : Bodley Head, 1920. – 212 p. **17. Chase J. H.** An Ace up my Sleeve / J. H. Chase. – Cornwall : House of Stratus, 2000. – 206 p. **18. Grisham J.** A Painted House [Электронный ресурс] / J. Grisham. – Режим доступа : <http://www.jgrisham.com/a-painted-house/>

Лесінська О. М. Функція прислівників у створенні характеристики людини засобом іменникового словосполучення

У статті розглядаються іменникові словосполучення на позначення людини у детективному жанрі художнього дискурсу. Особлива увага приділяється прислівникам у складі препозиційних прикметникових словосполучень у функції модифікаторів головного слова словосполучення та їх ролі у створенні характеристики людини. Ми розглянули прикметникові словосполучення з прислівниками very,

rather, thoroughly, slightly, much, unbelievably, unusually, astoundingly, highly та magnetically, які підсилюють або уточнюють характеристику, що передається прикметником.

Ключові слова: іменникове словосполучення, модифікатор, головне слово, препозиція.

Лесинская О. М. Функция наречий в формировании характеристик человека посредством субстантивного словосочетания

Статья посвящена исследованию субстантивных словосочетаний, обозначающих человека в детективном жанре художественного дискурса. Отдельное внимание уделяется наречиям в составе адъективных словосочетаний, функционирующих модификаторами ядра словосочетания, и их роли в формировании характеристик человека. Нами были рассмотрены наречия *very, rather, thoroughly, slightly, much, unbelievably, unusually, astoundingly, highly* и *magnetically*, которые усиливают или уточняют характеристики, передаваемые прилагательным.

Ключевые слова: субстантивное словосочетание, модификатор, ядро, препозиция.

Lesins'ka O. M. Function of Adverbs in Forming Person's Characteristics by Means of Noun Phrases

The article is a study of noun phrases nominating a person in detective novels. We analyze prepositional adjective phrases functioning as modifiers of the head-word of noun phrases nominating a person. Special emphasis is laid on function of adverbs as constituents of prepositional adjective phrases in providing description of a character of the novel. We have considered adverbs *very, rather, thoroughly, slightly, much, unbelievably, unusually, astoundingly, highly* and *magnetically* which intensify or specify characteristics provided by adjectives. Adverbs *very* and *rather* function as intensifiers of adjectives in adjective phrases characterizing a person. *Slightly* and *much* show the degree of the characteristics expressed by adjectives. Adverbs *astoundingly* and *magnetically* can add author's attitude to the description of a person which is given in an adjective phrase. *Unbelievable* and *unusually* show the degree of belief in the characteristics provided by adjectives. Thus, adjectives and adjective phrases functioning as prepositional modifiers of the head-word of noun phrases nominating a person differ greatly due to adverbs which are constituents of adjective phrases. Adverbs place additional emphasis on the characteristics given by adjectives and help readers create a vivid image of the characters of detective novels.

Key words: noun phrase, modifier, head-word, preposition.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Михайленко В. В.

УДК 81.225.4

О. М. Линтвар

ВИРАЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОМІЧНОГО В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Комічне відіграє в художній літературі особливу роль. Проте при своїй різноаспектності цей феномен залишається маловивченим. Існують численні спроби науковців дослідити окремі аспекти комічного. Але не існує зрозумілого визначення поняття комічного. Тому, досліджуючи багатогранність комічного, його тлумачення, структуру, особливості функціонування у художньому тексті, ставимо собі за мету чітко окреслити межі складових досліджуваного поняття.

Названа проблема важлива і цікава для різних галузей сучасної філології, особливо для теорії та практики перекладу. Проте це питання виходить за межі цієї науки і, насамперед, переплітається з естетикою та психологією. Мабуть, саме тому існує багато теорій комічного, але жодної узагальненої, оскільки науковці підходять до дослідження цієї проблематики з різних сторін. Психологи намагаються визначити, як проходить процес сприйняття комічного в мозку. Естетика пояснює досягнення комічного ефекту моральними та естетичними нормами суспільства. Філологи розглядають мовні засоби та прийоми, що створюють комічний ефект [1, с. 171 – 174].

Першим з видатних філософів, хто приділив увагу дослідженню комічного, був Платон, хоча він осудив це явище, тому що вбачав у його підґрунті злобу та ненависть. Пізніше до цього питання звернувся Аристотель. Він першим ввів поняття ефекту неочікуваності, яке знайшло свій розвиток лише за часів Канта та Шопенгауера. До проблеми комічного звертались Томас Гоббс та Херберт Спенсер, Зигмунд Фройд та Анрі Бергсон, Джон Локк та Михайло Бахтін.

У другій половині ХХ століття це питання досліджували Ю. Боров, Д. Ніколаєв, Б. Мінчин, Я. Ельсберг, Б. Дземідок.

Мета статті зумовлює вирішення конкретних завдань:

- розмежувати поняття види комічного та стилістичні засоби його вираження;

- визначити мовні засоби та стилістичні прийоми, які використовуються для досягнення комічного ефекту.

Комічне це категорія естетики, що виражає у формі висміювання історично обумовлену невідповідність певного соціального явища, діяльності та поведінки людей, їх традицій і звичаїв об'єктивному плину речей і естетичному ідеалу прогресивних громадських сил [2, с. 391]. Варто розмежовувати поняття виду комічного та засобу комічного. До видів комічного відносять *гумор*, *іронію* та *сатиру*.

Іронія є одним із найважливіших засобів гумору, сатири, гротеску. Існує багато визначень і, відповідно, трактувань терміна «іронія», адже саме поняття розглядається як з точки зору естетики, так і літературознавства та лінгвістики. Енциклопедія «Українська мова» дає таке визначення поняття «іронія»: «Іронія – різновид антифразу, троп, де з метою прихованого глузування або для легкого добродушного жарту мовна одиниця з позитивно-стверджувальними (в широкому розумінні) значенням, конотацією або модальністю вживається з прямо протилежними характеристиками» [3, с. 214].

Іронія є також одним із засобів вираження комічного, яка поряд з гумором та сатирою є вираженням стилістичної оцінки. Отже іронія, з одного боку, є стилістичним засобом, який виражає насмішку та лукавство, з іншого, це вид комічного (гумор та сатира), ідейно-емоційна оцінка, прообразом якої слугує стилістична іронія [4, с. 201].

У художньому творі іронія є одним із основних елементів вираження безпосередньо авторської точки зору, засобом реалізації суб'єктивно-оцінної модальності, і, таким чином, засобом реалізації авторської позиції. Іронія відіграє визначну роль, оскільки вона надає твору певного додаткового змісту, конкретного стилістичного забарвлення, та віддзеркалює незадоволеність автора навколишнім світом. Реалізація іронічного змісту в художньому творі нерозривно пов'язана зі здатністю мовних одиниць набувати конотативного та асоціативного значення в контексті. Таким чином, іронічний зміст залежить від способу організації тексту.

С. І. Походня за засобами і умовами реалізації розрізняє асоціативну та ситуативну іронію. Ситуативна іронія виникає внаслідок контрасту між ситуативним контекстом і прямим значенням слова, словосполучення і речення, та реалізується у мікро- та макроконтекстах (у межах речення і абзацу). Це такий тип іронії, який відчувається у тексті одразу. Ситуативна іронія створюється за рахунок використання великої кількості стилістичних прийомів на різних рівнях:

- На лексичному рівні – мовні одиниці, що відносяться до розмовного стилю мови, в тому числі вульгаризми, варваризми, а також метафори, метонімії, гіперболи.
- На синтаксичному рівні – різноманітні типи повторів, а також зевгма, оксиморон, каламбур, риторичні питання, вставні та видільні конструкції.
- На лексико-семантичному рівні – епітети, образні порівняння, антитеза, гра слів тощо.

За допомогою цих засобів створюється подвійна структура контексту – з одного боку, змальовування ситуації, а з іншого – її коментування та оцінка автором чи персонажем. Як правило, цей тип іронії залежить від контексту, що рідко виходить за межі абзацу.

Асоціативна іронія є більш складною та значимою. Вона реалізується в мегаконтексті (у межах усього тексту). Асоціативна іронія

створюється на текстовому рівні внаслідок використання ситуативного повторювання (ретроспекції) в поєднанні з іронічною алюзією, а також гротеску, абсурду.

Детальніше зупинимося на стилістичних засобах та їх тлумаченнях, що найчастіше використовуються для досягнення комічного ефекту:

- Порівняння – співставлення різних предметів або їх якостей;
- Зевгма – вживання різних конструкцій з паралельними значеннями;
- Оксиморон – різновид тропа, полягає у зведенні слів або словосполучень, значення яких взаємовиключає одне одного, створюючи ефект смислового парадоксу;
- Вульгаризми (лат. *vulgaris* – простий, грубий) стилістичний засіб, лексеми, що мають знижене (пейоративне) забарвлення і перебувають за межами літературної норми;
- Варваризми – стилістичні засоби (лексеми), як правило, іншомовного походження, які не стали загальноживаними, не повністю засвоєні мовою. Те саме, що й екзотична лексика;
- Метафора (гр. *metaphora* – переміщення, віддалення) один із найпоширеніших тропів, що виникає в результаті вживання слова в переносному значенні за схожістю означуваного предмета з іншим. Метафора нагадує згорнене порівняння, компактна і образна.
- Метонімія (від гр. *metonymia* – перейменування) троп, образний переносний вираз, в якому предмет замінюється іншим, але не за подібністю, а за реально існуючими між ним зв'язками;
- Гіпербола (гр. *hyperbole* – перебільшення) образне перебільшення за розміром, силою, значенням;
- Вставні слова – засіб стилістичного синтаксису. Слова, словосполучення і речення, які вводяться в інше речення, але синтаксично з ним не пов'язані, інтонаційно відокремлюються від нього і вносять додаткові повідомлення, уточнення чи пояснення до змісту основного речення;
- Риторичне питання – стилістична фігура, якою мовець звертається до слухача з метою безпосереднього адресування змісту;
- Антитеза (від гр. *antithesis* – протиставлення) стилістична фігура, що характеризується симетричною будовою і різким протиставленням понять, образів, думок;
- Епітет (гр. *epiteton* – прикладка) троп, образне означення, переважно метафоричного характеру.

До інших засобів створення іронічного, а отже, комічного ефекту належить гра слів. Детальніше хотілося б зупинитися на каламбурі. Каламбур – це стилістичний прийом, що базується на лінгвістичній двозначності (полісемії, омонімії чи фонетичній подібності) для

досягнення ефекту комічного [5, с. 197 – 198]. Застосовуючи такий прийом, автор намагається показати не очевидне, а приховане.

Ще одним стилістичним засобом вираження іронії є парадокс, тобто, судження, що розходиться із загальноприйнятою традиційною думкою. В художньому тексті парадокс служить засобом характеристики персонажа, якщо він звучить з його вуст [6, с. 127].

Повтор також вважається потужним засобом досягнення іронічного та комічного ефекту, оскільки з кожним новим згадуванням слово може набувати ще більшої виразності та додаткового значення.

Використання цитат як прихованих, так і явних, перетворюючи їх на штампи, є одним із способів зображення дійсності з іронічним відтінком [7, с. 100]. Змішування стилів часто пов'язується з цитуванням та алюзіями. Поєднання в одному контексті слів та виразів з різних стильових прошарків надає комічного ефекту висловленому, оскільки відбувається протиріччя між внутрішнім та поверхневим змістом зазначеного.

Підсумовуючи, робимо висновок, що аналіз, а згодом і дослідження варто продовжувати у напрямку частотності використання стилістичних засобів, інтенсивності комічного ефекту в залежності від вибору того чи іншого прийому на прикладі конкретного художнього твору.

Список використаної літератури

1. Колесник Р. С. Специфіка відтворення комічного в художньому перекладі (на прикладі коротких оповідань Курта Тухольського) / Р. С. Колесник // Вісник Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка. – 2010. – № 49. – С.171 – 174. **2. Философский словарь** / [под. ред. И. Т. Фролова]. – 4-е изд. – М. : Политиздат, 1981. – 445 с. **3. Тараненко О. О.** «Українська мова» : Енциклопедія. [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. та ін.] – 2-ге вид. — К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с. **4. Літературознавчий словник-довідник.** – К. : Академія, 1997. – 752 с. **5. Стилистика английского языка** / [Мороховский А. Н. Воробьева А. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В.]. – М. : Высш. школа, 1991. – 272 с. **6. Ивин А. А.** Искусство правильно мыслить / А. А. Ивин. – М. : Аспект Пресс, 1990. – 240 с. **7. Походня С. И.** Языковые виды и средства реализации иронии / С. И. Походня. – К. : Наукова думка, 1989. – 123 с.

Линтвар О. М. Вираження елементів комічного в художньому тексті

Стаття розглядає важливість і значення присутності елементів комічного в художньому творі з огляду на функції, які вони виконують. Зазначається перелік науковців, котрі досліджували комічне в різних площинах, відмінних від філологічної. Розмежовуються поняття види та стилістичні засоби зображення комічного, зокрема, іронії. Іронія розглядається як один із елементів вираження авторської думки і таким

чином, виконує конотативну функцію. Надаються тлумачення тих стилістичних засобів, до яких найчастіше вдаються автори та перекладачі для досягнення вищезазначеної мети.

Ключові слова: ефект комічного, стилістичні засоби, гумор, сатира, іронія.

Линтвар О. М. Выражение элементов комического в художественном тексте

Статья рассматривает важность и значение присутствия элементов комического в художественном произведении, исходя из функций, которые они выполняют. Указывается перечень ученых, которые исследовали комическое в разных плоскостях, отличающихся от филологической. Разграничиваются понятия виды и стилистические приемы изображения комического, в частности, иронии. Ирония рассматривается как один из элементов выражения авторской мысли и, таким образом, выполняет коннотативную функцию. Предоставляется толкование тех стилистических приемов, к которым обращаются авторы и переводчики для достижения вышеуказанных целей.

Ключевые слова: эффект комического, стилистические приемы, юмор, сатира, ирония.

Lyntvar O. M. Expression of the Elements of the Comic in a Literary Text

The article comprises the importance and significance of the elements of the comic presence in the literary work of fiction according to the functions they fulfill. Irony is regarded as one of the elements of author's idea expression and, thus, fulfills connotative function and bears stylistic loading. The notions of types and stylistic devices of the comic illustration, particularly, irony are differentiated. The terms situational and associative irony are demarcated indicating that the former acts in micro and macro contexts while the latter is realized in mega context. Interpretation is provided for those stylistic devices which find the highest frequency of addresses among the authors and translators. Other ways of expressing irony are illustrated such as a play on words being based on linguistic ambiguity, paradox having polar idea to the conventional view, repetition adding more expression and extra shade with every next recall. Citation and style mixture are considered to be significant instruments for causing the comic effect as discrepancy between internal and external context occurs.

Key words: effect of the comic, stylistic devices, humour, satire, irony.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Сидоренко С. І.

УДК 81'373.2

О. В. Мініна

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗООПОЕТОНІМІВ
У ТВОРІ КЕНА ФОЛЛЕТТА «СВІТ БЕЗ КІНЦЯ»**

Вивчення ономастикону літературного твору не може й не повинно обмежуватися лише дослідженням антропоетонімів та топопоетонімів, які безперечно є найвагомішими та найдосліджуванішими розрядами поетонімів та які, тим не менш, не вичерпують ономастичний потенціал художнього твору. Літературно-художня зоонімія та розряд зоонімів, наприклад, є також «суттєвою ланкою в організації художнього тексту та як спосіб номінації персонажу мають значні стилістичні ресурси» [1, с. 3]. Як зауважує дослідник В. Т. Тащицький, будь-який ономаст не може пройти повз назви тварин, тому що в них проявляється ономастична творчість людини [2, с. 3].

Більшість науковців активно займаються проблемами вдосконалення терміносистеми, пов'язаної з зоонімією, та розробкою досконалої класифікації зоонімів. Дослідженню зоонімії свої роботи присвятили М. І. Сюсько, Я. М. Шебештян, О. Ю. Карпенко, К. Д. Долбіна, Г. В. Шотова-Ніколенко та ін. Але слід наголосити, що переважну більшість цих робіт присвячено реальній зоонімії, виключенням стала тільки робота Г. В. Шотової-Ніколенко, об'єктом аналізу якої стала літературна ономастика взагалі та зоонімікон романів Ю. І. Яновського зокрема. Таким чином, наше дослідження має узагальнити основні напрямки вивчення зоонімів та зоопоетонімів, дослідити та проаналізувати зоонімікон твору Кена Фоллетта «Світ без кінця» шляхом виявлення його структурних та семантичних особливостей.

Терміном, який досить давно закріпився за позначенням власних назв тварин, є кличка, але звісно цим терміном послуговуються більше в реальній зоонімії. У цій ономастичній галузі погляди науковців щодо дефініції зоонімів майже збігаються, так О. В. Суперанська зоонімами називає «наймення різних тварин, птахів і т. ін.» [3, с. 178], В. Д. Бондалетов зауважує, що зооніми – це «власні назви (клички) тварин, найчастіше домашніх – собак, коней, корів тощо» [4, с. 7], Н. В. Подольська вважає, що зоонім «власне ім'я (кличка) тварини, у т. ч. свійської, такої, що утримується у зоологічному саду, що «працює» у цирку, в охороні, піддослідної або дикої» [5, с. 59], О. І. Фоякова відносить до зоонімів «клички домашніх тварин у місті та селі, а також у професійній сфері» [6, с. 4]. Цілком ймовірно, що терміни зоонім та кличка є досить прийнятними в сфері реальної ономастики, але, як зазначає вітчизняний дослідник М. І. Сюсько, «ці два терміни не завжди однозначні в літературно-художній ономастиці», оскільки в художніх текстах є чимало прикладів, коли індивідуальні найменування тварин

використовують тільки для їх розпізнавання (розрізнення), але аж ніяк не для «спілкування» з ними [7, с. 5]. Він також наголошує, що в сфері літературно-художньої зоонімії знаними є такі термінологічні одиниці, як літературно-художній зоонім, зоопоетонім, конототивний зоонім та ін. [7, с. 5]. На погляд Я. М. Шебештян, найбільш прийнятним для художньо-літературної зоонімії є термін літературно-художній зоонім [1, с. 6]. Зооніми вживаються в художньому тексті, вбираючи в себе всю специфічну природу власної назви в творі, створюють художні образи та знайомлять з ними читача, отже на нашу думку, доцільним терміном для позначення назви тварини в художньому тексті має бути зоопоетонім, саме його ми використовуємо у подальшому дослідженні.

Існують також різні класифікації зоонімів як у реальній так і в літературно-художній зоонімії. Н. В. Подольська у своєму «Словнику ономастичної термінології» виокремлює кіноніми, гіпоніми, бізонтоніми, орнітоніми, феліноніми та інші класи зоонімів, залежно від роду тварин. М. І. Сюсько розрізняє семантичні групи зоонімів на основі спільної семантичної ознаки, що розкриває мотивацію номінації. Так він виокремлює зооніми (клички), мотивовані мастю (кольором) тварини, клички, у яких відображено наслідки інших візуальних відчуттів, наприклад, розмір та форма вух чи хвоста тварини тощо, клички, зумовлені іншими проявами тварини, як-от звуками, що вона видає, зооніми, зумовлені параметрами просторової та часової вісі та нарешті клички, які відбивають різні життєві ситуації та обставини, пов'язані з появою або придбанням тварини [7, с. 3 – 4]. Але як доречно зазначає К. Д. Долбіна, «мотивованість зоонімів є проблемною зоною, бо для її розуміння часто необхідно отримати інформацію в людини, що генерує власну назву тварини, щодо витоків останньої» [8, с. 53]. Сама дослідниця поділяє зооніми на хребтові та безхребтові й зауважує, що не тільки хребтові тварини (ссавці, птахи, риби, амфібії, рептилії) можуть одержувати власні імена, однак і деякі безхребтові, наприклад комахи, також володіють цією здатністю. Вона пропонує нову термінологію для вищезазначених груп тварин: термін маммонім для ссавців, іхтіонім для риб, амфібіонім для амфібій, ерпетонім для рептилій та інсектонім для комах [8, с. 54 – 55]. Дотримуючись фреймового підходу до вивчення ономастичних одиниць, О. Ю. Карпенко зазначає, що індивідуальний зоонімічний фрейм поділяється на кола: перше коло складають клички домашніх (рідше – диких) тварин, що є власністю індивіда чи його родини; до другого кола належать наймення собак, котів, коней, папуг та іншої живності, з якою людина познайомилась у друзів та знайомих, у сусідів, у зоопарках чи цирках; третє коло – уславлені історією, віруваннями чи літературою зооніми на чолі з гіпонімами (кличками коней) [9, с. 58]. Отже кількість класифікацій та основних параметрів виокремлення різних груп та розрядів зоопоетонімів коливаються від дослідника до дослідника, тому вважаємо доцільним узагальнити та систематизувати існуючі у цій ономастичній галузі класифікації.

Розряд зоопетонімів у творі Кена Фоллетта «Світ без кінця» налічує 12 одиниць та складає 1,43% усіх петонімів, ужитих у тексті твору. Усі зоопетоніми, виявлені в сазі, однокомпонентні за своєю структурою, тобто складаються лише з однієї лексеми: *Archbishop, Barley, Blade, Blackie, Bruno, Fletch, Griff, Hop, Scrap, Skip, Stamp, Victory*. В залежності від семантичного розряду зоонімів, нами виділено кіноніми (власні назви собак) – 6 одиниць (50% зоонімів), гіпоніми (власні назви коней) – 5 одиниць (41,67%) та феліноніми (власні назви котів) – 1 одиниця (8,33 %). Як ми вже зазначили вище, кіноніми представлено в тексті твору шістьма одиницями, а саме *Hop, Scrap, Skip, Barley, Blade, Bruno*. За словами М. І. Сюсько, «головна особливість зооніма полягає в тому, що, називаючи тварину, ми її одночасно й характеризуємо [10, с. 24], адже, як він наголошує, в кличках відбиваються різні ознаки тварини (її властивості, відношення й т. п.) [10, с. 26]. Кінонім *Hop* є тому підтвердженням. *Hop* (від англ. «підстрибувати, скакати на одній нозі») – собака, в якій тільки три лапи та яка через це має кривобокий крок: «*She saw a small three-legged dog, white with a black face, come running into the cathedral close with a familiar lopsided stride. «Hop» she cried, picked him up, and hugged him*» [11, с. 12]. Вже аналізуючи перший кінонім, переконуємося, що зоопетоніми мотивовані певною ознакою, у цьому випадку кінонім зумовлений зовнішніми природними параметрами тварини. Наступний кінонім *Bruno* ймовірно зумовлений кольором тварини, *Bruno* (від давньонімець. «коричневого кольору») [12], хоча у тексті твору актуалізуються інші якості тварини: «*Bruno, the leader of the dog pack, ... He was a brave dog ... Like a lion*» [11, с. 308]. Два кіноніми *Scrap* та *Skip*, які майже ототожнюються фонетично, що часто вказує на наявність родинних зв'язків між тваринами, дійсно належать двом собакам з одного помету, але уявляють собою дві абсолютні протилежності: «*The two dogs, Scrap and Skip, greeted each other with joyful enthusiasm. They were from the same litter, though they did not look similar: Skip was a brown boy dog and Scrap a small black female. Skip was a typical village dog, lean and suspicious, whereas the city-dwelling Scrap was plump and contented*» [11, с. 112]. Контраст кінонімів переноситься на їхніх володарів, так хазяйка *Skip* Гвенда – бідна сільська дівчина, неприваблива та худорлява, скритна та підозріла, і, навпаки, хазяйка *Scrap* Керіс – міська дівчина, приваблива, сповнена здорового глузду, рішуча та цілеспрямована. Наступних два кіноніми *Barley* та *Blade* також співзвучні й називають відповідно собаку-мати та її щеня: «*Blade, her puppy ...*» [11, с. 403]. Обидва кіноніми ймовірно апелювативного походження, у перекладі з англійської «ячмінь» та «лезо» відповідно, але прямих вказівок на це та характеристик тварин у художньому творі немає.

У творі наявні п'ять гіпонімів: *Blackie, Stamp, Fletch, Griff, Victory*. Перші два зоопетоніми – назви двох поні: «... *with two sturdy ponies, Blackie and Stamp*» [11, с. 540], серед яких перший вказує на колір тварини *Black* (від англ. «чорний»), а його зменшувально-пестливий

суфікс –іє на вік коня, і тільки апелятивне походження другого гіпоніму *Stamp* (від англ. «штамп») закріплює характеристику міцності поні. Гіпонім *Victory* надає асоціативну назву тварини згідно з її фізичними та функціональними властивостями. Наступні два гіпоніми *Fletch* та *Griff*, на жаль, в своїх формах не несуть ніякої характеристики, але ознаки зоопетонімів криються в контексті твору: «*Ralph was holding his horse, a bay called Griff*», «... with Alan's two-year-old, *Fletch*» [11, с. 137, 444], тобто *Griff* – гнідий кінь, а *Fletch* – молодий дворічний кінь.

І нарешті єдиний наявний у творі фелінонім *Archbishop* повністю відтворює апелятив, від якого цей зоопетонім утворено – від англ. «архієпископ». Цей фелінонім має узагальнюючо-символічний потенціал, оскільки назвавши так kota, письменник вклав у цей поетонім приховані амбіції його хазяїна. Господар kota Годвін «*Caris spotted Godwyn's cat ... The novices called it Archbishop*» [11, с. 696] – поважна та амбіційна людина, яка все життя мріяла про владу та сан архієпископа.

Проаналізувавши всі зоопетоніми в тексті твору, ми дійшли висновку, що, по-перше, зоопетоніми тісно пов'язані з антропоетонімами, по-друге, їхнє вживання в творі майже завжди мотивоване, по-третє, їхня семантика корелюється з апелятивами. Крім того зоопетоніми надають твору різноманітності, жвавості й виразності. Перспективним напрямком дослідження вважаємо вивчення зв'язку зоопетонімів з іншими розрядами поетонімів, а також аналіз функціонування зоопетонімікону в художньому тексті.

Список використаної літератури

- 1. Шебештян Я. М.** Сучасна українська літературно-художня зоохімія: функції, склад та структура : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Я. М. Шебештян. – Чернівці, 2008. – 20 с.
- 2. Ташицкий В. Т.** Место ономастики среди других гуманитарных наук / В. Т. Ташицкий // Вопросы языкознания. – 1961. – № 2. – С. 86 – 93
- 3. Суперанская А. В.** Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 366 с.
- 4. Бондалетов В. Д.** Русская ономастика : [учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.»] / В. Д. Бондалетов. – М. : Просвещение, 1983. – 224 с.
- 5. Подольская Н. В.** Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
- 6. Фоякова О. И.** Имя собственное в художественном тексте : учеб. пособ. / О. И. Фоякова. – Ленинград : ЛГУ, 1990. – 104 с.
- 7. Сюсько М. І.** З народного джерела: карпатоукраїнський зоонімікон у контексті інших слов'янських (і неслов'янських) мов: монографія / М. І. Сюсько. – Ужгород : Видавництво «Гражда», 2011. – 272 с.
- 8. Долбіна К. Д.** Ономагенні класи тварин / К. Д. Долбіна // Записки з ономастики. – Вип. 14. – Одеса : Астропринт, 2011. – С. 52 – 56.
- 9. Карпенко О. Ю.** Організація індивідуального зоонімічного фрейму / О. Ю. Карпенко // Вісн.

Донецького ун-ту. / (Серія «Гуманітарні науки»). – Вип. 1. – Донецьк, 2008. – С. 55 – 59. **10. Сюсько М. І.** Взаємовідношення власних і загальних імен (зооніми і апелятиви) в українській мові / М. І. Сюсько. – Ужгород : УжДУ, 1985. – 63 с. **11. Follett K.** World Without End / K. Follett. – N.Y. : New American Library, 2008. – 1015 p. **12. Online Etymology Dictionary** [Electronic source]. – Access mode : http://www.etymonline.com/index.php?term=Bruno&allowed_in_frame=0

Мініна О. В. Структурно-семантичний потенціал зоопоедонімів у творі Кена Фоллетта «Світ без кінця»

Статтю присвячено дослідженню структурно-семантичних особливостей зоопоедонімів у творі Кена Фоллетта «Світ без кінця». У статті розглянуто терміни зоонім та кличка, відмінності реальних зоонімів від зоопоедонімів, проаналізовано різні підходи до класифікації зоопоедонімів. У ході дослідження виявлено, що структурні моделі представлено лише однокомпонентними моделями, наголошено, що семантика зоопоедонімів мотивована та часто відтворює їхнє апелятивне походження.

Ключові слова: зоонім, кличка, літературна ономастика, зоопоедонім, кінонім, гіпонім, фелінонім.

Минина Е. В. Структурно-семантический потенциал зоопозтонимов в произведении Кена Фоллетта «Мир без конца»

Статья посвящается исследованию структурно-семантических особенностей зоопозтонимов в произведении Кена Фоллетта «Мир без конца». В статье рассматриваются термины зооним и кличка, отличия реальных зоонимов от зоопозтонимов, анализируются различные подходы к классификации зоопозтонимов. В ходе исследования обнаружено, что структурные модели представлены только однокомпонентными моделями, отмечено, что семантика зоопозтонимов мотивированная и часто воспроизводит их апеллятивное происхождение.

Ключевые слова: зооним, кличка, литературная ономастика, зоопозтоним, киноним, гипоним, фелиноним.

Minina O. V. Structural and Semantic Potential of Zoopoetonyms in Ken Follett's «World Without End»

The article is devoted to the study of structural and semantic specific features of zoopoetonyms in Ken Follett's «World without end». The article focuses on onomastics in general and literary onomastics in particular. The onomastic potential of the literary text is not limited only by antropoetonyms and topoetonyms but it is also revealed in zoopoetonymy. The article studies the terminology of zoopoetonymy, terms «nickname» and «zoonym», differences between real zoonyms and zoopoetonyms. The advantages of the term «zoopoetonym» are stated and different approaches to zoopoetonym classifications are pointed out. The zoopoetonymy of Ken Follett's «World

without end» is presented by three semantic groups: kinonyms (names of dogs), hiponyms (names of horses) and felinonyms (names of cats). Thorough analysis of zoopoetonyms in the historical saga demonstrates onecomponent zoopoetonyms domination among various structural types. The research identifies zoopoetonyms' basic semantic features: firstly, their coherence with other semantic groups of poetonyms mainly antropoetonyms, secondly, motivation of their usage, and, thirdly, the dependence of zoopoetonyms' semantics on their appellative origin.

Key words: zoonym, nickname, literary onomastics, zoopoetonym, kinonym, hiponym, felinonym.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Вострецова В. О.

УДК 81'25

О. О. Михайленко

ТИП ТЕКСТУ І СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ

Розгляд перекладу як процесу та як результату передбачає, що об'єктом цього розгляду завжди є текст. Однак текст цікавить перекладознавство не тільки як певне вмістище мовних явищ (фонем, слів, граматичних структур), але і як самостійний феномен, що має ознаки, релевантні для перекладу. Саме ці ознаки дозволяють перекладачу обрати загальну стратегію перекладацьких дій [1, с. 242]. Але, перш за все, він має виявити тип тексту, що перекладається.

Отже, метою цієї оглядової статті є висвітлення важливості визначення транслатологічного типу тексту як чинника, від якого залежить вибір стратегії перекладу, важливості виявлення перекладачем ознак тексту, релевантних для перекладу, а також огляд критеріїв створення транслатологічної класифікації типів тексту. Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю наголосити на залежності специфіки перекладу від типу тексту, важливістю окреслення ознак цього типу тексту з переліком характерних лексичних, граматичних і стилістичних явищ та надання практичних рекомендацій щодо їх перекладу.

Релевантні для перекладу ознаки тексту розглядаються у межах нового напрямку теорії перекладу – транслатології тексту, одним із завдань якої є розробка методики перекладацького аналізу тексту та текстової типології, орієнтованої на переклад, а також перекладацьких проблем, пов'язаних з текстом та його типом. І теоретики, і практики перекладу усвідомили, що об'єктом перекладу є не мова та її окремі

слова, але текст як домінанта перекладу [2, с. 1375]. Актуальною є також розробка транслатології окремих типів тексту, з наданням рекомендацій стосовно методики їхнього перекладу, що дало б перекладачам-практикам міцне теоретичне підґрунтя у виборі стратегії перекладу.

Тип тексту є чинником, від якого в багатьом залежить вибір стратегії перекладу та методів та прийомів, необхідних для її втілення. Тому надзвичайно важливим є перший етап здійснення перекладу – передперекладацький аналіз – який і полягає перш за все у виявленні типу тексту, відповідних домінант перекладу та інваріанту [3, с. 7].

Більшість перекладознавчих праць, де описано релевантні для перекладу параметри текстів різних типів, цим описом і обмежується, не надаючи практичних рекомендацій щодо перекладу текстів заявлених типів. Проте на сучасному етапі розвитку теорії та практики перекладу вельми актуальним є формулювання правил реалізації в перекладі описаних ознак різних типів тексту тобто вироблення методики перекладу окремих типів тексту як сукупності науково обґрунтованих методів та прийомів перекладу. Особливо цікавими для перекладачів були б варіанти перекладацьких рішень щодо лексичних, граматичних та стилістичних явищ (в межах кожного типу тексту), що складають основні труднощі перекладу та є характерними ознаками цього типу тексту.

Те, що текст має такі специфічні ознаки, помічено було давно. Вироблення особливих правил для перекладу різних текстів відомо нам і в давніх культурах, і в античності, і в середньовіччі. Відомі і деякі епізоди з російської історії перекладу, наприклад, рекомендації Петра I «посольського наказу вживати слова» (Тут і далі пер. наш – О.М.) – адже вони стосувалися строго певних текстів: ділових та наукових [4, с. 242].

Однак в основному уявлення про зв'язок особливостей тексту та специфіки його перекладу, що сформувалися на основі практичного досвіду, містить лише найбільш загальні градації: науково-технічний переклад, художній переклад або ще простіше: художній переклад та нехудожній переклад. Іноді зазначаються тематичні підвиди: військовий переклад, юридичний переклад, медичний переклад тощо. Але це тематичне розмежування, нажаль, не відображає специфіки перекладу на рівні тексту. Адже будь-який науковий текст – чи то текст з хімії, біології або психології, перекладається із застосуванням однакової стратегії, розрізняються лише терміни. Але будь-яка тематична група текстів може складатися із цілої низки різноманітних типів: діловий лист, інструкція, наукова стаття, реклама і т. п. Типологічні ознаки цих різних текстів можуть бути релевантними для перекладу або нерелевантними, і для вибору вірної стратегії їх необхідно виявити [1, с. 242].

Дещо відмінним є погляд на класифікацію типів текстів перекладу відомого теоретика та практика перекладу Т. Р. Кияка, який вважає, що перекладацькі труднощі починаються із належності оригіналу до певного функціонального стилю (соціально-професійного субмовлення), лексичний склад і конотативні особливості якого в їх найновітніших

проявах ще не відображені у словниках, бо потрапляють туди лише тоді, коли стають традиційними і тому перекладачеві вже майже непотрібними. Через це він завжди повинен спиратись на власний досвід, професійну інтуїцію та консультації із фахівцями [6, с. 375]. Далі автор пропонує класифікувати всі висловлювання насамперед за пануванням в них однієї з головних функцій мови. Більш ретельна класифікація (виділення у кожному соціальнопрофесійному субмовленні жанрів та піджанрів) значної ролі для перекладознавства не відіграє, бо труднощі йому роблять саме функціональні стилі, а не їх гібриди та підстили.

Незважаючи на розмаїття мовних функцій у багатьох стилістів, стрижневими залишаються лише 5: пізнання (світомоделювання), повідомлення (інформування), впливу (спонукання), естетичну (цілісності), спілкування (комунікації). Панування однієї з них і дозволяє створювати відповідні комплекси текстів, якими послуговується певне соціально-професійне угруповання: світомоделююча породжує науково-технічний функціональний стиль, інформативна – діловий, спонукальна – публіцистичний, естетична – белетристичний, комунікативна – побутовий. Саме відповідна функція і зумовлює перекладацькі перепони: наприклад, герметичну термінологічність у науково-технічному типі тексту, клішовану канцелярність – у діловому, експресивну конотативність – у публіцистичному, національно забарвлену ситуативність – у побутовому, багатозначну прагматичність – у белетристичному. Зрозуміло, що практика живого мовлення додає кожного разу фахівцям із мовної варіативності нові прояви субмовлення: економічний, рекламний, бізнесовий тощо, котрі деякі із вчених бажають назвати окремими функціональними стилями [6, с. 376].

Але якщо подивитися на них очима стиліста (яка мовна функція панує в них) та перекладознавця (які труднощі приховують вони у собі), то неважко дійти об'єктивного висновку про їх належність до одного із вказаних п'яти стрижневих субмовлень, бо вони мають спільні з ними перекладацькі труднощі: наприклад, економічний текст належить до науково-технічного комплексу, рекламний – до публіцистичного, бізнесовий – до офіційно-ділового тощо. Вказані перекладацькі труднощі настільки складні й вагомі, що є сенс виділяти окремі типи функціонально-стильового перекладу: науково-технічний, офіційно-діловий, публіцистичний, художній, побутовий.

Отже, очевидно, що розмежування типів текстів для перекладу важливе. Сьогодні існує достатньо повний лінгвістичний опис типів тексту та пропонуються їхні класифікації на різній основі. Подібно до того, як повний філологічний аналіз, що є базою для прикладного перекладацького аналізу тексту, надмірний за своїм змістом, так і текстова типологія, що враховує найрізноманітніші ознаки текстів, надмірна для цілей перекладу та для створення перекладацької моделі та перекладацької стратегії. Багато з текстових параметрів нерелевантні для перекладу, оскільки є спільними для текстів одного типу різними

мовами, вони не торкаються специфіки та автоматично входять до інваріанту перекладу. Це, наприклад, елементи архітекtonіки тексту ділового листа або інструкції. Багато з текстових градацій не потрібні для наших цілей, оскільки відповідні тексти будуть перекладатися за однаковою моделлю перекладу [1, с. 242]. Тому особливо своєчасною є класифікація типів текстів, орієнтованої на переклад, запропонована І. С. Алексеевою. Перш за все, відомий російський теоретик перекладу оперує актуальним для перекладознавства поняттям «транслатологічний тип тексту», відмежовуючи його від поняття «лінгвістичний тип тексту», актуального для лінгвістики загалом.

Трьома основними параметрами класифікації лінгвістичних типів тексту є: референціальний (здатність уявляти реальність), інтерперсональний (здатність тексту бути компонентом комунікації) та формальний (той факт, що текст є вербально структурованим утворенням) [1, с. 244]. Уявлення про певні правила створило спеціальне поняття конвенції. Під конвенціями в сучасній лінгвістиці розуміють соціально та історично обумовлені правила (або норми) побудови текстів та правила (норми) у виборі мовних засобів. Неважко помітити, що типи текстів складаються в процесі удосконалення людської комунікації, а конвенції, вироблені у результаті життєвого досвіду, потім отримують статус строгих правил.

Щодо визначення транслатологічних типів текстів, дослідниця зазначає, що наявність таких ознак, як специфіка в референціальності, інтерперсональності та форми, а також стійкість цих ознак, виявляється, однак, недостатньою для того, щоб класифікувати тексти залежно від особливостей їх перекладу [1, с. 245]. Віднесення тексту до певного лінгвістичного типу не означає, що він буде перекладатися інакше, ніж текст із сусідньої рубрики. Крім того, далеко не всі ознаки тексту у перекладі будуть передані. Тому необхідно об'єднати в одній групі тексти, в яких домінуючі ознаки збігаються – саме такі тексти будуть перекладатися однаково. Від чого ж залежить набір домінуючих ознак?

Проаналізувавши різні класифікації транслатологічних типів текстів, що уточнюють та доповнюють одна одну, зокрема їхні набори домінуючих ознак, услід за І. С. Алексеевою, вважаємо найвагомішою для визначення стратегії перекладу все ж таки першу класифікацію К. Райс, в основі якої лежить комунікативна функція тексту. Так, К. Райс запропонувала спиратися при визначенні типу тексту переважно на комунікативний підхід та враховувати тип інформації, переданої в тексті, характеристику джерела та реципієнта. Відома санкт-петербурзька дослідниця, теж взявши за основу комунікативну функцію тексту, доповнила класифікацію К. Райс, зокрема перелік релевантних для перекладу ознак текстів, змінивши, відповідно, і групи текстів.

Так, базовими поняттями для транслатологічної класифікації текстів І. С. Алексеева вважає комунікативне завдання та вид інформації що передається текстом; характер джерела та характер реципієнта;

об'єктивну міру перекладності тексту як вторинного [1, с. 264]. Параметр «конвенційне» не введено до цього переліку, оскільки конвенційність тобто певні загальноприйняті правила побудови тексту, властивий усім текстам без винятку. Нерелевантними виявилися параметри специфіки мови тексту оригіналу, а також мети перекладу.

Визначальним серед релевантних ознак може бути визнаний склад інформації в тексті. Інші релевантні ознаки (джерело, реципієнт, ступінь перекладності) значною мірою корелюють із першим. Тоді, відповідно до виду домінуючої в тексті інформації, тексти підрозділяються на групи. Як зазначає дослідниця, до груп текстів включені далеко не всі тексти, а лише ті, що зустрічаються у практиці перекладу – і письмового, і усного.

Отже, за транслатологічною класифікацією типів тексту К. Райс-І. Алексєєвої, тексти розділені на 4 групи: 1) примарно-когнітивні тексти (науковий, науково-навчальний, науково-популярний, оголошення, мистецтвознавчий, філософський, документи, діловий лист); 2) примарно-оперативні тексти (законодавчий, релігійний, проповідь, інструкція, рецепт); 3) примарно-емоційні тексти: траурне оголошення, некролог, белетристика, публічна промова, реклама, мемуарний текст); 4) примарно-естетичні тексти (художній текст, художня публіцистика [1, с. 265].

Коментуючи свою класифікацію, І. С. Алексєєва зазначає, що домінуючий тип інформації не завжди визначає комунікативне завдання тексту. Характерним прикладом є текст реклами, де явно домінує емоційна інформація, але ядром комунікативного завдання є спонукання, апеляція [1, с. 266]. Однак для транслатологічної класифікації типів тексту, тобто класифікації, орієнтованої на переклад, головним є не екстралінгвістичні параметри комунікації, а їхнє лінгвістичне оформлення мовними засобами відповідно до виду інформації, що міститься в тексті. Отже, з точки зору транслатологічної типології текст реклами належить до примарно-емоційних текстів. На підсумок дослідниця рекомендує вважати розподіл текстів за групами умовним, наголошуючи на відносному дотриманні меж груп при описанні окремих типів тексту.

Отже, ретельне вивчення питання різноманітних підходів до визначення транслатологічних типів текстів показало, що в подальших дослідженнях доцільно користуватися уточненою класифікацією К. Райс – І. С. Алексєєвої, звичайно спираючись на досвід інших теоретиків та практиків перекладу. Перспективою подальших досліджень було б продовження теми характеристизації окремих типів тексту з обов'язковим наданням практичних рекомендацій щодо перекладу окреслених типів текстів тобто вироблення методики перекладу окремих типів тексту як сукупності науково обґрунтованих методів та прийомів перекладу.

Список використаної літератури

1. Алексєєва І. С. Введение в переводоведение / И.С. Алексєєва. – СПб. : Филолог. фак-т СпбГУ, 2008. – 368 с.
2. Alexeeva I. S. The Text as the Dominant Feature of Translation /

I. S. Alexeeva // Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences. – 2011. – Vol.4. – Issue 10. – P.1375 – 1384. **3. Алексеева И. С.** Письменный перевод / И. С. Алексеева. – СПб. : Союз, 2006. – 368 с.
4. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підруч. / [Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй]. – К. : Київський університет, 2008. – 543 с.

Михайленко О. О. Тип тексту і специфіка перекладу

У статті висвітлено залежність специфіки перекладу від типу тексту, а також значення окреслення ознак типу тексту, релевантних для перекладу. Важливим є визначення транслатологічного типу тексту як чинника, від якого залежить вибір стратегії перекладу. Проаналізовано критерії створення транслатологічної класифікації типів тексту. Підкреслено необхідність не тільки опису релевантних для перекладу параметрів конкретного типу тексту, але й надання практичних рекомендацій щодо їхньої передачі у перекладі.

Ключові слова: тип тексту, специфіка перекладу, релевантні для перекладу ознаки типу тексту, транслатологічна класифікація типів тексту.

Михайленко Е. А. Тип текста и специфика перевода

В статье показана зависимость специфики перевода от типа текста, а также значение определения признаков типа текста, релевантных для перевода. Важным является определение транслатологического типа текста как фактора, от которого зависит выбор стратегии перевода. Проанализированы критерии создания транслатологической классификации типов текста. Подчеркнута необходимость не только описания релевантных для перевода параметров конкретного типа текста, но и предоставление практических рекомендаций касательно их передачи в переводе.

Ключевые слова: тип текста, специфика перевода, релевантные для перевода признаки типа текста, транслатологическая классификация типов текста.

Mykhailenko O. O. Text Type and Translation Specificity

The article highlights the importance of determining the translatology type of the text as a factor influencing the choice of translation strategy. Also significant is translator's defining the text characteristics relevant for translation which are examined within a new branch of translation studies – text translatology. There have been analyzed the criteria for creation of the translatology classification of text types. Text type has a great impact on choosing the translation strategy and methods and techniques necessary for its realization. Therefore extremely important is the first stage of translation – the pre-translation analysis determining the type of the text to be translated and translation dominants. The present-day theory and practice of translation need

formulating the rules for rendering in translation of relevant features of different text types that is determining the general translation methods for particular types of the text as a system of scientifically grounded methods and techniques. Important for translators could be suggesting the variants of translation decisions with respect to lexical, grammatical and stylistical phenomena (within each text type) that make main translation difficulties.

Key words: text type, translation specificity, text characteristics relevant for translation, translatology classification of text types.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Карабан В. І.

УДК 811. 111'42(043.5)

Н. П. Михайлюк

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОНОМІНАЛЬНА ТРАНСПОЗИЦІЯ»

Стилістичний потенціал морфології найбільш відчутно проявляється завдяки так званій транспозиції (чи граматичній метафорі), під якою зазвичай розуміють «розходження між традиційно означаючим і ситуативно означаючим» [1, с. 139], і яка пронизує практично всі області граматичних категорій. Іншими словами, транспозиція це використання різних граматичних форм і категорій в непередбачених мовою контекстах. Існують й інші тлумачення терміну «транспозиція» (див., наприклад, визначення О. Ахманової [2], Ш. Баллі [3], О. Селіванової [4] та ін.).

Незважаючи на інтерес до проблеми транспозиції (К. Бруннер [5], Г. Вейхман [6], О. Єсперсен [7], Б. Льїш [8], І. Іванова, Л. Чахоян [9] та ін.), наявні дослідження до цього часу не були систематизовані і переважно мали описовий або фрагментарний характер. Тому не дивно, що одним із перспективних напрямів дослідження морфологічної транспозиції є вивчення такого її різновиду, як прономінальна транспозиція, що дає змогу виявити способи актуалізації значного функціонального і стилістичного потенціалу займенників.

Прономінальну транспозицію співвідносять з використанням займенників у не властивих для них функціях та в чужих для них контекстах, що пов'язане з проникненням специфічних прономінальних словоформ і варіантів до сфери дії інших словоформ і варіантів, нормативних для певного мовного жанру.

Щодо основних типів, то прономінальна транспозиція може бути однорівневою, коли в результаті перетворень вихідна одиниця залишається на тому самому мовному рівні (лексема → лексема), і

різнорівневою, коли займенники виконують функції елементів нижчого, морфемного рівня (лексема → морфема).

В межах однорівневої транспозиції виокремлюємо: 1) внутрішньорозрядну транспозицію, коли транспозит залишається у сфері того самого класу; 2) міжрозрядну транспозицію, коли займенники одного розряду використовуються у сфері дії займенників інших розрядів; 3) міжчастиномовну транспозицію, що передбачає використання займенників у функціях інших частин мови; 4) позиційну транспозицію, пов'язану з порушеннями традиційних анафоро-катафоричних послідовностей, елементами яких виступають займенники.

Внутрішньорозрядна, в свою чергу, може бути внутрішньою та ізофункціональною.

Ізофункціональна транспозиція тлумачиться як заміна одних графічних чи орфоепічних (також і тих, що передаються на письмі у вигляді графона) варіантів будь-якої прономінальної форми іншими, неконвенційними варіантами: *myself* → *mesel, meseln*; *this* → *thease, thick here, thease yeremy, thissum*; *that* → *thack, thacku, thuck* та ін. Наприклад, у Шотландії замість літературних форм *yourself* та *itself* використовуються етимологічно споріднені форми *the sell o'ye* та *the sell o't*. Ця особливість, що має давню історію, була зафіксована ще В.Скоттом в його історичних романах:

1) «...*I ken nae friend he has in the world that's been sae like a father to him as **the sell o'ye**, neibor Deans*» [10, p. 87].

2) «... *Kirkcaldy, **the sell o't**, is langer than ony town in England*» [11, p. 138].

Ця транспозиція містить потужне стилістичне навантаження в художньому тексті. В художніх та фольклорних текстах вона використовується для передачі колорита мовлення персонажа, тим самим акцентуючи увагу читача на національній, територіальній, соціальній належності героя та низькому освітньому рівні.

Внутрішню транспозицію дефінують як неконвенційне використання одних граматичних форм замість інших у межах того ж самого розряду займенників: (*my* → *mine*; *she* → *he*; *his* → *their*).

Цікавою, на наш погляд, є антропогендерна транспозиція, яка передбачає заміну займенників *it, its, itself* займенниками, що позначають живі істоти з чіткою гендерною спрямованістю (*it* → *he, she*; *it* → *her, him; its* → *herself, himself* та ін.). Ця форма внутрішньої транспозиції досить поширена в художніх і фольклорних текстах. Її різновиди охоплюють різні понятійні сфери, в тому числі такі, як «природні явища», «абстрактні поняття», «просторово-географічні об'єкти», «світ речей», «флора і фауна».

При цьому гендерна референція в ряді випадків зумовлена традицією, що склалася. Це, зокрема, стосується природних явищ (стихій). Так, якщо антецедентами виступають такі небесні тіла, як сонце (*The Sun*) і місяць (*The Moon*), то перше, як правило, ототожнюється з

чоловічим началом, а друге – з жіночим: «*It is pleasant to sit in the green wood, and to watch the Sun in his chariot of gold, and the Moon in her chariot of pearl*» [12, p. 42].

В області абстрактних понять також домінують конвенційні підходи: *Love, Death, Life*, як правило, співвідносяться з чоловічим родом: <...> *Life's but a walking shadow, a poor player/that struts and frets his hour upon the stage and then is heard no more* [13, p.204]; *Rom.: Alas that love, whose view is muffled still should without eyes see pathway to his will!* [14, p.218]; *Ham.: <...> as this fell sergeant, Death, / Is strict in his arrest* [15, p. 127].

Просторово-географічні об'єкти переважно співвідносяться з жіночим родом (більшість назв країн, міст, пустель, рівнин), що в певній мірі пов'язано із впливом архетипічного просторового образу землі, представлений у жіночому обличчі: *Europe, repentant of her parricide, / Shall yet redeem thee...* [16, p.153]; *But my Italy is in the death house, too, / Mussolini is her Judge Thayer, / Her murderer, O my Italy!* [17, p.273].

В меншій мірі конвенційність простежується під час персоніфікації різних побутових предметів. Їх гендерна ідентифікація зумовлена перш за все конкретними творчими завданнями і особливостями образної системи, яку вибудовує автор твору.

Немає достатньої гендерної визначеності в сфері зоонімічних і флористичних образів. В ряді випадків великий вплив має традиційний чи універсальний підхід, коли ті чи інші тварини символізують певні чоловічі та жіночі якості (*Lion* та *Eagle (he)* персоніфікують чоловічу відвагу та міць, а *Mouse (she)* – жіночу верткість та цікавість). Наприклад, досить традиційним є андрогенний образ орла у А. Теннісона: *He claps the crag with crooked hands, / Close to the sun in lonely lands, / Ringed with the azure world. He stands / The wrinkled sea beneath him crawls; / He watches from his mountain walls, / And like a thunderbolt he falls.* [18, p. 509].

При персоніфікації тварин, в назвах яких чітко простежується гендерна сема, саме вона задає гендерний знак прономінального субституту.

Разом з тим, аналіз багаточисельних поетичних текстів показав, що початкова гендерна заданість образу не завжди видержується навіть в рамках одного речення. Іншими словами, так звана розгорнута метафора нерідко одержує еkleктичний характер: персоніфікований образ має або ж дуальний гендерний характер (*she/he*), або ж уособлення, задане дієслівними чи іншими засобами, не одержує підтримку в прономінальній сфері, тобто антропогендерна транспозиція зовсім не відбувається.

Ця еkleктичність властива англomовним біблейським текстам, що пояснюється їх другорядним характером і перекладом окремих уривків з мов, які мають різні гендерні парадигми, а також великою історичною розкиданістю. «*Ephraim is a trained heifer / that loves to thresh, / so I will*

put a joke on her <...> Ephraim feeds on the wind;/ he pursues the east wind all / day / and multiplies lies and violence». [18, p. 509].

Разом з цим досить сильним є інтертекстуальний потенціал гендерних ідентифікацій біблійських текстів. Дійсно, багато інтертекстуальних образів в ХТ одержують гендерну кваліфікацію, яка була задана біблійськими текстами, що, в свою чергу, знаходить відображення в прономінальній сфері, в актуалізації відповідних гендерних займенникових форм.

Антропогендерна прономінальна транспозиція відіграє велику роль у створенні художніх образів. В англійській мові, з її обмеженим арсеналом актуалізаторів категорії гендера, значення прономінальних одиниць у цьому плані особливо велике: саме на них часто покладається функція одночасної актуалізації категорії персональності та гендерної ідентифікації образу в метафорі.

Міжрозрядну транспозицію тлумачать як заміну форм одних розрядів займенників формами інших розрядів. Найбільш активними в цьому відношенні є особові займенники, що витісняють присвійні форми (*tu* → *me*), а також остенсивні займенники.

Міжчастининомовна транспозиція передбачає проникнення займенників до сфери дії інших частин мови: іменників, дієслів, прикметників, артиклів, часток.

Позиційна транспозиція відбувається внаслідок порушення нормативного антецедентно-анафоричного співвідношення іменника і його субституата – займенника, що завдяки «імплікації передування» (термін В. Кухаренко), викликає в читачів почуття причетності до всього, що спостерігається навколо.

Різновірнева транспозиція – це транспозиція, при якій займенники виконують функції елементів нижчого, морфемного рівня: *Mars his armour* (Його, Марса, зброя) [20, с. 95]. Як видно з прикладу, присвійний займенник *his* вторгся до сфери дії флексії *s* (*es*) іменників, виконуючи ту ж саму функцію, що і закінчення.

Дослідження дає всі підстави стверджувати, що більшість виявлених транспозитивних форм ще довго будуть займати периферійну сферу прономінальної підсистеми, залишаючись елементами субстандартного вжитку, а також засобами стилістичного маркування персональної мови в художніх та фольклорних текстах.

Список використаної літератури

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : [учеб. для вузов]. / И. В. Арнольд – 5-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта, 2002. – 384 с. **2. Ахманова О. С.** Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : КомКнига, 2005. – 576 с. **3. Балли Ш.** Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 416 с. **4. Селіванова О. О.** Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К,

2006. – 716 с. **5. Бруннер К.** История английского языка / К. Бруннер / [пер. с англ. Б. А. Ильиша]. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 720 с. **6. Вейхман Г. А.** Новое в грамматике современного английского языка : учеб. пособ. для вузов / Г. А. Вейхман. – М. : ООО «Астрель», 2002. – 514 с. **7. Есперсен О.** Философия грамматики / О. Есперсен. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 404 с. **8. Ильиш Б. А.** История английского языка / Б. А. Ильиш. – М. : Высш. шк., 1968. – 419 с. **9. Иванова И. П.** История английского языка / И. П. Иванова, Л. П. Чахоян. – М. : Высш. шк., 1976. – 319 с. **10. Scott W.** The Heart of Midlothian / W. Scott. – L. : Adam & Charles Black, 1897. – 576 p. **11. Scott W.** Rob Roy / W. Scott. – L. : Everyman's Library, 1995. – 495 p. **12. Wilde O.** Fairy Tales / O. Wilde. – М. : Progress Publishers, 1979. – 212 p. **13. Shakespeare W.** Macbeth / W. Shakespeare. – L. : Penguin Books, 1982. – P. 131 – 210. **14. Shakespeare W.** Romeo and Juliet / W. Shakespeare. – L. : Penguin Books, 1982. – P. 211 – 311. **15. Shakespeare W.** Hamlet / W. Shakespeare. – L. : Penguin Books, 1982. – P. 3 – 130. **16. Byron G.** Childe Harold's Pilgrimage / G. Byron // The Complete Works of Lord Byron. – 1991 – 518 p. **17. Gold M.** Lynchers in Frock Coats / M. Gold // Reader in Modern American Literature. – М., 1974. – P. 271 – 275. **18. Tennyson A.** The Eagle / A. Tennyson // What Is the English We Read. – М. : Prospect, 2003. – P. 509. **19. Holy Bible:** New International Version. – L. : Hodder and Stoughton, 1986. – 1264 p. **20. Schlauch M.** The English Language in Modern Times / M. Schlauch. – Warszawa : Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1959. – 316 p.

Михайлюк Н. П. Сутність поняття «прономінальна транспозиція»

Одним із напрямів дослідження морфологічної транспозиції є вивчення такого її різновиду як прономінальна транспозиція, що дає змогу виявити способи актуалізації функціонально-стилістичного потенціалу займенників. В статті дається визначення основних типів та видів англомовної прономінальної транспозиції та проводиться їх класифікація; виявляються найактивніші та найпасивніші у транспозитивному відношенні розряди займенників; з'ясовуються особливості образно-стилістичного функціонування прономінальних транспозитивів у різних типах тексту.

Ключові слова: займенник, прономінальна транспозиція; транспозитивні процеси; транспозитивний потенціал; образно-стилістичне функціонування.

Михайлюк Н. П. Сущность понятия «прономинальная транспозиция»

Одним из направлений исследования морфологической транспозиции является изучение такой ее разновидности как прономинальная транспозиция, что дает возможность определить способы актуализации функционально-стилистического потенциала

местоимений. В статті дається визначення основних типів і видів прономінальної транспозиції і проводиться їх класифікація; виявляються найбільш активні і найбільш пасивні в транспозитивному відношенні разряди местоимений; визначаються особливості стилістичного функціонування прономінальних транспозитивів в різних типах тексту.

Ключевые слова: местоимение, прономінальна транспозиція; транспозитивні процеси; транспозитивний потенціал; образно-стилістичне функціонування.

Mykhailiuk N. P. The «Pronominal Transposition» Intension

The article deals with the pronominal transposition intension. Different kinds of transposition are singled out and described in detail. These are: 1) isofunctional transposition if some graphical and orthoepical kinds of pronouns are used instead of those qualified as normative ones (myself →meseln); 2) inner (internal) transposition suggesting the use of one form of the pronominal class instead of the other (I →we; we →us); 3) interclass transposition which implies the use of the pronouns of a certain class instead of the pronoun of some other class (my →me); 4) non-equivalent transposition if the pronoun functions as a morpheme; 5) outer (external) transposition, covering the cases of substantivization, adjectivization and verbalization of the pronominal units which occurs in two forms – analytical (the nobody) and synthetical (nobodies); 6) positional transposition which implies the violation of the conventional anaphorico-cataphoric correlation of the pronoun and its antecedent. Anthropogender transposition is widely applied in fiction, folklore and author's fairy tales where simultaneous personification and gender identification of the portrayed object have taken place.

Key words: pronoun; function; pronominal transposition; transpositive processes; stylistic potential.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Мізецька В. Я.

УДК 81'42

Л. Ф. Могельницька

**КОМПОЗИЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ
ТЕКСТІВ КІНЕМАТОГРАФІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ:
ТИПОЛОГІЯ ІНТРОДУКТИВНИХ БЛОКІВ**

Дослідженням композиції публіцистичного тексту займалися багато науковців [1; 2; 3]. Об'єктом лінгвістики у германістиці

композиція стала завдяки працям Е. Г. Різель, її учнів і послідовників. Е. Г. Різель визначає композицію як нерозривну діалектичну єдність елементів форми і змісту цілісної структури тексту, що матеріально виражені лінгвістичними засобами [4, с. 265 – 266]. Засобами мовного вираження композиції є поділ тексту на частини й самі ці частини. Текстове виділення композиційного блоку досягається лексичними, граматичними, а також графічними засобами.

Мета композиції – концентрування уваги читача на кожній частині розгортання тексту. Від способів організації тексту, від співположення його елементів залежить вплив на читача. Тому композиція тексту будується за певною схемою, що найбільш відповідає реалізації комунікативних намірів адресанта [5, с. 250; 6, с. 77].

Особливості композиційної структури текстів кінематографічної проблематики (ТКП) зумовлені цілеустановками адресанта: викликати максимальний інтерес, привернути увагу читача й глядача до художнього фільму, що розглядається в ньому, проаналізувати і дати йому оцінку. ТКП інформують читача про новинки кінопродукції, містять їхній аналіз та оцінку з позицій різних учасників кінопроцесу: сценаристів, режисерів, акторів, критиків. Жанрова палітра ТКП в сучасній американській періодиці представлена інтерв'ю, анотаціями, короткими оглядами, стислими рецензіями, розгорнутими рецензіями на художні фільми, що висувалися на здобуття премії Оскар у номінації «Краща картина» у 1998 – 2002 рр.

Подібно до будь-якого тексту композиція ТКП являє собою взаємодію композиційних ланок: заголовок (надзаголовок, підзаголовок, внутрішні заголовки (міжзаголовки)), інтродуктивний блок [7, с. 203 – 205], основна частина, інферативний блок. Кожна частина виконує певну роль у досягненні комунікативної мети адресанта. У даній статті пропонуємо розглянути особливості інтродуктивного блоку ТКП, основна функція якого полягає у наданні адресату мінімуму знань, необхідних для сприйняття тексту. В інтродуктивному блоці основні відомості рецензованого фільму та його оцінка подаються таким чином, щоб утримати увагу читача та змусити його ознайомитись з текстом. Беручи до уваги комунікативні наміри адресанта, у процесі аналізу нами були виявлені п'ять типів інтродуктивних блоків: інформативно-оцінний, оцінний, сюжетний, порівняльний, аналітичний блоки.

В **інформативно-оцінному** інтродуктивному блоці подаються назва фільму, імена акторів, режисера, сценариста тощо та оцінка. Розглянемо приклад.

*If all 1,500 victims of the Titanic had been saved in 1912, their collective cheers wouldn't have begun to drown out Hollywood's collective sigh of relief that **James Cameron** has avoided the liner's fate, grandly launching «**Titanic**» after \$200 million and the worst buzz since «**Waterworld**». It's **a big, splashy movie** about a disaster that does not itself turn into a disaster. **It floats triumphantly**, supplying the rationale Hollywood*

craves for its own perpetually titanic profligacy. It's the kind of movie Hollywood believes in, ...can blow the competition out of the water. «Titanic» is big-budget spectacle and director Cameron brings it off with high-tech bravura, placing us aboard the ship in real time. The Titanic actually took two hours to sink. The film runs more than three. ... [Titanic: BG 19.12.97].

Із цього інтродуктивного блоку читач дізнається, що в розгорнутій рецензії йтиметься про фільм Джеймса Камерона «Титанік», заснований на подіях загибелі морського суперлайнера «Титанік» у 1912 році. Витрати на створення фільму становили 200 мільйонів доларів. У цій частині також знаходимо інформацію про тривалість фільму. Уже в інтродуктивному блоці автор дає оцінку фільму та режисури, застосовуючи такі лексичні одиниці, як *a big, splashy movie, floats triumphantly, the kind of movie Hollywood believes in, can blow the competition out of the water, director Cameron brings it off with high-tech bravura.*

В оцінному інтродуктивному блоці розгорнутої рецензії на кінофільм «Мулен Руж» за допомогою мовних засобів *punched up, overstressed, cheeky, aggressive and bursting with vitality, annoying and exhilarating* автор відразу ж висловлює оцінку фільму для того, щоб привернути увагу читача до рецензії: *Imagine two hours of cranked-up movie trailers: The volume is punishing, the pacing relentlessly fast and the gestures broad and obvious. Everything is punched up, overstressed. That's how it feels to sit through Baz Luhrmann's «Moulin Rouge», a movie so cheeky, aggressive and bursting with vitality that it can't help being annoying and exhilarating at the same time (MR: SFC 1.6.01).*

Сюжетний інтродуктивний блок містить певну інформацію про сюжетну лінію фільму для того, щоб дати читачеві загальне уявлення про тему рецензованого фільму. Наприклад:

The first encounter with Erin Brockovich (Julia Roberts), a twice-divorced mother of three with emphatic taste in clothes, is in the midst of a run of bad luck. After bluffing her way through a disastrous job interview, she is involved in a car accident. Although she accessorizes her short skirts and tight tops with a fetching neck brace, her lawsuit against the other driver, a wealthy doctor, fails. One baby-sitter quits, her replacement has the demeanor of a medicated psychopath, and a motorcycle gang has moved in next door. Erin's bank balance stands at \$74, and her baby is running a fever [EB: NYT 17.03.00].

На початку тексту з прикладу митець стисло представляє сюжет фільму «Ерін Брокович». Використовуючи мовні одиниці *Erin Brockovich, a twice-divorced mother of three with emphatic taste in clothes*, автор знайомить читача з головною героїнею фільму – двічі розлученою матір'ю трьох дітей Ерін Брокович, яка має неабиякий смак в одязі. Наступні мовні одиниці описують основні сюжетні події: *in the midst of a run of bad luck, bluffing her way through a disastrous job interview, her lawsuit fails, baby-sitter quits, motorcycle gang has moved in next door, bank*

balance stands at \$74, baby is running a fever. Головна героїня опинилася в скрутному становищі. Викрутившись на співбесіді по влаштуванню на роботу, вона потрапила в автокатастрофу, провалила справу в суді по звинуваченню водія, від неї пішла нянька. Поряд оселилася компанія мотоциклістів. На її банківському рахунку залишилось 74 долари, а в дитини піднялась температура.

У **порівняльному** інтродуктивному блоці рецензований фільм зіставляється з іншими кінокартинами. Таким чином популярність уже визнаних фільмів спрацьовує на користь успіху нової кінопродукції. У наведеному інтродуктивному блоці міститься чотири назви відомих фільмів спільної з «Гладіатором» тематики:

*The awe-inspiring trailers for Gladiator may have you dreaming of Spartacus and **Ben-Hur**, but you may be surprised to find this film in reality a less palatable mélange of **Braveheart** and **Mad Max: Beyond Thunderdome**. This isn't altogether a bad thing, but those expecting a new Roman epic that will stand the test of time (like Spartacus and Ben-Hur) are in for some surprises (filmcritic.com).*

В **аналітичному** інтродуктивному блоці аналізуються такі елементи, як:

а) проблематика, тематика фільму. У ТКП нами виявлені наступні опорні лексичні одиниці, що вводять основні теми, висвітлювані в сучасному американському кінематографі: *story, subject, about, focus, topic, emphasis, heart, to portray, theme* тощо. Наприклад:

*«The Insider» is a truth-based drama **about** the former tobacco industry scientist who blew the whistle on his bosses. It's **about** how «60 Minutes» had the story but caved in to pressure not to run it (The Insider: SFC 14.4.00).*

У кінофільмі «Своя людина» порушуються проблеми, пов'язані з тютюновою промисловістю та ЗМІ. Колишній вчений, який працював у тютюновій індустрії, викриває злочини керівництва компанії і розповідає про це засобом масової інформації. Проте телекомпанія відмовляється подавати таку інформацію в ефір.

б) акторська майстерність:

*Many who concede that **Julia Roberts** is beautiful doubt whether she can act. Yet though probably not destined for Shakespeare and Sophocles, she has been **dependable on screen**. With «Erin Brockovich» she should **persuade even doubting Thomases** that she is both a movie star (lovely, sexy, adored by the camera) and an actress (damn talented) (EB: National Review 17.4.00).*

У прикладі аналізується акторська майстерність актриси Джулії Робертс, яка переконала всіх у тому, що вона справжня кінозірка й талановита актриса, зігравши роль Ерін Брокович в одноіменному кінофільмі.

в) аналіз персонажів фільму:

*His look is **impish**. His limbs are **rubber**. His hair is **vanishing** and his face is a caricaturist's dream. So Roberto Benigni gets some of the biggest*

laughs in his brazen «Life Is Beautiful» when, impersonating a school inspector in Fascist Italy, he is asked to hold forth on why Italians are a superior race (LIB: NYT 23.10.98).

Прикметники *impish, rubber, vanishing* описують головного героя фільму «Життя прекрасне». Його кумедний вигляд допомагає у жартівливій формі пояснити синові, не травмуючи його, чому італійці є вищою расою, а євреї – нижчою.

г) попередні роботи режисера. Розглянемо приклад: *In 1996 a brash young Australian director named Baz Luhrman, with one film and some hit songs to his credit, made a modernized version of Romeo and Juliet. The first thing we saw was a television set with a newscaster speaking the opening chorus. The setting was «Verona Beach» in the 1990s; the balcony scene took place in a swimming pool; the characters were racially diversified, drove large convertibles, and carried pistols. I can't say that I enjoyed the film, but I admired its ... sincerity. ... [The New Republic 11.6.01].*

Режисер «Мулен Руж» у 1996 році, маючи у своєму доробку один фільм і декілька хітових пісень, створив нову версію «Ромео і Джульєтти». Використання мовних одиниць *setting, the balcony scene, characters, to convey the idea* вказують на аналіз художнього оформлення фільму, окремих сцен, персонажів та основної ідеї:

Отже, в основу типології інтродуктивних блоків ТКП покладено функціональний критерій. Залежно від того, яку функцію виконує дана композиційна ланка, яку комунікативну мету переслідує автор тексту – інформувати про новинки кінематографу, оцінити й проаналізувати кінопродукт, привернути увагу до нього – виділяємо такі інтродуктивні блоки ТКП, як інформативно-оцінний, оцінний, сюжетний, порівняльний та аналітичний. Усі типи інтродуктивних блоків мають спільну функцію – підготувати читача до сприймання наступної інформації, що міститься в основній частині тексту.

Список використаної літератури

- 1. Малиновська О. Л.** Лінгвостилістичні та структурні особливості газетного тексту німецької театральної рецензії : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. Л. Малиновська. – Львів, 1994. – 202 с.
- 2. Синдеева Т. И.** Некоторые композиционно-синтаксические особенности речевого жанра «газетная рецензия» / Т. И. Синдеева // Коммуникативные и прагматические особенности текстов разных жанров : [сб. научных тр]. – Вып. 178. – М. : МГПИИЯ им. М. Топеза, 1981. – С. 26 – 34.
- 3. Schmid U. T.** Theorie und Selbstverständnis der neueren deutschen Filmkritik: [Diss... des Doktorgrades] / U. T. Schmid. – Münster, 1995. – 252 s.
- 4. Riesel E.** Deutsche Stilistik : [учебник для студ. інст. и фак.-тов иностр. яз. / E. Riesel, E. Schendels. – М. : Высш. шк., 1975. – 315 с.
- 5. Бахтин М. М.** Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1986. – 445 с.
- 6. Зильберт Б. А.** Проблемы классификации текстов массовой информации / Б. А. Зильберт

// Изв. АН СССР. Сер. лит-ры и яз, 1986. – Т. 45. – № 1. – С. 70 – 80.
7. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка / [А. Н. Мороховский, О. П. Воробьёва, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко] – К. : Вища школа, 1991. – 272 с.

Могельницька Л. Ф. Композиція англомовних публіцистичних текстів кінематографічної проблематики: типологія інтродуктивних блоків

У запропонованій статті визначено роль композиції у реалізації комунікативних намірів адресанта. Розглянуто характерні особливості композиційної будови публіцистичних текстів кінематографічної тематики. Зазначено комплекс чинників, що зумовлюють ці особливості, виокремлено типи інтродуктивних блоків текстів кінематографічної проблематики відповідно до комунікативних цілей автора тексту та наведено особливості представлення інформації у кожному з типів.

Ключові слова: композиція, тексти кінематографічної проблематики, інтродуктивний блок, типологія

Могельницкая Л. Ф. Композиция англоязычных публицистических текстов кинематографической проблематики: типология интродуктивных блоков

В предлагаемой статье определена роль композиции в реализации коммуникативных намерений адресанта. Рассматриваются характерные особенности композиционного строения публицистических текстов кинематографической тематики. Определены факторы, обуславливающие эти особенности, выделены типы интродуктивных блоков текстов кинематографической проблематики соответственно коммуникативным целям автора текста и рассмотрены особенности представления информации в каждом из типов.

Ключевые слова: композиция, тексты кинематографической проблематики, интродуктивный блок, типология.

Mohelnytska L. F. Composition of English Publicistic Cinematography Texts: Typology of Introduction Blocks

The article deals with the peculiarities of English publicistic cinematography texts composition. The factors influencing these peculiarities are determined. The types of introduction blocks are distinguished according to the author's communicative purposes. Composition is considered as a unity of form and content expressed by language means. Compositional blocks are distinguished by lexical, grammatical and graphical means. The purpose of composition is to attract readers' attention to every part of a text. That is why a text is built according to a certain scheme aimed at influencing a reader to the fullest extent. The peculiarities of cinematography texts composition are caused by the addresser's communicative purposes to make a reader interested

in both reading the text and further watching the film, to analyze and evaluate the film. Cinematography texts inform about new films, present their analysis and evaluation. Like any other text composition of a cinematography text is the title, the introduction block, the body or the main part and the inferative block. The function of the introduction block is to give an addressee minimum knowledge necessary to understand the whole text.

Key words: composition, cinematography texts, introduction block, typology.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Жуковська В. В.

УДК 811.111-26

Т. В. Петрик

БІБЛІЙНІ ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ У ЧЕННЕЛІНГ-ДИСКУРСІ

Із розвитком суспільства людство створює нові продукти діяльності. Цей процес спостерігається у всіх сферах буття, не оминаючи й таку область як література. Літературі сьогодення властиве виникнення нових жанрів та переосмислення вже існуючих. Поняття мінливості літератури передбачає виникнення її нових видів, а отже створюються передумови для виокремлення нових типів дискурсу як об'єктів лінгвістичного дослідження. Одним із них є ченнелінг-дискурс. Хоча об'єкт дослідження відзначається цілковитою новизною, методологічний та понятійний інструментарій базується на доволі усталених поняттях та термінах, якими оперує сучасне дискурсознавство.

Дослідження дискурсу є багатоаспектним і включає структурно-стилістичні характеристики, особливості репрезентації мовної особистості у тексті, прагматичні параметри разом із стратегіями та тактиками адресанта та багато інших напрямів аналізу. Одним із явищ, які привертають увагу лінгвістів є прецедентні феномени як засоби репрезентації національно-культурної специфіки мовної свідомості. Метою даної статті є опис прецедентних феноменів у ченнелінг-дискурсі. Дослідження проводиться на матеріалі ченнелінгів Крайона і, оскільки цей вид дискурсу вперше попадає у фокус лінгвістичного дослідження, можна стверджувати його беззаперечну новизну. У той же час наш аналіз опиратиметься на праці, які розробляли поняття прецедентного імені та прецедентної ситуації (Караулов Ю. Н., Серажим К., Гудков Д. Б., Захаренко І. В.), чи розглядали це явище на матеріалі газетного дискурсу

(Семенець О. П.), у рекламі (Крюкова І. В.), у дискурсі виборів (Ворожцова О. А.), казок (Чорновол-Ткаченко Р. С.).

Термін «прецедентний текст» був запропонований Ю. Н. Карауловим: «прецедентні тексти, представляючи собою готові інтелектуально-емоційні блоки – стереотипи, образи, міри для зіставлення, використовуються як інструмент, що полегшує і прискорює переключення з «фактологічного» контексту думки у «ментальний», а можливо, і навпаки, яке здійснює мовна особистість» [1, с. 81 – 97]. В. В. Красних екстраполює дане визначення на прецедентні феномени в цілому, оскільки автор розуміє поняття «прецедентний текст» у більш вузькому значенні [2, с. 67].

Прецедентні феномени можуть бути як вербальними (тексти як продукти мовленнєво-мисленнєвої діяльності), так і невербальними (твори живопису, музичні твори тощо). До вербальних прецедентних феноменів відноситься прецедентне ім'я і прецедентне висловлювання, а до вербалізованих – прецедентний текст і прецедентна ситуація. Ю. Н. Караулов пропонує таку схему способів існування прецедентних текстів: первинний, вторинний (трансформований через інший вид мистецтва), семіотичний (спосіб, який полягає у тому, що звернення до оригінального тексту дається натяком, ознакою, тощо) [1].

Г. Г. Слишкін розуміє прецедентні тексти значно ширше. Мова йде про кількість носіїв таких текстів, адже можна говорити про тексти, що є прецедентними для вузького кола людей (малих соціальних груп) та про тексти, які стають прецедентними на відносно короткий термін і не лише невідомі попередникам даної мовної особистості, але і виходять з ужитку перш ніж зміниться покоління носіїв мови (до прикладу, анекдот). Однак, у період своєї прецедентності ці тексти мають ціннісне значення, а засновані на них ремінісценції часто використовуються у дискурсі даного відтинку часу [3, с. 28].

Загалом, якщо розглянути усі точки зору на досліджуваний предмет, можна виділити наступні явища, які кваліфікуються як прецедентні феномени:

– *прецедентне ім'я* (Д. Гудков, І. Захаренко, В. Красних) – індивідуальне ім'я персонажа, пов'язане з відомим твором, ситуацією, або з ім'ям-символом, що говорить про еталонну сукупність рис (*Тарас Шевченко*). Це складний знак, під час використання якого в комунікації здійснюється апелювання не до власного денотату, а до набору диференціальних ознак цього прецедентного імені;

– *прецедентна ситуація* (В. Красних) – значуща подія, яка реально відбулася в житті етносу й цивілізації; її знаком може бути прецедентне ім'я, або висловлювання (зрада Іудою Христа як еталон зрадництва: *поцілунок Іуди, за 30 срібняків*);

– *прецедентне висловлювання* (В. Костомаров, І. Захаренко) – складна мовна одиниця, сума значень компонентів якої не рівна його смислу. До прецедентних висловлювань відносять цитати, назви творів;

– *прецедентний текст* (Ю. Караулов, Г. Слишкін) – відомий твір, актуалізований в інших текстах, повернення до якого кероване механізмами інтертекстуальності.

Аналіз текстів ченнелінга Крайона виявив наявність двох типів прецедентних феноменів: прецедентних імен та ситуацій, значна кількість яких базується на біблійних мотивах. Серед прецедентних ситуацій, пов'язаних із Біблією, зазначимо наступні: а) відбудова святини (за Біблією, храм буде зруйновано, а на його місці збудовано новий) – *We told you that **the temple in Israel would be rebuilt**. This is a metaphor. But in the process, we also indicated that international alliances would change, and they're in process of that right now.* [4]; б) «ходіння по воді» – *Again, I'll give you an example **of Peter, who walked on the water**. Now let me ask you this. Where was Peter's training? And the answers are that there were no books or training manuals or processes to study. It was as simple as **A-B-C**: acceptance of who you are, belief in the fact that you can do it, and contract adjustment.* [5] (у цьому випадку ми маємо ще й прецедентне ім'я – абетку (англійською – ABC), яка символізує щось просте та доступне для розуміння); в) створення Богом Всесвіту – *How big is God? Big enough **to have created the Universe**... yet small enough to know your name* [6] та людини – *In just one example, there's holy scripture that says that you're **made in the image of God***. [6] г) запалення світла (алегоричний символ духовного прозріння) – *Here comes that old message again: Why don't you just **turn on the light so you can see where you're going**?* [6]; д) повсякчасна присутність ангела біля людини – *Although you feel alone, which your duality postures very well, you're not. **Spirit is at your shoulder*** [7].

Прецедентні імена Нового Єрусалиму, Армагедону, Священної Гори є одними із найчастотніших у аналізованому дискурсі. Об'єднання усіх націй і мир на планеті порівнюється із побудовою Нового Єрусалиму: *It speaks of the entities there who did something amazing on their own, on the only planet of free choice. They brought upon themselves **The New Jerusalem**... peace to a divided planet.* [8]. Ситуація на Близькому Сході, де Ізраїль воює із Палестиною, можна назвати сучасним Армагедоном: *The Jew and the Jew supporters stand on one side, and Islam and their cultures are on the other. And the core of the challenge is in Israel! It was supposed to be the trigger for your **Armageddon**, but something happened instead* [8]. Згадується і Священна Гора як святиня кількох релігій: *Let us take you to a place right now that's precious. It's called the **Temple Mount**. Four grand religions of the planet all share it. It's sacred to them all* [8] та Ісус Христос, особа якого є основою християнського вірування: *In the Christian culture, the story goes that the master of love, **Jesus the Jew**, was being crucified* [8].

Важливим прецедентним елементом, до якого нас відсилає адресант є ім'я Бога, а точніше його багатьох імен (у тексті маємо їх 12), кожне з яких асоціюється із окремою спіраллю людської ДНК: *We told you that all the layers are **the names of God in Hebrew*** [9]. Найчастіше

зустрічаємо ім'я *Ehyeh Asher Ehyeh: DNA layer six. It is the most divine DNA layer of the entire 12. It's name is Ehyeh Asher Ehyeh, and it's the name of God. It means in another language: I am that I am* [10].

Окрім біблійних прецедентних одиниць зустрічаємо й такі, що апелюють до інших писань, міфів/вірувань, езотеричних текстів тощо. До прикладу, у мусульманській релігії побутує міф про те, що віруючі чоловіки попадуть до Раю (Джаннах), де їх зустрінуть 72 незаймані діви. Цей феномен згадує й Крайон у своєму ченнелінгу, зазначаючи людську схильність сподіватись на неземні блага у потойбічному світі: *You've been told that when you go to heaven, there will be streets of gold - mansions for each one of you. Some cultures believe that you'll be met by 72 virgins* [6].

Езотеричні прецедентні феномени також є частотними у текстах ченнелінгів (і не лише Крайона, але й таких істот як Сет, ченнелером якого є Джейн Робертс, та Плеядіанці, що спілкуються за посередництва Амори Гуань-Инь). Сам Крайон відсилає нас до імен космічних рас та рас, які населяли Землю до появи нашої раси: *Lemurians are the core race of the planet. They were there when the Pleiadians appeared and gave humanity the seed biology which included an extra dimension...* [8]. Зустрічаємо й езотеричне ім'я нашої планети – Гайя: *After the Harmonic Concordance, by your own design, we started delivering energy to this earth that will literally change Gaia.* [8] а також її духовних наставників, таких як Сен-Жермен та його фіолетове полум'я, що трансмує негативні почуття, вчинки, карму та підносить людську істоту до вищих вібрацій: *Layer Nine even has its own patron saint, St. Germaine. The Flame in the description is The Violet Flame of St. Germaine* [11]. Неодноразово зустрічаємо прецедентне ім'я на позначення ефірного сховища, де зберігається інформація про усе, що вже було на планеті та у Всесвіті – Хроніки Акаші, які вплетені у нашу ДНК і несуть інформацію про нашу божественну сутність та усі втілення: *We want to talk about Layer 8 and what it is. This layer is the individual Akashic record of your divine entity* [8].

Як бачимо, список прецедентних імен, які зустрічаємо у ченнелінгах, є доволі неоднорідним, що пояснюється спрямованістю цих текстів на читача, який може належати до будь-якого етносу та релігійної конфесії. Перспективою подальшого дослідження є аналіз усіх прецедентних феноменів у дискурсі Крайона та у інших зразках ченнелінга для виявленні типологічних особливостей явища прецедентності у ченнелінг-дискурсі.

Список використаної літератури

1. Караулов Ю. Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности / Ю. Н. Караулов // Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы. – М., 1996. – С. 81 – 97. 2. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2003. – 224 с. 3. Слышкин Г. Г. От текста к символу: лингвокультурные

концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. – М. : Академия, 2000. – 194 с. 4. **Kryon. What's Happening?** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kryon.com/k_chanelindy04.html 5. **Kryon. The Challenge of Linearity** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kryon.com/k_chanellinear04.html 6. **Kryon. How Big is God?** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kryon.com/k_chanelhowbig.html 7. **Kryon. Health and Healing – “Choosing to Dance”** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kryon.com/k_chaneldance.html 8. **Kryon. The Winter of Spirituality** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kryon.com/k_chanelwinter04.html 9. **Kryon. The Lemurian Connection** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kryon.com/k_chanelshastaB04.html 10. **Kryon. Prayer and Meditation** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kryon.com/k_chanelreno04.html 11. **Kryon. The Truth About DNA** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kryon.com/k_chanelDNA04.html.

Петрик Т. В. Біблійні прецедентні феномени у ченнелінг-дискурсі

У статті розглядається об'єктивація мовними засобами біблійних прецедентних феноменів у ченнелінг-дискурсі. Вперше на матеріалі раніше не досліджуваного виду дискурсу виділено та проілюстровано такі прецедентні одиниці як прецедентні імена та ситуації, першоджерелами яких виступає Біблія. Дослідження виконано на матеріалі ченнелінгів Крайона та спирається на попередні загальнотеоретичні здобутки у цій сфері, а також на аналіз означеного феномену у інших типах дискурсу.

Ключові слова: дискурс, ченнелінг, прецедентний, біблійний.

Петрик Т. В. Библийские прецедентные феномены в ченнелинг-дискурсе

В статье рассматривается объективация языковыми средствами библийских прецедентных феноменов в ченнелинг-дискурсе. Впервые на материале ранее не исследованного вида дискурса выделено и проиллюстрировано такие прецедентные единицы, как прецедентные имена и ситуации, первичным источником которых является Библия. Исследование выполнено на материале ченнелингов Крайона и основывается на предыдущих общетеоретических работах, а также на анализе упомянутого феномена в других типах дискурса.

Ключевые слова: дискурс, ченнелинг, прецедентный, библийский.

Petryk T. V. Biblical Precedent Phenomena in Channelling-Discourse

The aim of the article is the description of precedent phenomena in channelling-discourse. The analysis is carried out on the material of Kryon's

channelings, and, as this type of discourse if in the focus of the linguistic research for the first time, we can state its absolute novelty. Nevertheless, our analysis is based on the works of linguists whose investigations within the topic detailed the phenomenon of precedent text in general, as well as its functioning in different types of discourse. The article speculates upon the lingual representation of the Biblical precedent phenomena in channelling-discourse. Such units as precedent names and situations are singled out and illustrated. *To precedent names of biblical origin we refer such as The New Jerusalem, Armageddon, Temple Mount, Ehyeh Asher Ehyeh (I am that I am) which are characterized by frequent occurrence in the texts of analyzed type.* As for the precedent situations referring back to Bible text we can mention the temple in Israel that is supposed to be rebuilt, God's creation of the Universe and of the man, the process of spiritual awakening rendered by the metaphor of turning on the light and also the angel's lifelong presence near the human.

Key words: discourse, channeling, precedent, biblical.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філос. н., проф. Бехта І. А.

УДК 811.111'42

І. В. Соколова

**ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ТЕКСТОУТВОРЮЮЧА
КАТЕГОРІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ
(на матеріалі англомовної реклами)**

Наукові дослідження останніх років набувають інтегративного та міждисциплінарного характеру. Досягнення та результати аналізу в одній науковій сфері широко застосовуються в інших сферах, реалізуючи комплексний підхід до вивчення тієї чи іншої проблеми. Так, у сфері лінгвістики спостерігається тенденція до зрощення моделей аналізу тексту (об'єкту дослідження лінгвістики тексту) та дискурсу (об'єкту дискурсивного аналізу) [1, с. 7]. Комплексний підхід до аналізу лінгвістичних явищ є об'єктивно зумовленим і дозволяє застосовувати різноманітні методи та теоретично обґрунтовані підходи. Наприклад, розкриття законів породження, сприйняття та розуміння текстів не можливо без залучення дослідницьких апаратів когнітивної лінгвістики, теорії дискурсу, психолінгвістики.

Метою нашого дослідження є аналіз текстотвірних та текстооформлюючих категорій інформаційно-реklamних текстів. Деякі результати даного дослідження представлені у цій статті. Завданнями дослідження є: проаналізувати процеси створення інформаційно-

рекламних текстів; визначити асортимент мовних засобів впливу у межах інформаційно-рекламних текстів; визначити місце інформаційно-рекламного тексту у парадигмі інших текстів.

Проблематика інформаційно-рекламних текстів представляє як теоретичний, так і практичний інтерес у плані дослідження текстотвірних та текстооформлюючих категорій та їх ролі в підвищенні прагматичної ефективності текстів. Саме цим визначається актуальність нашого дослідження.

Інформаційно-рекламний текст (ІРТ) визначається нами як тип тексту, який використовується для інформування реципієнтів про нові товари та послуги з метою реклами цих товарів. Сферою функціонування ІРТ найчастіше є засоби масової комунікації, тому за деякими характеристиками даний тип текстів наближується до публіцистичних текстів. Основними текстотвірними та текстооформлюючими категоріями ІРТ є інтегративність, прагматична спрямованість, адресованість, інформативність, експліцитність, позитивна оцінність та інтертекстуальність.

Термін «інтертекстуальність» вперше почав з'являтися в літературознавчих дослідженнях наприкінці 60-х років ХХ сторіччя у рамках досліджень зв'язків сучасних літературних творів із попередніми текстами та літературними напрямками. Інтертекстуальність трактувалась звужено, як пряме та / або опосередковане цитування попередніх літературних творів.

У лінгвістиці поняття інтертекстуальності доповнило поняття «діалогічності» висловлення (М. М. Бахтін). Було очевидним, що висловлення та тексти не існують самі по собі, відокремлено від іншого масиву інформації. Було також введено поняття текстового простору, під яким розуміється сума всіх створених вербальних та невербальних текстів, що слугують джерелом для породження інших текстів [1, с. 13].

На основі цих досліджень виникло трактування тексту як завершеного у відношенні до замислу автора твору мовленнєвого процесу, яке створюється в умовах існування та впливу текстового простору. Даний підхід узгоджується із сучасною тенденцією вивчення тексту, яка дозволяє трактувати текст як діалог або полілог автора з усією попередньою та сучасною йому культурою. Процеси текстотворення, таким чином, вивчаються у динаміці та у зв'язку і попередньою культурою, а категорія інтертекстуальності, в свою чергу, визначається загальним механізмом текстотворення.

В широкому сенсі інтертекстуальність визначається як формоутворююча та смислоутворююча взаємодія різного виду дискурсів, вербальних та невербальних текстів [1, с. 21]. Саме це визначення ми використовуємо в даному дослідженні. Задля мети нашого дослідження також важливо зауважити, що поняття інтертекстуальності частково замінює поняття інтерсуб'єктивності і зміщує акцент з досліджень інтенції продуцента на інтенцію реципієнта повідомлення.

Сучасні лінгвісти погоджуються, що всі тексти та ідеї є невід'ємною частиною мережі історичних, суспільних, ідеологічних і текстуальних відносин. У цілому інтертекстуальність засвідчує важливий розрив із попередніми концепціями тексту як автономної сутності, відокремленої від ідеології та історії. Таким чином, інтертекстуальне читання перетинає міждисциплінарні кордони і кидає виклик уявній святості жанру, показуючи, що всі тексти та ідеї черпають зі схожих ідеологічних джерел.

В сучасних філологічних дослідженнях поняття інтертекстуальності в основному використовується в дослідженнях художнього тексту. Інтертекстуальність аналізується у вузькому сенсі як цитування чужих висловлень та текстів. Інтертекстуальні зв'язки визначаються як постійна величина, яка притаманна у тому числі й найкращим і загально визначеним зразкам художньої та історичної літератури, включаючи Біблію.

Дослідження різних лінгвістів вказують на те, що інтертекстуальність притаманна не тільки художнім, але й публіцистичним, науковим, діловим текстам, а також рекламному дискурсу. Отже, теорія інтертекстуальності – це теорія тексту (художнього і нехудожнього), яка має увійти в якості важливої складової частини у загальну теорію тексту [1, с. 21].

Інтертекстуальність є сутнісною характеристикою інформаційно-реklamного тексту, оскільки цей текст є прагматично спрямований на здійснення впливу на реципієнта. Інтертекстуальність як лінгвістична категорія реалізується в мовленні через певні мовленнєві засоби.

Як відомо, метою реклами є продати товар, який не є життєво необхідним для споживача. Отже, прагматичною метою рекламного тексту є здійснення прямого та непрямого впливу через мовленнєві та графічні засоби. Ефективний рекламний текст створює асоціативні зв'язки у свідомості реципієнта – думки про успіх, багатство, щастя, розкіш, тощо, які реципієнт отримує, придбавши товар. З іншого боку, рекламний текст активує у свідомості пацієнта спогади про минуле задоволення та думки про попередній свій або чужий досвід.

У процесі сприйняття та усвідомлення рекламного тексту також є важливим інтелектуальний рівень реципієнта – об'єм його тезаурусу, енциклопедичність знань, рівень освіти. Чим вищий інтелектуальний рівень реципієнта реклами, тим вище рівень інтерпретації та ідентифікації текстової інформації. Розуміння смислу тексту відбувається завдяки життєвому, культурному та історичному досвіду реципієнта. Для того, щоб текстова інформація не залишилась незрозумілою, читач має бути високо ерудованим і має вміння знайти необхідну інформацію [2, с. 152].

Лінгвісти визначають, що основними маркерами категорії інтертекстуальності у будь-якому тексті можуть слугувати цитати, алюзії, афоризми, іншостилеві вкраплення [2, с. 153]. Але якщо ми

тракуємо інтертекстуальність широко як взаємодію різного роду дискурсів, в тому числі й невербальних, тоді у процесі текстотворення важливим є посилання на попередній досвід реципієнта, апелювання до його фонових знань, емоцій, почуттів. У цьому випадку важливими засобами реалізації інтретекстуальності стають різного роду повтори, пряме звернення до реципієнта, оцінна лексика. Ці мовні засоби впливу є широко поширеними у рекламних текстах.

Поширеним прийомом привернення уваги реципієнта є посилання на його попередній досвід, як позитивний, так і негативний. У будь-якому випадку відбувається захоплення уваги реципієнта, чим створюється необхідна атмосфера для сприйняття інформації про певний товар або послугу. Порівняйте:

(1) *Remember when you got that variable speed hammer drill? It'll make her feel kind of like that. (Advertisement of diamonds)*

(2) *Each day without Phil Collins is just another day in paradise. We play what we want. (Advertisement of FM Radio)*

(3) *Cancer Cures Smoking (Anti-smoking campaign of Cancer Patients Aid Association)*

Прикладом нав'язливої реклами є рекламні тексти з повторним використанням наказового способу, окличної форми, особового займенника "you", що призводить до комплексної дії мовних засобів на свідомість реципієнта. У цьому випадку реалізуються асоціативні зв'язки з майбутнім реципієнта (які задоволення чи переваги він може отримати, придбавши продукт). Ефект доповнюється завдяки частотному вживанню позитивно забарвлених лексичних одиниць. Наприклад:

(4) *Get the Credit You Deserve! No Annual Fee! Rewards! Fraud Protection! Apply Now!*

(5) *Jump into Great Saving on Your Next Ski Trip. Learn more.*

(6) *Want to study abroad? Choose Our University. One of the top in Europe.*

Надзвичайно ефективною є реклама з використанням іміджу відомої особи. Фотографія відомої особи поруч із зображенням товару та рекламним текстом свідчить про схвалення товару даною особою, гарантуючи його якість. Крім того, у реципієнта на підсвідомому рівні виникають асоціації з життям цієї людини, з'являється думка, що отримуючи товар він автоматично стає схожим на особу з реклами. Наприклад:

(7) *David Beckham. His charisma is known the world over. With an unsurpassed level of resilience he has surpassed the expectations of many. It has since carried him to three world cups. He is simply sensational – on and off the field. – Rolex. Live for Greatness.*

Дієвим засобом впливу є використання в рекламі так званих прецедентних текстів. Прецедентні тексти визначаються як лінгвокультурологічне явище, це текст, що належить до фонду фонових знань, фонду історичної пам'яті соціуму [3, с. 7]. Прикладами прецедентних

текстів є прислів'я, приказки, рядки з відомих віршів та пісень, цитати, фразеологізми. Важливо відзначити, що інформативне навантаження такого тексту залежить від об'єму фонових знань реципієнта.

Низка рекламних текстів містить частково або повністю прецедентний текст, значення якого може бути більш експлікованим або залишатися закодованим для певного реципієнта. Порівняйте:

(8) *The true measure of a man is how many lifetime he can cram into one (Advertisement of Harley-Davidson Motorcycle)*

(9) *Without environmental causes, musicians won't have socially-charged anecdotes to share during dinner parties*

(10) *Be seen in your best light, even on Monday mornings (Advertisement of Skinlights Cream)*

Використання прецедентних текстів є доцільним, якщо продуцент реклами розраховує на певну пресуппозицію реципієнта, на те, що прецедентний текст входить до фонду фонових знань реципієнта. Використання прецедентних текстів, таким чином, припускає наявність загальної апперцепційної бази у продуцента рекламного тексту та його реципієнта. Спільність апперцепційної бази розуміється як наявність спільних попередніх відомостей, загального життєвого досвіду учасників акту комунікації [3, с. 12].

Таким чином, інформаційно-рекламні тексти входять до загального текстового простору, є невід'ємною складовою частиною мережі історичних, суспільних, ідеологічних і текстуальних відносин. Інтертекстуальність, як загальна текстова категорія, виступає текстотвірним чинником у процесі утворення рекламних текстів. Реалізації категорії інтертекстуальності в межах рекламних текстів здійснюється через посилання на попередній досвід реципієнта, проекцію на його майбутнє життя та створення позитивних асоціацій.

Список використаної літератури

1. Петрова Н. В. Интертекстуальность как общий механизм текстообразования : на материале англо-американских коротких рассказов : дис. ... доктора филол. наук 10.02.19 / Петрова Наталья Васильевна. – Волгоград, 2005. – 395 С. **2. Филатова О. М.** Интертекстуальность как глобальная текстовая категория / О. М. Филатова // Вестник Удмуртского университета: Филологические науки. – 2006. – №5(2). – С. 149 – 154. **3. Постнова Т. Е.** Прецедентные тексты в печатной рекламе : лингвокультурологический аспект : дис. ... канд. культурологических наук 24.00.01 / Постнова Татьяна Евгеньевна. – М., 2002. – 189 с.

Соколова І. В. Інтертекстуальність як текстоутворююча категорія інформаційно-рекламних текстів (на матеріалі англomовної реклами)

У статті надаються результати дослідження реалізації категорії інтертекстуальності в інформаційно-рекламному тексті.

Інтертекстуальність виступає текстотвірним чинником у процесі написання ІРТ текстів і є сутнісною характеристикою ІРТ, оскільки цей текст є прагматично спрямований на здійснення впливу на реципієнта. Інтертекстуальність як лінгвістична категорія реалізується в мовленні через певні мовні засоби впливу. Засобами її реалізації в межах рекламних текстів є посилення на попередній досвід реципієнта, проекція на його майбутнє життя та створення позитивних асоціацій.

Ключові слова: інтертекстуальність, інформаційно-рекламний текст, текстотвірні категорії, прагматична спрямованість, прецедентний текст, мовні засоби впливу.

Соколова И. В. Интертекстуальность как текстообразующая категория информационно-рекламных текстов (на материале англоязычной рекламы)

В статье представлены результаты исследования реализации категории интертекстуальности в информационно-рекламных текстах. Интертекстуальность является текстообразующим фактором в процессе создания ИРТ и выступает сущностной характеристикой ИРТ, поскольку данный текст прагматически направлен на осуществление влияния на реципиента. Интертекстуальность как лингвистическая категория реализуется в речи через определенные языковые средства влияния. Средствами её реализации в рамках рекламных текстов являются ссылки на предыдущий опыт реципиента, проекция на его будущую жизнь и создание позитивных ассоциаций.

Ключевые слова: интертекстуальность, информационно-рекламный текст, текстообразующие категории, прагматическая направленность, прецедентный текст, языковые средства влияния.

Sokolova I. V. Intertextuality as Text-Making Category of Informational and Advertising Texts

The article represents results of research of realization of the category of intertextuality in informational and advertising texts. Informational and advertising text is a type of text which is used for informing recipients about new products with the aim of advertising these products. Intertextuality is a text-making factor for informational and advertising texts. Intertextuality is the essential characteristics of informational and advertising texts, as this text type is pragmatically targeting at making influence upon a recipient. Intertextuality as a linguistic category is realized through certain language means of influence. Means of realization of the category of intertextuality in bounds of informational and advertising texts are references to the recipient's previous experience, projection to his/her future life and creation of positive associations. It is achieved through the usage of different types of repetitions, estimating vocabulary and usage of precedential texts. Important factors for realization of the category of intertextuality are intellectual level of a recipient,

amount of his / her thesaurus and commonness of perceptual bases of text's producers and recipients.

Key words: intertextuality, informational and advertising text, text-making categories, pragmatic orientation, precedent text, language means of influence.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Дорда С. В.

УДК 81'27

О. І. Федотова

МЕДІЙНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ТЕКСТ: СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

З розвитком високих технологій з'явилися і нові способи спілкування між людьми: один з них – медіатексти різної семантики, які досліджуються лінгвістами з погляду структури, семантики, прагматики, когнітивістики.

Так, наприклад, розглядаються різні аспекти новинних політичних текстів. Чудінов А. П. відзначає, що для політичного тексту характерна «... пропаганда тих чи інших ідей, емотивний вплив на громадян країни і спонукання їх до політичних дій» [1, с. 11]. Гуляєва Т. В. вважає, що невід'ємними ознаками політичного тексту є вокативність, маніпулятивність, персуазивність. Автор визначає вокативність як найбільш загальне поняття, що включає різні прийоми мовного впливу: адресованість, діалогічність, аргументація, персуазивність, маніпуляція [2, с. 129]. Цікавим видається висновок про те, що «... американський політичний дискурс будується навколо обмеженої кількості опорних культурних концептів, що мають ціннісно-ідеологічну спрямованість», таких як: свобода, демократія, добробут, сім'я, світовий престиж США, справедливість, американська нація [3, с. 45].

Розглядаються також стратегії і тактики досягнення мовцем комунікативної мети за допомогою політичного дискурсу [4, с. 371–372]. У центрі уваги лінгвістів – дискурс політичних партій Німеччини в синхронії і діахронії [5, с. 5]; функціональні особливості політичного портрету як медіатексту [6, с. 23]; динаміка норвезького політичного дискурсу та його ключові концепти [7, с. 3–26]; аналіз інтердискурсивності в політичній семіотиці США [8, с. 3–20].

Актуальність дослідження політичного дискурсу визначається тією важливою роллю, яку він виконує в сучасному суспільстві, а саме: здійснення політичної влади, переконання і маніпуляція людською

свідомістю. Метою нашої статті є опис деяких семантичних особливостей новинних політичних медіатекстів.

Розглянемо статтю Obama may be the «no we can't» President (the Times, January 21 2009). Поштовхом до її написання стала інаугурація 44-го президента Сполучених Штатів Барака Обама. Основна тема статті – промова містера Обама. Разом із цим автор розкриває цілий ряд інших тем (підтем): робить прогнози на майбутнє, проводить невеликий екскурс у минуле Америки, висвітлює плюси та мінуси оптимістів та песимістів, порівнює Барака Обаму з іншими американськими президентами. Даніель Фінкельштейн (автор статті) завуальовано намагається переконати нас: ставши президентом Сполучених Штатів, Барак Обама нічого доброго для країни не зробить. Негативна оцінка автора виражається в основному імпліцитно, зрідка – експліцитно.

Цілий ряд стилістичних засобів допомагає мовцю у негативізації образу голови держави. Епітети: *the guru of bemused, soaring rhetoric, cool detached demeanor, can't do spirit, defiant language, a nagging fear, decline is inevitable, the memories are short, bullish assertions, stunning force, a downbeat message, an economy badly weakened, a collective failure, ruthless pragmatics, a clear-eyed realism, poetic phrases, arresting ideas, prudent use, a distinctly different tone, relentlessly optimistic* та інші. Ряд метафор: *a wave of optimism, a surge of hope, rhetoric lifts hearts, address full of defiant language, predictor of victory*.

Уся стаття побудована на антитезах. Даніель Фінкельштейн порівнює рожево-оптимістичну передвиборчу компанію Обама з його стриманою промовою під час інаугурації, робить невеселі прогнози щодо майбутнього супердержави.

Існує ціла тематична сітка «минуле та майбутнє США»: *future generations, the next generation, this country, free men and women, a nation at war, earlier generations, a next era*.

Стаття починається не зі слів промови Барака Обама. Даніель Фінкельштейн використовує алюзію на фільм за участі Джима Керрі, герой якого завжди казав «так» (*Yes we can*). Автор порівнює долю 44-го президента з гуру, вчення якого виявилось недієздатним. Свій провал він пояснює: *When I said that I was riffing*. Таким чином, негативізація починається вже на початку статті.

Барак Обама відомий своєю оптимістичною передвиборчою кампанією. Проте і в оптимізмі Барака Обама Даніель Фінкельштейн вбачає приховану заповуку майбутньої невдачі: *Depressed people see reality correctly, while non-depressed people distort reality in a self-serving way..., depressed people though sadder, are wiser*. Ці думки в статті мають вигляд наукових досліджень Зелігмана і Зулова. Імена цих вчених, в цілому, не буди необхідними, але вони виконували свою імпліцитну місію вуальовання комунікативної інтенції. Своє власне бачення Даніель Фінкельштейн висловлював чужими словами, тож зовнішньо стаття залишилась більш-менш об'єктивною.

Разом з цим суб'єктивна думка автор усім зрозуміла: *Prepare for quite the opposite* (чи не єдине експліцитне вираження позиції автора статті) – коротке речення, що підсумовує усі логічні ігри, які веде журналіст.

Повернемося до заголовку статті – *Obama may be the «no we can't» President*. Це повідомлення виражає концептуально-тематичну основу тексту, що повторюється у статті в розгорнутому вигляді. Заголовок не лише орієнтує читача на отримання нових відомостей але й яскраво відображає авторську інтенцію події. Газетні тексти мають значний вплив на соціум, політичні статті формують людську свідомість.

Заголовок – опора для читача у розумінні тексту. Разом із тим, інформація, подана у заголовку, не є вичерпною. *Obama may be the «no we can't» President* – повідомлення, що виражає головну інтенцію адресанта – довести до адресата свою негативну оцінку щодо інаугурації новообраного президента Сполучених Штатів. Ставлення автора до ситуації виражене за допомогою лексем: *no we can't* – оцінка Барака Обами як недієздатного керівника країни.

Однією з важливих функцій заголовка є зацікавлення читача. Тож це повідомлення відіграє провідну роль у тексті. Заголовок не лише номінує події, він також є частиною предикації та комунікації.

Як вже зазначалося, інформація, подана у заголовку, не є вичерпною, проте вона надзвичайно насичена. Адресант обрав розповідну форму впливу на адресата. Але повідомлення *Obama may be the «no we can't» President* може закінчуватися трьома крапками. У такий спосіб автор наштовхує читачів на певні роздуми, втім негативна оцінка вже закладена у свідомості адресата.

Заголовок розглянутої статті не є прикладом стислого повідомлення про події, що відбулися у світі. Пресупозицією читачів є, звичайно, інаугурація Барака Обами. Та автор статті не ставить за мету номінацію події. Встановлюючи контакт з читачем, привертаючи його увагу, Даніель Фінкельштейн непомітно моделює наше сприйняття. Воно завчасно негативне. Адресати починають ставити під сумнів авторитет 44-го президента Америки. Такий заголовок виконує інформативно-афективну та оцінну функції, витісняючи номінативну.

Автор наведеної статті, Даніель Фінкельштейн, привертає читацьку увагу до головних тез, вживаючи питання. Знак питання – наче знак оклику: «Зверни увагу на подальшу інформацію». Провідна тема статті: «Що краще для людини, яка обіймає посаду президента – бути оптимістом або песимістом?». Адресант спочатку наводить аргументи на підтримку перших, показує позитивні сторони оптимістично налаштованих високопосадовців, подає певні статистичні дані. Проте власна думка автора інша – він вбачає негативні наслідки для країни, керманяч якої – стовідсотковий оптиміст, адже така людина не може об'єктивно сприймати та оцінювати реальний стан речей.

Темою іншої статті *President Barack Obama starts with a giggle* (The Times, January 20, 2009) також є інаугурація Барака Обами. Як і у попередньому прикладі негативна оцінка події очевидна вже на початку – із заголовку статті, експресивним в даному випадку є слово *giggle*.

Автор статті у формі порівняння подає характеристику американського президента у минулому (*the awkward Hawaiian schoolboy, against unthinkable odds*), сьогодні (*had grown up to be the 44th President of the United States*) та з гіркою іронією описує обіцянки Барака Обами, які той дає під час інаугурації на майбутнє.

Стриманість та дипломатичність – ось риси, що неодмінно мають бути у голови держави. Автор статті намагається зрозуміти *what had caused him to lose his cool*. Описуючи те як Барак Обама говорить, журналіст використовує емотивну лексику: *him mouthing to his wife, subsequent fluffing of the oath, boomed Obama*.

Цікавим є лексичний вибір мовця – стаття насичена новоствореними авторськими словами: *this disconcertingly Bushesque double act, Mr. Hot Shot*. Провідним прийомом у статті є паралельні конструкції. Зараз Обама на роздоріжжі. Він дивиться у майбутнє, переоцінює минуле. Обираючи Барака Обаму у почесній якості 44-го президента Сполучених Штатів, головною мотивацією мільйонів виборців було прагнення змін у політичному житті країни, покращення відносин Америки зі світом. Автор статті розчарований, адже під час інаугурації Барак Обама не лише не засуджує руйнівну політику Джорджа Буша, а постає його наступником:

And while Obama referenced his predecessor with apparent graciousness in the opening sentences of his address – «I thank President Bush for his service to our nation, as well as the generosity and co-operation that he has shown throughout this transition» – the rest of his speech was such a ferocious indictment on the previous eight years that he might as well have added, «It's just a bit of shame that you squandered America's reputation overseas, trashed the economy, abused our power, started two wars and brought the planet to the brink of apocalypse».

Автор висловлює досить негативну оцінку події. Мовці задля цього використовували експресивну лексику та відомі алюзії. Цікаво, що для вираження позитивної та нейтральної позиції, стилістичні засоби вживаються не так часто. Цитування – це провідний прийом у статті. Власне авторські слова можуть бути представлені кількома короткими ремарками. У таких статтях подаються здебільшого сухі факти. Авторське коментування майже відсутнє. Журналісти наводять окремі цитати з виступів політиків, такі, що є підтвердженням та доказом доброго посадового імені.

Таким чином, адресант медійного політичного тексту маніпулює свідомістю адресата, застосовуючи такі семантичні засоби як алюзія, антитеза, цитування, епітет, метафора, паралельні конструкції, риторичне

питання. Політичному тексту притаманне вуалювання автором своєї комунікативної інтенції, у випадку негативізації політика. Сьогодні, коли кількість інформації у світі зростає щосекунди, журналісти роблять усе можливе задля того, аби привернути читацьку увагу, зацікавити адресата. Нажаль, це призводить до надмірної суб'єктивності у висвітленні подій.

Список використаної літератури

- 1. Чудинов А. П.** Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры (1991-2000 гг.) / А. П. Чудинов. – Екатеринбург, 2001.— 180 с.
- 2. Гуляева Т. В.** Американский официально-политический дискурс: организации дискурсивного пространства / Т. В. Гуляева // Вестн. Пермского ун-та. Серия: «Иностранные языки и литературы». – Пермь : ПГУ, 2007. – С. 126 – 134.
- 3. Литвинова М. Н.** Лингвокогнитивные средства воздействия на адресата в обращениях президента Б. Обамы к американскому народу / М. Н. Литвинова, О. Ю. Сергеева // Иностранные языки в контексте культуры. – Т 1. – Актуальные проблемы когнитивной лингвистики и дидактики. – Пермь : ПГУ, 2010. – С. 44 – 48.
- 4. Пушкар О.** Способи реалізації агональності в англomовному політичному дискурсі / О. Пушкар // Наук. записки. – Серія: Філологічні науки (Мовознавство). – Вип. 89. – Кіровоград : КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2010. – С. 370 – 375.
- 5. Андреев Н. И.** Дискурс политических партий Германии в синхронии и диахронии : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Н. И. Андреев. – М., 2012. – 25 с.
- 6. Агапкин Н. В.** Функциональные особенности англоязычного политического портрета как медиатекста : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04. «Германские языки» / В. Н. Агапкин. – М., 2012. – 23 с.
- 7. Комкова А. Н.** Динамика норвежского политического дискурса: ключевые концепты: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04. «Германские языки» / А. Н. Комкова. – М., 2012. – 26 с.
- 8. Коробейникова О.В.** Опыт анализа интердискурсивности в политической семиосфере США : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / О. В. Коробейникова. – Иркутск, 2012. – 20 с.
- 9. Finkelstein D.** Obama may be the “no we can’t” President / D. Finkelstein. – London, The Times. – January 21, 2009.
- 10. Ayres C.** President Barack Obama starts with a giggle / C. Ayres. – London, The Times. – January 20, 2009.

Федотова О. І. Медійний політичний текст: семантичний аспект

В запропонованій статті аналізується семантична організація медійного політичного тексту. Актуальність дослідження політичного тексту визначається тією важливою роллю, яку він виконує в сучасному суспільстві, а саме, здійснення політичної влади, переконання і

маніпуляція людською свідомістю. Інтерпретуються та подаються семантичні особливості двох статей з газети «Таймс». Авторка робить обґрунтований висновок, що мовець вуалює свою точку зору під час передачі негативного ставлення.

Ключові слова: політичний текст, медійний, семантика, переконання, маніпуляція.

Федотова Е. И. Медийный политический текст: семантический аспект

В статье анализируется семантическая организация медийного политического текста. Актуальность исследования новостного политического текста определяется той важной ролью, которую он играет в современном обществе, а именно, осуществление политической власти, переубеждение и манипулирование человеческим сознанием. Интерпретируются две статьи из газеты «Таймс» и описываются их семантические особенности. Автор делает вывод, что говорящий обычно вуалирует свою точку зрения при передаче отрицательных смыслов.

Ключевые слова: политический текст, семантика, медиа, убеждение, манипуляция.

Fedotova O. I. Media Political Text: Semantic Aspect.

The article deals with the investigation of the semantic organization of the political texts. The topicality of political text investigation is determined by the important role it plays in modern society, that is exercising political power, persuasion, manipulation with human common perception. Two political articles from the newspaper «The Times» are interpreted and semantic peculiarities are described. To achieve communicative purpose – to make the addressee think his own way – the author resorts to the use of such stylistic means, as antithesis, epithet, metaphor, allusion, parallel construction, rhetorical questions, citing. However, parallel constructions and antithesis are the main stylistic means in the article. American political text is built up around few cultural concepts of evaluative and ideological direction, such as freedom, democracy, well-being, family, international prestige of the United States, justice. The author makes the conclusion that the writer usually veils his point of view to render negative meanings.

Key words: political text, semantics, media, persuasion, manipulation.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Теркулов В. І.

УДК 811.133.1

І. В. Яблонська-Юсик

**БЕЗСУФІКСНИЙ СЛОВОТВІР ВІДДІЄСЛІВНИХ ІМЕННИКІВ
НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПЕРІОДИКИ**

Мова за своєю структурою нерідко порівнюється з живим організмом, адже вона постійно перебуває у процесі розвитку, підпорядковуючись певним лінгвістичним законам, так званим тенденціям розвитку, серед яких у французькій мові виділяється тенденція мовної економії (деривація, конверсія, словоскладання), як така, що найбільш відповідає сучасному ритму життя і набирає все більшого поширення в усному та писемному мовленні.

Французька мова є складною системою словотвірних засобів. Нові лексичні одиниці утворюються на всіх рівнях мови – фонетичному, морфемному, лексико-семантичному та синтаксичному. Залежно від мовного рівня, до якого належать новоутворені одиниці, розрізняють три основні типи словотвору: фонетичний, морфологічний та семантичний.

Розглянемо морфологічний спосіб деривації, який передбачає утворення нових слів шляхом зміни форми вже існуючих за допомогою приєднання афіксів до дієслівної основи. З цієї точки зору у мовознавстві розрізняють суфіксальний, префіксальний, суфіксально-префіксальний та безсуфіксний словотвір.

Мета статті – виявити вплив безсуфіксного словотвору на розвиток та збагачення лексикону мови французької преси.

Безафіксний спосіб творення (*dérivation régressive*) включає:

- конверсію;
- безсуфіксну деривацію;
- словоскладання.

Конверсія (*dérivation impropre*) – це безафіксний спосіб словотворення, перехід слів із одної частини мови в іншу.

У мовознавстві конверсію виділяють як один з основних та найбільш ефективних засобів мовної економії.

Французький лінгвіст Р. Жоржен ввів ще один термін, який відіграє ту ж саму функцію, що і конверсія – *les mots protégés* [1, с. 92] (протеїчні, мінливі слова, ті, що часто змінюють форму) по аналогії з давньогрецьким міфічним персонажем Протеєм, який часто перетілювався у різних тварин.

В конверсії завжди зберігається частковий семантичний зв'язок між початковою і похідною лексичною одиницею. В результаті конверсії слово повністю зберігає свою лексичну форму, але змінює значення: *pouvoir* – могли, *le pouvoir* – влада; *être* – бути, *un être* – істота [2].

Найпоширенішим і найпродуктивнішим різновидом конверсії у французькій мові є субстантивація, найчастіше від дієслів, які приймають парадигму і синтаксичні функції іменника.

Субстантивація інфінітива бере початок в епоху становлення французької національної мови. Багато іменників з абстрактним значенням були утворені від дієслівних основ шляхом вживання перед ними артикля. До XVIII століття цей прийом мав практичне застосування як в літературній, так і в розмовній мові, однак через століття субстантивовані інфінітиви втрачають свою розмовну експресію, набуваючи книжно-архаїчної [3, с. 40].

В сучасній мовознавчій науці субстантивація після афіксальної деривації, залишається одним з основних джерел збагачення мови. Про це згадує у своїй книзі «Difficultés et finesses de notre langue» Р. Жоржен: «Une autre source d'enrichissement de notre vocabulaire est le passage de mots d'une catégorie grammaticale dans une autre [...] [1, с. 92]».

У французькій мові методом субстантивації утворюються віддієслівні іменники з точним номінативним значенням зі збереженням форми інфінітива та шляхом безсуфіксної деривації (з усичення закінчення інфінітива та з додаванням закінченням *-e* до основи інфінітива). Приклади такої субстантивації наведені у таблиці.

Іменники з інфінітивною формою	Іменники з усиченою формою	Значення
<i>avoir (m)</i> <i>être (m)</i>	<i>accord (m)</i> <i>bleu (m)</i> <i>témoïn (m)</i> <i>vol (m)</i> <i>affiche (f)</i> <i>rouge (m)</i>	конкретні предмети, істоти
<i>devenir (m)</i> <i>devoir (m)</i> <i>pouvoir (m)</i> <i>repentir (m)</i> <i>souvenir (m)</i>	<i>don (m)</i> <i>éclat (m)</i> <i>fin (f)</i> <i>goût (m)</i> <i>repos (m)</i> <i>force (f)</i> <i>offre (m)</i> <i>rêve (m)</i>	абстрактні поняття
<i>coucher (m)</i> du soleil <i>déjeuner (m)</i> <i>dîner (m)</i> <i>goûter (m)</i> <i>lever (m)</i> <i>souper (m)</i>	<i>danse (f)</i> <i>luge (f)</i> <i>nage (f)</i>	явища, заняття
<i>sourire (m)</i>	<i>appel (m)</i> <i>cri (m)</i>	емоції, переживання

	<i>pleur (m)</i> <i>regard (m)</i> <i>stress (m)</i>	
--	--	--

[1, с. 94; 2].

В сучасній пресі зустрічається велика кількість субстантивованих лексичних одиниць, поширених у різних сферах людської діяльності (відпочинок, розваги, спорт, реклама, бізнес і т.д.). Вони фігурують у статтях про світське життя, здоров'я, в інтерв'ю, надаючи фразі чіткості, легкості, лаконічності і носять характер узагальнення, цілісності :

[...] *avoirs du Vatican* [...] [4, p. 102].

S'intéresser aux autres, c'est d'abord les écouter avec tout son être [5, p. 16].

[...] *vous n'avez plus à choisir entre votre bien-être et votre pouvoir d'achat* [5, p. 137].

Moins par devoir de mémoire que pour témoigner du talent [...] [6, p. 77].

[...] *un si bon souvenir de leurs premières rencontres* [6, p. 58].

В рекламних текстах та заголовках статей, коментарях субстантивовані іменники надають висловлюванням більше інтенсивності та візуальності:

[...] *mon bébé reçoit le meilleur de calendula, je récolte ses sourires* [5, p. 87] (реклама засобів по догляду за дитиною).

Les conseillers se fendent [...] [8, p. 69].

Субстантивація з усиченою формою вживається дещо частіше не тільки в літературній мові, але й у щоденному побутовому спілкуванні. У пресі цей вид субстантивації домінує у заголовках та підзаголовках статей науково-популярного стилю та інтерв'ю:

Faire du théâtre gratuit, cela a un coût [7, p. 9].

Pour tous les goûts [6, p. VIII].

Le retour des sales gosses [8, p. 31].

Retour au calme [6, p. II].

Un regard corrosif sur l'actualité du continent noir [6, p. 105].

У підписах під фотознімками та назвах продукції:

Benoît XVI ne semble plus avoir de prise sur les luttes intestines [4, p. 102].

Ses débuts façon boy-scout [4, p. 32].

У текстах рекламного характеру безсуфіксна деривація зустрічається часто з поєднанням двох чи більше субстантивованих дієслів:

Oui, il existe des rêves accessibles [7, p. 4]

Un décor monochrome pour une atmosphère au luxe voluptueux [5, p. 122].

Icade : la garantie d'un partenaire acteur de votre projet [6, p. 75].

Un regard d'experts sur vos projets déco [5, p. 139].

Mélange de style et contraste esthétique [5, p. 126].

У рубриках «події», «оголошення», у мемуарах, спогадах, науково-популярних та історичних текстах:

Le coût est acceptable (400 euros) mais le résultat probant [4, p. 111].

[...] son amour pour la patrie, un peu trop ignorée à son goût [7, p. 12].

Il nous redonne le goût des soupes fraîches [4, p. 35].

Les Grimaldi feront appel à lui pour de nombreux portraits officiels [7, p. 62].

[...] il sera le témoin de tous les grands moments de sa vie [7, p. 58].

Sous titre Howell sera le premier témoin du mariage [7, p. 58].

C'était le clou du spectacle vendredi soir [7, p. 46].

Un vaccin qui n'est efficace qu'à 33% n'est pas un vaccin, [...] [5, p. 83].

Sa bijouterie en ligne pourrait faire un casse [4, p. 35].

[...] l'alarme est reliée à un centre de contrôle [4, p. 109].

[...] ces écrits rédigés sous le contrôle du pouvoir [9, p. 45].

Si vous suivez nos conseils, il y a peu de risques [...] [4, p. 112].

Sur un palier peu fréquenté [...] le risque est plus grand [4, p. 111].

Evitez de grignoter car [...] cela favorise les attaques acides [5, p. 91].

[...] ont montré que le rêve olympique était possible [7, p. 44].

В сучасній мові, зокрема в публіцистиці, субстантивовані віддієслівні деривати поглинають та інтенсифікують значення, витісняють акумулятивну фразу з дефініціями, передають низку абстрактних понять.

Найчастіше на шпальтах газет та журналів фігурують такі віддієслівні іменники як *pouvoir, goût, projet, risque, regard, rêve, retour, bien-être* у прямому значенні та в переносному стосовно теми політики, відпочинку, катаклізмів, передбачень, наукових відкриттів.

Субстантивовані дієслова утворюють складні слова з прислівниками, іменниками та прийменниками, однак у пресі така деривація є вкрай рідкісним явищем:

Un espace parisien [...] dédié au bain et au bien-être [5, p. IX].

L'adresse de votre bien-être [9, p. 4].

Radiateurs et sèche-serviette [5, p. 132].

Mais [...] globe-trotteur de son oeuvre [...] [7, p. 10].

Des prisons pousse-au-crime [7, p. 76 – 77].

Поширеним явищем у французькій пресі є поєднання різних видів деривації, що свідчить про те, що словотвір є найефективнішим засобом збагачення лексики, називаючи дію, виконавця дії, явище, процес, стан, абстрактні поняття та конкретні предмети, рід занять, професію та ін.:

[...] vous n'avez plus à choisir entre votre bien-être et votre pouvoir d'achat [5, p. 137].

[...] les révélations en cascade sur les conflits de pouvoir [...] [4, p. 100].

[...] osez la barre de blocage [...] [4, p. 111].

La fin du rattrapage [6, p. 64].

Derrière ces intrigues se dessine une impitoyable lutte de pouvoir entre le camp des réformateurs, [...] et celui des conservateurs, garants acharnés de l'opacité [4, p. 102].

[...] pour blinder votre logement efficacement et à moindre coût [4, p. 111].

Avis aux intéressés: pour quitter un assureur, il suffit de lui adresser un pli recommandé deux mois avant la date d'anniversaire de la souscription du contrat [4, p. 112].

Pour être dédommagé en cas de vol, il faut alors se tourner vers son assureur [4, p. 112].

Pour réduire la note de 10 à 15%, il est tentant d'acheter son équipement dans une enseigne de bricolage [...] [4, p. 111].

Nous avons fait les comptes [...]: prévoyez 2500 euros pour une protection de base (suffisante [...] en habitation, où le bruit de l'effraction fera vite renoncer le voleur) [4, p. 111].

[...] voulait en finir avec les soupçons de blanchiment d'argent sale [...] qui ont émaillé l'histoire de l'établissement [4, p. 102].

[...] un bon calcul: seules les sociétés certifiées [...] ont le savoir-faire requis [4, p. 111].

Таким чином, словотвір можна вважати продуктивним та повноцінним засобом утворення нових слів, не порушуючи цілісності мовної структури та збагачуючи її лексичний фонд. Безсуфіксні іменники, утворені від дієслів, мають місце в літературній та розмовній мові і успішно поєднуються у фразі з дериватами, утвореними за допомогою суфіксів.

Список використаної літератури

1. Потоцкая Н. П. Стилистика современного французского языка / Н. П. Потоцкая. – М.: Высш. шк., 1974. – 247 с. **2. Французько-український словник.** Українсько-французький словник [уклад. В. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2010. – 1072 с. **3. Пиотровский Р. Г.** Очерки по стилистике французского языка / Р. Г. Пиотровский. – Л., 1960. – 124 с. **4. Elle.** – Novembre 2011. – № 204. **5. Capital.** – août 2012. – № 251. **6. L'express.** – septembre 2012. – № 3191. **7. Paris Match.** – septembre 2012. – № 3302. **8. VSD.** – mai 2012. – № 1812. **9. L'express.** – août 2012. – № 3190.

Яблонська-Юсик І. В. Безсуфіксний словотвір віддієслівних іменників на матеріалі французької періодики

У статті досліджено способи безсуфіксного словотвору віддієслівних іменників в сучасній французькій мові. Визначено актуальність функціонування віддієслівних дериватів та їх місце у газетно-публіцистичному стилі, відображено основні семантичні та морфологічні особливості новоутворених іменників. Проаналізовано

окремі випадки субстантивації дієслівних форм способом конверсії та усічення форми інфінітива. Обґрунтовано на прикладах ефективність безсуфіксного словотвору в сучасній франкомовній пресі.

Ключові слова: словотвір, дериват, конверсія, субстантивація, словоскладання.

Яблонская-Юсык И. В. Бессуффиксное словообразование отглагольных существительных на материале французской периодики

В статье исследованы способы бессуффиксного словообразования отглагольных существительных в современном французском языке. Определена актуальность функционирования отглагольных дериватов и их место в газетно-публицистическом стиле, отражены основные семантические и морфологические особенности новообразованных существительных. Проанализированы отдельные случаи субстантивации глагольных форм способом конверсии и усечением формы инфинитива. Обоснована на примерах эффективность бессуффиксного словообразования в современной франкоязычной прессе.

Ключевые слова: словообразование, дериват, конверсия, субстантивация, словосложение.

Yablonska-Yusyuk I. V. Non-Suffixal Word Formation of Deverbal Nouns on the Basis of French Periodicals

The language and its structure is often compared to a living organism, because it is constantly in the process of development, obeying certain linguistic laws, so-called trends, among which the tendency of language economy (derivation, conversion, compounding) is the most distinguishable in French. It is becoming more and more popular in oral and written speech. Depending on the language level, which includes the newly formed units, there are three basic types of word formation: phonetic, morphological and semantic. The article deals with a morphological derivation method, which involves the formation of new words by changing the shape of the existing by connecting to affix verbal stem. The actuality of verbal derivatives functioning and their place in the newspaper and journalistic style, is defined the basic semantic and morphological features of the newly formed nouns are described. Particular cases of verb forms nominalization by conversion and infinitive reduction are analyzed. The effectiveness of non-suffixal word formation in modern French-speaking press is established in certain examples.

Key words: word formation, derivation, conversion, prefix, compounding.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Стрілець Н. Я.

ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ РІЗНИХ РІВНІВ

УДК 811.111.358.2

О. Л. Башманівський

ПРЯМА І НЕПРЯМА НОМІНАЦІЯ ПРИКМЕТНИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОЛЬОРУ – ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Мова народу є дзеркалом його думок і душі, вона відіграє роль посередника для людини у процесі сприйняття світу і являє собою засіб, за допомогою якого він змінює оточуючий світ. Колір, в свою чергу, є невід'ємною частиною світосприйняття людини, що має своє відтворення в мові. Увага до феномену кольору в контексті лінгвокультурології є беззаперечною, оскільки в сучасному мовознавстві акцент переноситься з дослідження мовної системи на аналіз проблем, пов'язаних з роллю мови в побудові складних когнітивних механізмів.

Довгий час колір перебував складовою частиною міфологічних ритуалів і став для людини не просто об'єктивною характеристикою світу, але й категорією морально-етичної та естетичної культури. Саме ці чинники зумовлюють актуальність нашого дослідження, яке пов'язане також із зростаючим інтересом лінгвістів до фразеологічної семантики, її здатності відбивати специфіку національного сприйняття дійсності.

У системі мови прикметники на позначення кольору представляють найбільш структурований фрагмент лексичного складу, який протягом багатьох десятиліть привертає увагу вчених. Проте, малодослідженою залишається проблема виявлення загального і специфічного в українській та англійській мовах при перекладі прикметників на позначення кольору, оскільки саме ці лексеми відтворюють весь колорит тієї чи іншої культури, відбиваючи особливості ментальності і ставлення до світу носіїв різних мов.

Дослідженню проблеми кольоропозначення присвячені праці як зарубіжних вчених Б. Берліна, Г. Глісона, Л. Ельмслева, Дж. Кей, Г. Конкліна, Дж. Лайонза, Д. Олів'є, Е. Рош, Г. Хейдера, так і вітчизняних мовознавців Н. Бахліної, А. Васілевича, В. Горобець, О. Деменчук, Т. Козак, Н. Пелєвіної, Ж. Соколовської, Р. Фрумкіної.

Поява перших назв кольорів збігається у часі зі створенням людиною першого кольорового наскельного малюнка та перших ритуальних пісень, у яких ці лексеми вживалися. Перші спроби дослідити і пояснити природу кольору, існування розмаїття барв, яке спостерігається у навколишньому світі, та особливості сприйняття кольорів людиною можна знайти ще у працях Платона, Арістотеля,

Леонардо да Вінчі, Рене Декарта, Йогана Вольфганга Гете та багатьох інших видатних вчених та мислителів.

Семантична структура назв кольорів не обмежується лише фізичними ознаками кольору, вона безпосередньо пов'язана з семантикою самого предмета, колірну ознаку якого вона передає, а також знаходиться під значним впливом різних чинників, зокрема психологічної значущості, фізіологічних особливостей сприйняття кольору та культурних потреб носіїв мови у процесі номінації колірною простору. [1, с. 83 – 85]. Цим керуються автори при створенні свого художнього світу. Говорити про те, що для мови характерне суворе структурування кольору за певною спектральною шкалою було б невірно. Звичайно, існує певний типовий набір кольоропозначень, характерний для тієї чи іншої лінгвокультури. Однак, одночасно не слід забувати про можливі відмінності у межах однієї культури, які проявляються у всіх сферах мовної та немовної діяльності, внаслідок того, що кожна людина індивідуальна і у кожного є свій власний, суб'єктивний погляд на навколишню дійсність, і саме ці особливості ми будемо намагатися проаналізувати у нашій статті.

Перекладачі часом навіть не замислюються про те, що навіть така невелика група слів, як прикметники на позначення кольору, можуть бути носіями культурних особливостей того чи іншого народу, і, тим самим, здійснювати акт міжкультурної комунікації. Проблеми загалом виникають у процесі перекладу фразеологізмів, тому що кольористика зберігається в мові перекладу не завжди. Це можна пояснити тим, що ідіоматичні вирази являють собою внутрішнє позначення чого-небудь, найчастіше в переносному значенні, саме тому перед перекладачем стоїть завдання передати зміст фразеологізму за допомогою різних лексичних засобів без збереження дослівного перекладу: «*have green fingers – мати хороші руки (про досвідчених садівників)*» [2, с. 145]. Даний приклад є найбільш яскравим для підтвердження вищесказаного, оскільки у процесі перекладу важливого значення набуває якраз непрямой номінації зеленого кольору, коли мова йде про любителів рослин.

Менш значною проблемою при перекладі фразеологізмів з прикметниками на позначення кольору є збереження колірною символізму у мові перекладу – не завжди все те, що в англійських фразеологізмах позначається за допомогою *blue* або *purple* при перекладі має значення блакитного або пурпурного: «*out of the blue*» – неждано-негадано; як *грім серед ясного неба*, як *сніг на голову*; «*drink till all's blue*» – *допитися до білої гарячки*, до «зеленого змія» [3, с. 94]; «*marry into the purple*» – *вступити в шлюб з нащадком королівської або аристократичної сім'ї* [3, с. 243].

Переклад прикметників на позначення кольору в більшості випадків відбувається за допомогою відповідних українських колірних прикметників: «*black art*» – *чорна магія*, «*black ingratitude*» – *чорна невдячність*, «*as red as a lobster*» – *червоний, як рак*; «*blue blood*» –

голуба кров; «*a white crow*» – біла ворона і т.д. [4, с. 87 – 93], що свідчить про відповідність мови оригіналу і мови перекладу: «*black and blue/beat smb.*» – в синцях; «*black as ink*» – чорний як сажа, чорний як вороняче крило, як смола, як вугілля; «*black or white*» – чорне або біле [5, с. 18 – 22], що, пояснюється схожістю колірною сприйняття в англійській та українській лінгвокультурах.

Проте, іноді переклад цих лексем відбувається іншими засобами з причини відмінностей в українській і англійській мовних традиціях: «*black word*» – злісне або жахливе слово, «*green hands*» – новачки, «*to depict in black colours*» – представляти в поганому світлі, «*to paint smth. Black*» – показувати в найгірших тонах [6, с. 68 – 73] і т. п. Також деякі прикметники на позначення кольору мають такі переносні значення, які не властиві українським відповідникам, у результаті чого перекладач змушений підшукувати інші способи передачі змісту: «*green goose*» – недожарений гусак, «*to feel blue*» – бути сумним, «*the black dog*» – хандра, нудьга [7, с. 48 – 51].

Слід зауважити, що існує певна кількість фразеологізмів, в яких при перекладі з англійської на українську мову використовується інший колір. Наприклад, на позначення заздрості в англійській мові вживається зелений колір: «*green with envy*» – мучений заздрістю, «*to look through green glasses*» – заздрити, «*green-eyed monster*» – заздрість [5, с. 24 – 36]; в українській мові зустрічаємо вираз «заздрість з жовтими очима, мов жовтки» [8, с. 96]. В кольоровому спектрі зелений та жовтий стоять поруч, тому не дивно, що вживаються в мовах саме ці лексеми. Вживання цих прикметників у значенні заздрості пов'язане з фізіологічними процесами в організмі людини - коли людина відчуває заздрість, ревності, в неї інтенсивно виділяється жовч, і шкіра набуває жовто-зеленого відтінку.

Стан гніву, люті також виражається за допомогою різноманітних прикметників на позначення кольору у кожній з мов. Червоний присутній у фразеологізмі англійської мови: «*to see red*» [4, с. 87], жовтий та чорний притаманні українській мові: «*жовтими (чорніми) від злості*» [8, с. 64].

Різняться і шляхи перекладу фразем «*to drink till all's blue*» – допитися до білої гарячки [5, с. 36], «*the blue devils*» – у другому значенні перекладається як «біла гарячка» [6, с. 29].

Як зазначалося вище, лексема *green* в англійській та зелений в українській мові можуть мати значення «недосвічений» і з ним входять до складу фразеологізмів. Однак в українській мові існує ще одна фразема з іншим колоронімом з цією ж семантикою: *жовтороте пташеня* [8, с. 46].

В художніх творах зустрічається вираз «*paint me pink if*» – щоб мене лиха година побила [9, с. 94], що по суті означає прокльон. Українське прокляття «*щоб побила руда глина*» [8, с. 93] в своїй

структурі містить колоронім *рудий*, який має певну спільність з рожевим кольором.

Таким чином, можна прийти до висновку, що в процесі перекладу, навіть такої категорії слів, як прикметники на позначення кольору і в прямій, і непрямій номінаціях, ми виробляємо акт лінгвокультурної комунікації. Роль культурного фактора проявляється в тій чи іншій мірі у всіх жанрах і різновидах перекладу, але, зрозуміло, найяскравіше в художньому перекладі. Тому перекладачеві потрібно застосовувати всі свої знання, навички та вміння, щоб адекватно передати зміст оригіналу. Кожен перекладач підходить до цієї проблеми по-своєму, з цієї причини переклад, як акт міжкультурної комунікації, завжди був і буде предметом, що становлять особливий інтерес для різних дослідників. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку можуть полягати у дослідженні перекладу який не тільки виконує функцію засобу міжмовного і міжкультурного спілкування, але й відіграє активну роль у становленні та розвитку національних літератур і мов, а також у поширенні іноземних, культурних цінностей.

Список використаної літератури

1. Алёхина А. И. Идиоматика современного английского языка / А. И. Алёхина – Минск : Высшая школа, 1998. – 279 с. **2. Коллинз В.** Книга английских идиом / Коллинз В. – Л. : Учпедгиз, 1986. – 258 с. **3. Кунин А. В.** Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – М. : «Русский язык», 1984. – 944 с. **4. Longman Dictionary of English Idioms.** – London : Longman, 1979. – 387p. **5. Владовская И. С.** Сборник фразеологических словосочетаний и идиом разговорного английского языка / И. С. Владовская. – М. : Высшая школа, 1990. – 76с. **6. Спирс Р. А.** Словарь американских идиом / Р. А. Спирс. – М. : «Русский язык», 1991 – 464 с. **7. Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language.** Unabridged. – N.Y., 1979 – 588 p. **8. Фразеологічний** словник української мови / [укл. В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін]. – К. : Наук. думка, 1999. – Т.І. – 528 с.; Т.ІІ. – 984 с. **9. Англо-український фразеологічний словник** / [уклад. К. Баранцев]. – К. : Знання, 2005. – 1056 с.

Башманівський О. Л. Прямі і непрямі номінації прикметників на позначення кольору – лінгвокультурні особливості перекладу

У статті проаналізовано особливості прямої і непрямі номінації прикметників на позначення кольору, встановлено, що колір є невід'ємною частиною світосприйняття людини і має своє відтворення в мові. Проаналізовано основні проблеми, які виникають у процесі перекладу фразеологізмів, з'ясовано, що кольористика зберігається в мові перекладу не завжди. Встановлено, що у більшості випадків вживання англійських прикметників на позначення кольору в

переносному значенні збереглися відбитки культурних та історичних особливостей, а також стереотипи свідомості англійців.

Ключові слова: кольоропозначення, номінація, переклад, лінгвокультура, колірний символізм.

Башмановский А. Л. Прямая и косвенная номинация прилагательных для обозначения цвета – лингвокультурные особенности перевода

В статье проанализированы особенности прямой и косвенной номинации прилагательных для обозначения цветов, установлено, что цвет является неотъемлемой частью мировосприятия человека и имеет свое воспроизводство в языке. Проанализированы основные проблемы, которые возникают в процессе перевода фразеологизмов, выяснено, что цветообозначение сохраняется в языке перевода не всегда. Установлено, что в большинстве случаев употребления английских прилагательных для обозначения цвета в переносном смысле отражены отпечатки культурных и исторических особенностей, а также стереотипы сознания англичан.

Ключевые слова: цветообозначение, номинация, перевод, лінгвокультура, цветовой символизм.

Bashmanivskiy O. L The Direct and Indirect Nomination of the Adjectives for Colours – the Lingvocultural Features of Translation

The article analyzes the features of the direct and indirect nomination of adjectives for colour, found that colour is an integral part of the worldview of man and has reflected in language. Singled out certain typical set of colour terms, characteristic of a lingvoculture, some differences within the same culture that manifested in all spheres of linguistic and non-linguistic activities. Detected impossibility of the ratio nomination colour for purely physical, physiological or psychological processes. There are a number of idioms, which when translated from English to Ukrainian language uses a different colour. The main problems arising in the translation process phraseology found that colour terms stored in the target language is not always the case. Established that in most cases the use of English adjectives for colour in a figurative sense imprints of cultural and historical features, as well as British stereotypes of consciousness that must be considered in the process of translation into Ukrainian. The main task of the translator is defined saving colour symbolism in language.

Key words: colour terms, nomination, translation, lingvocultural, colour symbolism.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Мойсієнко В. М.

УДК 81–115'367.335:[811.161.2+811.111]

V. V. Bogdan

THE SIMILARITY OF FORMAL ARRANGEMENT OF ADJOINING CONSTRUCTIONS AND COMPOSITE SENTENCES

This article addresses the question of common and distinctive features of formal structure of adjoining constructions (AC) and composite sentences for the purpose of determining the peculiarities of their functioning. For illustrative purposes, the comparison of a formal arrangement of ACs and composite sentences will mainly be based on complex sentences (CS) which are more demonstrative for our study because they are much more diverse in structural terms than compound ones.

Among the arduous tasks of modern linguistics one of the leading ones is a comprehensive study of text as a maximum unit of language activity. This global problem cannot be solved successfully without conducting research on different text components – their structure, semantics, pragmatics, function and regularities in their connections. Among the most important text units there are two that stand out: composite sentences and adjoining constructions (AC) with adjoining connective words (CW), which are homonymous to coordinating and subordinating conjunctions. These composite sentences and ACs are the object of our research.

Despite the great interest of scholars in textual problems, there is a great lack of papers dedicated to the study of ACs and the criteria for their dissociation from composite sentences, the different types of adjoining that exist, as well as parcelling. Nevertheless, modern linguistic research in that direction has made it possible to learn (with the help of a text) those functions and regularities of a language that can only be revealed by the studying of linguistic units in textual segments that are bigger than a sentence [1, c. 17].

The similarity in terms of form, semantics and executable functions between CSs and ACs led to the fact that some researchers did not see much difference between them. We call an AC a two-component text unit divided by an external punctuation mark into two parts that have a fixed position – an autosemantic base utterance (BU) and synsemantic adjoined part (AP). The AP forms a separate sentence that is connected with a BU by a CW, which determines the ease of an AC's syntactic singling out in a text:

(1) "They're here ^{BU}. If ^{CW} you want to ask them anything ^{AP}" (J. Fowles).

The ACs with CWs and CSs are considered as variable units at various syntactic levels (text and sentence levels respectively). In this article, 'variability' is understood in broad terms to mean the ability of language units to change, but not necessarily keep an identical meaning.

Considering grammatical principles of ACs and CSs, linguists point out certain external isomorphism of the syntactic structure of their models

[2, с. 64 – 70; 3, с. 13 – 17], which include: 1) the presence of two parts in their composition (BU + AP) in an AC and the main clause(s) and subordinate clause(s) in a CS that can be characterized by a contact representation, direct or inverted word order; 2) primary function of one part (a BU and main clause) in relation to the other, dependent one (an AP and subordinate clause); 3) the existence of predictable / unpredictable connection in CSs and two classes of ACs that are related to them – «shifted», the parts of which are incompatible in content and cannot form a CS, and those in which an AP is compatible with a BU in the plane of content, and its transformation into a CS is possible; 4) the simplicity of identification of an AP and a subordinate clause in the text due to the presence of an AC in their initial position; 5) the possibility of existence of both units in the form of elementary and non-elementary structures.

The differences between an AC and a CS are seen in: 1) a different type of syntactic relations between the parts of an AC and a CS (adjoining and subordinate respectively). The use of an AP after a long pause focuses attention on it and thus significantly increases both the role of the pause and a pragmatic effect of an AP, which results in: a) the vividness of intonation and abruptness of an AP; b) the acquisition of new meanings and expressiveness by an AP that are not characteristic of a subordinate clause; 2) the impossibility for a CS to have a syntactically dominant or dependent word in the other composite sentence, while such syntactic relations exist between the components of an AC, similar to those relations that exist among formally independent sentences; 3) the existence of both free and fixed part order in a CS and always strictly fixed order in an AC (a BU + an AP) that does not deny (unlike in a CS) the possibility of existence of distant grammatical and semantic relations between the parts of an AC and 4) the impossibility for an AC to be included in the structure of a CS and vice versa, the possibility for a syntactic unit similar to a composite sentence to be the part of an AC structure; 5) punctuation marks between their parts: a comma, a dash, a colon, a semicolon or no punctuation in a CS, and a period, a question mark, an exclamation mark and a stage direction in an AC. The common punctuation mark for both units is three dots. A CW that has strong connecting and anaphoric properties helps to distinguish an AC from adjoining at the sentence level as well as from other units of the text level.

We support the idea that some communicatively important information can be transmitted by both a subordinate clause of a CS and an AP in an AC [4, с. 10; 5, с. 57] and that makes them equal in significance to a main clause / BU. For the first time we have singled out these kinds of APs that are equal in importance to BUs) not only semantically but also formally, i. e. they are structurally integral elements of an AC (*We* in the BU and *We* after the AP are different referents so we cannot remove the AP from the context):

(2) «*We have vowed eternal war against the abominations you mention and their dark masters*^{BU}».

«*As have my own people*^{AP}. *We have our witch-hunts and our laws*»

(W. King).

Observations made with the help of text material reveal both a linear (consecutive) and a parallel adjoining of an AP. A linear adjoining takes place when a BU is closely connected by its content with an AP that consists of one part. At a sentence level we can draw an analogy with a CS with an elementary structure (with one subordinate clause). A parallel adjoining, which is more characteristic of multicomponent APs, correlates to non-elementary CSs (with two or more subordinate clauses).

Taking into consideration the size of the added component (an AP) linguists single out the following variants of it: a) simple ones – word forms (example 3), word combinations (example 4), units structurally similar to elliptical predicative units (example 5), complete predicative unit (example 6) and b) complex ones – with several predicative units in the form of a CS (Example 7) or a sequence of sentences:

(3) *Fine^{BU}. Whatever^{AP}. I just wish I knew what you were talking about* (J. Grisham).

(4) *«As soon as possible», Jeffrey said^{BU}. «As early as tonight^{AP}»* (R. Cook).

(5) *«A great pilot.» Max smiled^{BU}. «Almost as good as me^{AP}»* (J. Higgins).

(6) *The Lord God tested men^{BU}. As He was testing now^{AP}* (R. Ludlum).

(7) *It was of the many skills he wouldn't have acquired had he been a better shot at a sixteen^{BU}. If his shaft hadn't missed the deer and pierced Wolf's shoulder...^{AP}₁ If Cicatrice's band hadn't chosen to lay waste the von Mecklenberg estate...^{AP}₂ If old Baron had employed more men like Vukotish, and less like Schunzel, his then-steward...^{AP}₃ If...^{AP}₄* (J. Yeovil).

Researchers point to the possibility of adjoining being possible after a BU in a syntactic unit of any size up to a composite syntactic unit. Developing this idea, we offer a more detailed classification of multicomponent APs, arranging ACs that have such APs according to the classification of CSs with several subordinate clauses and composite sentences with various types of syntactic relations. ACs with multicomponent APs can have (similar to non-elementary CSs and composite sentences) various types of syntactic relations of different sizes (the number of «sentence parts») and depth of structure (the number of levels of division into parts). Thus, we single out basic ACs (elementary, formally indivisible: BU + CW + AP) and derivative ACs (non-elementary, compound: (BU + CW₁ + AP₁ + CW₂ + AP₂ + CW₃ + AP₃ ... + CW_n + AP_n). Among derivative ACs, we single out the following: 1) APs similar to the consecutive (stage) subordination, 2) APs similar to collateral subordination (homogeneous, heterogeneous and mixed), and 3) ACs with relationships among their different parts similar to those that exist in a composite sentence with various types of syntactic relations. At the same time, the dominant part in relationships between a BU and an AP is the adjoining relationship, and all the other possible ones only 'overlap' it.

The ACs in the following examples are similar to the CSs with homogeneous (example 9), heterogeneous (example 10), and mixed subordination (example 11).

(8) *The raiders didn't know – could not have known – that their target was not at large in the village when they struck^{BU}. That their target had nothing to do with the village^{AP}₁. That their ashes would be dust on the wind before the night was out^{AP}₂* (C. Davidson).

(9) *The second the tape recorder was off, Smith took Thornton aside and pitched a comedy he thought the two of them should do^{BU}. Which is great^{AP}₁. As long as we get 10 per cent^{AP}₂* (Newsweek).

(10) *A sentence is what the speaker means it to mean^{BU}. What he secretly means it to mean^{AP}₁. Which may be quite opposite^{AP}₂. What he doesn't mean it to mean^{AP}₃. What it means as evidence of his real nature^{AP}₄* (J. Fowles).

Another piece of evidence for the existence of universal relationships at different syntactic levels is the example below of an AC with these kinds of relationships among its parts which are the functional equivalent of those in a multicomponent composite sentence with different types of syntactic relationships.

(11) *The next part will be a rave^{BU}. She looked at him, both persuading and estimating. “And on the other hand they live in cynical open worlds^{AP}₁. Bitchy ones^{AP}₂. Where no one really believes anyone else's reputation – especially if they are successful^{AP}₃. Which is all rather healthy, in a way”^{AP}₄* (J. Fowles).

To sum up, we can come to the conclusion that non-elementary ACs with CWs can realize practically all the models of arrangement and all the semantic and syntactic relations that are characteristic of non-elementary CSs. ACs with SWs and composite sentences have equivalent structures, but in the text hierarchy they are on different syntactic levels – a textual and a sentence level respectively.

References

1. **Тураева З. Я.** Лингвистика текста на исходе второго тысячелетия / З. Я. Тураева // Вісник Київськ. лінгв. ун-ту. – 1999. – № 2. – Т. 2. – С. 17 – 25.
2. **Богдан В. В.** Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком : [монографія] / В. В. Богдан. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. – 263 с.
3. **Ринберг В. Л.** Конструкции связного текста в современном русском языке / В. Л. Ринберг. – Львов : Вища школа, 1987. – 168 с.
4. **Дмитренко В. А.** Структура, семантика и функции союзных форм связи в смысловых миниатюрах в современном английском языке / В. А. Дмитренко // Вісник Харківськ. нац. ун-ту. Сер. : романо-германська філологія. – 2002. – № 572. – С. 87 – 93.
5. **Коцюбовська Г. А.** Приєднувальні конструкції: функціонально-текстовий аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Галина Анатолівна Коцюбовська. – Дніпропетровськ, 2002. – 188 с.

Богдан В. В. Подібність формальної структури приєднувальних конструкцій і складних речень

У роботі розглянуті схожі й відмінні, облігаторні й факультативні риси формальної організації приєднувальних конструкцій і складних

речень. Розширена класифікація приєднувальних частин у приєднувальних конструкціях, запропоновані критерії відмежування приєднувальних конструкцій від інших складних синтаксичних одиниць. Зроблено висновок про еквівалентність різнорівневих одиниць – приєднувальних конструкцій і складних речень – з погляду їхніх стройових основ.

Ключові слова: приєднувальна конструкція, базове висловлення, приєднувальна частина, приєднувальний сполучниковий засіб.

Богдан В. В. Сходство формальної структури присоединительных конструкций и сложных предложений

В работе рассмотрены схожие и отличные, облигаторные и факультативные черты формальной организации присоединительных конструкций и сложных предложений. Расширенная классификация присоединительных частей в присоединительных конструкциях, предложены критерии отграничения присоединительных конструкций от других сложных синтаксических единиц. Сделан вывод об эквивалентности разноуровневых единиц – присоединительных конструкций и сложных предложений – с точки зрения их строевых основ.

Ключевые слова: присоединительная конструкция, базовое высказывание, присоединительная часть, присоединительное союзное средство.

Bogdan V. V. The Similarity of Formal Arrangement of Adjoining Constructions and Composite Sentences

The paper focuses on similar and distinctive, obligatory and optional peculiarities of the formal organization of adjoining constructions (with the parts (the base utterance and the adjoined part) connected by the adjoining conjunctions that are homonymous to subordinate ones)) and composite sentences. On the material of Modern English the criteria for dissociation of adjoining constructions from complex sentences are offered; formal and syntactic properties of the adjoining constructions are added and specified; the classification of their adjoined parts is expanded. The adjoined parts similar to the consecutive (stage) subordination, collateral subordination (homogeneous, heterogeneous and mixed) and with relationships among the parts similar to those that exist in a composite sentence with various types of syntactic relations are singled out. Structurally, the adjoining constructions and composite sentences are considered to be equivalent units at different syntactic levels.

Key words: adjoining construction, base utterance, adjoined part, adjoining conjunction.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Харлан О. Д.

УДК 003.083 = 111(045)

І. А. Гонга

**АВІАЦІЙНІ ПОЛІКОМПОНЕНТНІ ТЕРМІНИ
З АГЕНТИВНИМИ ФОРМАНТАМИ *-ER, OR, -ANT, -IST***

Актуальність дослідження зумовлюється його спрямованістю на інтеграцію функціонального підходу до аналізу номінативних одиниць із формантами *-er, or, -ant, -ist*, як найпоширеніших агентивних суфіксів в англійській мові. Це в свою чергу дозволить визначити шляхи перекладу цього об'ємного пласту лексики.

Метою дослідження є дослідження функціональних характеристик термінологічні номінативні одиниці з формантами *-er, or, -ant, -ist* на рівні складних, складнопохідних утворень та сталих словосполучень та виявлення найпоширеніших способів їх перекладу українською мовою.

Об'єктом дослідження є термінологічні номінативні одиниці з формантами *-er, or, -ant, -ist* на рівні складних, складнопохідних утворень та сталих словосполучень. Предметом дослідження є особливості їх перекладу українською мовою. Фактичний матеріал дослідження – це 494 терміни з суфіксами *-er, or, -ant, -ist*, вибрані методом вибірки із англо-українських термінологічних словників. Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що його результати становлять внесок у розвиток теоретичних аспектів перекладознавства, зокрема способів перекладу термінів з агентивним суфіксами.

Наявність в авіаційній термінологічних системах англійської та української мов великої кількості полікомпонентних номінативних одиниць зумовлена екстралінгвістичними чинниками, а саме, розвинутою інфраструктурою авіаційної галузі та складністю літальних апаратів.

Теоретичною базою дослідження є роботи вчених, що досліджували утворення та функціонування термінів: А. В. Суперанської [1], В. І. Карабана [2], С. В. Гріньова [3], Р. І. Кобріна [4], Д. С. Лотте [5], Ф. А. Циткіної [6] та інших.

На нашу думку, властивості терміна чітко були сформульовані С. В. Гріньовим: це «специфічність вживання» і «змістовна точність». Під першою властивістю терміна С. В. Гріньов розуміє використання терміна для називання понять, під другою – «чіткість, обмеженість значення терміна, що встановлюються дефініцією» [3, с. 29].

Агентивний суфікс в англійській мові є досить частим елементом словотворення. Варто згадати, що агентивним в англійській мові вважається суфікс, який додається до дієслівної основи, утворюючи іменник зі значенням «хтось або щось що виконує дію виражену дієсловом; об'єкт на який спрямована дія виражена дієсловом». Серед дослідженого корпусу трапляється багато номінативних одиниць,

семантика яких виходить за межі вищезгаданої. Це частково можна пояснити великою кількістю запозичень.

Під час дослідження було виявлено, що найбільш численною перекладацькою трансформацією (95 одиниць, тобто 42,3% від загального корпусу проаналізованих одиниць) є трансформація, що передбачає перестановку компонентів словосполучення: *drop generator* – генератор крапель, *useful load factor* – коефіцієнт корисного навантаження, *pressure recovery factor* – коефіцієнт відновлення тиску, *turbulent stress tensor* – тензор турбулентних напруг, *aircraft icing indicator* – індикатор обмерзання повітряного судна, *direct drive propeller* – гвинт прямої тяги, *wind direction indicator* – індикатор напрямку вітру, *visibility range marker* – маркер дальності видимості, *cable tension adjuster* – регулятор натягнення троса (керування).

Переклад англійської авіаційної науково-технічної термінології з формантами *-er, -or, -ant, -ist* характеризується також такими прийомами, як компресія: (88 одиниць, 25,2% від загального корпусу номінативних одиниць). Компресія передбачає переклад англійського багатокомпонентного терміна українським терміном з меншою кількістю компонентів, тобто компресія призводить до зменшення кількості елементів у складі українського терміна: *auxiliary landing gear* – допоміжне шасі, *pressure control indicator* – контрольний манометр, *telescopic shock absorber* – телескопічний амортизатор, *tricycle type landing gear* – трьохопорне шасі, *direct injection burner* – прямоточний пальник, *dust collector* – пиловловлювач, *flow restrictor* – рестриктор (обмежувач), *cation exchanger* – катіонообмінник, *anion exchanger* – аніонообмінник, *acoustic absorber* – звукопоглинач, шумоглушник, *acoustic underwater* – гідроакустика, *action trigger* – запуск, *adjustment center* – центрування, *air-crew member* – льотчик, *bonding plaster* – штукатурка, *booster converter* – перетворювач, *booster transformer* – бустер, трансформатор, *brash chopper* – мет. подрібнювач, *electric boiler* – електрокотел, *audio operator* – звукооператор, звукорежисер, *bridge resistor* – шунт, *cable locator* – кабелешукач, *compound compressor* – компресор, компаунд, *current distributor* – струмопровід, *frequency indicator* – хвилемір, герцметр, частомір.

Досить поширеним способом перекладу англійських полікомпонентних номінативних одиниць з агентивними суфіксами є декомпресія. (49 одиниць, 14,1% від загального корпусу проаналізованих номінативних одиниць). Це зворотній процес, при якому в українському перекладі кількість компонентів більша ніж в англійському терміні: *test chamber* – замкнена робоча сила, *radar controller* – диспетчер радіолокаційного контролю, *plot extractor* – перетворювач радіолокаційних даних у цифровий код, *compass adjuster* – коректор девіації компаса, *fluid power* – струминний гідравлічний підсилювач, *strut diffuser* – дифузор амортизаційної опори шасі. *Basic instrument flight trainer* – тренажер для основної підготовки до польотів за приладам.

Морфологічні трансформації в перекладі полікомпонентних термінів з формантами -er, -or, -ant, -ist використовуються у 16 одиницях (4,4% від загального корпусу проаналізованих номінативних одиниць), наприклад: *arm stirrer* – крильчаста мішалка, бачимо заміну іменника «arm» – прикметником «крильчаста», *pulse repeater* – імпульсний повторювач, *monitor receiver* – контрольний приймач.

Прийом перекладу полікомпонентної номінативної лексеми за допомогою **прийменниково-іменникового сполучення** виявлено у 28 одиницях (8,1% прикладів перекладу від загального корпусу одиниць), наприклад: *adjustable pitch propeller* – повітряний гвинт з переставними лопатями, *aircraft radio engineer* – інженер з бортового радіообладнання, *intermodal container* – контейнер для змішаного перевезення, *printing keyboard perforator* – перфоратор з букводрукувальною клавіатурою, *jet fuel starter* – акумулятор тиску газотурбостартера на реактивному паливі.

Науково-технічній термінології властивий також прийом відтворення термінологічних сполучень **шляхом калькування** – 35 одиниць (10, 2% від загального корпусу одиниць): *anchor mixer* – якірна мішалка, *bronze powder* – бронзовий порошок, *butadiene rubber* – бутадієновий каучук, *acoustical altimeter* – акустичний висотмір, *adsorption indicator* – адсорбційний індикатор, *adjustable diffuser* – розсувний дифузор, *coaxial propeller* – співвісний гвинт, *free propeller* – вільний гвинт, *laminar sublayer* – ламінарний підшар, *main rotor* – головний ротор, *pusher propeller* – штовхальний гвинт, *subsonic propeller* – дозвуківий гвинт, *cockpit voice recorder* – бортовий мовний самопис, *flight trainer* – пілотажний тренажер, *electro-optical power* – електронно-оптичний підсилювач і т.д.

За неможливості вживання інших прийомів перекладу може використовуватися й **описовий переклад** – 25 одиниць, (7,1% від загального корпусу одиниць): *accepting controller* – диспетчер, який приймає керування, *hot-air deicer* – пристрій проти заledenіння поверхні з використанням нагрітого повітря, *bearing liner* – елемент, що встановлюється під внутрішнє кільце підшипника, *two-position controlled propeller* – повітряний гвинт змінного кроку з установкою у двох положеннях і т.д.

Також серед видів перекладу термінів ми зустріли метод **заміни українським словом-відповідником** – 4 одиниці (1,2% від загального корпусу проаналізованих одиниць): *gate-crasher* – безбілетник, *airblower* – нагнітач, *cantilever* – консоль, *кроништейн*, *horse-power* – потужність.

Отже, відтворення полікомпонентних термінів з агентивними суфіксами становить труднощі, зумовлені надзвичайною складністю їх синтаксичної структури та інтеркомпонентних зв'язків. Як підсумок, слід зазначити, що вибір способу, а зазвичай комбінації способів перекладу залежить від декількох чинників: уміння перекладача ідентифікувати термін-словосполучення, уміння аналізувати структурно-семантичні

характеристики даної групи, визначаючи смислові зв'язки між її компонентами та враховуючи контекст. Способами перекладу англійських полікомпонентних термінів з агентивними суфіксами є компресія, декомпресія, так звані морфологічні трансформації, калькування і описовий переклад.

Список використаної літератури

1. Суперанская А. В. Общая терминология. Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 312 с. **2. Карабан В. І.** Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 574 с. **3. Гринев С. В.** Введение в терминоведение / С. В. Гринев. – М. : Московский лицей, 1993. – 156 с. **4. Головин Б. Н.** Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высш. шк., 1987. – 105 с. **5. Лотте Д. С.** Вопросы заимствования и упорядчения иноязычных терминов и терминологических элементов / Д. С. Лотте. – М. : Наука, 1982. – 150 с. **6. Циткина Ф. А.** Терминология и перевод (К основам сопоставительного терминоведения) / Ф. А. Циткина. – Львов : Вища школа, 1988. – 156 с. **7. Гільченко Р. О.** Англо-український навчальний словник авіаційних термінів / Р. О. Гільченко. – К. : Київ, 2005. – 220 с.

Гонта І. А. Авіаційні полікомпонентні терміни з агентивними формантами *-er, or, -ant, -ist*

Стаття присвячена проблемі утворення англійських складних, складнопохідних термінів, а також термінів-словосполучень, оформлених агентивними суфіксами *-er, -or, -ant, -ist* в авіаційній галузі, та проблемі їх перекладу українською мовою. Аналіз 494 полікомпонентних одиниць виявив такі найпоширеніші перекладацькі трансформації, як перестановка компонентів, компресія, декомпресія, заміна полікомпонентного терміна прийменниково-іменниковим сполученням, а також калькування, описовий метод та метод заміни українським словом-відповідником.

Ключові слова: полікомпонентний термін, агентивний формант, складні, складнопохідні слова.

Гонта І. А. Авиационные поликомпонентные термины с агентивными формантами *-er, or, -ant, -ist*

Статья посвящена проблеме образования английских сложных, сложнопроизводных терминов, а также терминов-словосочетаний, оформленных агентивными суффиксами *-er, -or, -ant, -ist* в авиационной сфере, и проблеме их перевода на украинский язык. Анализ 494 поликомпонентных номинативных единиц позволили обнаружить такие наиболее распространенные способы их перевода, как перестановка компонентов, компрессия, декомпрессия, замена поликомпонентного

термина предложно-существительно сочетанием, а также калькирование, метод описания и метод замены украинским словом-соответствием.

Ключевые слова: поликомпонентный термин, агентивный формант, сложные, сложнопроизводные слова.

Honta I. A. Aviation Polycomponental Terms with Agentive Suffixes -er, -or, -ant, -ist

The article deals with the problem of functioning compounds, derivational compounds and word combinations with suffixes -er, or, -ant, -ist as professional terms in the English and Ukrainian aviation sphere. The choice of the material for investigation can be explained by a wide usage of the above-mentioned suffixes and difficulties in translating the words and word combinations due to their complex structure. The number of the nominative units of 494 and their Ukrainian translations have been selected from professional dictionaries. The extralinguistic reason for the creation of compound terms and terms-word combinations in the aviation sphere is mentioned. The ways of translating polycomponental terms with agentive suffixes -er, -or, -ant, -ist into the Ukrainian language are analysed and provided with calculations including percentage. The ways of translation turn out to be the following: compression, decompression, so-called morphological transformations, i.e. the change of noun into adjective, loan translation, descriptive translation and the method of substitution with Ukrainian corresponding equivalent.

Key words: polycomponental term, agentive suffix, compounds, derivational compounds.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Лавриненко О. О.

УДК 811.111'373:82-1'19"(73)

Гулдова І. С.

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АФОРИЗМІВ
АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ ХХ СТОЛІТТЯ**

Сучасна лінгвістична наука вирізняється значним інтересом до вивчення афористичного фонду різних мов. Метою даної статті є висвітлення структурно-семантичних особливостей афоризмів американських поетичних текстів ХХ століття як невичерпного джерела збагачення афористичного фонду американської лінгвокультурної спільноти. Загальне тлумачення терміну «афоризм» у сучасних лінгвістичних студіях передбачає визначення його як короткого,

глибокого за змістом та завершеного в смисловому відношенні судження, що належить певному авторові та втілено в образній формі, що легко запам'ятовується [1, с. 3]. Аналіз ілюстративного матеріалу засвідчив, що афоризми американських поетичних текстів ХХ століття є комплексними лінгвокогнітивними утвореннями, структурно організованими у формі одного-двох речень, які відносяться до категорії універсальних висловлень та відрізняються наявністю конкретного автора, образністю, містять узагальнені, глибокі, іноді парадоксальні судження.

У сучасній афористиці розрізняють два види афоризмів: ті, які з самого початку створювалися як літературний жанр – *відокремлені, самостійні* афоризми, і такі, що були включені або виникли у контексті наукового, художнього або філософського дискурсів – *ввідні* або *контекстні* афоризми [2, с. 330]. Зміна афоризмом статусу з оказіонального на узуальний та перехід його в широкий вжиток відбувається за безпосередньої участі читача, роль якого полягає у виокремленні того чи іншого вислову та виведенню його за рамки контексту.

Важливу роль у набутті афоризмом статусу самостійного відіграють його диференційні ознаки. На основі здобутків сучасної афористики [3; 4; 5] ми виокремлюємо такі дистинктивні риси афоризмів: наявність авторства, стислість та лаконізм, смислово завершеність, узагальненість та загальнозначущість, експресивність судження та дидактичність. Ці ж самі риси в той же час виступають і як чинники афористичності та механізми формування афоризмів, які сприяють розпізнанню афоризму, відокремленню його від контексту та функціонуванню як самостійного.

Стислість та лаконізм відносяться до визначних характеристик афоризмів. Обмежений обсяг афоризму мотивований його внутрішньою сутністю, яка вимагає від нього компактності [2, с. 329]. Стислість викладу означає вираження змісту за допомогою максимальної економії мовних засобів [5, с. 104]. Вона тісно пов'язана із змістовністю афоризмів, тобто із мірою змісту (значення), яка прямо співвідноситься із способом вираження думки [6, с. 308].

Стислість як стильова ознака афоризмів має в своєму підґрунті два взаємопов'язаних та взаємодіючих конституенти – лаконічність викладу та інформаційну ємність словникового складу. Це призводить до виникнення такої риси афоризму як інформативна щільність, що виявляється у взаємодії стислості як властивості, яка характеризує афоризм у кількісному аспекті з точки зору його протяжності та інформативної ємності словникового складу, що виражається у потенціалі лексичного складу афоризму передавати кілька видів інформації [5, с. 104]. Наприклад, латинський афористичний вислів з однойменної поезії Р.Фроста «*Carpe diem*» (Frost Ant/RF, 278) складається усього з двох лексичних одиниць, що не заважає йому передавати кілька значень. Так,

буквальний переклад цього вислову звучить як «лови день». Значення, цього вислову пов'язане із конкретною ситуацією, окресленою контекстом, визначається як «усвідомлюй той момент, в якому ти живеш». Крім цього, вислів містить ще й як директивну настанову людині не чекати майбутнього, а жити сьогоденням.

Під загальнозначущістю афоризму розуміють певну цінність інформації, що в ньому міститься, для широкого кола людей. Імплицитну, внутрішню основу загальнозначущості складає актуальність предмету афоризму, його позачасовий характер [5, с. 33]. Під позачасовим характером розуміємо такий, що має постійну актуальність від покоління до покоління, від епохи до епохи, як, наприклад, філософські питання життя та смерті, етичні категорії, проблеми характеру людини. Поряд з афоризмами, предметом яких є вищеназвані поняття, існують і такі афоризми, які відображають авторське особисте відношення до завжди актуальних фрагментів позамовної дійсності, суб'єктивні думки та почуття, які були індуковані подіями, що колись спостерігав або пережив автор [7, с. 14]. Загальнозначущість таких афоризмів залежить від об'єктивної значущості того аспекту буття, який висвітлюється в афоризмі. Наприклад, афористичний вислів з поезії Р.Фроста «The Lesson for Today» «*The ground of all faith is human woe*» (Frost Ant/RF, 300) висвітлює такий загальнозначущий аспект буття людини як віра. У той же час цей вислів містить і авторське бачення цього феномену, згідно якому джерелом віри людини є страждання, й лише страждання може зробити людину віруючою.

Експресивність афоризмів, яка властива їх великій кількості, передбачає посилену виразність та яскравість мовної форми афористичних висловлювань [8, с. 188]. До поняття експресивності як змістовної ознаки афоризму також входить сила враження від обраного способу вираження думки [6, с. 298]. Однією зі складових експресивності виступає оригінальність афоризмів, яка трактується як виражена незвичайність афоризму в семантичному або мовному планах, що суперечить позамовному досвіду або мовному стереотипу читача [5, с. 43], а також установка на новизну судження, яке міститься в афоризмі. Це призводить до виразності форм афористичних висловів, яка може бути пов'язана з ефектом неочікуваності та різкою конфронтацією з наявними в даному суспільстві нормами, які стосуються як правил мовленнєвого вжитку, так і певних норм буття людини. Основою цього може бути своєрідність авторського тлумачення тих чи інших явищ або неочікуване використання одиниць мови. Так, наприклад, наочною ілюстрацією експресивності є афористичний вислів, в основі якого лежить авторське оригінальне бачення способу стати щасливим і який містить доволі неочікуваний, деякою мірою іронічний авторський висновок, що суперечить загальноприйнятим нормам буття: «*There is only one way to achieve happiness on this terrestrial ball, and that is to have either a clear*

conscience or none at all» (Nash AP2, 404) – *Є лише один спосіб досягти щастя на землі: або мати чисте сумління, або не мати його взагалі.*

Оригінальність та виразність багатьох афоризмів пов'язана із парадоксальним способом осмислення явищ навколишньої дійсності. Афористична підсистема мови є однією з найпоширеніших сфер мовного парадоксу, джерелом якого є поєднання мови з її концептуальними (когнітивними, психічними і т.ін.) засадами [9, с. 61]. Афоризм, в основі якого лежить парадокс, представляє собою судження, яке суперечить загально визнаним у людському суспільстві поняттям або здоровому глузду. Зовнішній принцип афористичного парадоксу, його логічну форму складає тлумачення предмету всупереч уявленням, які про нього склались. Головним чинником виявлення парадоксу в афоризмі є смисловий аспект [5, с. 36]. Протиріччя, які той чи інший афоризм містить, можуть бути вирішені у випадку визнання істинності думки, вираженої в афоризмі. Розглянемо наступний приклад: *«The moment foreseen may be unexpected when it arrives»* (Eliot CP/Э, 310), в якому відбувається зіткнення двох протилежних характеристик одного об'єкту. Так, мить, яку передбачено, за певних умов може виявитися неочікуваною. У такий спосіб зближуються взаємовиключні ознаки «передбачуваність» та «неочікуваність».

Експресивність мовної форми афоризмів, крім цього, може бути зумовлена й образністю або емоційністю передачі тієї чи іншої ідеї. У такий спосіб створюється змістовно-образна експресія [6, с. 304]. У цьому контексті експресивність постає як посилення сприйняття за рахунок емоційної реакції, викликаної образністю [10, с. 112]. З іншого боку, образність виступає як художня властивість певних лінгвостилістичних засобів (передусім тропів та порівнянь), їх чуттєво-логічний зміст та їх здатність створювати реальну картину опису, досягаючи максимальної наочності зображення [5, с. 85]. Потужним джерелом експресивності та виразності афоризмів виступає тропеїзм. Зокрема основним засобом реалізації образності в афоризмах є метафора. Наведений нижче афористичний вислів є ілюстрацією того, як метафора в афоризмі слугує реалізації образності: *«Life is the one-way trip, the one-way flight»* (Lowell НВ, 108). Концептуальна метафора, яка лежить у підґрунті цього афоризму, ілюструє осмислення нашого життя в термінах подорожі й може бути реконструйована як ЖИТТЯ Є ШЛЯХ.

Дидактична спрямованість афоризмів виявляється на рівні їх найбільш загальної мети – змусити читача замислитися над явищами навколишньої дійсності та стимулювати його до розумових операцій, активного, критичного підходу до позамовних реалій в процесі пізнання [11, с. 13]. Така загальна цільова спрямованість може реалізовуватись в двох напрямках – у підкреслено повчальних, експліцитно прагматичних афоризмах та в переважно інформативних афористичних висловах з імпліцитною директивною настановою. Метою повчальних афоризмів є спонукування читача до певної дії або моделі поведінки. Наприклад,

афористичний вислів «*If the world is unjust to you, you must take care not to be unjust to the world*» (Howard NA, 1354) містить поведінкову настанову стосовно того, як людині слід поводитися з іншими.

Навіть у випадку, якщо афоризм не виражає настанови експліцитно, він містить підказку для читача стосовно того, як слід діяти у тій чи іншій ситуації, як слід сприймати певне явище і т.ін. Афоризм є провокаційним за своєю суттю, хоча повчальний потенціал афористичних висловів є дещо суб'єктивно зумовленим, адже залежить від здатності читача розгледіти в звичайному, на перший погляд інформативному афоризмі, ті чи інші настановні мотиви. Вислів «*Life is too long for a woman made foolish by passion*» (Rexroth AP2, 531) за формальними ознаками не є прямою вказівкою читачеві, проте він містить своєрідну підказку для жінок: навіть у пристрасті необхідно намагатись зберегти здоровий глузд. У такий спосіб афоризм провокує читача на певну дію у відповідь – чи то на зміну своєї поведінки, чи то на відповідні думки та емоції.

Отже, афоризм є багатоаспектним лінгвокогнітивним утворенням, структурно організованим у формі одного-двох речень, яке відноситься до категорії універсальних висловлень. Усі афоризми діляться на дві групи – самостійні та контекстні. Останні завжди мають потенціал переходу до категорії самостійних. Серед дистинктивних рис афоризмів виділяємо наявність авторства, стислість та лаконізм, смислово завершеність, узагальненість та загальнозначущість, а також експресивність судження та дидактичність. Ці самі риси виступають і як чинники афористичності та механізми формування афоризмів, які сприяють розпізнанню афоризму, відокремленню його від контексту та функціонуванню як самостійного. Перспективу подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у вивченні афоризмів в аспекті гендерних студій.

Список використаної літератури

- 1. Федоренко Н. Т.** Афористика / Н. Т. Федоренко, Л. И. Сокольская. – М. : Наука, 1990. – 419 с.
- 2. Шаталова С. А.** Афоризм как элемент картины мира / С. А. Шаталова // Функциональная семантика языка, семиотика знаковых систем и методы их изучения : междунар. конф., 1997 г. : тезисы докл. – М., 1997. – С. 329 – 330.
- 3. Добровольська Н. О.** Афоризм як форма розвитку самопізнання особистості / Н. О. Добровольська, Г. І. Мироненко // Вісник Запорізького держ. інституту. – 2002. – № 9. – С. 100 – 102.
- 4. Мамонтов А. С.** Номинативные единицы – афоризмы (поговорки) в аспекте сопоставительного лингвострановедения / А. С. Мамонтов // Вестник МГУ. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – № 2. – С. 88 – 97.
- 5. Манякина Т. И.** Языково-стилистическая характеристика жанра афоризмов: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Манякина Татьяна Ивановна. — Днепропетровск, 1980. — 230 с.
- 6. Никитин М. В.** Курс

лингвистической семантики / Михаил Васильевич Никитин. СПб. : Науч. центр проблем диалога, 1996. – 760 с. **7. Шевелев И. Н.** Афоризмы, мысли, эмоции: книга жизни / Илья Николаевич Шевелев. – М. : ВЛАДОС, 1997. – 381 с. **8. Дядечко Л. П.** Образність крилатих висловів з телевізійних та кінематографічних текстів у сучасній російській та українській мові / Л. П. Дядечко // Вісн. Київськ. міжнар. ун-ту. – 2003. – № 2. – С. 181 – 188. **9. Селіванова О. О.** Пареміологічні парадокси в східнослов'янських мовах / О. О. Селіванова // Мовознавство. – 2003. – № 1. – С. 60 – 65. **10. Телия В. Н.** Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / Вероника Николаевна Телия. — М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с. **11. Швачко С. О.** Структурно-семантичні особливості нетипових текстів малого жанру / С. О. Швачко, І. К. Кобякова // Вісн. Київськ. лінгв. ун-ту. Серія Філологія. – 2002. – Т.5. – №1. – С. 13 – 17.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Сб/Э – Элиот Т. С. Избранная поэзия. Поэмы, лирика, драматическая поэзия / Томас Стернз Элиот // [пер. с англ. Л. Аринштейн. – СПб. : Северо-Запад, 1994. – 446 с. **2. AP2 – American Poetry: The Twentieth Century.** – The Library of America, 1999. – Vol. 2. – 839 p. **3. Ant/RF – New Enlarged Anthology of Robert Frost's Poems.** – Washington Square Press, 1971. – 280 p. **4. HB – The Harvard Book of American Poetry.** – The Belknap Press of Harvard University Press. – Cambridge, Massachusetts, 2001. – 440 p. **5. NA – The Norton Anthology of Modern Poetry.** – N.Y., London. : W.W. Norton & Company, 1988. – 1869 p.

Гулідова І. С. Структурно-семантичні особливості афоризмів американських поетичних текстів ХХ століття

Стаття присвячена розгляду дистинктивних рис афоризмів американських поетичних текстів ХХ століття. Афоризм визначається як комплексне лінгвокогнітивне утворення, що демонструє ряд ознак: наявність авторства, стислість та лаконізм, смислову завершеність, узагальненість та загальнозначущість, а також експресивність судження та дидактичність. Існують відокремлені (або самостійні) та ввідні (або контекстні) афоризми. Перші з самого початку створювалися як літературний жанр, а другі були включені або виникли у контексті наукового, художнього або філософського дискурсів.

Ключові слова: афоризм, лаконізм, загальнозначущість, експресивність, дидактичність.

Гулидова И. С. Структурно-семантические особенности афоризмов американских поэтических текстов ХХ столетия

Статья посвящена рассмотрению структурно-семантических особенностей афоризмов американских поэтических текстов ХХ столетия. Афоризм рассматривается как комплексный

лингвокогнитивный конструкт, который демонстрирует ряд признаков: наличие авторства, лаконизм, смысловую завершенность, обобщенность и общезначимость, экспрессивность суждения и дидактичность. Существуют обособленные (или самостоятельные) и вводные (или контекстные) афоризмы. Афоризмы первой группы изначально создавались как отдельный жанр, в то время как афоризмы второй группы были включены в научный, художественный или философский дискурс.

Ключевые слова: афоризм, лаконизм, общезначимость, экспрессивность, дидактичность.

Gulidova I. S. Structural and Semantic Peculiarities of Aphorisms of the 20th Century American Poetry

The article focuses on revealing the structural and semantic peculiarities of aphorisms of the 20th century American poetry. Aphorism is viewed as a complex cognitive construal displaying a number of distinctive features such as authorship, conciseness and laconism, sense completeness, general validity, expressiveness, and didacticism. Aphorisms are always attributed to a certain author. Due to their laconic character aphorisms render information with the help of a minimum of words which makes them easily memorable. General validity entails the importance of aphorisms' content for the broad masses of people. The implicit basis of general validity is made up by the topicality of aphorisms, their timeless nature. It means that aphorisms are equally topical from generation to generation, from epoch to epoch. Aphorisms fall into detached (or standalone) and contextual. The former were initially created as a separate genre, while the latter were part of a scientific, fiction or philosophical discourse. The change of aphorism's status takes place with the readers' or listener's direct participation. They single out aphorisms from fiction or non-fiction texts and disseminate them among the broad masses of people.

Key words: aphorism, laconism, general validity, expressiveness, didacticism.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Белехова Л. І.

УДК 811.111'342.9

Н. В. Деркач

ІНТОНАЦІЯ УЗАГАЛЬНЮВАЛЬНИХ АФОРИСТИЧНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ВИСТУПІ

Комунікативне призначення політичного виступу полягає у переконанні адресатів в необхідності правильних з погляду політика

дій та оцінок. Цілком зрозуміло тому, що ефективність публічного мовлення політика безпосередньо залежить від комплексу застосовуваних ним лінгвальних і позалінгвальних засобів. Дослідженню прагматичного, лексико-граматичного, семантичного і стилістичного аспектів політичних промов присвячені численні праці вітчизняних і зарубіжних науковців. Однак недостатньо уваги приділяється вивченню особливостей функціонування та взаємодії просодичних підсистем при озвученні політичних текстів в умовах великої аудиторії слухачів.

Тому метою започаткованої нами праці було встановлення специфіки інтонаційного оформлення афористичних висловлень з комунікативно-прагматичною функцією узагальнювання, актуалізованих у політичних промовах британських і американських посадовців найвищого рангу.

Складність розмежування сукупності фольклорних і літературних текстів, до якої відносять афоризми, прислів'я, крилаті вирази, цитати, сентенції, епіграми, моралі й множину їхніх проміжних форм, напр., висловлення-афоризми, афоризми-прислів'я, сентенції-афоризми та ін. [1, с. 78 – 79], зумовлена притаманною їм низкою спільних ознак, таких як лапідарність, усталеність форми, істинність, повчальність, інформаційна насиченість тощо. Натомість диференційні риси текстів малої форми є набагато менш акцентними. Зокрема відмінністю прислів'я від афоризму, цитати або крилатого виразу є [2, с. 7] його анонімність. Уважається, що афоризм як самостійний жанр виникає з прислів'їв і з часом може підлягати процесу фольклоризації, коли його джерело або авторство забуваються, і він, іноді у дещо зміненій формі, перетворюється на прислів'я [3, с. 3]. У праці [4, с. 23] підкреслюється особлива близькість до прислів'їв висловлень з буквальним значенням компонентів, що визначаються як прислів'я-максими або прислів'я-афоризми (у вузькому розумінні) і представляють абстрактне значення чи абстрактну ідею, відому мовцям.

Виходячи з викладеного, вбачається доречним розглядати зазначені тексти малої форми сукупно як афористичні висловлення (далі АВ) – короткі, лаконічні повчальні речення з відомим або анонімним авторством, у яких стисло, виразно і переконливо виражається окремий принцип або філософська чи життєва мудрість широкого рівня узагальнення. Згідно з розробленою нами методикою експериментально-фонетичного дослідження, відповідно до його мети з існуючої множини англійських афористичних висловлень з узагальнювальною, оцінною та впливовою функціями, актуалізованих політиками в умовах публічного мовлення, були відібрані АВ, що мають узагальнювальну функцію.

За цією ознакою до експериментального корпусу було відібрано 81 реалізацію англійських АВ, виокремлених з промов В. Черчілля, Дж. Ф. Кеннеді, Дж. Буша (старшого) та ін. Під час аудитивного аналізу експериментальні висловлення подавалися аудиторам у межах конкретної теми, що впливала на контекстне значення АВ (позитивне,

негативне або невизначене). Аналіз озвученого матеріалу виконували дві групи аудиторів. Зокрема носії мови з філологічною підготовкою та досвідом аудіювання усних текстів оцінювали соціальний статус мовця щодо слухача і контекстне значення АВ. Аудитори-професіонали визначали інтонаційні моделі та особливості просодичної організації аналізованих висловлень. Для подальшої інструментальної обробки було відібрано найтипівіші за частотою двосинтагмені АВ.

При описі просодичних ознак, пов'язуваних аудитором з відображенням соціального статусу мовця щодо слухачів, використано традиційний тривірневий поділ на нижчий, рівний і вищий статус. Проте зауважимо, що поняття статусу пов'язується зазвичай із стратифікаційною варіативністю мови, позаяк у реальному спілкуванні він ідентифікується з динамічнішими соціальними ролями, співвідношення яких класифікується [5, с. 136] як домінуюча роль мовця, його підлегла роль і рівноправні ролі мовця і слухача. Цілком очевидно, що соціальний статус політичного лідера країни сприймається як високий. Однак реалізація будь-яким індивідом певної соціальної ролі залежить не тільки від його статусу в соціальній групі, а й від реальної ситуації спілкування. Саме тому високопосадовець обирає зверхню роль згідно свого високого соціального статусу або коригує її до рівноправної чи нижчої, мимоволі або свідомо, у відповідності зі своєю інтенцією, сформованою під впливом обставин спілкування, напр., під дією принципу співробітництва, при спробі евфемізувати мовлення, знизити категоричність судження, при необхідності висловити вибачення тощо.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що між попередньою інтоногрупою (далі ІГ) і узагальнювальним АВ функціонує, переважно, нульовий тональний інтервал. Асиміляція тону на стиках суміжних ІГ свідчить про їхню значну семантичну спаяність, оскільки АВ, як правило, підсумовує попередню тему спілкування. Подальший аналіз показав, що такі АВ у 80,0% випадків мають невизначене контекстне значення як найбільш притаманне узагальнюванню.

У публічному мовленні перед узагальнювальними АВ зареєстровано максимальну поширеність середньої паузи, особливо, якщо статус промовця стосовно слухачів з певної причини є нижчим. Натомість збільшення тривалості пауз перед АВ типове для вищих за статусом мовців.

В експериментах зафіксовано рекурентність (46,15%) середнього підвищеного тонального рівня початку ІГ розглядуваного типу висловлень. При негативному контекстному значенні АВ початок ІГ актуалізується на нижчому рівні.

Відзначено, що підвищений передтакт у 2-й ІГ узагальнювальних АВ сприяє більшій зв'язності суміжних ІГ і підвищенню емоційності висловлення, напр., *|For of (those ⇒ |to whom :much is given, | :much is required* [6]. При цьому середній підвищений рівний передтакт типовий

(50,0%) для АВ, актуалізованих промовцями, що прагнуть підкреслити рівність свого статусу зі слухачами.

Узагальнювальним АВ притаманне варіювання середнього підвищеного, середнього зниженого й низького тональних рівнів початку шкали. При вимові висловлення сприйняття слухачами статусу промовця як нижчого супроводжується функціонуванням рівного руху тону на такті. На тлі загального домінування поступово ступінчастої спадної шкали відзначено рівномірний розподіл спадної ступінчастої й усіченої шкал у 1-й і 2-й ІГ за умови демонстрації промовцем рівності зі слухачами.

На ділянці «передтермінальна частина-ядро» у 1-й ІГ АВ варіюють різновиди негативних інтервалів. У 2-й ІГ поширений вузький негативний інтервал, що задовільно пояснюється підвищеною частотою середнього зниженого й низького спадного термінальних тонів в узагальнювальних АВ.

Озвученню АВ у публічному мовленні притаманна майже виключно середня швидкість зміни напрямку руху спадного тону в обох ІГ. Зафіксовано й тенденцію до її зменшення в 2-й ІГ висловлень мовців з вищим статусом, порівняно з 1-ю, і, навпаки, її збільшення у мовців, рівних за статусом зі слухачами. Крім того, узагальнювальним АВ властивий нульовий тональний інтервал між ІГ. При демонстрації мовцем рівності статусу зі слухачами інтервал дещо збільшується, напр., до вузького позитивного.

Отримані в ході експерименту дані щодо темпу вимови АВ свідчать про переважання його помірною різновиду. Прискоренням темпу маркуються реалізації, озвучені особами, що акцентують свій рівний статус зі слухачами, а його сповільнення зареєстроване (29,3%) у вищих за статусом мовців. Варіативністю темпу вимови у межах висловлення підкреслюється більша інформаційна важливість його конкретних ділянок.

Підвищення гучності типове для ситуацій публічного мовлення й виправдане з огляду на кількість слухачів, до яких необхідно донести певну думку. Зафіксована в експериментах варіативність показників гучності від помірної до підвищеної пояснюється особистісними характеристиками мовців. Так, помірною гучністю АВ у промовах В. Черчілля сприяє підкресленню його високого статусу і надає його висловленням особливої ваги. Є сенс припустити, що помірною гучністю у публічному мовленні корелює з її зниженням у інших ситуаціях спілкування, і мовці з вищим статусом свідомо знижують гучність до помірної, щоб надати ужитим АВ ще більшої авторитетності.

Відмічено, що в АВ промовців, статус яких за інтонацією сприймався інформантами як нижчий щодо слухачів, зафіксовано варіативність гучності в межах висловлення. Зокрема, у низці АВ, озвучених Дж. Ф. Кеннеді, спостерігається ефект перепадів гучності від підвищеної до помірної. Наприклад, у АВ □*Let us* ⇒ *:never negotiate* ⇒

:out of fear. ∩ / But :let us :never :fear to negotiate [6] гучність коливається від підвищеної у перших двох ПГ до помірної у 3-й; у 4-й ПГ */ But :let us* вимовляється з підвищеною гучністю, а на *:never :fear to negotiate* гучність знову знижується до помірної. Такі її перепади дозволяють висловленню набутти високого рівня емоційності.

Міжсинтагмені паузи в АВ є, зазвичай, перцептивними. Збільшення їхньої тривалості до короткої або середньої, як і у випадку з паузами перед АВ, зафіксоване у вищих за статусом мовців.

Отримані таким чином результати дослідження інтонації узагальнювальних АВ, озвучених у публічному мовленні, свідчать про типову для цього виду висловлень семантичну спаяність їх елементів, що досягається за рахунок асиміляції тону на стиках ПГ й на ділянці між передтермінальною частиною і ядром та функціонування перцептивних пауз перед АВ і між його інтоногрупами. Зважене узагальнення попередньої думки промовцем підкреслюється актуалізацією поступово спадної ступінчастої шкали і середнього зниженого або низького спадних тонів з середньою швидкістю зміни напрямку руху. Іншою особливістю узагальнювальних АВ є помірний темп вимови або його варіативність у межах висловлення для підкреслення інформаційної значущості конкретних ділянок.

Перспективним напрямом подальшого експериментально-фонетичного пізнання специфіки актуалізації політичного дискурсу вбачається дослідження особливостей просодичної організації різновидів висловлень і понадфразових єдностей, інтегрованих у політичні промови англомовних державних діячів найвищого рангу, з огляду на виконувані ними комунікативно-прагматичні функції та віддзеркалення у мовленні високопосадовців їх соціальних ознак.

Список використаної літератури

- 1. Калита А. А.** Генезис жанрів художніх текстів / А. А. Калита, Л. І. Тараненко // *Studia methodologica*. – Тернопіль : Тернопільський національний пед. ун-т імені Володимира Гнатюка. – 2008. – № 23. – С. 78 – 86.
- 2. Аникин В. П.** Мудрость народов / В. П. Аникин // *Пословицы и поговорки народов Востока*. – М. : Изд-во восточной литры, 1961. – С. 7 – 20.
- 3. Баранцев К. Т.** Английские пословицы и поговорки / Константин Тимофеевич Баранцев. – К. : Радянська школа, 1973. – 175 с.
- 4. Дандис А.** О структуре пословицы / Алан Дандис; [пер. с англ. Г. Л. Пермякова) // *Паремиологический сборник. Пословица. Загадка (Структура, смысл, текст)*. – М. : Наука, 1978. – С. 13 – 34.
- 5. Крысин Л. П.** Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка / Л. П. Крысин. – М. : Наука, 1989. – 188 с.
- 6. Kennedy J. F.** Remarks in Nashville at the 90th Anniversary Convocation of Vanderbilt University. Nashville, Tennessee, May 18, 1963 / [Електронний ресурс] / J. F. Kennedy. – Режим доступу : <http://www.jfklibrary.org/>

Historical+Resources/Archives/Reference+Desk/Speeches/JFK/003POF03Vanderbilt 05181963.htm.

Деркач Н. В. Інтонація узагальнювальних афористичних висловлень в англomовному політичному виступі

У статті викладено результати експериментально-фонетичного дослідження інтонації узагальнювальних афористичних висловлень, актуалізованих у публічних виступах англomовних політиків найвищого рангу. Висвітлено особливості функціонування просодичних засобів на різних ділянках аналізованих двосинтагмених висловлень. Розглянуто специфіку віддзеркалення на рівні інтонації соціального статусу промовця і його соціальної ролі при озвученні узагальнювальних афористичних висловлень.

Ключові слова: функція узагальнювання, англійське афористичне висловлення, політична промова, інтонація, соціальний статус.

Деркач Н. В. Интонация обобщающих афористических высказываний в англоязычном публичном выступлении

В статье изложены результаты экспериментально-фонетического исследования интонации обобщающих афористических высказываний, актуализованных в публичных выступлениях англоязычных политиков наивысшего ранга. Освещены особенности функционирования просодических средств на разных участках анализируемых двусинтагменных высказываний. Рассмотрена специфика отображения на уровне интонации социального статуса оратора и его социальной роли при озвучивании обобщающих афористических высказываний.

Ключевые слова: функция обобщения, английское афористическое высказывание, политическая речь, интонация, социальный статус.

Derkach N. V. Intonation of the Generalizing Aphoristic Sayings in the English Political Address

In the article the results of the experimental phonetic study of the intonation of generalizing aphoristic sayings, actualized in the public addresses of the English-speaking highest rank politicians, are set forth. The methodology of the undertaken experimental study, in which two groups of informants took part, is described. The peculiarities of intonation means, functioning in the two-syntagm utterances under analysis, are studied. The prosodic characteristics taken into consideration include tone intervals and pauses between the tone-units, the pitch level of the pre-head and head, type of head, the tone interval between the pre-terminal part and the nucleus, type of terminal tone, loudness and tempo. The features taken into account while analyzing the prosody of generalizing aphoristic sayings are public speaker's social status and social role as regards the listeners (higher, equal and lower) and the contextual meaning of the utterances under analysis (negative, positive

and undefined). The research data demonstrates that intonation means, varying under the influence of speaker's social status feature.

Key words: function of generalization, English aphoristic saying, political speech, intonation, social status.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Колесник О. С.

УДК 811.111'42'22

Е. В. Зимич

КОММУНИКАЦИЯ СКВОЗЬ ПРИЗМУ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ

В современной лингвистике актуальным является коммуникативно-дискурсивный подход к изучению языковых единиц, в основе которого лежит антропоцентрическая парадигма, определившая подход к языку как к миру, лежащему между миром внешних явлений и внутренним миром человека [1], и способствовавшая тем самым «перемещению» исследовательского интереса с языка «для себя» на отражение мыслительной деятельности человека в языке, на роль языка в жизни человека [2]. Антропоцентризм в описании языка должен быть его главной доминантой: в языковой картине мира никак нельзя «упустить» информацию, которая значима для человека [1, с. 304]. Главным и единственным субъектом коммуникации является человек, который для обеспечения своей жизнедеятельности вступает во взаимосвязь с другими людьми. Система человеческих взаимоотношений опосредуется культурой, которая определяет характер и эффективность человеческого общения. Но в ходе различных видов деятельности человека складывается потребность в поиске более совершенных и эффективных форм общения, что порождает различные роли и назначение тех или иных отношений [3; 4].

Цель данной работы состоит в исследовании коммуникативных процессов в различных ситуациях социально значимого общения, среди которых общение в семье традиционно остается первостепенным, во многом определяющим все иные аспекты жизнедеятельности и социально-коммуникативной активности индивида.

Формирование когнитивно-дискурсивной парадигмы в лингвистике на рубеже XX-XXI веков, постановка вопросов, «экспансионизм» [1] современной науки обусловили расширение круга изучаемых явлений, тем или иным способом связанных с передачей и восприятием информации в современном мире. Теперь выдвинуты

задачи всестороннего исследования языка во всем многообразии его связей, в том числе с другими семиотическими системами.

Как отмечают исследователи, этот синтезирующий виток в диалектической спирали истории науки о языке был неизбежен. Он связан с обращением лингвистики к проблеме коммуникации в полном объеме, что и предполагает синтез языковых средств общения с неязыковыми, исследование их организации в едином процессе и тексте как его результате [5].

Любое исследование языка и речи опирается на ту или иную модель коммуникации. Под речевым общением в соответствии с современными представлениями может пониматься такая деятельность взаимодействующих людей, в ходе которой они, воздействуя друг на друга с помощью знаков, организуют свою совместную деятельность. Деятельность, направленная на организацию взаимодействия людей включает речевую и неречевую деятельность.

В общении люди являются объектами речевого воздействия друг на друга, а цель общения каждого участника – побуждение собеседника к некоторой деятельности, например, к осуществлению совместной деятельности, к прекращению, усилению, отказу от нее, к переживанию эмоций, к оценке фактов и событий. Достижение цели общения побуждается деятельностью, в структуре которой оно разворачивается, так как общение осуществляется ради целей деятельности. Следовательно, общение – это такая форма преимущественно знакового воздействия коммуникантов, в структуре которого разворачивается их речь, подчиненная определенным целям и обусловленная, как и все общение в целом, мотивами деятельности. Общение – это одна из разновидностей коммуникации – процесса вербального и невербального общения, постоянно протекающего между людьми в ходе их деятельности (профессиональной, социальной, научной, игровой и др.) [6].

Л. С. Выготский [7] и А. А. Леонтьев [8] утверждали, что речевой акт разворачивается только в совместной деятельности людей, и его смысл может быть адекватно понят лишь в структуре неречевой деятельности. Коммуникацию следует понимать как одну из сторон взаимодействия людей в процессе их деятельности, необходимое и специфическое условие жизни человека в обществе. Общение «стимулируется» проблемной ситуацией, которая возникает в процессе предметной, социальной или умственной деятельности, и начинается с того, что человек испытывает какую-либо потребность, обычно лежащую за пределами собственно общения, в той сфере деятельности, которую общение в данный момент обслуживает. Однако коммуникация есть процесс двусторонний, поэтому следует учитывать и фактор адресата сообщения, поэтому можно сказать, что в этом процессе решается и перцептивная задача, которая опосредует процесс восприятия речи.

По определению Г. В. Колшанского, коммуникация есть перенос информации в человеческом обществе, в итоге коммуникация является

реализацией общественного характера сознания [9]. Тот факт, что коммуникация всегда включена в социальные отношения, является определяющим для этого феномена. Л. Блумфилд говорил, что «речевой акт, а также весь ход практических событий до и после речи зависят от всей истории жизни говорящего и слушающего» [10, с. 39]. В процессе порождения речи очень важна постоянная корректировка высказывания с ориентацией на слушающего. Так, Е.Ф. Тарасов отмечает: «По своей природе речевая деятельность личности изначально контролируется присутствием собеседника (так как речевое сообщение в нормальном случае всегда имеет адресата)» [11, с. 76]. А. А. Леонтьев подчеркивает, что коммуникация есть процесс внутренней саморегуляции общества, она, прежде всего, носит социальный характер, и лишь вторично является межличностным процессом [8]. В. В. Красных делает следующее обобщение: «Речевое общение состоит в том, что в основе моделирования состояния сознания реципиента (по сути – двойного моделирования: наличного и желаемого состояния) и на основе знания о правилах оптимального перевода смысла (индивидуального) в значения (достояние общественное) говорящий кодирует желаемые изменения в сознании реципиента в виде языкового (речевого) сообщения. Реципиент, воспринимая данное сообщение, декодирует его и извлекает из него скрытую за внешним планом (планом значений) глубинную информацию, которая обуславливает реальное и потенциальное изменение его деятельности» [12, с. 171].

Наука о теории речевого общения начала развиваться в XX веке. Существенный вклад в ее формирование внесли такие известные ученые, как М. М. Бахтин [13], Л. Блумфилд [14], Д. Хаймс [15], Л.В. Щерба [16], которые в своих работах обращали существенное внимание не только на анализ фактов языка, но и на особенности речевого общения. Однако первая модель общения была математической, ее создал математик К. Шенон, отобразивший в схеме: источник сообщений – передатчик – канал – приемник – получатель сообщений, – структура акта общения. Эту модель коммуникации называют кодовой, так как она демонстрирует возможность воспроизведения информации на другом конце цепочки благодаря процессу, осуществляемому путем преобразования (кодирования = декодирования) сообщения, неспособного самостоятельно преодолеть расстояние, в сигналы кода, которые можно транслировать. Адаптированная для представления человеческой речевой коммуникации информационно-кодовая модель существенно не изменяется после появления модели К. Шенона: говорящий – отправитель сообщения; слушающий – получатель сообщения; оба участника обладают языковой способностью, то есть «декодирующим устройством», перерабатывающим и хранящим информацию. Успешность коммуникации в этом случае зависит от коллективного опыта говорящих – идентичных языковых знаний.

По данному вопросу М. Л. Макаров пишет следующее: «Если принять точку зрения на язык как на код, то знаковой основой определенного языка должно быть соответствие фонетических репрезентаций семантическим, что большей частью сделано в генеративных грамматиках, но между этими семантическими репрезентациями и «мыслями» или смыслами, передаваемыми высказываниями в процессе общения, «дистанции огромного размера». Кроме того, кодовая модель ограничивает сообщения только теми мыслями, которые говорящий излагает намеренно. Многие исследователи предлагают различать «коммуникативный материал» или то, что сообщается намеренно, в соответствии с интенцией автора и «информативный материал» – то, что может быть воспринято независимо от того, хотел ли этого говорящий или нет» [17, с. 35].

Кодовая модель может быть кратко описана следующим образом: роли участников – отправитель и получатель, сообщение содержит информацию о положении дел или «мысль» [18, с. 37; 19] говорящего, которую он намеренно передает слушающему, они оба владеют кодом (знаковой системой языка) конвенционально соотносящим звуки и значения. Эта модель покоится на фундаменте примитивной интерсубъективности: цель коммуникации – общая мысль или точнее, сообщение, процесс достижения этой цели основан на существовании общего кода. И то, и другое предполагает большую роль коллективного опыта: идентичных языковых знаний, предшествующих коммуникации [17].

Суть лингвистической схемы общения, разработанной Р. Якобсоном, заключается в следующем: элементы схемы передачи сообщений – адресант, сообщение, адресат, контекст, контакт, код – обуславливают языковую форму речевого сообщения [20]. В этой модели нашли отображение два важных отношения между ее компонентами, учет которых в исследовании общения и обуславливает ее научность. В модели нашла выражение мысль о влиянии экстралингвистических обстоятельств речевого общения на само речевое сообщение, если эти обстоятельства учитываются коммуникантами. Экстралингвистические компоненты акта общения взаимно влияют друг на друга.

Каждое речевое сообщение есть средство выражения мыслей адресанта (экспрессивная функция) для оказания воздействия на адресата, при этом речевое сообщение оформляется (поэтическая функция) и наполняется определенным содержанием (реферативная функция), сообщение содержит средства для организации общения (фатическая функция) и организации текста введением в него средств членения, оценки и интерпретации (металингвистическая функция).

Помимо этого ученый обратил внимание на фактор говорящего, фактор слушающего и фактор условий общения. «При изучении речевой коммуникации необходимо учитывать то обстоятельство, что в любом речевом сообществе и любом существующем языковом коде отсутствует

жесткое единообразие; всякий человек входит одновременно в несколько речевых сообществ разного объема; он вносит разнообразие в свой код и сочетает в себе разные коды. На каждом уровне языкового кода мы наблюдаем шкалу переходов, варьирующую от максимальной эксплицитности до самой сжатой эллиптической структуры, и эта шкала подвержена действию набора строгих трансформационных правил...» [20, с. 313].

Так, успешность коммуникации проявляется в достижении и сохранении контакта с партнером в целях стабилизации межличностных отношений через достижение совместимости, согласия, взаимной приспособленности и удовлетворенности путем гибкой корректировки целей, умений и состояний, а также способов воздействия в соответствии с меняющимися обстоятельствами. Перспектива исследования состоит в изучении дисгармоничного коммуникативного поведения с целью разрыва отношений.

Список использованной литературы

- 1. Гумбольдт В. фон.** Избранные труды по языкознанию: [пер. с нем]. / В. фон Гумбольдт. – М. : ОАО ИТ Прогресс, 2000. – 386 с.
- 2. Кубрякова Е. С.** Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова / Рос. академия наук. Ин-т языкознания. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
- 3. Бодалев А. А.** Личность и общение / А. А. Бодалев. – М. : Педагогика, 2006. – 272 с.
- 4. Петровский В. А.** Личность в психологии: парадигма субъектности / В. А. Петровский. – Р. на Дону. : Феникс, 1996. – 512 с.
- 5. Бернацкая А. А.** К проблеме «креолизации» текста: история и современное состояние / А. А. Бернацкая // Речевое общение: Специализированный вестник. – 2000. – № 3 (11). – С. 104 – 110.
- 6. Гудков Д. Б.** Теория и практика коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с.
- 7. Выготский Л. С.** Мышление и речь / Лев Семенович Выготский. – М. : Лабиринт, 2008. – 352 с.
- 8. Леонтьев А. А.** Язык, речь и речевая деятельность / Алексей Алексеевич Леонтьев: изд. 4-е. – М. : URSS: КомКнига, 2007. – 211 с.
- 9. Колшанский Г. В.** Коммуникативная функция и структура языка / Георгий Валентинович Колшанский. – М. : Наука, 1984. – 189 с.
- 10. Блумфилд Л.** Язык / Л. Блумфилд. – М. : Либроком, 2009. – 608 с.
- 11. Тарасов Е.Ф.** Речевое воздействие: Методология и теория / Е. Ф. Тарасов // Оптимизация речевого воздействия. – М. : Наука, 1990. – С. 5 – 18.
- 12. Красных В. В.** Основы психолингвистики и теории коммуникации: Курс лекций / Виктория Владимировна Красных. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2001. – 270 с.
- 13. Бахтин М. М.** Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Наука, 1979. – 423 с.
- 14. Блумфилд Л.** Язык / Л. Блумфилд. – М. : Прогресс, 1968. – 254 с.
- 15. Хаймс Д.** Этнография речи / Д. Хаймс // Новое в лингвистике. – Вып. 7:

Социолінгвістика. – М., 1975. – С. 42 – 95. **16. Щерба Л. В.** Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 428 с. **17. Макаров М. Л.** Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с. **18. Кибрик А. Е.** Принципы лингвистического исследования / А. Е. Кибрик // Моделирование языковой деятельности. – 1987. – С. 33 – 40. **19. Почепцов Г. Г.** Избранные труды по лингвистике : монография / Г. Г. Почепцов // [сост., общ. ред. и вступ. статья И. С. Шевченко]. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009. – 556 с. **20. Якобсон Р.О.** Язык в отношении к другим системам коммуникации / Р. О. Якобсон // Избранные работы. – М. : Прогресс, 1985. – С. 319 – 330.

Зимич Є. В. Комунікація крізь призму антропоцентричної парадигми

Стаття присвячена комунікативно-дискурсивному підходу до вивчення мовних одиниць, в основі якого лежить антропоцентрична парадигма. Досліджуються комунікативні процеси в різних ситуаціях соціально значимого спілкування. Розглядається антропоцентризм в описі мови, яка є його головною домінантою. Головним і єдиним суб'єктом комунікації є людина, яка для забезпечення своєї життєдіяльності вступає у взаємозв'язок з іншими людьми. Аналізується вербальна та невербальна комунікація.

Ключові слова: комунікація, антропоцентрична парадигма, комунікативно-дискурсивний підхід, кодова модель, екстралінгвістичні компоненти.

Зимич Е. В. Коммуникация сквозь призму антропоцентрической парадигмы

Статья посвящена коммуникативно-дискурсивному подходу к изучению языковых единиц, в основе которого лежит антропоцентрическая парадигма. Исследуются коммуникативные процессы в различных ситуациях социально значимого общения. Рассматривается антропоцентризм в описании языка, который является его главной доминантой. Главным и единственным субъектом коммуникации является человек, который для обеспечения своей жизнедеятельности вступает во взаимосвязь с другими людьми. Анализируется вербальная и невербальная коммуникация.

Ключевые слова: коммуникация, антропоцентрическая парадигма, коммуникативно-дискурсивный подход, кодовая модель, экстралингвистические компоненты.

Zymych E. V. Communication Through the Prism of Anthropocentric Paradigm

This article describes the role of the communicative discourse approach in communication. The phenomenon of communication is understood as a

condition for development and existence of human mind. Implicit in this claim is that describing the social-communicative world in its discursive details can help laypersons and professionals to make wiser, more reflective choices about how to act or interpret others' actions. Communication refers to many things: it is the process through which individuals as well as institutions exchange information; it is the name for the everyday activity in which people build, their intimate, work, and public relationships; it is a routinely offered solution to the problems engendered in societies in which people need to live and work with others who differ from themselves; it is a compelling intellectual issue of interest to scholars from diverse academic disciplines. It's based on anthropocentric paradigm. Communicative processes are investigated in different situations of socially meaningful communication. Verbal and nonverbal communication is analyzed.

Key words: communication, anthropocentric paradigm, communicative discourse approach, code model, extra linguistic components.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Рудницька Н. М.

УДК 81'367.6"18/19"

Зубенко К. В.

ЛОГІКО-СЕМАНТИЧНИЙ ПРИНЦИП КЛАСИФІКАЦІЇ ЧАСТИН МОВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Проблема класифікації частин мови сьогодні залишається однією з актуальних і суперечливих у лінгвістиці. Оскільки сучасне мовознавство ґрунтується на досвіді лінгвістичних досліджень, актуальним є звернення до наукової спадщини граматистів минулого. Дослідження з лінгвістичної історіографії містять важливі твердження щодо вивчення класифікацій частин мови в мовознавстві XIX – XX ст. Водночас спеціальних праць, присвячених цій проблемі, в лінгвістиці немає.

Метою статті є розкриття поглядів мовознавців XIX ст. – початку XX ст. на логіко-семантичний принцип класифікації частин мови в різних індоєвропейських мовах. Ми звертаємося до студій таких авторів, як Ш. Балі, К. Беккер, В. Г. Белінський, Ф. І. Буслаєв, О. Х. Востоков, Г. Галише, М. І. Греч.

Історія вивчення частин мови демонструє появу різних напрямів класифікації частин мови, пов'язаних з тим, яка з ознак частин мови є провідною: семантична, морфологічна, синтаксична, ономаціологічна, дискурсивна, когнітивна чи їх взаємозв'язок.

Логічний напрям в мовознавстві ХІХ ст. на відміну від раціональної загальної граматики ХVІІ ст., звертав більшу увагу на національну специфіку мовної форми, на єдність логічного й історичного і був переважно логіко-семантичним (морфологію розуміли як етимологію, а лексичне значення як поняття).

К. Беккер – представник логічного напрямку в мовознавстві першої половини ХІХ ст, звертав увагу на національну специфіку мовної форми, єдність логічного і історичного.

Філософія граматики К. Беккера («Організм мови») була застосуванням законів логіки до матеріалу сучасної (німецької) мови. Мова розуміли як систему органічних (полярних) протилежностей, тобто таких протилежностей, які не знищують одна одну, а, навпаки, виступають як взаємно зумовлені та необхідні одна для одної в розвитку організму як цілого. [1, с. 65.]

Учення про речення з логіки та стилістики було перенесене в граматику. Беккерівська схема, як писав Ф. І. Буслаєв, «правильно визначила частини мови і члени речення» [2, с. 234]. Проте у філософській граматиці К. Беккера розмиті кордони між граматиною і логікою, оскільки в ній він «прийняв помилковий напрям старих, загальних граматик, що мали за мету рішення досить дивної задачі – виправдати мову логічно, тобто довести, що параграфи схоластичної логіки зручно застосовуються до граматичних фактів. Обмежившись загальними поняттями про вираження думки у формах мови, К. Беккер всю увагу звернув на синтаксис, приділивши увагу етимології лише для повноти системи. Як результат – його синтаксис, не будучи заснований на етимологічному розборі форм, виявився не наукою про мову, а відвернутим міркуванням про застосування законів логіки до готового матеріалу мови» [1, с. 67].

Логіко-семантичний принцип виділення частин мови і членів речення надовго став провідним.

Логіко-семантичний принцип апелював до частин мови як до універсальних логічних категорій думки, базуючись на положенні про існування спільної логічної основи всіх мов. Найбільшою мірою такий універсалізм виявився у граматиці Пор-Рояль А. Арно і К. Лансло (1660), що описує французьку мову на основі латинського логічного еталону. Так, незважаючи на наявність у французькій мові іменників і прикметників, слідом за латинською граматиною виокремлювалось тільки ім'я з двома підкласами.

Традиційна для стародавніх граматик антиномія імені та дієслова обґрунтовувалася виходячи як із суб'єктної і предикатної функції членів цієї опозиції у судженні (Платон), так і з протиставлення відмінювання – дієвідмінювання (Аристотель), хоча головним підґрунтям такого поділу було онтологічне протиставлення речей і ознак (пор.: у М. Нікітіна: «Усе, що існує у світі, відображеному у свідомості, розпадається на дві категорії – речі й ознаки» [3, с. 234].

У XIX ст. логіко-семантичний принцип посів значне місце в роботах представників Женєвської школи (Ш. Балі, Г. Галіше).

Ш. Балі в основу виділення частин мови, які він називає лексичними категоріями, кладе їх загальне значення: іменники вказують на предмети, дієслова – на процеси, прикметники і прислівники – на якості дій і процесів. Проте в розмежуванні членів речення беруть участь і їх граматичні форми (знаки актуалізації), їх функції в реченні [4, с. 455].

Г. Галіше, розвиваючи таку саму ідею, виділяє чотири категорії слів: головні частини мови (*espèces principales*) – іменник (означає субстанцію) і дієслово (означає процес); залежні частини мови (*espèces adjointes*) – прикметник (характеризує і визначає субстанцію) і прислівник (характеризує і визначає процес); сполучні частини мови (*espèces de jonction*) – сполучники і прийменники; показники частини мови (*marques d'espèce*) – артикль (показник імені), займенник (показник дієслова) [4, с. 466].

Таким чином, виділяються вісім частин мови. Позитивною стороною класифікації є встановлення ієрархії частин мови, розрізнення головних і залежних усередині повнозначних, єднальних і актуалізуючих усередині службових. Недолік класифікації полягає в тому, що вона охоплює не всі слова: займенник Г. Галіше вважає не частиною мови, а граматичною категорією імені або дієслова, вигуку і частки їм не враховуються. В той же час він, як і Ш. Балі, підкреслює нежорсткість системи частин мови, можливість переходу слова з одного класу в іншій [4, с. 47].

У російській граматичній традиції логіко-семантичний принцип був застосований у граматиках М. В. Ломоносова, О. Х. Востокова, Ф. І. Буслаєва, М. І. Греча та інших.

Термін *частини мови* з'являється лише в XIX ст. Одним з перших цим терміном користувався О. Х. Востоков в «Русской грамматике» (1831), з якої почався відхід від античної схеми. Граматика О. Х. Востокова відрізняється цілою низкою переваг: у ній вивчається «жива» російська мова, даються багато прикладів на різні явища, які не втратили значення і в сучасному мовознавстві. Учений розглядав частини мови як граматичні розряди слів, виділив вісім розрядів слів, або частин мови: іменник, прикметник, займенник, дієслово, прислівник, прийменник, сполучник, вигук. У роботах О. Х. Востокова намічається вже деяке посилення морфологічного аналізу слова, оцінки його структурних особливостей. Але реальне значення залишається більш важливим.

Не вживаючи спеціальних термінів, О. Х. Востоков, проте, відзначав перехідний (гібридний) характер дієприкметників. Дослідник указував на «тимчасові словорозрізнявальні зміни», які спостерігаються при відмінюванні і дієвідмінюванні [5, с. 76].

Таким чином, серед визначальних рис частин мови виявляються граматичні, словозмінні властивості слів. Змінюється й саме поняття

частини мови: частина мови стає не логіко-граматичним угрупованням, а граматичним розрядом. Так було покладено початок граматичному підходу до розуміння частин мови [5, с. 49].

У М. І. Греча в його «Практической русской грамматике» (1827) містяться цікаві та нові для російської граматики положення щодо окремих частин мови стосовно їх взаємодії та перехідності. Важливим елементом членування слів за логіко-семантичним принципом у М. І. Греча був поділ на частини і частки мови, які вчений визначав так: «Слова, що походять від головних коренів, іменуються частинами мови (наприклад: *ход, ходить, ходовой, ходя, находка*); підрядні ж корні, що вживаються в мові у вигляді окремих слів (наприклад: *от, при, без*), називаються частками» [6, с. 18]. Важливим для частиномовної класифікації було й перенесення прислівників із числа службових слів («часток») до повнозначних слів, «частин» мови.

Середина ХІХ ст. знаменувала собою новий етап у розвитку теорії частин мови. Починають з'являтися нові граматичні студії, на які значно вплинули ідеї В. Гумбольдта і Я. Грімма. Особливо яскраве відображення знайшли вони в творчості Ф. І. Буслаєва, найбільш значного представника логіко-граматичного напряму.

В «Исторической грамматике русского языка» (1858) Ф. І. Буслаєв виділяв в мові дев'ять частин мови: дієслово, займенник, іменник, прикметник, числівник, прислівник, прийменник, сполучник і вигук. Останній Ф. І. Буслаєв виділяв в особливий розділ. Інші частини мови поділяються на повнозначні (іменник, прикметник і дієслово) і службові (займенник, числівник, прийменник, сполучник і дієслово допоміжне); прислівники з цієї класифікації (як, втім, і дієслова) потрапляють у дві групи: утворені від службових частин мови відносяться до службових частин мови, а утворені від повнозначних до повнозначних. Отже, членування слів на повнозначні та службові не збігається з їх поділом на частини мови [2, с. 58].

Ф. І. Буслаєв також вивчав закритий характер списку службових слів і відкритий характер списку дієслів, іменників, прикметників і прислівників, яких, за його словами, «незліченна безліч»; але він заперечував відкритий характер списку числівників. Найбільш важливим стосовно визначення частин мови (які Ф. І. Буслаєв розглядав у синтаксисі) виступає його твердження про те, що «для того, щоб скласти собі повне уявлення про окремі слова, уживані в мові, їх потрібно розглянути у двоякому відношенні: 1) відносно словника 2) у граматичному відношенні. Ця констатація є, по суті, ключовою для визначення поняття частин мови в сучасній лінгвістиці [2, с. 78].

Розглядаючи розвиток учення про частини мови в російському мовознавстві, важливо відзначити ідеї, висловлені В. Г. Белінським в «Основаниях русской грамматики» (1837). Дослідник підкреслював, що «кількість частин мови і часток буває нерівною у всіх мовах».

В. Г. Белінський вважав, що «основні частини мови становлять неодмінну умову кожної мови» [8, с. 58].

Надзвичайно важливим є те, що В. Г. Белінський звернув увагу на явище перехідності між частинами і частками мови: «До загальних властивостей частин мови і самих часток належить ще й те, що, поперше, вони утворюються взаємно одна від одної, а по-друге, що одне і те ж слово, за своїм свідченням, може відноситися до двох частин мови або часток» [7, с. 67]. Всі ці думки В. Г. Белінського роблять його граматику істотним внеском у розвиток теорії перехідності частин мови та їх взаємодії.

Таким чином, здійснений нами огляд праць з історії граматичних учень дозволяє зробити висновок, що принципи класифікації частин мови в європейському мовознавстві висвітлені недостатньо. У сучасному мовознавстві немає спеціальних монографічних праць, присвячених принципам класифікації частин мови. Багато що залишається поза увагою дослідників. Комплексне вивчення наукової спадщини європейських граматистів XIX – XX ст. дозволить заповнити очевидні прогалини в царині висвітлення принципів класифікації частин мови та зробити необхідні узагальнення. У цьому ми вбачаємо перспективи подальших досліджень.

Список використаної літератури

- 1. Звегинцев В. А.** История языкознания 19-20 веков в очерках и извлечениях / В. А. Звегинцев – М. : Просвещение, 1964 – 65 с.
- 2. Буслаев Ф. И.** Опыт исторической грамматики русского языка: учеб. пособ. для препод. – Ч. 1–2 / Ф. И. Буслаев. – М. : унав. Тип., 1858. – 428 с.
- 3. Никитин М. В.** Курс лингвистической семантики : учеб. пособ. [2-е изд., дополн. и исправ / М. В. Никитин. – СПб : Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2007. – 819 с.
- 4. Гак В. Г.** Теоретическая грамматика французского языка / В. Г. Гак – М. : Добросвет, 2000. – 832 с.
- 5. Востоков А. Х.** Русская грамматика Александра Востокова, по начертанию его же сокращенной грамматики полнее изложенная / А. Х. Востоков – М. : Книга по Требованию, 2011. – 246 с.
- 6. Греч Н. И.** Практическая русская грамматика / Н. И. Греч. – СПб. : 1834. – 526 с.
- 7. Белинский В. Г.** Основания русской грамматики. Том второй. Статьи и рецензии 1836–1838 / В. Г. Белинский. – М. : Изд-во АН Наук СССР, 1953. – 95 с.
- 9. Виноградов В. В.** Русский язык (грамматическое учение о слове) / Виктор Владимирович Виноградов. – М. : Учпедгиз, 1947. – 784 с.
- 10. Валгина Н. С.** Современный русский язык: [учеб. для филол. спец. вузов] / Н. С. Валгина, Д. Э. Розенталь, М. И. Фомина – М. : Высш. шк., 1987. – 480 с.
- 11. Вопросы грамматического строя** / [под ред. В. В. Виноградова, И. А. Баскакова, И. С. Поспелова]. – М. : Академия наук СССР, 1955. – 484 с.
- 12. Лингвистический энциклопедический словарь** [глав. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 780с.

Зубенко К. В. Логіко-семантичний принцип класифікації частин мови в європейському мовознавстві XIX – початку XX ст.

В статті поставлено завдання розкрити погляди мовознавців XIX – початку XX ст. на логіко-семантичний принцип класифікації частин мови в різних індоєвропейських мовах. Логічний напрям в мовознавстві XIX ст. на відміну від раціональної загальної граматики XVII ст., звертав більшу увагу на національну специфіку мовної форми, на єдність логічного й історичного і був переважно логіко-семантичним. Логіко-семантичний принцип апелював до частин мови як до універсальних логічних категорій думки, базуючись на положенні про існування спільної логічної основи всіх мов.

Ключові слова: частина мови, класифікація частин мови, логіко-семантичний принцип, логічний напрям, логічна категорія .

Зубенко Е. В. Логико-семантический принцип классификации частей речи в европейском языкознании XIX – начала XX ст.

В статье поставлена задача раскрыть взгляды языковедов XIX – начала XX ст. на логико-семантический принцип классификации частей речи в разных индо-европейских языках. Логическое направление в языкознании XIX в. в отличие от рациональной общей грамматики XVII в., обращало большее внимание на национальную специфику языковой формы, на единство логического и исторического, и было преимущественно логико-семантическим. Логико-семантический принцип апеллировал к частям речи как к универсальным логическим категориям мысли, основываясь на положении о существовании общей логической основы всех языков.

Ключевые слова: часть речи, классификация частей речи, логико-семантический принцип, логическое направление, логическая категория.

Zubenko K. V. Logical Semantic Principle of Part of Speech Classification in European Linguistics of XIX – beginning XX cent.

The article is aimed at discovering the views of linguists of XIX – beginning XX c. on logical semantic principle of part of speech classification in different Indo-European languages. Logical school in linguistics of XIX c. in contrast to the rational general grammar of XVII c., paid more attention to the national identity of linguistic form, the unity of the logical and historical. It was mostly logical and semantic. Logical-semantic principle appealed to the parts of speech as universal logical categories of thought, based on the statement about the existence of general logical ground for all languages. Review of works on grammar history, made in the article, suggests that the classification of parts of speech in European linguistics is not enough investigated. In modern linguistics there are no special monographic works on the principles of parts of speech classification. Many important observations remained out of researchers' attention. Comprehensive study of the scientific

heritage of European grammarians would fill the obvious gaps in the field of lighting up parts of speech classification and make necessary generalizations.

Key words: part of speech, part of speech classification, logical semantic principle, logical school, logical category.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глущенко В. А.

УДК 811.112.2'373.421

Іщенко Н. Г.

КАТЕГОРІАЛЬНА СЕМАНТИКА ПОХІДНИХ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Мова – це складна сукупність мовних елементів, які номінуються в межах тої чи іншої системи, мікросистеми, ряду, формуються на основі існуючих у системі мови моделей і підпорядковуються двом структурним параметрам мови – парадигматичному, представленому різними опозиціями, парадигмами, угрупованнями, і синтагматичному у лінійній сполучуваності знаків. Усі мовні елементи можуть класифікуватися за різними ознаками, серед яких привертає нашу увагу категоріальна ознака.

В лінгвістиці категорії як «найвищі узагальнення» одночасно існують у трьох сферах – мисленні, психіці і мові, де розглядаються за мовними рівнями: лексичним, граматичним і словотвірним і є основним способом надати оточуючому нас середовищу упорядкований характер, систематизувати мовні елементи за їх схожістю та відмінністю.

Актуальність цієї статті полягає у недостатньо вивченому питанні категоризації і категорій у лінгвістиці.

Мета цієї статті – виокремити категоріальну ознаку у внутрішній структурі похідних у взаємодії з граматичною і словотвірною, описати категоріальне значення віддієслівних іменників з суфіксом -ung і визначити його специфіку у словах суфіксального типу.

Мовна категорія у широкому значенні є групою мовних елементів, яка виділяється на основі спільної властивості, у вузькому смислі – це відповідна ознака, що лежить в основі розподілу певної сукупності однорідних мовних одиниць на обмежену кількість класів, члени яких характеризуються одним і тим самим значенням. Категоріальна ознака розглядається на основі логіко-семантичного принципу класифікації частин мови, є семантичною, синтаксичною або загально категоріальною (загально граматичною), яка відносить мовну одиницю до певної частини мови, складатися з двосторонніх одиниць, як правило, слів,

словосполучень або речень, і в цьому випадку мова йде вже про граматичну, синтаксичну, лексичну, словотвірну та інші категорії. Визначення семантичної структури слова полягає у з'ясуванні співвідношень між його смисловими елементами: категоріальним, словотвірним, лексичним, синтаксичним.

Структурне членування семантики слова пов'язане з тим, що мова – це система взаємообумовлених і в той же час чітко визначених підсистем. Слово як одиниця мови концентрує в собі найважливіші мовні властивості і в ньому проявляється вся складність відношень між підсистемами мови. Тісний взаємозв'язок смислових елементів призводить до тісної взаємодії підсистем.

В процесі номінації дійсності відбувається формування понять, в яких природні властивості речей і явищ змінюються на базі комунікативних потреб людини. В семантиці слова, яка пов'язана з поняттями, відбувається абстрагування або узагальнення реальних явищ, процесів, ознак чи якостей. Ступінь такого узагальнення може бути різним, найбільший ступінь абстрагування притаманний категоріальній семантиці, в якій закладена найзагальніша ідея.

Серед різноманітних чинників, які визначають смислову структуру слова, виділяють, зокрема, залежність значення слова від властивостей тієї чи іншої мови, тієї чи іншої граматичної категорії, до якої належить слово. Семантика слова поділяється на дві частини: 1) індивідуальну, яка належить тільки даному слову та 2) загальну, яка належить усьому розряду слів і виступає в кожному окремому слові як деяка категоріальна оболонка, що містить у собі індивідуальну частину семантики. Таким чином, загальна категоріальна характеристика залежить від належності слова до тієї чи іншої частини мови, а диференційна характеристика слів за частинами мови пов'язана, перш за все, з осмисленням того, що позначається словом і передається через поняття предметності, процесуальності, ознаковості і т. д. Іменник займає особливе місце в низці узагальнених лексико-граматичних понять, тому що тільки він може виконувати функцію номінації. Значення предметності слугує тим семантичним засобом, за допомогою якого з назви поодинокі речі виникає узагальнене позначення цілого класу однорідних речей або вираження конкретних понять.

Предметність як категоріальне значення є не тільки і не стільки співвіднесеність з конкретним предметом, скільки виділення найважливіших суттєвих ознак об'єктивного світу. Але будучи зумовленими належністю до тій чи іншої частини мови, категоріальні значення мають різні специфічні прояви в межах того чи іншого словотвірного типу, особливо в афіксальних похідних.

Словотвірні афікси можуть виступати як категоризатори чи класифікатори і як модифікатори слів або значень слів [1, с. 136]. Семантична структура словотвірних афіксів містить:

– загальнокатегоріальне лексико-граматичне значення частин мови, яке маркує всі слова, в склад яких входить даний афікс, як певні лексико-граматичні класи, незалежно від лексичних значень основ, які взаємодіють з афіксом. Саме афікс визначає належність похідних до тієї чи іншої частини мови;

– частковокатегоріальне лексичне значення, яке маркує в межах лексико-граматичного класу семантичну категорію, тобто сукупність семантичних ознак слів як одиниць словникового складу, на основі яких вони об'єднуються в семантичні класи. Афікси виступають як семантичні класифікатори, які виявляють певні семантичні розряди в межах загальних категорій. В протилежному випадку неможливо було б говорити про засоби вираження особи, імен, дії, предмета, якості, збірності, кількості і т. д. Словотвірний афікс фіксує понятійний клас, якому належить позначуване поняття (субстанція, ознака, дія). Словотвірний формант не тільки маркує належність похідного до певної частини мови, але і виступає показником вужчих понятійних класів, категорій усередині частини мови [2, с. 74];

– індивідуально-лексичне значення, яке притаманне тільки тому чи іншому афіксу і надає похідному специфічний індивідуальний характер, наприклад, оцінний чи функціональний.

Словотвірні афікси, які входять до складу нового слова, формують певну семантику похідного, його значення, яке відповідає значенню твірної основи, або модифіковано впливають на значення твірної основи. Не маючи власного лексичного значення, словотвірні афікси наділені семантичною функцією, вони надають лексичній одиниці семантичні ознаки: абстрактність, конкретність, зменшувальність, предметність і кваліфікуються як суфікси, які містять в своїй семантичній структурі понятійні категорії: абстрактність, предметність, дія, результат дії, ласкавість і т. д. Поза словом вони також вказують на семантико-понятійні категорії, виражаючи таким чином категоріальне значення. Тому значення афікса за змістом – це значення категоріальної ознаки або категоріальних ознак, які складають його смислову структуру. Діапазон значень у смисловій структурі афіксів настільки широкий, що один і той же афікс може обслуговувати декілька семантико-понятійних або лексичних категорій. В смисловій структурі афікса можуть сумішатися декілька категоріальних значень, тому афікси можуть бути полісемантичні. Сукупність всіх категоріальних ознак називають системним значенням афіксів, що вказує на зв'язок афіксів з поняттями, які існують в системі мови.

Смислова структура афіксів має понятійний характер, який встановлюється шляхом узагальнення категорій різних груп похідних слів: негативність, процесуальність, абстрактність, предметність [3].

Опис категоріального значення віддієслівних іменників на -ung передбачає не тільки їх аналіз з боку загальнокатегоріального значення, але й визначення специфіки категоріального значення іменників даного

словотвірного типу на основі зіставлення категоріального значення похідних іменників з категоріальним значенням твірних дієслів.

Іменникова і дієслівна номінації різноманітні за своєю суттю, що пов'язана з різним виявленням денотату і сигніфікату в їх семантичній структурі. Денотативна сторона категоріальної семантики пов'язана з найбільш чіткими показниками слів даної частини мови. Для іменників це значення конкретних, матеріальних предметів, тому що саме позначення як предметів, так і їх понять є семантичною базою іменників. Денотатом для дієслів є уявлення про характер, обсяг реальних предметів, позначення дії яких відбувається через відношення до них. Але для дієслівної лексеми, яка виражає більш абстрактні категорії, головним є не денотативна (предметна), а сигніфікативна (понятійна) ознака. Будь-яке дієслово надає, перш за все, уяву про узагальнене поняття відношення (дії, процесу, стану): *erläutern, irren, hindern, heizen, kündigen, mehren (vermehren), nutzen, zulassen, wirken*. Всі вказані дієслова мають декілька значень, які основані на уявленні ознаки предмета через його дію або стан: *nutzen – die Nutzung* (використання). Іменник позначає: 1) дію, 2) стан. Тому в дієслівних іменниках на *-ung* (*Nutzung, Wirkung, Mehrung, -Vermehrung, Heizung, Zulassung*) відбувається перехрещення, схрещування категоріальних значень дієслова і іменника, що проявляється або в переважанні дієслівної категоріальної семантики, і тоді відбувається семантичне зрушення у бік сигніфікації, або їх взаємодія набуває форму денотативних відношень, і тоді велику семантичну значущість одержують категоріальні значення іменників, які набувають форму сигніфікативних відношень.

Враховуючи семантичну неоднорідність іменників на *-ung*, є можливим виділити три різновиди загальнокатегоріального значення в класі слів на *-ung*: сигніфікативно-денотативне, сигніфікативне та денотативне [4, с. 190 – 195].

Іменники, які сприймаються поза контекстом, перш за все, як слова з процесуальною семантикою, належать до форм, в яких процесуальна семантика має неспецифічний для всього класу іменників характер, а пряма співвіднесеність з дієслівною семантикою висуває на перше місце в їх категоріальних значеннях дієслівний аспект. Категоріальне значення іменників на *-ung*: *Belebung, Verschiebung, Ablösung* можна позначити як сигніфікативно-денотативне, підкреслюючи тим самим співвіднесеність з дієслівною семантикою. Денотативно-сигніфікативні відношення переважають у тих іменниках, які поряд з процесуальною семантикою розвивають вторинні значення: *Bewerbung, Entrüstung, Aneignung*. Контекст, в якому вживається слово, дозволяє в кожному конкретному випадку визначити тип категоріального значення: *Ausarbeitung* (розробка проекту – результат) має денотативне категоріальне значення, *Ausarbeitung* (розроблювання проекту – процес) – значення дії за дієсловом – має сигніфікативно-денотативне значення. Аналіз категоріальних значень слів на *-ung* на основі лексичних та

словотвірних значень дозволяє виділити групи слів або з денотативним, або з сигніфікативно-денотативним значенням. Слово Sammlung від дієслова sammeln означає: 1) збирання (процес) и 2) колекція (предмет). Слово Erfindung (винахід) – процес і предмет. Категоріальне значення іменників на -ung залежить від співвідношення денотата і сигніфіката в їх семантичній структурі. Предметні значення найбільш притаманні класу іменників, в них денотат переважає сигніфікат в ряду «предметне уявлення – понятійне уявлення». Але проявлення специфіки категоріального значення пов'язане не тільки з визначенням співвідношень між денотатом і сигніфікатом, для категоріального значення важлива також характеристика інших компонентів, які складають смислову структуру слова або лексичного значення, наприклад, характеристика емотивного і структурного компонентів.

Отже, підкреслюючи специфіку того чи іншого виду категоріального значення слід відмітити, що іменники на -ung на першому етапі свого функціонування пов'язані з твірним дієсловом, в номінативних значеннях проявляється вплив дієслівної категоріальної семантики. В значеннях вторинного характеру спостерігається розвиток предметного значення в двох напрямках: 1) нові предметні ознаки можуть існувати поряд з дієслівними; 2) набуті іменником предметні ознаки витискують дієслівні, тобто відбувається перехід із однієї категорії в іншу. В кожній словотвірній структурі на -ung потенційно закладені дві категорії: процесуальність та предметність.

Список використаної літератури

- 1. Кубрякова Е. С.** Типы языковых значений / Е. С. Кубрякова // Семантика производного слова. – М. : Наука, 1981. – С. 130 – 140.
- 2. Соболева П. А.** Моделирование словообразования / П. А. Соболева // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 1971. – С. 174 – 184.
- 3. Мурясов Р. З.** Словообразовательная система современного немецкого языка / Р. З. Мурясов // Структура и семантика. – Уфа : Изд-во Башкирск. ун-та, 1980. – 80 с.
- 4. Іщенко Н. Г.** Категоріальне значення в семантичній структурі похідних/ Н. Г. Іщенко // Наука і сучасність. – К.: Нац. пед. унів-т ім. М. П. Драгоманова, 2000. – Вип.1. – Ч. 1. – С. 190 – 195.

Іщенко Н. Г. Категоріальна семантика похідних у сучасній німецькій мові

У статті аналізується специфіка категоріального значення словотвірних структур, а й саме похідних. Виникнення категоріального значення залежить від твірної основи або словотворчого афіксу. В основному категоріальне значення формується за допомогою словотворчих афіксів, тому що їхня семантична структура складається із сукупності лексико-категоріальних ознак. Виділяються три типи загально категоріального значення: денотативне, сигніфікативне і сигніфікативно-денотативне, які визначають основні категоріальні ознаки: предметність, процесуальність і результат процесуальної діяльності.

Ключові слова: категоріальне значення, словотвірна структура, семантична структура афіксів, лексико-категоріальні ознаки, предметність, процесуальність.

Ищенко Н. Г. Категориальная семантика производных в современном немецком языке

В статье анализируется специфика категориального значения словообразовательных структур. Возникновение категориального значения зависит от производящей основы или словообразующего аффикса. В основном категориальное значение формируется за счет словообразовательных аффиксов, так как их семантическая структура состоит из лексико-категориальных признаков. Выделяются три его типа: денотативное, сигнификативное и сигнификативно-денотативное, которые определяют основные категориальные признаки: предметности, процессуальности и результат процессуальной деятельности.

Ключевые слова: категориальное значение, словообразовательная структура, семантическая структура аффиксов, лексико-категориальные признаки, предметность, процессуальность.

Ischenko N. G. Category Semantic of Derivatives in Modern German

In this article it is analyzed specific of the category meaning of derivative structures, namely derivatives. The rise of the category meaning depends on motivating stem or word-building affixes. In the main the category meaning is formed with help of word-building affixes, because its semantic structure consists of combination of lexical-category signs. Accounting semantic not homogeneity of substantives, for example, with the suffix –ung(German), can be distinguished three its types: denotative, significative and significative-denotative, which determine mine categorial signs: object, process and result of process activity. The denotative type has the logic-objective meaning, the significative type means conception matter, the significative-denotative types unite logic content, conception semantic and define the main category signs, which interact and concern them, what can change their category meaning. The content meaning and the result of process activity are expressed by the substantives, the process is expressed by verbs.

Key words: category meaning, word-building structure, semantic structure of affixes, lexical-category signs, object, process activity.

Стаття надійшла до редакції – 16.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Каліущенко В. Д.

УДК 81'37 + 44

Ю. В.Калиущенко

СЕМАНТИЧЕСКИЕ И СИНТАКСИЧЕСКИЕ АКТАНТЫ КОНСТРУКЦИЙ С ОЛЬФАКТОРНЫМИ ГЛАГОЛАМИ

Объектом данной работы выступают ольфакторные глаголы (далее ОГ), *т.е.* глаголы обоняния, восприятия запахов (ср: лат. *olfacio* 'обонять, чувствовать запах') в английском, латышском и украинском языках: напр.: англ. *smell* 'пахнуть'.

Материал составила лексикографическая выборка в количестве 6 ОГ в английском языке, 5 – в латышском, 16 – в украинском, и текстовая выборка из интернет-корпусов, включающая 964 предложений с ОГ: 255 – в английском языке, 206 – в латышском и 503 – в украинском.

Глаголы восприятия остаются актуальной темой исследований, как в структурной семантике [1; 2], так и в грамматике конструкций [3; 4]. Однако в данных работах рассматриваются лишь центральные элементы системы перцептивности, напр.: *видеть, слышать, осязать, обонять, чувствовать вкус*. Многие зарубежные ученые занимаются вопросом синтаксических конструкций с перцептивными глаголами и видов их комплементации (*т.е.* видов возможных синтаксических объектов) в рамках теории эвиденциальности [5; 6]. Хотя основным источником сведений выступают именно глаголы восприятия, ольфакторным глаголам практически не уделялось внимания со стороны исследователей в силу относительно небольшого количества сведений и их ограниченности, получаемых с помощью обоняния. Поэтому подсистема ольфакторных глаголов требует семантической классификации, выделения семантических и синтаксических участников конструкций с ОГ и описания морфологических характеристик данной ситуации.

Принято считать, что ситуация перцепции кроме самого глагола включает еще два обязательных семантических актанта: Экспириенсер (воспринимающий запах) и Стимул (сам запах или одушевленное существо / неодушевленный предмет, являющийся носителем либо продуцентом запаха). В большинстве случаев на синтаксическом уровне Экспириенсеру соответствует синтаксический актанта Субъект, а Стимулу – Объект. На основе соотношения семантических и синтаксических актантов, а также признака целенаправленности / нецеленоправленности восприятия выделяется три типа ольфакторных глаголов [7, с. 4; 8, с. 1295]: активные, инертные и пассивные. В своей работе я бы хотела остановиться на ОГ пассивного типа, так как реализация именно пассивного восприятия отображает семантические, морфологические и синтаксические различия в языках исследования.

Ольфакторные глаголы английского, латышского и украинского языков со значением 'пахнуть, иметь какой-либо запах' составляют пассивный тип. В ситуации пассивного ольфакторного восприятия семантический актант Стимул занимает синтаксическую позицию Субъекта, а Экспириенсер остается вообще синтаксически не выраженным, переходя в позицию «за кадром», в роль Наблюдателя [2, с. 210 – 212;], напр.: (1) англ. *The coat smelled pleasantly* «Пальто приятно пахло». В данном примере *coat* «пальто» выступает семантическим Стимулом, выраженным на синтаксическом уровне Субъектом, Экспириенсер остаётся «за кадром» ситуации на синтаксическом уровне.

На основе лексикографических толкований и дифференциальных сем можно выделить три группы значений ОГ, которые реализуются в разнообразных конструкциях.

Первую семантическую группу составляют ольфакторные глаголы со значением «иметь запах». Так как в семантике данных ОГ не представлена характеристика запаха, то природа запаха должна уточняться дополнительными семантическими актантами.

Одним из таких семантических актантов выступает Квалификатор F, который выражает негативную или позитивную оценку или какую-либо другую характеристику Стимула. Квалификатор F может быть представлен на уровне синтаксиса обстоятельством способа действия Adv. (от англ. *adverbial*), участвуя в образовании двух синтаксических конструкций: S+Pred + Adv. и S+ Pred +Adv. FCC (Finite Complement Clause), в которых S – это синтаксический Субъект, которому соответствует семантический Стимул, Pred – это ОГ, а Adv. – это обстоятельство способа действия, в первой конструкции выражаемое наречием, а во второй – придаточным предложением 'finite complement clause' (FCC) с союзом *так что*. Первая конструкция была выделена во всех трех языках исследования, а вторая – только в латышском и украинском, ср: (2) англ. *Her hair smelled fresh and newly washed* 'Ее волосы пахли свежо, как только что вымытые' и (3) лтш. *Lavandas lauks smaržo tik pārmērīgi, ka man sāp galva* 'Лавандовое поле пахнет так сильно, что у меня болит голова'.

Если Стимул не имеет своего типичного запаха или может иметь, продуцировать разные по своей природе запахи, то такому Стимулу необходим Уточнитель Z. Уточнитель Z – это семантический актант, который уточняет природу запаха Стимула. Уточнитель имеет свой типичный характерный запах, известный Экспириенсеру.

Уточнитель Z в трех языках на синтаксическом уровне находит выражение в виде сравнительной конструкции 'comparative construction' (Comp.), являющейся членом конструкции S+ Pred + Comp., напр.: (4) лтш. *Šķidrums smaržo līdzīgi piparmētrām* 'Жидкость пахла, как мята'.

В украинском языке Уточнителем Z также выступает Объект в творительном (инструментальном) падеже в конструкции S+Pred +

Oinstr, напр.: (5) укр. *Кольорова постіль пахне пральним порошком* 'Цветная постель пахнет стиральным порошком'. Те же семантические отношения в английском и латышском языке передаются конструкцией S+ Pred + Oprep, в которой S – это Субъект, соответствующий семантическому Стимулу, Pred – ОГ, а Oprep – это синтаксический Объект с предлогом в англ. языке *of*, в лтш. – *pec*, ср.: (6) англ. *His cheek smelled of aftershave and stale tobacco* 'Его щека пахла средством после бритья и затхлым табаком' и (7) лтш. *Dzira gan sāk smaržot pēc citrusu odekolona* 'Пойло совсем начало пахнуть цитрусовым одеколоном'.

В английском языке были обнаружены конструкции, в которых кроме синтаксических участников Стимул и Квалификатор F или Уточнитель Z, присутствует и Экспириенсер. Это конструкции S+ Pred + Adv.+ Oprep (англ. *to*) и S+ Pred + Comp.+ Oprep (англ. *to*), в которых Экспириенсер выражен Объектом с предлогом *to*, напр.: (8) англ. *The air, fresh and cold, smelled to her as sweet as a sea breeze* 'Воздух, свежий и холодный, пахнул для нее также сладко, как морской бриз'.

На основе конструкций с ОГ проявляется одна из важных семантико-синтаксических черт синтетических языков, а именно: безличность предложений [4, с. 284; 9]. Так, в латышском и украинском языке были выявлены конструкции, в которых отсутствует синтаксический Субъект, а предикат употребляется в безличной форме. При такой ситуации семантический актанта Стимул находит свое выражение не как синтаксический Субъект, а как обстоятельство места или локативная конструкция Loc (представленная как наречие или имя существительное в локативном падеже в латышском языке и существительное с пространственным предлогом – в украинском), напр.: лтш. *tur* «там», *veikala* «в магазине», укр. *тут* «тут», *в кімнаті* «в комнате». Актант локативная конструкция входит в конструкцию Loc + Pred + Oinstr в украинском языке, в которой Loc выражает семантический актанта Стимул восприятия, Pred – ОГ в безличной форме, а Oinstr – Уточнитель запаха, напр.: (9) укр. *А в хаті лісника Гречаного вже пахло упрілим борщем* «В доме лесника Гречаного уже давно пахло упрелым борщом». В латышском языке Уточнителю соответствует Oprep – Объект с предлогом *pec*, ср.: (10) лтш. *Šosejas tuvumā smaržoja pēc garāmbraucošiem žiguljiem un jūras* 'Вблизи шоссе пахло проезжающими мимо жигули и морем'. Синтаксическим участником безличной конструкции может быть Объект в дательном падеже, соответствующий семантическому Экспириенсеру: Pred + Oinstr / Oprep + Odat, напр.: (11) лтш. *Gulta man smaržo pēc lavandas* дословно: 'Кровать мне пахнет лавандой' и (12) укр. *Не чув смороду від немитих странників, бо пахло йому свіжою стружкою* «Не чувствовал зловония от немытых странников, потому что пахло ему свежей стружкой». Экспириенсер в примере (11) *man* (12) *йому* и выражен эксплицитно для акцентуации индивидуального характера восприятия.

Во вторую семантическую группу вошли такие ОГ как: англ. *smell, stink, reek*; лтш. *smirdēt, smakot*; укр. *воняти, смердіти*, обозначающие 'иметь неприятный запах, вонять'. Они описываются формулой толкования «Стимул Y воспринимается Экспириенсером за кадром с помощью обоняния, Экспириенсер оценивает запах Стимула как неприятный». Так как данные ОГ уже имеют в своем значении сему негативной оценки запаха, как неприятного, то они могут употребляться без семантических актантов Квалификатор F или Уточнитель Z в конструкции S+ Pred, в которой S – Субъект соответствующий семантическому актанту Стимулу восприятия, а Pred – ОГ, напр.: (13) англ. *The room smelled* «Комната воняла»; (14) укр. *Я до нього не підходила, бо він смердить* «Я к нему не подходила, потому что он воняет». В целом конструкции, встречающиеся с ОГ «иметь запах», характерны и для глаголов со значением распространения неприятного запаха. Латвийские и украинские ОГ встречаются также в идентичных безличных конструкциях.

ОГ латышского и украинского языков со значением «иметь приятный запах» формируют третью семантическую группу и толкуются формулой «Стимул Y воспринимается Экспириенсером за кадром с помощью обоняния, Экспириенсер оценивает запах Стимула как приятный», напр.: лтш. *smaržot*, укр. *пахнути, духмяніти*. В английском языке ОГ с имплицитной семой приятного запаха отсутствуют. Большинство данных глаголов функционируют в конструкции S+ Pred, в которой S – Субъект, соответствующий семантическому Стимулу восприятия, а Pred – ОГ приятного запаха, напр.: (15) лтш. *Tēja un maizīte smaržo* 'Чай и хлебешек хорошо пахнут'.

Сопоставительный анализ ОГ в английском, латышском и украинском языках позволил сделать следующие выводы. Английские, латышские и украинские ОГ развивают два общих значения: «иметь запах» и «иметь неприятный запах». В латышском и украинском языках выделена еще одна семантическая группа ОГ «иметь приятный запах». Было выявлено две синтаксические конструкции, отмеченные во всех трех языках: S+Pred+Adv и S+Pred + Comp., в которых употребляются ОГ «иметь запах»; «иметь неприятный запах». Для латышского и украинского языков характерны конструкции, в которых отсутствует субъект, а предикатом выступает ГО в безличной форме. Латышский и украинский флективные языки демонстрируют больше изоморфных черт, как на семантическом, так и синтаксическом уровне, чем каждый из этих языков с флективно-аналитическим английским.

Результаты данного исследования и разработанная семантико-синтаксическая модель описания ОГ с помощью конструкций могут быть применены в сопоставительных и типологических исследованиях на материале разноструктурных языков.

Список использованной литературы

1. **Вежбицкая А.** Восприятие: семантика абстрактного словаря / А. Вежбицкая // Новое в зарубежной лингвистике. – 1986. – Вып.18. – С. 336 – 339. 2. **Падучева Е. В.** Динамические модели в семантике лексики / Е. В. Падучева. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 608 с. 3. **Cooper W. E.** Syntactic flexibility among English sensorion referents / William E. Cooper // Linguistics: An International Review. – 1973. – № 133. – P. 33 – 38. 4. **Guiraud-Weber M.** О синтаксической природе конструкций типа ‘В комнате пахнет яблоками’ / Marguerite Guiraud-Weber // Russian Linguistics (International Journal for the study of the Russian Language). – 1980. – Vol. 4. – № 3. – P. 291 – 301. 5. **Wiemer B.** Evidentialität aus kognitiver Sicht / Björn Weimer // Die slawischen Sprachen im Licht der kognitiven Linguistik.– Wiesbaden : Harrassowitz Verlag, 2010. – В. 22. – S. 117 – 140. 6. **Whitt R. J.** Evidentiality and Perception Verbs in English and German / Richard J. Whitt. – Bern : Peter Lang, 2010. – 247 p. 7. **Gisborne N.** The Event Structure of Perception Verbs / N. Gisborne. – N. Y. : Oxford University Press, 2010. – 320 p. 8. **Viberg A.** Verbs of perception / A. Viberg // Language Typology and Language Universals. – Berlin, N.Y., 2001. – P. 1294 – 1307. 9. **Тер-Минасова С. Г.** Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2000. – 624 с.

Калиущенко Ю. В. Семантичні та синтаксичні актанти конструкцій з ольфакторними дієсловами

Стаття присвячена дослідженню ситуації ольфакторного (нюхового) сприйняття на морфологічному, семантичному і синтаксичному рівнях в англійській, латиській та українській мовах. Системний підхід дозволив класифікувати дієслова за трьома семантичними групами на основі диференційний сем, а також змодельювати основні види конструкцій. Проведений аналіз виявив, що латиські та українські ольфакторні дієслова демонструють набагато більше спільних морфологічних, семантичних та синтаксичних рис, ніж кожна з цих мов з англійською мовою.

Ключові слова: ольфакторне дієслово, семантичний актант, синтаксичний актант, синтаксична конструкція..

Калиущенко Ю. В. Семантические и синтаксические актанты конструкций с ольфакторными глаголами

Данная статья посвящена исследованию ситуации ольфакторного восприятия (восприятия запахов) на морфологическом, семантическом и синтаксическом уровнях в английском, латышском и украинском языках. Системный подход позволил классифицировать глаголы на три семантические группы на основе дифференциальных сем, а также смоделировать основные виды конструкций. Проведенный анализ выявил, что латышские и украинские ольфакторные глаголы демонстрируют намного больше общих морфологических,

семантических и синтаксических черт, чем каждый из этих языков с английским языком.

Ключевые слова: ольфакторный глагол, семантический актант, синтаксический актант, синтаксическая конструкция

Kaliushchenko Y. V. Semantic and Syntactic Arguments of Constructions with Olfactory Verbs

This paper focuses on investigating the situation of the olfactory perception (smell perception) on the morphologic, semantic and syntactic levels in English, Latvian and Ukrainian. Lexicographic sources and text corpora are the basis for the empirical analyses of olfactory verbs. These verbs can be classified into three semantic groups on the basis of differential semantic features. Semantic groups with the meanings «to produce some smell» and «to smell unpleasantly» are inherent in all three languages, third group with the semantics «to smell pleasantly» is presented only in Latvian and Ukrainian. The systemic approach to the predicative lexemes enables to reveal the basic types of constructions with the semantic and syntactic arguments of the olfactory verbs. Experiencer and Stimulus are two obligatory semantic arguments, though the olfactory situation may require such arguments, as Qualifier and Specifier that serve to give additional characteristics to Stimulus. The realization of these arguments on the syntactic level varies. Latvian and Ukrainian olfactory verbs can enter constructions without subject; this fact becomes the distinctive feature of these languages. The conducted analyses elicited the fact, that Latvian and Ukrainian olfactory verbs have more common morphologic, semantic and syntactic features than each of these languages with English.

Key words: olfactory verb, semantic argument, syntactic argument, syntactic construction.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Бессонова О. Л.

УДК 81'42:[811.161.2+811.111]

Р. Д. Кармишева

**ФАКТОЛОГІЧНА ТА ПОДІЄВА ІНФОРМАЦІЯ
У ПОВІДОМЛЕННЯХ ПРО СТИХІЙНІ ЛИХА
НА ІНТЕРНЕТ-САЙТАХ**

Мова ЗМІ все частіше стає об'єктом досліджень не лише журналістики, а й мовознавства, оскільки для вивчення засобів масової комунікації в аспекті вимог сучасної науки про мову необхідне

звернення до дослідження їхньої мови методами комунікативної лінгвістики. Мова засобів масової комунікації оперує значною кількістю інформаційних, аналітичних та художньо-публіцистичних жанрів, проте ці класичні класифікації текстів ЗМІ опрацьовані в межах журналістики. Для дослідження медіатексту за допомогою лінгвістичного інструментарію доцільно визначати і характеризувати його в термінах лінгвістики, зокрема комунікативної лінгвістики та лінгвістичної прагматики.

Актуальна для цих напрямів проблема типових форм мовної комунікації, розв'язання якої дасть змогу упорядкувати різноманітні дискурсивні практики, ситуації спілкування, створити систему інваріантів, канонам яких підпорядковувалося б усе розмаїття ситуацій комунікації [1, с. 616]. У межах дослідження цієї проблеми розвивається теорія мовленнєвих жанрів (далі МЖ). Отже, вивчення текстів ЗМІ з погляду комунікативної лінгвістики та лінгвістичної прагматики як зразків мовної комунікації – актуальна проблема сучасної науки про мову.

При вивченні повідомлення про стихійні лиха на інтернет-сайтах як МЖ постає питання: чи є повідомлення про стихійне лихо повідомленням про подію чи факт. З метою відповіді на це запитання визначимо, інформацію якого характеру – фактологічного чи подійного – вони надають. Матеріалом цього дослідження стали тексти повідомлень на україно- та англійськомовних інтернет-сайтах про урагани, землетруси, лісові пожежі, повені та торнадо за період з 2005 до 2010 р. загальною кількістю 228 880 слововживань (серед яких 106 361 слововживань українською та 122 519 англійською мовами), що становить 735 повідомлень українською та 706 англійською мовами взятих із восьми україномовних та восьми англійськомовних сайтів www.unian.net, <http://ua.korrespondent.net>, <http://gpu.ua>, <http://novynar.com.ua>, <http://www.radiosvoboda.org>, <http://www.rbc.ua>, <http://ua.for-ua.com>, <http://www.ukrinform.ua>, <http://news.bbc.co.uk>, <http://edition.cnn.com>, <http://telegraph.co.uk>, www.guardian.co.uk, www.news.sky.com, <http://www.mirror.co.uk>, <http://www.thesun.co.uk>, <http://www.timesonline.co.uk>.

Фактологічна інформація – ґрунтується на фактах, на вивченні фактів. Факт – одне з центральних понять журналістики, його розглядають як найбільш об'єктивний вид знань, що позначає і дискретний (перерваний, поділений на окремі, але взаємопов'язані частини) стан дійсності, і судження журналіста, що вербально фіксує цей стан [2, с. 8].

Можна виділити опис фактів (англійською – fact story), опис подій (action story) та опис, що ґрунтується на цитатах (quote story) [3, с. 76]. У будь-якому виді опису спостерігаємо анахронізм. Так, в описі фактів головні факти або факт виносять на початок, після чого викладають менш важливу інформацію в логічній зрозумілій

послідовності. В описі подій узагальнюють окремі події. Разом з тим кінцевий результат подій ставлять на початок, а згодом подають низку менш важливих окремих подробиць.

Форму опису дій використовують переважно для змалювання нещасних випадків, стихійних лих, конфліктів, інакше кажучи, негативних новин. Часто основою опису подій є інформація з «других рук» – звіти поліції, пожежників, розповіді випадкових очевидців. Опис подій не передбачає хронологічного відтворення їх. На перше місце автор ставить кульмінаційний пункт або результат події. Дальші подробиці подають у логічній послідовності [3, с. 76].

В. Руднев [1] зауважує, що подія відбувається тоді, коли виконуються три умови: 1) це відбувається із кимось, хто обов'язково повинен мати антропоморфний характер; 2) те, що відбувається, має стати чимось незвичним; 3) те, що відбувається, повинно бути описане як подія. Подія стає подією в системі подій. Подія – форма мовленнєвого акту, і як будь-який мовленнєвий акт це насамперед акт говоріння, розповідь про подію, оскільки те, що відбулося, але нікому не стало відомим, на феноменальному рівні не відбулося взагалі. Просто «факт» – камінь, що впав з гори, якщо він нікого не потривожив, не просто не є подією, а навіть не є фактом, якщо нікому не сказати, що це трапилося [1].

Розрізнення категорій «подія» і «факт» відіграє важливу роль у поняттєвій системі Н. Д. Аругюнової [4]. Дослідниця розмежовує поняття «факт» та «подія», аналізуючи праці філософів та мовознавців (З. Вендлер, Р. Карнап, Дж. Остін, Є. Падучева, Т. Радзієвська, Б. Рассел, Г. Фреге). Перша категорія вказує на онтологічний план подання непередметних сутностей у тексті – відображення явищ (подій, дій, станів, властивостей і т. д.) такими, як вони є. Друга категорія визначає епістемічний (пропозитивний) план тексту: відображення інтерпретації явищ у ментальній сфері – у системі знань та оцінень. Тобто, якщо у повідомленні написано «Вчора на острові відбувся землетрус», то описане – подія, якщо ж ми бачимо у повідомленні «Землетрус нікого не здивував», то це – факт, оскільки це висловлення містить оцінення подій і певні узагальнення. Факт – це те, що робить наші твердження істинними. «Факти» ніколи повністю не ідентифікуються з «подіями». Факти не можуть стати предметом спостереження, можна бути свідком події, але не свідком факту. Субстратом події може бути дія, зміна дій, процес [4, с. 152 – 199].

Аналіз досліджуваної вибірки повідомлень засвідчив, що лише близько 34% повідомлень містять таку фактологічну інформацію у вигляді окремих речень: «*There are a lot of people living in marginal areas that are difficult to get to and a lot of the buildings in those areas are substandard and could collapse very quickly*», he said. (<http://www.guardian.co.uk>, 12.05.2008). *Japan is one of the world's most earthquake-prone countries and experiences thousands of tremors each year.*

(<http://news.bbc.co.uk>, 23.07.2008). *За її словами, у дельті Іраваді не помітно ніяких ознак допомоги з боку уряду,...* (<http://ua.korrespondent.net>, 16.05.2008). *Дощі не тільки призводять до руйнівних повеней, а також приносять вологу, необхідну для фермерських господарств.* (www.gpu.ua, 21.08.2008).

Переважає у повідомленнях про стихійні лиха на інтернет-сайтах подієва інформація: *Lane's sustained winds decreased in velocity from 90 mph to near 85 mph, and the storm was moving north at 8 mph (13 km/hr).* (<http://edition.cnn.com>, 17.09.2006). *Зранку ураган зі шквальним вітром зі швидкістю до 40 метрів за секунду вдарив по Криму, Одеській, Миколаївській, Херсонській областях і по півдню Запорізької й Донецької областей.* (www.radiosvoboda.org, 11.11.2007).

Удавшись до аналізу семантичних метаімен, побачимо, що: «повідомлення – розповідь про що-небудь [5, с. 812]»; «подія – 1. Те, що відбувалося, або відбулося, сталося; явище, факт суспільного або особистого життя. // Тільки мн. Сукупність пов'язаних між собою в якомусь відношенні явищ, фактів суспільного життя (звичайно важливих, значних), які становлять ніби щось єдине ціле. 2. Те, що порушує усталений, звичний хід життя; що-небудь важливе, видатне. // Що-небудь непередбачене, несподіване; пригода, приключка, сенсація. 3. Справа, дія [5, с. 823]»; «факт – 1. Дійсна, не вигадана подія, дійсне явище; те, що сталося, відбулося насправді. // Приклад, випадок. // Те, що є матеріалом для певних висновків і відповідає об'єктивній дійсності. 2. Реальність, дійсність; те, що об'єктивно існує. // наявність, існування чого-небудь. 3. Справді, безперечно, безсумнівно. 4. Уживається для вираження згоди, ствердження; справді, дійсно, звичайно, безсумнівно [5, с. 1314]».

Отже, дотримуватимемось думки, що повідомлення про факт – це опис стану речей, що склався, характеризується відображенням статичного стану дійсності, а повідомлення про подію – опис дійсності у динамічному аспекті як послідовність пов'язаних фактів. Серед досліджуваних повідомлень лише 4,8% україномовних та 6% англомовних описують ситуацію переважно в статичному аспекті, тобто описують факти.

Аналіз вибірки свідчить, що журналісти як україномовних, так і англомовних інтернет-сторінок схильні описувати стихійні лиха як події. Журналістська творчість передбачає в процесі пізнання факту такі етапи діяльності, як побудова концептуальної моделі об'єкта й ціннісне осмислення його. ЗМІ не обмежуються простою констатацією факту реальної дійсності, а занурюють його в різні подієво-ситуативні контексти, перетворюючи в медіа-подію. Подія входить в арсенал фонових знань представників того або іншого національно-культурного товариства, стаючи пам'яттю й досвідом того, як діяти або не діяти людині, соціальній групі, суспільству загалом [6, с. 229 – 230]. Саме

тому стихійне лихо переважно описують на інтернет-сторінках не як факт, а як подію.

Аналіз семантичних метаімен, наявності фактологічної та подійної інформації в повідомленнях, а також розгляд різних класифікацій інформаційних жанрів ЗМІ дає змогу обрати серед них «повідомлення про подію» як термін, що найповніше характеризує матеріал дослідження з точки зору теорії мовленнєвих жанрів, оскільки в самій назві віддзеркалена комунікативна мета та комунікативна ситуація творення цього жанру. Автори повідомлень про стихійні лиха і україномовних, і англomовних повідомлень схильні описувати стихійні лиха саме як подію, тобто ЗМІ не обмежуються простою констатацією факту реальної дійсності, а занурюють читача у вир описуваних подій. Канал комунікації – Інтернет – дає можливість адресату формувати запит для пошуку інформації за ключовими словами, отже формуючи тему комунікації. У випадку досліджуваних повідомлень адресат шукає повідомлення про стихійні лиха, які є субжанром щодо МЖ «повідомлення про подію». У перспективі дослідження – виділення та контрастивний аналіз інших субжанрів МЖ «повідомлення про подію» на україномовних та англomовних інтернет-сайтах.

Список використаної літератури

1. Руднев В. Феноменология события [Електронний ресурс] / Руднев В. // Логос. – 1993. – № 4. – Режим доступу до журн. : <http://anthropology.rinet.ru/old/4/fenomen.htm>. **2. Риторические** сновы журналистики. Работа над жанрами газеты : [учебное пособие] / [Смелкова З. С., Ассуирова Л. В., Савова М. Р., Сальникова О. А.]. – М. : Флинта : Наука, 2003. – 318 с. **3. Кучерова О. О.** Оповідна структура новинного дискурсу : основні характеристики та принципи побудови (на матеріалі британських загальнонаціональних щоденних газетних новин) / О. О. Кучерова // Наукові записки. Філологічні науки – К. : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія, 2008. – Том 85. – С.75-77. **4. Арутюнова Н. Д.** Типы языковых значений : Оценка. Событие. Факт. / Арутюнова Н. Д. – М. : Наука, 1988. – 341 с. **5. Великий** тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с. **6. Овчаренко К. Ю.** Життєвий цикл новин / К. Ю. Овчаренко // Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9. – Ч. 1. – С. 227 – 231.

Карамишева Р. Д. Фактологічна та подієва інформація у повідомленнях про стихійні лиха на інтернет-сайтах

У статті проаналізовано співвідношення фактологічної та подієвої інформації у повідомленнях про стихійні лиха. Матеріал дослідження – тексти повідомлень про стихійні лиха з восьми україномовних та восьми англomовних інтернет-сайтів. Зроблені висновки дозволяють визначити розглянуті повідомлення як мовленнєвий жанр «повідомлення про

подію», що найповніше характеризує матеріал дослідження з точки зору теорії мовленнєвих жанрів. «Повідомлення про стихійні лиха» визначається як субжанр щодо «повідомлення про подію».

Ключові слова: мовленнєвий жанр, повідомлення, факт, подія.

Карамышева Р. Д. Фактологическая и событийная информация в сообщениях о стихийных бедствиях на интернет-сайтах

В статье проанализировано соотношение фактологической и событийной информации в сообщениях о стихийных бедствиях на интернет-сайтах. Материал исследования – тексты сообщений о стихийных бедствиях с восьми украиноязычных и восьми англоязычных интернет-сайтах. Сделанные выводы позволяют определить рассмотренные сообщения как речевой жанр «сообщение о событии», наиболее полно характеризующий материал исследования с точки зрения теории речевых жанров. «Сообщения о стихийных бедствиях» определяются как субжанр относительно «сообщения о событии».

Ключевые слова: речевой жанр, сообщение, факт, событие.

Karamysheva R. D. Factual and Event Information in the News about Natural Disasters on the Internet Sites

The article analyzes the correlation of factual and event information in the news about natural disasters on the Internet sites. In order to investigate the mediate text using linguistic tools, it is appropriate to define and characterize it in terms of linguistics, namely, the communicative linguistics and linguistic pragmatics. The analyzed texts are seen as having speech genre nature, they function within the news discourse. Various definitions of terms «fact» and «event» have been considered. The study has shown that the news about a fact is the description of the situation, characterized by static reflection of reality, and the news about an event – the description of reality in a dynamic aspect as a sequence of related facts. Only 4.8% of Ukrainian and 6% of English analyzed texts give the information as facts, all the rest – describe events. The mass media are not limited to a simple statement of fact and immerse the readers into a different event-situational contexts, forming media event. The conclusions made let us determine the studied news about natural disasters as a subgenre of speech genre «news about events», which fully reflects the research material in terms of the theory of speech genres.

Key words: speech genre, news, fact, event.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. пед. н., доц. Мукан Н. В.

УДК – 811.111:81'37:81'367.7

Ю. Г. Ковбаско

ТРАНСПОЗИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИСЛІВНИКІВ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ

У сучасній лінгвістиці категорії часу, простору та руху завжди розглядаються як певна єдність, у межах якої час – «базова категорія світу», «найважливіший фактор існування світу та людини» [1, с. 6].

Актуальність дослідження полягає у тому, що категорія темпоральності стає одним із факторів, які сприяють концептуалізації світу людиною та формуванню мовцем власної картини світу. Необхідність вивчення категорії часу у рамках когнітивного напрямку лінгвістики обумовлюється можливістю описати часові уявлення носіїв різних мов як елемента національної мовної картини світу [2, с. 149]. Дослідження категорії темпоральності, що є універсальною мовною категорією і співвідноситься з системою будь-якої мови, на думку Ю. С. Степанова, дасть змогу осмислити ідею часу шляхом аналізу різноманітних темпоральних слів і їх функціональних особливостей [3, с. 257], а отже шляхом вивчення лексичних, граматичних та структурних репрезентантів категорії темпоральності в мові.

Темпоральність, за О. В. Бондарком, – це «функціонально-семантична категорія, що виражає сутність фізичного і філософського аспектів часу та реалізується різними мовними засобами вираження часу: сукупністю граматичних, лексичних і комбінованих засобів, де ядром темпоральності є граматичний час» [4, с. 19].

Метою статті є вивчення транспозиційного потенціалу прислівників темпоральності, як одного з мовних засобів вираження категорії часу у системі мови, що сприятиме подальшому аналізу транспозиційних можливостей частин мови в авторському дискурсі.

Аналіз прислівників темпоральності проводиться в рамках функціонально-семантичної граматики О. В. Бондарка [5, с. 24], теорії «системної категоризації» М. М. Болдирєва [6, с. 115], поняття лінгвістичної антропоцентричності, когнітивного і комунікативного аспектів мови. Таке поєднання функціонально-семантичного і лінгвокогнітивного аспектів дасть змогу розширити і доповнити загальну парадигму засобів темпоральної картини як мовця, так і соціуму.

Дослідження прислівників темпоральності відбувається на основі 85 одиниць отриманих шляхом вибірки з 3788 прислівників. У вибірці не враховувалися ступені порівняння прислівників: *later* тощо, прислівники із уточненням періодичності: *annually* тощо, прислівники, що позначають дні та час доби: *tomorrow*, *tonight*, однак до уваги брались одиниці-репрезентанти кожної із вищеназваних груп.

Антропоцентричність сучасних лінгвістичних досліджень визначає положення мовця у просторі та часі як своєрідну точку відліку, що є центральною у процесі аналізу прислівників темпоральності. Зауважимо, що адвербіальні засоби вираження темпоральності утворюють категорію адвербіальної темпоральності [7, с. 43], яка, вирізняє власні субкатегорії. Прислівники темпоральності можна розподілити за дейктичним принципом – наближеність до мовця у межах часової шкали – на дві основні субкатегорії «ближньої» та «дальньої» темпоральності. Водночас, існують прислівники з невизначеною семантикою, що утворюють допоміжну субкатегорію «змішаної» темпоральності та які, мають здатність переходити до субкатегорій «ближньої» чи «дальньої» темпоральності. Виокремлено прислівники «універсальності», які формують другу допоміжну субкатегорію, та чия наближеність до мовця є завжди сталою. Цей феномен пояснюється «антропоцентричними обмеженнями», що чітко визначають положення цих прислівників у відношенні до мовця як однаково наближених чи віддалених від нього і «лексико-семантичними обмеженнями», які фіксують значення прислівників як узагальнююче. Таблиця №1 відображає поділ прислівників темпоральності на субкатегорії.

Таблиця №1

Прислівники категорії темпоральності

<i>ScoDT</i>	<i>ScoNT</i>	<i>ScoMT</i>	<i>ScoUT</i>
afterwards first erst away since distantly forth forward then previously later tardily remotely once eventually anticipatorily antecedently beforehand subsequently	actually now already instantly forthwith just directly presently soon yet immediately hitherto meanwhile still scarcely offhand at once momentarily about incontinently nearly promptly instantaneously outright almost straight (away)/(off) right away approximately	before last early over finally next together formerly after recently	endlessly agelessly always minutely eternally never ever constantly rarely occasionally often frequently usually systematically generally sporadically infrequently simultaneously continually normally perennially regularly periodically seldom today sometimes now-and-then perpetually
19	28	10	28

У Таблиці №1 запропоновано поділ прислівників темпоральності на 4 субкатегорії, а саме: «дальньої» темпоральності, що містить 19 одиниць, «ближньої» – 28 одиниць, «змішаної» – 10 одиниць, «універсальної» – 28 одиниць. З огляду на антропоцентричний характер

мови необхідним є введення центральної точки на часовій шкалі – одиниці по відношенню до якої розташовуються темпоральні прислівники. Такою одиницею є мовець. На Рисунку 1 наведено графічне розташування мовця та прислівників категорії темпоральності.

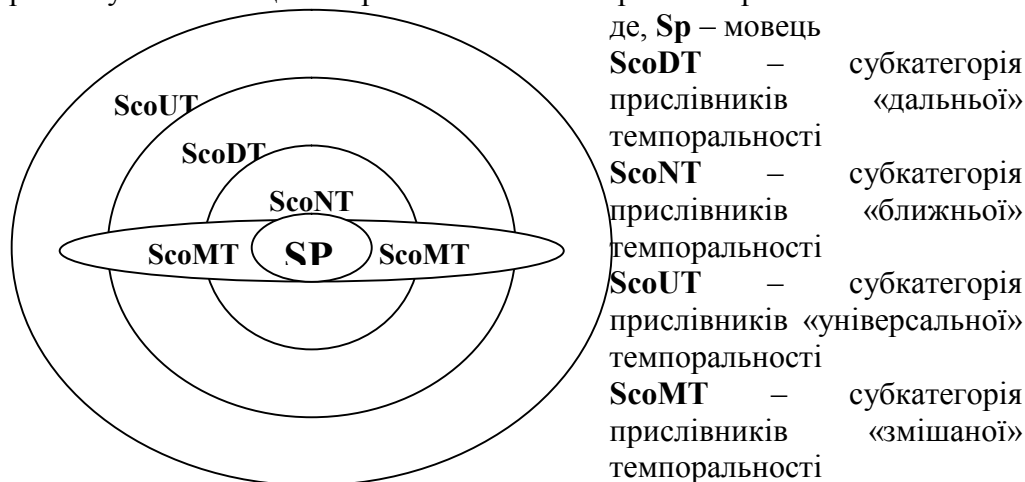

Рис. 1. ЛСП прислівників темпоральності

Аналізуючи Рисунок 1 відзначимо, що ядром ЛСП виступає мовець, що є центральною точкою на шкалі часового відліку та одиницею по відношенню до якої розташовуються прислівники темпоральності. Субкатегорія прислівників «ближньої» темпоральності утворює навколо ядерну зону, «дальньої» темпоральності – ближню периферію, а «універсальної» темпоральності – дальню периферію, визначення якої є відносним, оскільки прислівники цієї субкатегорії займають узагальнююче положення щодо мовця та охоплюють всю часову шкалу. Прислівники «змішаної» субкатегорії можуть належати як до навколо ядерної зони, так і до ближньої периферії, що зумовлено їхньою невизначеною семантикою.

Відзначимо здатність прислівників «змішаної» темпоральності до «міжсубкатегоріальної» транспозиції, де вони набувають характеристик субкатегорій «ближньої» чи «дальньої» темпоральності, й, відповідно, переходять у них, див. приклади 1-2.

1) «... *there was a settled attack, something like what they called formerly a “nervous fever»*. [8]

У прикладі 1 прислівник «змішаної» темпоральності *formerly* використовується у межах субкатегорії «ближньої» темпоральності, оскільки описує явище, що знаходиться близько до мовця у часовому континуумі.

2) *Martin, formerly editor of Arts magazine, is a trained art historian*. [8]

Прислівник *formerly* у прикладі 2 вказує на посаду, яку колись обіймав герой твору, тобто прислівник субкатегорії «змішаної» темпоральності переходить у субкатегорію «дальньої» темпоральності.

Явище «міжсубкатегоріальної» транспозиції спостерігається виключно серед прислівників «змішаної» темпоральності. Прислівники субкатегорій «ближньої» та «дальньої» темпоральності мають чітко

визначену семантику і не переходять із однієї субкатегорії в іншу, однак їм притаманна семантична градація у межах власної субкатегорії, див. приклади 3-4.

3) *We asked you what we should do, and **now** we're doing it.* [8]

У прикладі 3 розглядається прислівник субкатегорії «ближньої» темпоральності *now*, що вказує на час дії, яку виконує мовець. Дія позначена прислівником є наближеною до мовця у часовому просторі.

4) *The reason I asked you **just now** what you planned to do was that Laura, my sister – you remember her, don't you?* [8]

У прикладі 4 прислівник субкатегорії «ближньої» темпоральності *now* завдяки інтенсифікатору *just*, що належить до тієї ж субкатегорії, вказує на дію, яка щойно відбулась перед моментом мовлення. У цьому випадку спостерігається «інтерсубкатегоріальної» транспозиції – градація прислівників у межах єдиної субкатегорії.

Прислівники «універсальної» темпоральності, на противагу прислівникам інших субкатегорій, несуть узагальнене семантичне значення, стали відповідно до інтенцій мовця, що позбавляє ці прислівники транспозиційного потенціалу та обмежує їх функціонування виключно власною субкатегорією, див. приклади 5-6.

5) *Mrs Thatcher has **always** realized that her power base lay with back-benchers and has tried to be accessible to them.* [8]

6) *Owls **nearly always** take prey smaller than themselves without dismembering them.* [8]

Приклади 5-6 вказують на те, що незалежно від часових форм та інтенсифікаторів прислівники субкатегорії «змішаної» темпоральності не вказують на визначене співвідношення між мовцем та дією, а тільки узагальнюють його і відстань між мовцем та дією, яку характеризує прислівник, залишається незмінною, а отже прислівники «змішаної» темпоральності не набувають транспозиційного матеріалу.

Отже, прислівникам «ближньої» та «дальньої» темпоральності притаманна «інтерсубкатегоріальна» транспозиція, прислівникам «змішаної» темпоральності – «міжсубкатегоріальна». Прислівники «універсальної» темпоральності позбавлені транспозиційних можливостей. Якщо «міжсубкатегоріальна» транспозиція можлива при відсутності чіткого семантичного центру (лексико-семантичного ядра) субкатегорії, то «інтерсубкатегоріальна» транспозиція відбувається саме завдяки наявності єдиного семантичного центру. Такими лексико-семантичними ядрами для субкатегорії «ближньої» та «дальньої» темпоральності є прислівники *now* і *then* відповідно, про що свідчать дослідження Ю. Д. Апресяна, який вказує на існування «класичних дейктичних слів: тут-там, зараз-тоді, цей-той, ось-он, я-ти» [9, с. 630]. З метою аналізу семантичних зв'язків, що існують у субкатегоріях «ближньої» та «дальньої» темпоральності для кожної з них було побудовано лексико-семантичні графи.

Лексико-семантичний граф now.

ЛСГ *now* побудований на основі зв'язків, що існують між центральною лексемою *now* та прислівників субкатегорії «ближньої» темпоральності (див. Табл. 1).

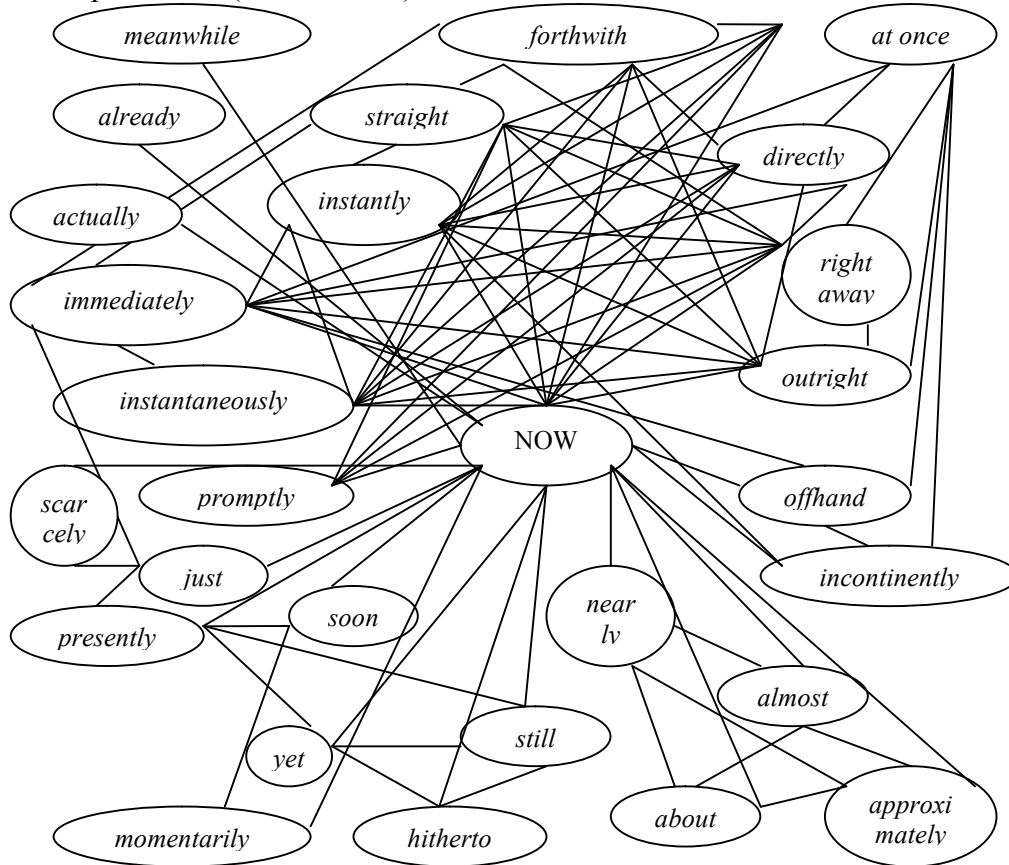

Рис. 2. Лексико-семантичний граф *now*

ЛСГ *now* характеризується високим рівнем складності, що проявляється у наявності п'яти лексико-семантичних груп всередині графа, три з яких представлені тільки суб'ядрами: 1) *already*, 2) *actually*, 3) *meanwhile*; однієї групи з чотирма суб'ядрами: 4) *approximately-nearly-almost-about*; та групи з 20 суб'ядрами: *instantly, forthwith, directly, just, presently, immediately, soon, yet, at once, hitherto, incontinently, still, instantaneously, promptly, offhand, outright, momentarily, straight (away)/(off), right away, scarcely* та у значній кількості прямих зв'язків між лексемами. Ми вважаємо можливим аналіз цих прислівників у межах одного ЛСГ, оскільки вони поєднані прямими чи опосередкованими зв'язками. Прямий зв'язок спостерігається між ядром графа *now* та кожною із лексем зокрема. Опосередкований зв'язок реалізується двома шляхами, наприклад зв'язок між лексемами *still* й *instantaneously* (див. Рис. 2) відбувається через ядро *now* або через проміжні ланки – *presently, just* та *immediately*. Надзвичайно складними є прямі зв'язки між рядом окремих лексем, а саме: *at once, directly, forthwith, immediately,*

instantaneously, instantly, outright, right away, straightaway. Це все вказує на значний транспозиційний потенціал прислівників «ближньої» темпоральності у межах їх субкатегорії.

Лексико-семантичний граф *then*.

ЛСГ *then* відображає зв'язки, що існують між центральною лексемою *then* та прислівниками субкатегорії «дальньої» темпоральності у мові (див. Табл. 1).

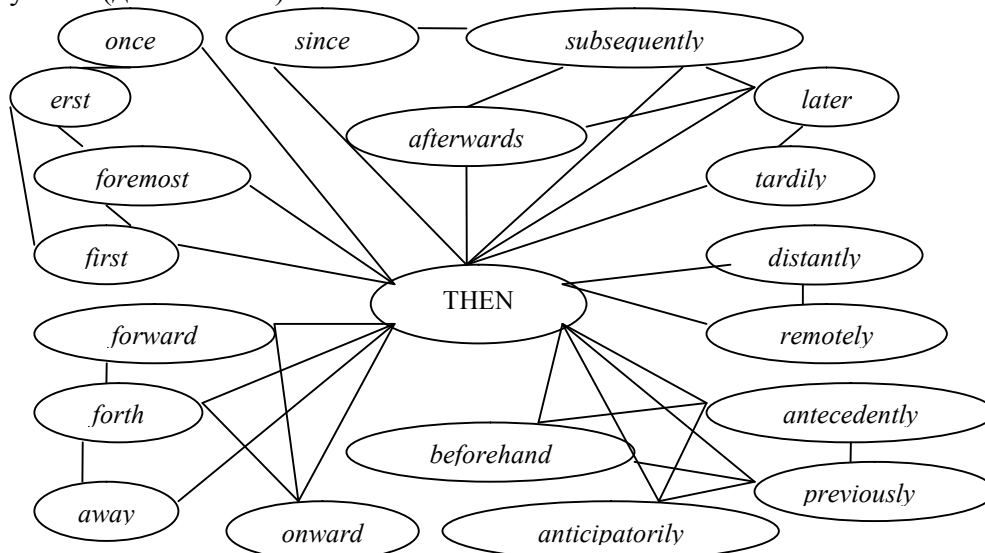

Рис. 3. Лексико-семантичний граф *then*

На відміну від ЛСГ *now* ЛСГ *then* характеризується наявністю декількох лексико-семантичних груп, між якими має місце тільки опосередкований зв'язок, з проміжною ланкою у вигляді ядра графа (див. Рис. 3.) ЛСГ *then* складається з п'яти основних лексико-семантичних груп. У першій групі виокремлено п'ять суб'ядер, які утворюють єдину групу. По чотири суб'ядра містять групи: *away-forth-forward-onward*, *antecedently-anticipatorily-previously-beforehand*, *once-erst-foremost-first*. Третя група містить два суб'ядра: *distantly-remotely*. Існування декількох відокремлених лексико-семантичних груп знижує та звужує транспозиційні можливості прислівників субкатегорії «дальньої» темпоральності, оскільки проблематично говорити про міжгруповий перехід прислівників, які не мають прямих точок дотику, а поєднуються тільки опосередкованим зв'язком – за участі ядра субкатегорії.

Отже, прислівники темпоральності в англійській мові поділяються на субкатегорії: «ближньої», «дальньої», «змішаної» та «універсальної» темпоральності та характеризуються різними рівнями «міжсубкатегоріальної» чи «інтерсубкатегоріальної» транспозиції.

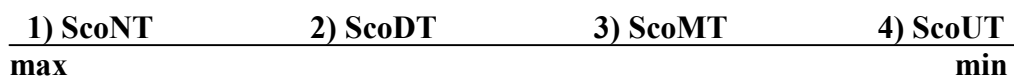

Рис. 4. Шкала транспозиційності прислівників темпоральності

Так, найбільший транспозиційний потенціал закладений в прислівниках «ближньої» темпоральності, що зумовлено наявністю великої кількості прислівників, які входять до даної субкатегорії, а також складністю зв'язків як між суб'ядрами, так і у межах кожної з груп. У меншій мірі «інтерсубкатегоріальна» транспозиція притаманна прислівникам субкатегорії «дальньої» темпоральності. Меншим транспозиційним потенціалом характеризуються прислівники субкатегорії «змішаної» темпоральності, який проявляється шляхом «міжсубкатегоріальної» транспозиції. Прислівники «універсальної» темпоральності позбавлені транспозиційних характеристик.

Перспективним видається подальше дослідження транспозиційних можливостей інших частин мови та визначення їхнього рівня транспозиційного потенціалу в залежності від регістру дискурсу.

Список використаної літератури

1. Гильфанова Д. Р. Темпоральность художественного текста (на материале английского и татарского языков) : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Д. Р. Гильфанова. – Тюмень, 2005. – 20 с. **2. Синкевич Д. А.** Категория темпоральности в лингвофилософском освещении / Д. А. Синкевич // Вестник ЧГУ. – Челябинск, 2009. – С. 148 – 152. **3. Степанов Ю. С.** Константы : Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М. : Академический проект, 2001. – С. 248 – 268. **4. Бондарко А. В.** Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность / А. В. Бондарко, Е. И. Беляева – Л. : Наука, 1990. – 263 с. **5. Бондарко А. В.** К теории поля в грамматике – залог и залоговость / А. В. Бондарко // Вопросы языкознания. – М. : ИЯ РАН, 1972. – № 3. – С. 20 – 25. **6. Болдырев Н. Н.** О функциональной категоризации языковых единиц / Н. Н. Болдырев // Категоризация мира : Пространство и время : материалы науч. конф. – М. : «Диалог-МГУ», 1997. – С. 114 – 116. **7. Всеволодова М. В.** Функционально-семантические поля и функционально-семантические категории (К вопросу о структуре содержательного пространства языка) / М. В. Всеволодова // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – Вип. 15. – С. 34 – 43. **8. British National Corpus** : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.natcorp.ox.ac.uk/> **9. Апресян Ю. Д.** Интегральное описание языка и системная лексикография. Избранные труды. / Ю. Д. Апресян. – М. : Языки русской культуры, 1995. – Т. II. – 766 с.

Ковбаско Ю. Г. Транспозиційний потенціал прислівників темпоральності

Стаття присвячена аналізу транспозиційних можливостей прислівників темпоральності. Наведено класифікацію прислівників часу на чотири загальні субкатегорії «дальньої», «ближньої», «змішаної» та «універсальної» темпоральності. Змодельовано лексико-семантичні

графи для дейктичних центрів «now» і «then» субкатегорій «ближньої» й «дальньої» темпоральності. Запропоновано опис двох типів транспозиційності темпоральних прислівників – «міжсубкатегоріальної» та «інтерсубкатегоріальної». Визначено транспозиційний потенціал кожної з субкатегорій в системі англійської мови.

Ключові слова: транспозиція, субкатегорії «дальньої», «ближньої», «змішаної», «універсальної» темпоральності.

Ковбаско Ю. Г. Транспозиционный потенциал наречий темпоральности

Стаття посвячена аналізу транспозиційних можливостей наречий темпоральності. Проведено класифікацію наречий часу на чотири загальні субкатегорії «дальньої», «ближньої», «змішаної» і «універсальної» темпоральності. Сформульовано лексико-семантичні графи для дейктичних центрів «now» і «then» субкатегорій «ближньої» і «дальньої» темпоральності. Предложено описання двох типів транспозиції темпоральних наречий – «міжсубкатегоріальної» і «інтерсубкатегоріальної». Визначено транспозиційний потенціал кожної з субкатегорій в системі англійської мови.

Ключевые слова: транспозиция, субкатегория «дальней», «ближней», «смешанной», «универсальной» темпоральности.

Kovbasko Yu. H. Temporal Adverbs' Transposition Potential

The present paper is focused on the analysis of temporal adverbs' transposition potential. The temporal adverb classification into four general subcategories of «distant», «nearby», «mixed» and «universal» temporality has been suggested. Lexico-semantic graphs for deictic centres «now» and «then» of the temporal adverbs' subcategories of «nearby» and «distant» temporality have been modeled. The description of two temporal adverbs' transposition types – «amongst subcategorical» and «intersubcategorical» has been suggested. Transposition potential of each subcategory in the system of the English language has been defined. It was proved that the adverbs from the subcategory of «nearby» temporality possess the highest degree of temporal potential presented by «intersubcategorical» transposition. Adverbs that belong to the subcategory of «distant» temporality acquire the second place. Adverbs from the subcategory of «mixed» temporality are characterized by «amongst subcategorical» transposition and take the third place on the transposition scale. Adverbs of «universal» temporality lack for transposition abilities due to «anthropocentric» and «lexico-semantic» restrictions.

Key words: transposition, subcategory of «distant», «nearby», «mixed», «universal» temporality.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Михайленко В. В.

УДК 811.133.1'373

О. В. Косович

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ: РОЗВИТОК НОВОГО НАПРЯМКУ ДОСЛІДЖЕНЬ В ТЕОРІЇ НЕОЛОГІЗАЦІЇ

Важливою особливістю будь-якої мовної системи є тенденція до змін та оновлення. Всебічне осмислення нових фактів мови та мовлення в рамках даної тенденції уможливорює досягнення розуміння динаміки мовної картини світу з точки зору когнітивно-дискурсивних умов та чинників неологізації. Процес розвитку та оновлення мови характеризується безперервністю. Хоча процеси динаміки, руху в мові найбільш наглядно виявляються у розгляді її в історичній перспективі, проте нею вони не обмежуються, оскільки поштовхи до змін виходять не тільки від середовища, що історично змінюється, але й від того культурно-дискурсивного простору, в якому сьогодні функціонує мова.

Зміни у мові обумовлені когнітивно-комунікативними потребами суспільства, а також «діалектично складною природою мови як діяльній системи» [1, с. 8]. Беручи до уваги даний факт, важливим завданням сучасної неології є створення когнітивно-дискурсивної теорії нового слова, яка, на нашу думку, повинна ґрунтуватися на принципах динамічного синхронізму та стійкості. Завдяки першому підсистема мови, що оновлюється, адаптується до потреб соціуму, тоді як друга забезпечує її стабільність. Вказані принципи орієнтовані на такі важливі когнітивно-дискурсивні властивості нового слова, як особливий характер його взаємодії з дискурсивним і соціокультурним середовищем; системний характер взаємодії нового слова з іншими мовними одиницями тощо.

Актуальність даної статті обумовлюється необхідністю розробки нового напрямку дослідження в галузі неології, в теорії неологізації; вивчення закономірностей неологізаційних процесів з точки зору безперервного оновлення культурно-дискурсивного простору французької мови;

Об'єктом дослідження є неологізація як комплексний когнітивно-дискурсивний процес, орієнтований на оновлення лексико-семантичної системи мови. Предметом дослідження в даній статті є когнітивно-дискурсивні механізми неологізації, що визначають розвиток лексико-семантичної системи французької мови.

Мета статті – виокремити новий напрямок в дослідженні інноваційних процесів, проаналізувати когнітивно-дискурсивну специфіку неологізації, що обумовлює високі темпи оновлення номінативного фонду французької мови.

Основою для виявлення нових напрямків дослідження в галузі інноваційних процесів стали праці вітчизняних і зарубіжних вчених

(С. І. Алаторцева, М. Ф. Алефіренко, О. О. Брагіна, Г. М. Васильєва, Є. А. Карпіловська, Л. Ю. Касьянова, Н. Ф. Клименко, В. Г. Костомаров, М. З. Котелова, О. С. Кубрякова, В. В. Лопатін, Л. І. Плотнікова, О. О. Потебня, О. В. Сенько, С. І. Тогоєва, І. С. Улуханов, Н. В. Чернікова, М. М. Шанський, Д. М. Шмельов, Л. В. Щерба, Дж. Лакофф, М. Джонсон).

Зазначимо, що основні стимули, чинники та умови появи нового слова співвідносяться з причинами мовних змін, встановленими А. Мейє: 1) структурою мови, її будовою; 2) когнітивними, фізичними, просторовими і соціальними умовами її існування; 3) окремими впливами інших мов, які в даний час і в даному місці випробовує мова [2].

Загалом, мовні чинники неологізації пов'язані з внутрішньою мотивацією процесу вербалізації, а також з чинниками когнітивно-комунікативного та дискурсивно-прагматичного характеру, які обумовлюють появу нового слова.

Неологізація французької мови передбачає її вивчення як динамічної системи. Динаміка мови, її здатність до інновації, неологізації уможлиблює виконання складніших когнітивно-дискурсивних функцій, сприяючи відображенню у мовній свідомості явищ, що номінуються. Поступово разом з перетвореннями та змінами у суспільстві, духовному житті народу, трансформуванням мовної картини, що вже склалася раніше, оновлюється і концептосфера мови. В зв'язку з цим набувають релевантності неологічні дослідження, орієнтовані на вияв взаємодії усталеної та прийнятої узусом системи французької мови, та її ланок, що оновлюються. Така взаємодія відображає процес гармонізації мовної системи та концептосфери сучасного соціуму, що динамічно змінюється.

Проблеми неологізації активно розроблялись в структурно-семантичному, словотвірному, соціолінгвістичному, стилістичному, нормативному, функціональному, комунікативно-прагматичному, лінгвокультурологічному і психолінгвістичному аспектах. Поряд з цим поява нових парадигм сучасного мовознавства ставить перед неологією складніші завдання, що вимагають нестандартних підходів до осмислення і опису механізмів появи нових фактів в системі мови. Особливо актуальним видається дослідження нової лексики з позицій когнітивної лінгвістики, що вимагає розгляду явищ неологізації в тісному зв'язку з духовно-практичною діяльністю людини, мисленням і культурою. Вивчення мови з точки зору єдності її власне лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників неможливо без звернення до когнітивних структур, настільки взаємно пов'язаними є процеси неологізації мови та пізнання (М. Ф. Алефіренко, М. М. Болдирєв, В. З. Дем'янков, М. І. Жінкін, О. В. Кравченко, О. С. Кубрякова та ін.).

В зв'язку з цим, як зазначає А. М. Баранов, «у формуванні нового напряму неологічних досліджень необхідно звернення до постулатів когнітивної лінгвістики. Серед них виділяються такі: первинність когнітивного; нерелевантність протипоставлення лінгвістичного і

екстралінгвістичного знання (для опису знання різних типів допустима одна й та ж метамова); тенденція до економії мовленнєвих зусиль (будь-яка нова ситуація зводиться до стандарту, в якому втілено попередній досвід людини); множинність мовного втілення когнітивних структур (одна й та сама когнітивна структура може виражатися різними мовними новотворами); неоднорідність плану змісту мовного вираження, обумовлена нелінійністю когнітивних структур; комунікативно-прагматична значимість нестандартних вживань» [3, с. 11 – 21].

Поява інновацій знаменує собою важливий етап в осягненні об'єктивної реальності. Виникнення нових номінацій є своєрідною відповіддю на соціальний запит, а також результатом когнітивно-дискурсивного освоєння та інтерпретації дійсності. Процес неологізації є невичерпним, його конкретні прояви постійно видозмінюються в зв'язку не тільки з експліцитним, але й імпліцитним розвитком смислового змісту концептів, що презентуються, оскільки безкінечними та різноманітними є самі форми людського пізнання. Нове завжди виникає в результаті поглиблення пізнання, відкриття абсолютно нових властивостей і ознак об'єктів, що пізнаються.

Загалом, когнітивно-дискурсивне дослідження інновацій передбачає з'ясування того, як чином, і в якому вигляді опрацьовується людиною нова інформація, яка надходить до неї, і які механізми її вербалізації. В зв'язку з цим в аналізі процесів оновлення мовної картини світу на перший план за своєю значимістю виходять проблеми визначення тих нових чинників, які обумовлюють сучасне бачення світу спільнотою людей, і, які визначають характер актів номінації, що здійснюються [4, с. 16]. Спрямування досліджень інновацій в когнітивне русло уможлиблює аналіз процесів, які відбуваються в галузі нової лексики, дає змогу позначити механізм співвіднесення мовних і когнітивних структур в неології, визначити, дією яких когнітивних чинників обумовлено утворення нових лексичних одиниць.

Нові слова, зафіксовані на конкретному часовому зрізі, найяскравіше відображають іманентні процеси динамічного розвитку мовної системи, внаслідок чого потребують різноаспектної лінгвістичної інтерпретації. Всебічне усвідомлення даної проблеми пов'язане з проникненням в глибини когнітивно-дискурсивної діяльності людини.

Варто зазначити, що процес неологізації визначається дією когнітивно-дискурсивних механізмів, що забезпечують оновлення мовної картини світу за рахунок появи нових слів – найбільш оперативно породжуваного продукту когнітивно-дискурсивного освоєння і інтерпретації дійсності. Вияв тенденцій в синхронічній динаміці сучасної французької мови дозволяє вести мову про міру інтенсивності і функціональної «доречності» неологічних процесів, про напрямки неологізації, про переважання тих чи інших аспектів оновлення лексичного складу сучасної французької мови, про дериваційні переваги

сучасної неологіки, про характер семантичних зрушень, які відбуваються в лексико-семантичній системі сучасної французької мови.

Лінгвокогнітивний підхід до вивчення процесів неологізації у французькій мові, що детермінує методологічний вектор наукового напрямку, що формується, є закономірним наслідком успішного розвитку, з одного боку, неології, з іншого — когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології та лінгвопрагматики. Комплексний підхід до дослідження інновацій лексико-семантичної системи французької мови загалом уможливорює формування лінгвокогнітивної теорії неологізації. На основі цих положень стає реальним дослідження процесів неологізації в сучасній французькій мові як відображення соціокультурних процесів у свідомості носіїв мови, змін в осмисленні ними оточуючого світу.

Виходячи з вищевикладеного ми визначаємо неологізацію як комплексний когнітивно-дискурсивний процес, орієнтований на оновлення лексико-семантичної системи мови у відповідності з перетвореннями мовної свідомості носіїв, змінами їхніх ціннісних орієнтирів та пріоритетів у зв'язку з когнітивно-прагматичними потребами мовленнємислення, що виникають. Згідно з установками когнітивно-дискурсивної парадигми знання, неологізація обумовлюється діяльнісною природою людської свідомості. Отож, дослідження процесів неоконцептуалізації мовної картини світу передбачає їхню експлікацію через вивчення дискурсивно-ономасіологічної діяльності людини, що поєднує в собі мовленнєві, розумові та номінативні дії. В цьому процесі суб'єкт, який знову пізнає чи переосмислює реалії мовної картини світу, виступає активною основою лінгвокреативної діяльності, продуктом якої є нові слова та значення. Зміни напрямку дослідницького пошуку в галузі інноваційних процесів мови, зокрема в галузі неології від системно-структурного до когнітивно-дискурсивного уможливорює визначення того, як формуються нові мовні структури представлення знань; які механізми кореляції мовних і когнітивних структур існують в неології [5]. Такий підхід також сприяє розкриттю суті тих процесів, що відбуваються в корпусі нової лексики на конкретному часовому відрізку. Когнітивно-дискурсивне вивчення інновацій виводить неологію на вищий рівень, що дозволяє в реальних контурах представити сучасну мовну картину світу, а також механізми її мовного моделювання.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку неології принципово важливою є розробка засад когнітивно-дискурсивної теорії неологізації лексико-семантичної системи французької мови. В її основу покладено інтегральний підхід до аналізу лексико-семантичних інновацій сучасної французької мови, що уможливорює обґрунтування дії когнітивно-дискурсивних механізмів в неології, розгляд шляхів та способів лексико-семантичного розвитку французької мови початку XXI століття. Такий підхід обумовлює виникнення нового напрямку в загальній теорії нового слова — когнітивно-дискурсивної неології. Наукові розробки в руслі даного напрямку можна віднести до переліку невичерпних проблем,

завжди відкритих для подальших досліджень: змінюється світ, вдосконалюються механізми номінації, а разом з ними оновлюється мовна картина світу.

Список використаної літератури

1. Алефиренко Н. Ф. «Живое» слово: Проблемы функциональной лексикологии / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Флинта, 2009. – 344 с. **2. Мейе А.** Сравнительный метод в историческом языкознании [текст] / А. Мейе. – М. : УРСС, 2004. – 101 с. **3. Баранов А. Н.** Постулаты когнитивной семантики / А. Н. Баранов // Известия АН. Сер. лит. и яз. – 1997. – Т. 56. – № 1. – С. 11 – 21. **4. Кубрякова Е. С.** Лингвистическая сущность номинации: когнитивно-семиотические характеристики / Е. С. Кубрякова // Nove srodoky nominacji jezykowej w powej Europie. – Szczecin, 2004. – С. 15 – 20. **5. Касьянова Л. Ю.** Когнитивно-дискурсивные проблемы неологизации в русском языке конца XX – начала XXI века : автореф. дис. на соиск. уч. степени докт. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Л. Ю. Касьянова. – Астрахань, 2009. – 47 с.

Косович О. В. Інноваційні процеси у французькій мові: розвиток нового напрямку досліджень в теорії неологізації

У статті підкреслюється необхідність розробки нового напрямку дослідження в галузі неології, в теорії неологізації. Автором доводиться те, що на сучасному етапі розвитку неології принципово важливою є розробка засад когнітивно-дискурсивної теорії неологізації лексико-семантичної системи французької мови. У статті акцентується увага на тому, що поява інновацій знаменує собою важливий етап в осягненні об'єктивної реальності. Виникнення нових номінацій є своєрідною відповіддю на соціальний запит, а також результатом когнітивно-дискурсивного освоєння та інтерпретації дійсності.

Ключові слова: інноваційні процеси, інновація, неологізація, неоконцептуалізація, номінація, когнітивно-дискурсивний, лексичні та семантичні інновації.

Косович О. В. Инновационные процессы во французском языке: развитие нового направления исследований в теории неологизации

В статье подчеркивается необходимость разработки нового направления исследований в области неологии, в теории неологизации. Автором доказывается, что на современном этапе развития неологии важным является разработка основ когнитивно-дискурсивной теории неологизации лексико-семантической системы французского языка. В статье акцентируется внимание на том, что появление инноваций знаменует собой важный этап в постижении объективной реальности. Возникновение новых номинаций является результатом когнитивно-дискурсивного освоения и интерпретации действительности.

Ключевые слова: инновационные процессы, инновация, неологизация, неоконцептуализация, номинация, когнитивно-дискурсивный, лексические и семантические инновации.

Kosovych O. V. Innovation Processes in French Language: the Development of New Area Researches in Neologizing Theory

In the article the necessity of development of researches new area in neology and in neologizing theory is emphasized. The author proves that in the modern period of neology development the elaboration of principles of cognitive and discursive neology theory of French language lexical and semantic system is important on principle. In the article the attention is focused on innovations' appearance that signifies an important stage of objective reality comprehension. The author defines the neologization process as a complex cognitive and discursive process oriented to renew lexical and semantic system of language in accordance with transformation of native speaker language consciousness, changes of their values and priorities in connection with cognitive and pragmatic needs of speech and thinking that arise. Integral approach to analysis of French language lexical and semantic innovations makes for appearance of new area of word general theory that is cognitive and discursive neology. Scientific researches that be done in this area can be referred to inexhaustible problems, always opened for further researches: the world is changing, the nomination mechanisms are improving and the world language picture is renewing too.

Key words: innovation processes, innovation, neologizing, neo-conceptualization, nomination, cognitive and discursive, lexical and semantic innovations.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Крючков Г. Г.

УДК 811.111:81'364

О. І. Кхеліл

**ПАРАДИГМА ГИПОТАКТИЧНИХ І ПАРАТАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ
НА ПОЗНАЧЕННЯ УМОВНОГО ПІДРЯДНОГО ЗВ'ЯЗКУ
В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (ДІАХРОННИЙ АСПЕКТ)**

Дослідження синтаксису англійської мови в історичній перспективі донедавна відігравали другорядну роль порівняно з фонологічними, лексичними і морфологічними розвідками. Однак наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. завдяки працям Д. Лайтфута [1], Е. Траугот [2], Ф. Віссера [3], Д. Кастовського [4], І. Р. Буніятової [5; 6],

І. Є. Грачової [7], І. Є. Снісаренко [8] та ін. було здійснено прорив у розбудові діакронних студій у царині синтаксису, визначено основні напрями змін, що відбувалися у названій підсистемі протягом століть.

Метою нашої статті є виявлення паратактичних та гіпотактичних засобів на позначення умовного підрядного зв'язку в англійській мові на різних етапах її розвитку. Об'єктом дослідження є засоби вираження умовності у давньоанглійській ($\approx 450-1150$ (1066 за деякими джерелами)) (далі ДА), середньоанглійській (1150 (1066) - 1476) (СА) і ранньоніовоанглійській (1476 - 1776) (РНА) мові. Предмет дослідження складає парадигма сполучникового складу на позначення умовності, а також паратактичні засоби вираження умовного значення у зазначених періодах розвитку англійської мови. Актуальність дослідження полягає у спрямуванні сучасних граматичних студій на розкриття типів зв'язку у простому й складному реченнях, висвітлення механізмів їхнього розвитку у різні періоди історії англійської мови. Для реалізації вказаної мети необхідним є виконання таких завдань: 1) проаналізувати гіпотактичні засоби вираження умовності у ДА, СА і РНА мові; 2) визначити паратактичні засоби на позначення умовного зв'язку на попередніх етапах розвитку англійської мови і співвіднести їх із відповідними засобами в сучасній англійській мові.

Особливості дослідження синтаксису складного речення у ДА мові пов'язані із визнанням наявності / відсутності розвинутого гіпотактичного зв'язку у текстах цього періоду. Деякі дослідники почасти справедливо твердять, що у ДА і решті давньогерманських мов підрядний тип зв'язку експлікований сурядними засобами (імпліцитний гіпотаксис), і що це в окремих випадках ускладнює інтерпретацію закладених у текст смислів [2, с. 220].

Як зазначає Д. Лейт [9, с. 92], використання гіпотаксису у текстах різних жанрів було ознакою впливу іншомовних моделей, якого давні автори зазнавали завдяки перекладам з античних мов, зокрема латини. Д. Кастовскі [4, с. 369] розкриває компромісний варіант поєднання паратаксису і гіпотаксису у ДА мові і виділяє чотири стадії у розвитку синтаксичних відношень у межах складного речення:

1. Паратаксис є початковим етапом у розвитку синтаксичних відношень: *þis earne wif me gesohte, sæde þæt ic mihte hyre to þe geþingian* (Ælfric's Life of Saint Basil the Great, 996-997:173-74) – «Ця бідна жінка знайшла мене, сказала, що я міг заступитися за неї перед тобою».

2. Початковий гіпотаксис – використання прийменників і вказівних прислівників як зв'язних елементів: *þy ilcan geare hie fuhton wif Brettas þær mon nu nemneþ Cerdices ford* (Anglo-Saxon Chronicle, $\approx 890:519-20$) – «У той же рік вони билися із бриттами там, де зараз названо Кердісесфорд» (цитовано за В. Mitchell [10, с. 69]).

3. Копі-корелятивна стадія – використання корелятивних часток з однаковим написанням, однак різним значенням: *þær þæt gemynd bið, þær*

bið þæt andgyt and se wylla (Analecta Anglo-Saxonica, 1834:65) – «Де є розум, там є розуміння і воля» (цитовано за R. Stockwell [11, с. 370]).

4. Гіпотаксис, який передбачає використання корелятивного елемента у підрядному реченні: *willað h□ hine āþecgan gif hē on þrēat cymed*. (Wulf and Eadwacer, ≈10 с.: 2) – «Вони хочуть, щоб він убивав, якщо він до армії піде».

Із цього випливає, що гіпотаксис, так само як і паратаксис, були відмінною ознакою ДА і перебували у стані динамічної рівноваги.

Об'єднання клауз у межах давньоанглійського складного синтаксичного цілого часто відбувалося за допомогою сполучників, серед яких найбільш розповсюдженими були *then (þa)* та *and* [9, с. 92]. Однак відмінною особливістю оформлення складнопідрядних речень у ДА мові була омонімічність сполучникового і прислівникового складу для реалізації підрядного зв'язку. Зокрема *æfter* могло означати *afterwards* і *after, for þon – therefore* і *because, swa – so* і *as* тощо. Існували також винятки, до яких належать сполучники умовності, тобто *gif ... þonne (if ... than)*, які використовувалися виключно як сполучники-маркери умовності [12, с. 61].

Умовні речення у ДА мові, так само як і в сучасній, могли виражати можливість або неможливість дії у минулому, теперішньому і майбутньому. Однак різниця між нереальністю виконання певної дії у минулому, теперішньому або майбутньому не була флективно оформленою, а отже у деяких випадках віднесеність до певного проміжку часу визначалася за допомогою прислівників часу або з урахуванням контексту [2, с. 256].

Серед сполучників ДА, що слугують для реалізації підрядного зв'язку, Б. Мітчел розрізняє прийменникові й безприйменникові, а також прості (*that*), групові (*so that*) й розділені (*so...that, if...then*) [10, с. 83]. Нагадаємо, що умовні сполучники сучасної англійської мови *if...then* походять від ДА *gif...þonne*, хоча, так само як і в сучасній англійській, ДА *gif* часто вживали без кореляційного елемента *þonne*:

(1) *Gif se hlaford him þonne wif seald, sie hio and hire bearn þæs hlafordes* (colawafint LawAfEl: 11.24) – «Якщо господар дав йому дружину, вона і її дитина належатимуть господарю» (цитовано за А. Van Kemende [11, с. 14]).

У деяких випадках замість кореляційного елемента *þonne* трапляються питальні слова. Напр.:

(2) *Gif ðonne se sacred bið ðæs ungerad lareowdomes, hwæt forstent ðonne his gehlyd?* (сосура СР 15, 91, 25) – «Якщо священик є некваліфікованим у наданні інструкцій (порад), яка користь від його крику?» (цитовано за А. Van Kemende [11, с. 14]).

Порівняємо також *gif* у значенні «even if»:

(3) *...and gif eowere synna wæron wolcnreade ær ðan, hi beoð scinende on snawes hwitnysse* (Ælfric's Catholic Homilies. The Second Series, 996-997: 21 184.139) – «... і навіть, якщо твої гріхи були колись

червоними, вони зараз сяють білосніжним снігом» (цитовано за Traugott [2, с. 258].

У реченнях із нереальною умовою знаходимо конструкцію *þær* + дієслово в умовному способі. Зауважимо, що вживання *þær* на позначення умовного зв'язку, підтверджується функціонуванням *þær* та *if* у паралельних конструкціях. Напр.:

(4) *þær we us selfum demden, ðonne ne demde us no God* (CP 53 415.7) – «Якби ми судили себе самі, Бог би нас не судив» (цитовано за Traugott [2, с. 257].

В умовних реченнях ДА могли бути використані сполучники *būtan*, *būtom* [10, с. 83] у значенні «*unless, if not*»:

(5) *Be hire is āwryten þæt hēo wel drohtnode tō ānum m□le fæstende, būtan hit frēolsdæg w□re* (Ælfric's Lives of Saints, The Life of St. Aethelthryth, 996-997: 11) – «Про неї пишуть, що в неї добре виходило поститися, якщо це був не пісний день».

ДА сполучники *nymþe*, *nemne*, *nefen* функціонально відповідають сучасному англійському «*unless*». Напр.:

(6) *...ful oft wit bēotedan þæt unc ne ged□lde nemne dēað āna ðwiht elles* (The Wife's Lament, ≈ 1072:21-23) – «Дуже часто я клявся, що нас не розділять, якщо тільки смерть не розділить нас».

Ініціальну позицію ДА умовного речення могли заповнювати групові сполучники *if so be*, *so be* або *be so* у значенні «*if*» [3, с. 255].

На початку СА періоду сполучниково-прислівникова омонімія зберігалася у південних діалектах, але впродовж кількох століть її було нівельовано завдяки дії внутрішньосистемних чинників.

У СА мові найвживанішим умовним сполучником є (□)*if (that)*, який часто використовували у сполученні із сурядним *and*. Напр.:

(7) *And if he wil not suffre than, My pepull for to passe in pees* (The York Plays, 1376?-1569:157-58) – «І якщо він не постраждає, то мій народ прийде з миром».

Еквівалентами сучасних «*if only*» та «*provided that*» у середньоанглійській мові слід вважати «*so (that)*» та «*to that forward that*». Напр.:

(8) *God graunte me happe so that I might, Haue grace to gete goode companye.* (The York Plays, 1376?-1569:75-76) – «Бог дарує мені щастя, щоб я мав милість отримати хороше товариство».

Зафіксовано також умовні речення із сполучником «*but if / bot if*» – середньоанглійським відповідником сучасного сполучника «*unless*»:

(9) *That al the world ne mai thee save, Bot if that thou my conseil have* (Confessio Amantis, 1325?-1408:1.1545-46) - «Що увесь світ не зможе тебе врятувати, якщо ти не маєш моєї поради».

У деяких текстах СА зустрічається також умовний сполучник *if* у формі *yef*:

(10) *Yef I ne come ne sende, Tak thee husebonde* (King Horn, ≈1250:738-39) – «Якщо я не повернуся і не відправлю повідомлення, візьми свого чоловіка».

У сучасній англійській мові існують випадки вживання сполучників, які не містять семантики умовності, але використовуються в умовних реченнях. Для СА мови таке явище виявляється так само характерним. Напр.:

(11) *Then alle the wyues in the worlde myght wynne **By the way of ryght to aske dome*** (Pearl, ≈1380:579-80) – «Усі люди у світі могли б виграти, якби вони просили про нагороду справедливо».

(12) *It schal noght fallen in mi slouthe*

That I ne wol thurghout fulfille

Youre hestes at youre oghne wille. (Confessio Amantis, 1325?-1408:5.3654-56) – «Це не буде через мої лінощі, якщо я не повністю виконаю твої інструкції, як ти того хочеш».

У подальшому розвитку англійської мови, у ранньоновоанглійський період зокрема, сполучники *so that* («if only»), *if case* і *without* втрачають здатність вживатися у значенні «unless» [13, с. 309]. Їхнім субститутом виступає *in case (that)*, початок становлення якого припадає на середньоанглійський період, однак широкого використання він набуває лише у РНА. Напр.:

(13) *And in case the Combat were for question of treason, he that was vanquished should bee forthwith disarmed within the Lists* (The Booke of Honour and Armes, 1590:iv.83).

(14) *...to which Scholars may be removed and kept apart, in case thay be sick* ([НС] Hoole) (цитовано за М. Rissanen, [13, с. 309]).

У РНА текстах в ініціалній позиції головного речення, розміщеного у постпозиції до умовної клаузи, спорадично знаходимо кореляційний елемент *so* або *then*. Напр.:

(15) *And if so be it, while he sweteth, the botch called a[n]thrax or bubo do rise as it chaunceth often times, then thou shalt vse these medicines* (Morwyng and Gesner, The Treasure of Evonymus, 1559:132).

Від СА мови РНА успадковує конструкцію *if so be*:

(16) *But if so be that any man finding and knowing me better armed, accompanied, or prepared than himselfe, will neuertheles offer me iniurie; in that case it is lawfull for me by words or deedes to repulse the iniurie, and bee reuenged notwithstanding mine aduantage, because it was his follie to offer offence, seeing my strength.* (The Booke of Honour and Armes, 1590: i.11)

На цьому етапі розвитку англійської мови для оформлення умовних речень з'являється конструкція *provided that*, приклади якої знаходимо у зразках офіційного стилю. Пор.:

(17) *His Majesty makes no Objection against it, provided that the Article in it which relates to the Prince de Vaudemont does take nothing from that Prince which was granted to him by the Treaty of Ryswick* (Instructions Manchester (in British dipl. inst.), 1925: ii.6).

Зростає частотність вживання підрядного сполучника *unless*, функції якого у попередній період історії мови виконували інші сполучники. Напр.:

(18) ...*that unless he can prove it is not lawful to be rich, we shall never admit his proofs* (Sir Richard Baker, William Prynne, *Theatrum redivivum*, 1662:65).

На всіх етапах розвитку англійської мови підрядний тип зв'язку часто оформлювався у безсполучниковий спосіб за рахунок паратаксисту, непоодинокі приклади якого знаходимо в сучасній англійській мові. Таке оформлення гіпотаксисту спостерігаємо, наприклад, у випадку експлікації наказового способу як субституту головної клаузи, що є характерним для усіх етапів розвитку мови. Напр.:

(19) ДА: *Seceap and ge it findap* (Mt (WSCp) 7.7) – «Шукай і ти знайдеш це» (Якщо ти шукатимеш, ти знайдеш це) (Traugott, 1992:259).

(20) СА: *Swere this, and here I swere oure alliance*. (Canterbury Tales, Fr.IV, 1387-1400:8.357) – «Пообіцяй це і я пообіцяю наш альянс».

(21) РНА: *Pursue him quicklie, and he cannot scape*. (Marlowe, Edward II, 1594:II.iv)

Іншим маркером умовності був порядок слів у клаузі. У ДА мові порядок слів у головному і підрядному реченні відрізнявся. У головному реченні дієслово найчастіше знаходилося у нефінальній позиції, у підрядному реченні – у фінальній [2, с. 170].

Обернений порядок слів VSO як маркер умовності не був характерною рисою ДА підрядних речень, однак його приклади трапляються у різних текстах:

(22) *eaðe mihte þes cwyde bein læwedum mannum bediglod, nære seo gastlice getacning* (Genesis, II.368-70) – «Це висловлювання могло б легко бути прихованим від мирянина, якби не його духовне значення» (цитовано за Mitchell [10, с. 99]).

Реалізація умовного типу зв'язку шляхом зміни позиції дієслова у реченні у цілому є вживанішим у мові середньоанглійського періоду. Загалом, у СА мові в обох клаузах порядок слів у більшості випадків відповідає моделі S(Aux)VO [14, с. 62]. SOV-модель, властива підрядним реченням ДА мови, зникає на початку СА періоду. Як пише Д. Лайтфут, перехід від SOV до SVO-моделі спочатку відбувся у головному реченні, а вже потім у підрядному [1, с. 154]. Порядок слів на зразок VSO також трапляється у складних синтаксичних цілих СА періоду, особливо після певних прислівників [15, с. 171].

Надання реченню значення умовності могло відбуватися за рахунок порядку (Aux)SOV:

(23) *Bot wolde God that grace sende, That toward me my lady wende As I towardes hire wene!* (Confessio Amantis, 1325?-1408:1.2373-75) – «Якби тільки Бог послав прощення, моя дама б повернула жадані думки до мене, як я роблю до неї».

Іншим варіантом порядку слів для вираження умовності був (Aux)SVO:

(24) *Wile he trowe me, Chaffare shal he late be.* (Havelok the Dane, 1280-1290:1656-57) – «Якщо він прислухається до моєї поради, він перестане займатися торгівлею».

У РНА і сучасній англійській мові порядок слів завжди S(Aux)VO. Клауза із оберненим порядком слів, як правило, передує головному реченню, хоча інколи слідує за ним. В умовних реченнях із оберненим порядком слів найчастіше зустрічаються дієслова *be, have, do* [13, с. 308]. Як маркер умовності у РНА мові міг виступати порядок слів (Aux)SVO:

(25) *Would I haue my flesh Torne by the publique hooke, these qualified hangmen Should be my company* (Ben Jonson, Sejanus, 1603, Act 2:56).

Таким чином, на усіх етапах розвитку англійської мови сполучники були головними маркерами умовності. Їх склад варіювався, однак семантично вони є відповідниками основних сучасних сполучників умовності, а саме *if, unless, provided that, in case that*. Окрім сполучників як гіпотактичних засобів для досягнення значення умовності використовували також наказовий спосіб і порядок слів. Випадки їхнього використання як маркерів умовності не були дуже частими ані на ранніх, ані на пізніших етапах розвитку англійської мови, однак такі речення існували і тому заслуговують на увагу.

Список використаної літератури

- 1. Lightfoot D.** Principles of Diachronic Syntax / D. Lightfoot. – Cambridge : Cambridge University Press, 1979. – 428 p.
- 2. Traugott E. C.** Syntax / E. C. Traugott // The Cambridge History of the English Language [ed. by Richard M. Hogg]. – Vol. 1. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – 588 p.
- 3. Visser F. Th.** An Historical Syntax of the English Language / F. Th. Visser. – Netherlands : Leiden, 1972. – 1299 p.
- 4. Kastovsky D.** Historical English Syntax / D. Kastovsky. – NY. : Mouton de Gruyter, 1991. – 501 p.
- 5. Буніятова І. Р.** Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV-XIII ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. Р. Буніятова. – 2004. – 33 ст.
- 6. Буніятова І. Р.** Типологія мовних змін в історичній перспективі [Електронний ресурс] / І. Р. Буніятова. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/SocGum/Vknlu/fil/20091/8.pdf>
- 7. Грачова І. Є.** Становлення класу слів-квантифікаторів в англійській мові (VII – XVII ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. Є. Грачова. – 2008. – 19 с.
- 8. Снісаренко І. Є.** Інфінітивна конструкція з прийменником FOR у середньоанглійській мові: семантика та функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. Є. Снісаренко. – 2002. – 21 с.
- 9. Leith D.** A Social History of English / Dick Leith. – London : Routledge, 1997. – 266 p.
- 10. Mitchell B. A**

Guide to Old English / Bruce Mitchell, Fred C. Robinson. – Oxford : Blackwell Publishers, 1992. – 376 p. **11. Gotti M.** English Historical Linguistics 2006 / Maurizio Gotti, Marina Dossena, Richard Dury. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2006. – 259 p. **12. Baugh A. C.** A History of the English Language / A. C. Baugh, T. Cable. – London : Routledge, 2002. – 447 p. **13. Rissanen M.** Syntax / Matti Rissanen // The Cambridge History of the English Language [ed. by Roger Lass]. – Volume 3. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 729 p. **14. Momma H.** The History of the English Language / H. Momma, M. Matto. – Oxford : Wiley-Blackwell, 2008. – 690 p. **15. Barber Ch.** The English Language. A Historical Introduction / Charles Barber, Joan C. Beal, Phillip A. Shaw. – Cambridge : Cambridge University Press, 2009. – 306 p. **16. Corrie M.** Middle English – Dialects and Diversity / M. Corrie // The Oxford History of English [ed. by Lynda Mugglestone]. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – p. 86-120. **17. Fischer O.** Syntax / Olga Fischer // The Cambridge History of the English Language [ed. by Norman Blake]. – Volume 2. – Cambridge : Cambridge University Press, 2006. – 676 p.

Кхеліл О. І. Парадигма гіпотактичних і паратактичних засобів на позначення умовного підрядного зв'язку в англійській мові (діахронний аспект)

У запропонованій статті оглядово проаналізовано особливості дослідження синтаксичних характеристик складного речення у давньоанглійській, середньоанглійській та ранньомовноанглійській мові; визначено основні сполучникові засоби, які використовували для вираження значення умовності на трьох етапах розвитку англійської мови як засоби гіпотактичного зв'язку; визначено додаткові паратактичні засоби на позначення умовності, а саме використання наказового способу і оберненого порядку слів.

Ключові слова: гіпотаксис, паратаксис, умовний підрядний зв'язок, складне синтаксичне ціле.

Кхеліл О. И. Парадигма гипотактических и паратактических средств для обозначения условной придаточной связи в английском языке (диахронный аспект)

В представленной статье проанализированы особенности исследования синтаксических характеристик сложноподчинённого предложения в древнеанглийском, среднеанглийском и раннеанглийском языке; определены основные союзные средства, которые использовали для выражения значения условности на трех этапах развития английского языка как средства гипотаксиса; определены и проанализированы дополнительные паратактические средства для обозначения условности, а именно использование повелительного наклонения и обратного порядка слов.

Ключевые слова: гипотаксис, паратаксис, условная придаточная связь, сложное синтаксическое целое.

Khelil O. I. The Paradigm of Hypotactic and Paratactic Means for Indication of Conditional Subordinate Relation in the English language (Diachronic Aspect)

The given article shortly describes the peculiarities of the research of the main syntactic features of old English, Middle English and Early New English; analyses the results of the researches conducted by E. Traugott, B. Mitchell, F. Th. Visser, M. Rissanen and others; outlines the main means of conjunction that were used to express the conditional meaning in Old English, Middle English and Early New English as the means of hypotaxis; gives the examples of the most frequently used Old English conjunctions (*gif...þonne*; and *gif*; *būtan*, *būtom*; *þar*; *nymþe*, *nemne*, *nefen*), Middle English conjunctions (*if (that)*; *so that*; *to that forward that*; *but if*; *yef*), Early Middle English conjunctions (*in case (that)*; *and if so be*; *provided that*; *unless*); it also reveals additional paratactic means to indicate conditionality, namely the use of imperative mood and reversed word order, the former being very productive in Old English, Middle English and Early New English, the latter – in Middle English mainly.

Key words: hypotaxis, parataxis, conditional subordinate relation, complex syntactic unit.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Буніятова І. Р.

УДК 811.112.2'373.47

Я. О. Мозгова

**ЕКСПРЕСИВНІ ВЛАСТИВОСТІ ПОВТОРУ
(на матеріалі німецьких текстів репортажів)**

Дослідження категорії експресивності є особливо актуальним для вивчення різноманітних жанрів публіцистичного стилю, де вплив на читача є необхідною умовою, яка забезпечується мовними засобами. Експресивний синтаксис неодноразово був об'єктом дослідження: Г. Н. Акімова [1], О. В. Александрова [2], Е. М. Береговська [3], О. Ю. Іванова [4], Н. Б. Іполітова [5], О. О. Кострова [6], Б. Тошович [7], W. Fleischer [8], К.-Н. Götttert [9]. Однак, з'ясування експресивних властивостей повторів саме на матеріалі німецьких журнальних текстів репортажів не було темою окремого дослідження.

Отже, метою статті є встановлення експресивних властивостей повтору в німецьких журнальних текстах репортажах. У зв'язку з цим необхідно встановити види повторів та виокремити функції, які вони виконують у репортажах з метою створення загальної експресивності.

Експресивність повтору ґрунтується на його надмірності в номінативному плані. Зазвичай види повтору класифікують з погляду повноти повторюваних структур та їхнього розміщення відносно одна одної. Перший напрям ураховує розмір повторюваних одиниць, як правило, основні синтаксичні одиниці повторюються у повній, частковій та варіативній формах.

Згідно з другим напрямом розрізняють контактний і дистанційний повтори. Для словосполучень та простих речень характерними є обидва види повторів, тоді як у складних реченнях частіше вживається дистанційний [6, с. 95].

В основі певних стилістичних фігур лежить експресивний вплив повтору [10, с. 113]. Для них характерним є повторення синтаксично сильних позицій висловлення – початкової або кінцевої.

Афективна пряма або невласне-пряма мова характеризується повним повтором словосполучень чи речень, як, наприклад, у репортажі про Німеччину, де в межах одного абзацу, на початку та у кінці, повторюється речення *Deutschland wird alt*. Цим автор прагне привернути увагу до тези, яку він намагається донести до читача: **Deutschland wird alt. Und gaukelt sich gleichzeitig ewige Jugend vor. Will nicht gleich an Stützstrumpf und Granu Fink denken, wenn die Fülligkeit von den Haaren zu den Hüften wandert. Will sich vor dem Fernseher nicht in Almdudler ertränken, wenn Florian Silbereisen oder Carmen Nebel mit Gehwägelchen-Charme ihre Höhepunkte erschunkeln. Deutschland wird alt. Aber so alt dann doch nicht** (Focus 2007-24).

За характером структурної організації виділяють декілька видів повторів [11, с. 144]:

– простий контактний: *Jetzt, da die Sache eilt, weil Wenjing auf die 30 zugeht, übernimmt ihre Mutter die Angelegenheit. Sicher ist sicher* (Focus 2011-19);

– розширений із уточнювальними компонентами: *In die Heimat zurückkehren möchte sie nicht. Noch nicht* (Focus 2009-18);

– кільцевий, тобто на початку та у кінці висловлювання: *Aber Najia gab das Kind nicht her. Nicht um alles in der Welt* (Brigitte 2007-22);

– ланцюговий, тобто поєднання декількох підхватів утворює ланцюговий повтор: *Umweltschutz ist teuer, und was teuer ist, gefährdet den Fortschritt – und stört das Geschäft* (Focus 2009-18).

Для стилістичного прийому **анафори** характерним є повтор початкових відрізків, що надає тексту загальної експресивності, наприклад: *Vor ihm liegt eine menschenleere Fläche, niemand ist unterwegs auf dem Betriebshof, kein Schlosser, kein Mechaniker, kein Ingenieur* (Der Spiegel 2009-29).

Анафоричне повторення створює ефект «згушення» значення, нарощування змісту, що надає змісту експресивно-емоційного представлення [12, с. 4]: «*Das bedeutete, dass wir von allem mehr brauchten*», *beklagt Michael Lang*, «**mehr Material, mehr Sanitäter, mehr Personal, mehr Hubschrauber – und die Kosten stiegen ins Astronomische**» (*Focus 2009-29*).

До того ж анафора логічно виділяє особливо важливий, з точки зору адресанта, елемент повідомлення, наприклад: **Sein Blick ist nach innen gekehrt, sein Gang aufrecht, sein Gesicht aufgeräumt wie das Wattenmeer am Morgen** (*Focus 2009-33*).

У публіцистичному тексті анафора виконує декілька функцій: об'єднує в єдине смислове ціле всі складові частини висловлювання або ж декілька висловлювань у цілісну розповідь [5, с. 62]. Особливо яскраво це видно у абзацах, наприклад:

Obergeschoss, ganz vorn. Auf dem letzten Wühltisch des Hauses endet die kleine Kaufhaus-Welt schicksalhaft im Wortsinn. Dort, hinter der letzten Rolltreppe, liegen Groschenromane aus. 25 Cent das Stück, für einen Euro gibt es fünf von ihnen. ...

Obergeschoss, hinten durch. Das Mobiliar des Kaufhaus-Restaurants ist erbsensuppengrün. ... (*Focus 2009-30*).

Для публіцистики в цілому та репортажу як її окремого жанру характерне використання анафоричних рядів, які можуть складати цілі абзаци і які, зазвичай, завершуються висновком або ствердженням, що відтворює погляд автора [4, с. 63]. У таких анафоричних рядах узагальнювальна частина є обов'язковою як у композиційному та змістовому, так і в емоційному планах, оскільки вона знімає емоційну напругу після експресивно насиченого повідомлення. Однак анафоричний ряд може також починатися з такої узагальнювальної частини, наприклад:

Erst jetzt geriet das Publikum in Wallung, denn Havens hatte ein magisches Wort der Epoche verwendet:

Frei sein wollten die Kids der Hippie- und Protestgeneration, frei von der Bevormundung durch Eltern und staatliche Autoritäten, frei von Karrierezwängen und der alten Sexualmoral, frei davon, im Vietnamkrieg sterben zu müssen (es bestand ja noch Wehrpflicht in den USA) (*Focus 2009-29*)

Епіфора, повторення кінцевого елемента, вносить у публіцистичне мовлення нові відтінки значення, а також сприяє акцентуації повторюваних елементів [1, с. 117], наприклад: *Mehr Zeit lässt ihnen die Arbeit nicht – lassen sie sich nicht* (*Focus 2008-9*).

Анадиплосис, або стик – це ще один різновид повтору, який утворюється підхватом завершення попереднього висловлювання на початку наступного. Цей стилістичний прийом може реалізовуватися як внутрішньо- або міжсегментний повтор [6, с. 98], наприклад: *Die Antwort, die Teil meines bisherigen Lebens war: so nah ran wie möglich, sehen, fühlen, verstehen. Verstehen, warum man einander so hassen kann. Warum*

Menschen, deren Wege sich oft nur zufällig kreuzen, einander töten, verstümmeln und dann weitergehen, als sei das alles nur eine Beiläufigkeit (Brigitte 2007-23).

Анепіфора – різниця контекстуальних значень лексичної одиниці, що повторюється. Анепіфора може формуватися не лише на рівні речення, абзацу, але й усїєї статті. Яскравим прикладом може виступати репортаж, де на початку репортажу формулюється твердження, яке потім повторюється в середині тексту і також воно завершує репортаж, наприклад:

Dies ist Ruanda: ein Garten Eden, zwischen Denn dies ist Ruanda: mit Blut und Schuld befleckt. Denn dies ist Ruanda: ein Land, in dem das Morgen besser schon heute, ... (Focus 2008-12).

Хіазм, який створюється перехресним повтором початку та кінця в двох паралельно побудованих словосполученнях або реченнях, які стоять поряд: *Dunkelhaarig. Eindeutig, wie sie es mag. Und vor allem allein, eindeutig; Brot ist Freiheit, Freiheit Brot (Focus 2007-46).*

Комбінований повтор – це поєднання двох будь-яких уже згадуваних повторів. Він трактується як виділення, наголошування, фіксування уваги, передусім, на семантиці повторюваного експресива, що створює яскравий підсилювально-градаційний ефект, що, в свою чергу, формує та увиразнює експресивний простір тексту [1, с. 113]: *Der Kirchenlehrer Augustinus hielt ein gleichschenkliges Dreieck für schöner als ein ungleichschenkliges (Focus 2007-46); Die Vorteile: keine modischen Verwirrungen morgens vor dem Spiegel, denn alle Gewänder sind gleich. Keine Steuererklärung, keine Miete, keine Geldsorgen (Focus 2009-33).*

Таким чином, ми проаналізували синтаксичний засіб повтор і зясували які його види сприяють створенню загальної експресивності текстів репортажів. Перспективним ми бачимо подальше дослідження повтору як засобу створення експресивності на матеріалі інших жанрів публіцистичного стилю.

Список використаної літератури

- 1. Акімова Г. Н.** Развитие конструкций экспрессивного синтаксиса в русском языке / Г. Н. Акімова // Вопросы языкознания. – 1981. – № 6. – С. 109 – 120.
- 2. Александрова О. В.** Проблемы экспрессивного синтаксиса (на материале английского языка) / О. В. Александрова. – М. : Высш. шк, 1984. – 211 с.
- 3. Береговская Э. М.** Очерки по экспрессивному синтаксису / Эда Моисеевна Береговская. – М. : Рохос, 2004. – 208 с.
- 4. Иванова Е. Ю.** Конструкции экспрессивного синтаксиса в современном болгарском языке : [учеб. пособ.] / Елена Юрьевна Иванова. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 1999. – 96 с.
- 5. Ипполитова Н. Б.** Изобразительно-выразительные средства в публицистике : [учеб. пособ.] / Н. Б. Ипполитова. – Саранск : МГУ, 1988. – 79 с.
- 6. Кострова О. А.** Экспрессивный синтаксис современного немецкого языка : [учеб. пособ.] / Ольга Александровна Кострова. – М. : Флинта :

Московский психолого-социальный ин-т, 2004. – 240 с. **7. Тошович Б.** Экспрессивный синтаксис глагола русского и сербского/хорватского языков / Бранко Тошович. – М. : Языки славянской культуры, 2006. – 560 с. – (Studia philologica). **8. Fleischer W.** Stilistik der deutschen Gegenwartssprache / Fleischer, G. Michel. – Leipzig : Bibliographisches Institut, 1975. – 394 S. **9. Göttert К.-Н.** Einführung in die Stilistik / К.-Н. Göttert, O. Jungen. – München : W. Fink, 2004. – 288 S. **10. Акимова Г. Н.** Лексический повтор с точки зрения экспрессивного синтаксиса / Г. Н. Акимова // Проблемы комплексного анализа языка и речи. – Л. : ЛГУ, 1982. – С. 112 – 118. **11. Стилистика** английского языка: [учеб. для студ. ин-тов и фак-тов иностр. языков] / Мороховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. – К. : Выща школа, 1991. – 272 с. **12. Артемова Л. В.** Функціонування стилістичних фігур повтору в аналітичних публіцистичних текстах / Л. В. Артемова // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. ст. – К. : КДЛУ, 2001. – Вип. 6. – С. 3 – 6.

Мозгова Я. О. Експресивні властивості повтору (на матеріалі німецьких текстів репортажів)

Стаття присвячена розгляду такого засобу створення експресивності як повтор на матеріалі репортажів сучасних німецьких журналів. Описуються різні види повторів, що вживаються у репортажах з метою створення експресивності. Особлива увага приділена аналізу анафори – стилістичному прийому, що завдяки повторенню початкових відрізків надає змісту експресивно-емоційного представлення. У статті також наводиться опис функцій різних видів повторів, які сприяють створенню загальної експресивності текстів репортажів.

Ключові слова: експресивність, повтор, анафора, репортаж.

Мозговая Я. А. Экспрессивные свойства повтора (на материале немецких текстов репортажей)

Статья посвящена рассмотрению такого способа создания экспрессивности как повтор на материале репортажей современных немецких журналов. Описываются разные виды повторов, которые употребляются в репортажах с целью создания экспрессивности. Особое внимание уделено анализу анафоры – стилистического приёма, который вследствие повтора начальных отрезков даёт содержанию экспрессивно-эмоционального представления. В статье также приводится описание функций разных видов повторов, которые способствуют созданию общей экспрессивности текстов репортажей.

Ключевые слова: экспрессивность, повтор, анафора, репортаж.

Mozhova Y. O. Expressive Properties of Repetition (on the Material of German Reportages)

The article deals with such expressive means as repetition on the material of reportages of present-day German magazines. It has been pointed

out that expressive means according to the linguistic levels stimulate creation of general expressiveness of reportage texts. Different types of repetition which are used in the reportages are outlined. According to the structure of repetition are revealed some types of it. Special attention is paid to the analysis of the anaphor which owing to the repetition of the initial pieces attaches the contents with expressive emotional meaning. Meanwhile the anaphor emphasizes the most important element of the report from the addressee's point of view. As a result of the linguistic-stylistic analysis it has been established that for the publicism in general and for the reportages as one of the genres of publicism are characteristic the anaphoric rows which usually end with the conclusion that gives the author's opinion. In the article the functions of different types of repetition are viewed, which also add to general expressiveness of reportage texts. The analysis also focuses upon combined repetition which is joining of any two repetitions mentioned above.

Key words: expressiveness, repetition, anaphor, reportage.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д.ф.н., проф. Іщенко Н. Г.

УДК 811.161.112'366

Л. Т. Мойсей

ІСТОРИЧНА СЕМАСІОЛОГІЯ КАТЕГОРІЇ РОДУ

За словами Е. А. Макаєва, А. Мейє та ін., кінець XVIII – початок XIX ст. відзначений низкою подій та досягнень в галузі індоєвропейського (далі іє.) порівняльного мовознавства, які дозволили перетворити інтуїтивні здогадки в сукупність наукових евристичних засобів дослідження індоєвропейського мовного світу [1, с. 6; 2, с. 447; 3, с. 32]. За допомогою порівняльного методу вчені встановили спорідненість мов іє. сім'ї та згрупували їх у германські, слов'янські, кельтські та ін. [4, с.13]. Праіндоєвропейська мова мала флективний характер, тобто була синтетичною, мовою, в якій афікси додавалися на початку слова (префікси), в середині (інфікси) та в кінці (суфікси), для визначення граматичних зв'язків. Один афікс міг позначати кілька граматичних категорій одночасно [5, с. 18]. В. В. Левицький стверджує, що в компаративістів немає єдиної думки, які граматичні категорії вважати загальноіндоєвропейськими, а які – інноваційними, що з'явилися в тій чи іншій мові після розпаду іє. спільноти [6, с. 3 – 4]. Актуальне дослідження категорії роду в праіндоєвропейську та прагерманську епохи, оскільки вираження роду іменника в подальшому розвитку англійської мови (що є предметом нашого дослідження)

викликає низку дискусій серед дослідників. Неможливо зрозуміти певних явищ, не вивчивши їхні витoki.

Метою дослідження є виокремлення мовних засобів вираження роду в праїндоевропейській та прагерманській мовах.

Досягнення мети зумовило вирішення таких завдань:

- узагальнити погляди мовознавців на існування категорії роду в праїндоевропейській та прагерманській мовах;

- з'ясувати генетичні витoki категорії роду;

- визначити семантичні та граматичні засоби вираження роду.

Дослідження категорії роду доцільно розпочати з іменника, оскільки функцією цієї частини мови є номінація осіб та предметів, що містять родовий компонент. В іє. прамові існувало три розряди імен: іменник і прикметник, вказівні та питальні займенники, особові займенники [2, с. 265]. Мова мала активно-стативну будову, де дія протиставлялася стану. Характерною особливістю було існування протиставлення двох класів іменників – активних та інактивних [7, с. 273].

Згідно С. Лураті та А. Мейє, початково існувало розрізнення іменників не за родами, а за категорією істота-неістота. Іменники на позначення істот мали чоловічий і жіночий роди [2, с. 205;]. Такі важливі у житті людини рухомі речі, як вогонь чи вода, теж були істотами (активні). Зовнішні частини тіла – істоти, внутрішні – неістоти (інактивні). Як бачимо, опозиція існувала вже в іє. мові, що свідчить про формування граматичної категорії. Із категорії речей пізніше виділився середній рід, до якого відносились іменники на позначення речей та людей, коли їм надавалась негативна конотація, напр. *tançipium* „раб“ [6, с. 8; 2, с. 205]. Іменники дії (за А. Мейє), або ж активні (за Т. В. Гамкрелідзе, В. В. Івановим, А. Курзан,) були іменниками, які означали сили жіночого начала [2, с. 296; 7, с. 273]. Дерево – дає плоди; земля, яка приймає в себе дощ, – іменники жіночого роду; небо, яке випускає дощ, – чоловічого, не беручи до уваги форми іменника [2, с. 296]. Те, що слова на позначення неістот належали до чоловічого або жіночого роду, порушує відповідність між „природним” і граматичним родом уже в іє. мові [8, с. 301]. Вважається, що жіночий рід виділився з єдиної категорії чоловічий/жіночий рід під впливом займенників, які позначали осіб жіночої статі – *sa і *si, тому вони отримали формальне словотворче позначення у вигляді закінчень -ā та -ī [6, с. 8]. Кожен іменник характеризувався певною флексією відповідно до його роду, числа та відмінка [5, с. 20]. У парадигмі відмінювання іменники жіночого роду виявляли подібність з іменниками чоловічого роду – на протигагу іменникам середнього роду [9, с. 42] (див. табл. 1).

Таблиця 1

Парадигма відмінювання іменників у системі іє. прамови

	Foot (m)	Root (f)	Heart (n)	feet	roots	Hearts (collective)
Nom.	pōds	wréh2ds	kérr	pódes	wréh2des	kérd(e)h2
Voc.	pód	wréh2d	kérr	pódes	wréh2des	kérd(e)h2
Acc.	pódm	wréh2dm	kérr	pódns	wréh2dns	kérd(e)h2
Inst.	pedéh	wrh2déh	krdéh	Pedb(h)i	wrh2b(h)í	krdb(h)í
Dat.	pedéy	wrh2déy	krdéy	pedmós	wrh2dmós	krdmós
Abl.	Pedés	wrh2dés	krdés	pedmós	wrh2dmós	krdmós
gen.	Pedés	wrh2dés	krdés	pedóHom	wrh2dóHom	krdóHom
Loc.	Péd(i)	wréh2d(i)	kérd(i)	pedsú	wrh2ssú	krdsú

Особливістю іменників середнього роду було те, що вони не вживалися у множині. Натомість вони утворювали збірні іменники та згодом отримали відмінювання, при цьому рід міг змінюватись [9, с. 42]. Унаслідок цих процесів іє. прамові став притаманним поділ іменників за трьома родами: чоловічим, жіночим та середнім. Рід не обов'язково збігався зі статтю референта, що виражався іменником [5, с. 19].

Типологічною особливістю праїндоевропейської мови, як і прагерманської, був поділ усіх іменників на окремі групи, морфологічні класи, які інакше називають „основами” в залежності від основотворчого суфікса, що входив у структуру окремого іменника [10, с. 268]. У лінгвістиці зареєстровано, що поділ за граматичним родом відбувався згідно з цими основами. Так, *-s-основи* вказували на середній рід іменника, іменники з *-o-основами* – на чоловічий і середній роди. Основи жіночого роду на *-a, -ja, -ī* та *-ī* виступали у вигляді маркованого члена, тоді як основи на *-o, -i, -u, -n, -r, -nt, кореневі основи* були немаркованими адже сюди могли відноситись іменники двох або трьох родів. Основа на *-a* вказувала на чоловічий рід, якщо іменник позначав істоту [6, с. 22–24]. Решта основ були недиференційованими.

Як бачимо, нестабільність поділу іменників за родами згідно з основами існувала в іє. прамові. Проте тенденція групування іменників навколо певного роду продовжує проявлятися і в загальногерманську епоху (див. табл. 2).

Таблиця 2

Родове оформлення іменників згідно з основами праїндоевропейської та прагерманської мов

Іє. / герм	m	f	n
o		+	+
ā	+		+
ō			

I	+	+	+
U	+	+	+
n	+	+	+
r	+	+	+
nt nd	+	+	+
s	+	+	+
коренева	+	+	+

Дані, занесені у табл. 2, отримані на основі досліджень іменників в праїндоевропейській та прагерманських мовах [див.: 6, с. 22 – 26; 10, с. 270 – 274; 2, с. 292],

Табл. 2 свідчить, що родові зміни в іменників відбуваються в парадигмі основ на *-ā/-ō*, *-r*, *-nt/nd*, *-s* та в кореневій основі. У всіх давньогерманських діалектах *n*-основи чітко диференціюються за родом: *-on*-основи закріплюються за чоловічим родом, *-ān-*, *-īn*-основи – за жіночим. Основи на *-i*, *-u* продовжують позначати іменники всіх трьох родів.

Родова диференціація існує в іє. прамові і в подальшому розвитку іменників у германських мовах, проте її не можна назвати досконалою. Одна і та ж основа могла позначати іменники різних родів. На думку В. М. Жирмунського, це зумовлено тим, що класифікація за основами існувала раніше, ніж класифікація за граматичним родом [11, с. 220]. Формальне вираження роду в іє. мові-основі на рівні іменника відбувалося за допомогою деяких суфіксів з родовим показником, наприклад, суфікс **-men* вказував на іменник, що позначав дію, середнього роду: **numén* «*nod*», суфікс **-mo* володів родовим показником чоловічого роду: **tórmos* «*borehole*». Інші суфікси, за допомогою яких утворювались іменники з дієслів: **-ti*: **merits* «*death*» – жіночого роду, **-tu* – чоловічого: *pértus* «*crossing*». Іменники, що вказували на особу, утворювались за допомогою суфіксу **-ter*, **-tor* та були чоловічого роду, наприклад: *géhntōr* «*parent*». Іменники середнього роду утворювались за допомогою суфіксів **-tro*, **-tlo*, **-d(h)ro*, **-d(h)lo*, **-it*, **-r/n* та позначали різного роду знаряддя: наприклад: *péhtlom* «*drinking cup*». Абстрактні іменники жіночого роду утворювались за допомогою суфіксів **-bi*: *dupi*, **-iþo*: *hauhiþo* «*height*» [9, с. 61, 294]. Новим продуктивним суфіксом для утворення іменників із дієслів у прагерманській мові є суфікс **-i*, показник іменників чоловічого роду: **kumiz* «*coming*», **runiz* «*running*». Абстрактні іменники середнього роду утворювались за допомогою продуктивного суфікса **-īn*: *managīn* «*multitude*» та суфікса **(i)ja*: *rīkija* «*kingdom*» [9, с. 294].

Ім'я в іє. мові-основі виступало в ролі іменника і прикметника. Спочатку іменник і прикметник узгоджувалися у відмінку, а згодом – у

роді. Формальна відмінність полягала якраз в тому, що прикметник міг змінюватись за родами (рід був словозмінною категорією прикметника), тоді як іменник різнився за родами [6, с. 7]. Прикметник в іє. мові-основі характеризувався сталими родовими закінченнями, які проявлялися при узгодженні прикметника з іменником. Окрім прикметника, за родами змінювались також займенники (наприклад, вказівний займенник: *só, séh, tód* «that») [9, с. 54].

Як бачимо, спільну синтаксичну функцію іменник з займенником набувають ще у прамові. Питальні займенники в іє. прамові поділялися на істоти/неістоти, тобто відрізняли чоловічий/жіночий рід від середнього [10, с. 263]. Особові займенники в іє. мові-основі не змінювались за родами. Займенники третьої особи однини розвинулись вже після розпаду іє. прамови. Традиційно вважається, що ДА займенники *he/hē, hit, hīo/hēo* походять від іє. кореня **kei-ki-, ko(i)/kio* – «this» [10, с. 260, 309, 311]. Окрім прикметників та займенників у прагерманській мові категорією роду володіють числівники 1-4. Числівник **Hoi-no-/*Hoi-wo-/*Hoi-k(□)o-* «one» виник у германських мовах на основі іє. вказівного займенника **ei*, тому він змінюється за родами. Числівники **d(u)wo-* “two”, **trei-* «three» теж змінюються за родами, що свідчить про їхнє займенникове походження. Диференціює рід і числівник *k□etuōr* «four» [10, с. 362 – 365].

Отже, іє. прामова та прагерманська мали синтетичну граматичну структуру, в якій зв'язок між членами речення проявлявся завдяки формам слів, а не їхній позиції в реченні [4, с. 42]. Рід іє. прамови та прагерманської мови не мав чіткої диференціації на рівні іменників, їхніх форм і зазвичай виражався за допомогою відмінкових форм інших частин мови на синтагматичному рівні. Подальші зміни у вираженні роду відбуваються через пересув наголосу. Як тільки наголос змістився на корінь, послаблення та втрата кінцевих звуків позначилися на суфіксах та граматичних флексіях. Флексії або приєднувалися до суфіксів, або редукувалися і втратили своє значення [4, с. 35]. Спрощення морфологічної будови – це наслідок редукції, яка вплинула на мови в цілому. Процес редукції найменшою мірою торкнувся ісландської та фарерської мов, тоді як африканс та англійська стали аналітичними [10, с. 159].

Мовні процеси, які відбулися ще за часів існування іє. мови-основи та прагерманської, позначилися на становленні та розвитку англійської мови зокрема. Знання засобів вираження роду іменників в іє. прамові та прагерманській дає змогу пояснити подальший розвиток категорії роду в історії англійської мови та зареєструвати поетапні зміни її вираження в текстах від перших писемних пам'яток.

Список використаної літератури

- 1. Макаев Э. А.** Общая теория сравнительного языкознания / Макаев Э. А. – М. : Наука, 1977. – 205 с.
- 2. Мейе А.** Введение в сравнительное изучение индоевропейских языков / Мейе А. – М.,

Ленинград : Гос. соц.-эконом. изд-во, 1938. – 510 с. **3. Сравнительно-историческое изучение языков разных семей. Современное состояние и проблемы** / [отв. ред. Н. З. Гаджиева]. – М. : Наука, 1981. – 358 с. **4. Расторгуева Т. А.** История английского языка : [учебник] / Т. А. Расторгуева. – 2-е изд. – М. : ООО «Астрель», 2003. – 348 с. **5. Shay S.** The History of English: a Linguistic Introduction / Scott Shay. – San Francisco : Wardja Press, 2008. – 232 p. **6. Левицкий В. В.** Основы сравнительной морфологии германских языков / В. В. Левицкий. – Черновцы : Рута, 2004. – 127 с. **7. Гамкрелидзе Т. В.** Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры: в 2 ч. / Т. В. Гамкрелидзе, В. В. Иванов. – Тбилиси : Изд-во Тбилисского ун-та, 1984. – Ч. 1. – 429 с. **8. Лайонз Дж.** Введение в теоретическую лингвистику / Джон Лайонз. – Изд. 2-е. – М. : Эдиториал УРСС, 2010. – 544 с. – (Лингвистическое наследие XX века.). **9. Ringe D.** From Proto-Indo-European to Proto-Germanic / Don Ringe. – N.Y. : Oxford University Press Inc., 2006. – Vol. 1.– 355 p. **10. Левицкий В. В.** Основы германистики / В. В. Левицкий. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 528 с. **11. Жирмунский В. М.** Общее и германское языкознание / В. М. Жирмунский. – Л. : Наука, 1976. – 696 с.

Мойсей Л. Т. Исторична семасіологія категорії роду

У статті аналізуються семантичні й граматичні засоби вираження роду іменника в іє. промові та їхній подальший розвиток в прагерманській мові. Встановлено формальні та змістовні показники роду іменників та доведено, що жоден не є достатнім. Класифікація іменників за основотворчим суфіксом не відповідала класифікації за родом. Родові зсуви зареєстровано і за дериваційними суфіксами та флексіями іменника. Превалювало вираження роду через узгодження іменника з прикметником, займенником або числівником, які його модифікували в реченні.

Ключові слова: категорія роду, праіндоевропейська мова, прагерманська мова, іменник, флексія, суфікс.

Мойсей Л. Т. Историческая семасиология категории рода

В статье анализируются семантические и грамматические средства выражения рода имени существительного в ие. праязыке и их развитие в прагерманском языке. Установлены формальные и содержательные показатели рода имен существительных, и доказано, что ни один не есть достаточным. Классификация имени существительного по основообразующему суффиксу не совпадала с классификацией по роду. Родовые смещения зарегистрированы также за деривационными суффиксами и флексиями имени существительного. Превалировало выражение рода через согласование имени существительного с именем прилагательным, местоимением или числительным, которые его модифицировали в предложении.

Ключевые слова: категория рода, праиндоевропейский язык, прагерманский язык, имя существительное, флексия, суффикс.

Moisei L. T. Historical Semasiology of Gender Category

The article, presented, highlights the development of gender category from Proto-Indo-European period for further investigation in the English language evolution. It has been stressed that there existed no classification according to the gender at first, but according to the category of animate and inanimate nouns, which later were grouped into masculine, feminine and neuter nouns. Thus, the semantic and grammatical means of noun's gender expression in the Proto-Indo-European language and in the Proto-Germanic language have been analyzed. Being the languages of synthetic structure, flexions and affixes served as part of speech markers and within the part of speech – as the determiners of certain language categories. Formal and meaningful gender markers of nouns have been defined. It has been proved that neither of the markers was sufficient. The classification of nouns according to their thematic suffixes did not always correspond to the classification of nouns according to their gender. Gender shifts were also registered for nouns' derivational suffixes and flexions. Gender expression of noun through the agreement with adjective, pronoun, or numeral, which modified it in the sentence, prevailed.

Key words: gender category, the Proto-Indo-European language, the Proto-Germanic language, noun, flexion, suffix.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Михайленко В. В.

УДК 811.111'373+811.131.1'373

I. V. Mygovych

**SECONDARY NOMINATION IN THE MODERN ENGLISH
LANGUAGE: AFFECTIVE LEXICAL UNITS**

The problem of emotions' interpretation, despite a long history of studies and a variety of related theories, is still looming large and defiant on the linguistic horizon. The contemporary linguistics with its anthropocentric paradigm of research investigates language through people, their mind, spiritual and practical activities. More and more scientists switch their attention from the formal properties of language to the exploration of human communicative capacity in all of its forms and varieties. As the result rapid development of such fields of language studies as gender, communicative, emotive linguistics, discourse analysis, etc. shows that none of these directions

of study can do without the profound knowledge of the emotive aspects of language and speech (following the traditional Saussurian dichotomy). It is exactly emotive linguistics (considered to be a novel and burgeoning field of research), which seeks to foster investigation into the emotive and cognitive dimensions of language at a usage-based level, as emotions are among indispensable components of human thinking process. Emotional reactions have turned out to be socially fixed and coded both in certain notions and in certain semantic units – emotive signs of the language. In our research we plan to focus on a specific layer of emotively colored vocabulary of the English language – affective vocabulary.

Topicality of the paper lies in the fact that in modern linguistics special attention is paid to the study of modes for the reflection of feelings and emotions. The problem of interrelation of language and emotions has been studied by V. Apresyan, G. Clore, I. Isard, O. Filimonova, A. Leontyev, I. Mygovych, A. Ortony, V. Shakhovskiy, A. Wierzbicka. Affective vocabulary (affectonims) as a separate group within emotively colored vocabulary in European languages has been researched by Polish and Ukrainian linguists J. Perlin, M. Lesyuk. However, more thorough investigation of affective vocabulary is needed in order to get better understanding of the way emotions are conceptualized in the minds of separate language users and in the mentality of the whole society. **The aim of the paper** is to analyze morphological and semantic peculiarities of affective vocabulary as a means of secondary nomination in the modern English language. **Scientific novelty** of the paper is determined by the fact that the article is among the first academic papers which investigate affective vocabulary in the English language and gives a systemic description of language units that function as forms of address and reference in a close relationship between two people. The research contributes to the understanding of the term *affectonym* by enumerating all the aspects of functioning of this lexical group.

The relationship between language and emotions has two distinct lines of interconnection. First one takes its start from the psychological definition of emotions: «emotions are conscious mental reactions subjectively experienced as strong feelings usually directed towards a specific object» [1, p. 55]. Thus, language, in a broad sense, can be viewed as being done (performed) *emotively*. Taking this angle, it is commonly assumed that people *have* emotions, and that *being emotional* gains its own agency influencing a communicative situation in a variety of ways. This can take place extralinguistically (e.g. by facial expressions, body postures, etc.), in terms of suprasegmentational and prosodic features, and in terms of linguistic (lexical and syntactic) forms. From this perspective language and emotions can be viewed as two parallel systems in use, and their relationship exists due to the fact that one system (emotions) influences the performance of the other (language).

The second line, which represents the connection between language and emotions, is based on the assumption that language refers to, and therefore reflects objects in the world (emotions among them): languages have emotion

terms, and people across the whole world are engaged in conversations about and with the help of emotions – though not necessarily to the same degree and with the same obsession and reflexivity. In this view it remains unspecified whether emotions are *real* objects in the world such as behaviors or whether they are internal psychological states or processes (resembling other psychological processes such as thoughts or intentions). Language, in this view, is a means of making sense of emotions, and as such can be used as a starting point to explore the world of emotions in different languages. However, if language is conceived of as merely representing (in the sense of *mirroring*) the world of emotions and / or people's conceptualizations and understandings of emotions, language becomes *transparent*. If language, however, is conceived of as contributing to how emotions are understood, or even, to what emotions are, the relationship is not direct, but mediated. Most vividly it can be shown with the help of so-called ***affective vocabulary*** or ***affectonyms***. Affectonyms are words or phrases used in specific situations of intimacy, often (though perhaps not exclusively) in the relations between spouses, engaged to be married, lovers and relations between parents and children. Affectonyms are strongly characterized by emotional, inherently positive coloring [2, p. 148]. They can be classified as a separate group of emotive vocabulary being additional (optional), secondary and substitutable names of people. Like nicknames, affectonyms can carry a wide range of social and semantic functions, the most evident of which is serving as a potential form of emotive address and reference. The characteristic feature of affectonyms (can also be called *intimate nicknames*) is that unlike the usual nicknames, they operate in the two-sided relationship, are characterized by strong emotional (usually positive) coloring, and are often unstable and even occasional.

The most commonly used affectonyms in all languages allude to various universally valued qualities, such as *sweetness, beauty, peacefulness, innocence, warmth, playfulness, worth, providence, cuddliness*. This means that affectonyms are positive descriptions easy to identify with, ensuring lasting use in any language. From the lexicological viewpoint, most of the affectonyms are the result of secondary nomination. Many European languages, such as English, French, Italian, Spanish, Polish, Dutch and others, have groups of affectonyms that originally mean names of animals (e.g. French – *mon chaton* (*my kitten*), Polish – *misiu* (*bear*)), fruit / vegetables (e.g. French – *chouchou* (*little cabbage*), English – *peaches*), sweets (Spanish – *pirulito* (*lollipop*), Dutch – *lekker Ding* (*sweet thing*)), various nature phenomena (English – *my sunshine*), etc. [3, p. 14]. Such words may not, in their original use, bear any resemblance in meaning to the meaning attached when used as an affectonym (for example calling a significant other *pumpkin*). Some words are clearly derived from each other, such as English *sweetheart* and *sweetie*, while others bear no etymological resemblance, such as *baby* and *cutie*. The variety of affectonyms changes along with the historical development of the language: *honey* has been documented as a term of

endearment in ancient Greece, *baby* was first used in 1839 and *sugar* only appeared as recently as 1930 [3, p. 15].

The stock of affectonyms in the vocabulary of the English language is enlarged through such mechanisms of word-formation as suffixation, compounding, expressive symbolism, rhyme and novel creation. Morphological peculiarities of affectonyms are largely defined by the functions they perform in speech: they have to be nouns in order to serve as forms of address and reference, often combine more than one feature of the signified, have evident stylistic and emotional colouring. Morphological analysis of the stock of affectonyms represented by single words (in this research we are not analysing phrasal affectonyms) allowed us to single out some of the word-formation patterns, particularly characteristic of this layer of the English vocabulary.

Suffixation

A number of suffixes that perform both grammatical and semantic functions are typically used in the process of forming of English affectonyms: **1) «-IE» («-Y» / «-EY»):** suffix «-ie» can bear three meanings: 1) in the first case, semantic meaning of this suffix will be: «a person or thing characterized by being ...» [4]: *Sweetie, Cutie, Hottie, Sparky, Tweety*; 2) in the second case (more common), it is a diminutive / hypocoristic suffix. It implies affection and / or protective attitude: *Birdie, Duckie, Goosey, Tootsie, Pookie, Kitty* [ссылка]; 3) Huddleston and Pullum suggest that in certain cases this suffix does not have any semantic content and performs rhythmic and decorative function: *Lovey-Dovey, Tootsie-Wootsy* [4]. **2) «-S»:** suffix «-s» is very productive in terms of contemporary colloquial English. It is used to create informal, slang versions of common words and phrases. The OED defines «-s» as a «shortened form of the hypocoristic diminutive suffix “-sy”» [4]. Evidently, it adds to affectonyms emotional and stylistic coloring: *Babe-s, Sugarcakes, Sweetiekins, Honey-Buns, Peaches Cutesy* [4]. **3) «-KIN»:** «-kin» is a diminutive suffix of Dutch origin, that used to be productive in Middle English [5]. Nowadays it has reappeared in slang expression. It usually adds to affectonyms emotional and stylistic coloring: *Lambkin, Babykin, Munchkin, Petkin, Sweetiekins* [4]. «-kin» can also be used to form endearing addressatives from proper names, e.g.: *Mollykins* [4; 5].

Compounding

Compounds form a large group of affectonyms. Several ideas and associations that appear in the mind of a speaker when thinking of the object of affection need to find reflection in a single addressative. One of the ways to do it is by joining stems. We can find compound affectonyms consisting of simple stems (a) and of derived stems (b). No connecting elements are used in either case: a) *Sugarbear, Lovedoll, Love-Bug, Honeymuffin, Honeydoll, Luvface, Sweetheart* [4; 5]; b) *Sweetlips, Sweetcheeks, Honey-Buns, Sugarcakes, Cuddlecakes* [4; 5].

Rhyme

Rhyme is sometimes thought to be an independent force of word-formation, and sometimes – as a subtype of compounding [6, p. 68]. In

English you can often meet affectonyms formed from two rhyming stems: *Lovey-Dovey*, *Honey-Bunny* [4; 5]. It is interesting to know that affectonym *Treacle*, for instance, originated from a cockney rhyme *Sweet-Heart-Treacle-Tart* [4]. However, there are words that are formally very similar to rhyming compounds, but are not quite compounds in English because the second element is not really a word – it is just a nonsensical item added to a root word to form a rhyme: *Tootsie-Wootsie*, *Cuddly-Wuddly*, *Sugar-Booger*, *Little-Diddle* [4; 5]. This formation process is associated in English with baby-talk (and talk addressed to children), technically called hypochoristic language.

Novel Creation

In novel creation, a speaker or writer forms a word without starting from other morphemes. Novel creations that are formed to serve as affectonyms also resort to baby-talk. Most of them are based on a special phonological model – with an [u:] serving as a root vowel. The root morpheme of such coinages contains an *-oop/-ooh/-ook* element plus one or more suffixes from described above: *Pooh*, *Pookie*, *Pookie-Pie*, *Pooker*. *Booh*, *BooBerry*, *Schnookums*, *Snookums*, *Snookie*, *Schmoopy* [4; 5].

Thus one can see, that affectonyms in the English language have obtained a number of specific morphological features that allow us to recognize them both in language and in speech. At the same time, the above-described word-forming patterns can be the basis for the further enrichment of the stock of affectonyms. All the above mentioned may serve as the basis to prove the connection which evidently exists between affective vocabulary and stylistic patterns of speech. Stylistics focuses on the expressive properties of linguistic units, their functioning and interaction in conveying ideas and emotions in a certain text or communicative context. Particularly, it interprets the opposition between the contextual meaning of a word and its denotative meaning. Affectonyms by their nature are the words or expressions used in their connotative meaning, thus in utterances they can serve as lexical stylistic devices, e.g.: *You're My Sun-Behind-the-Clouds* [7] – the underlined expression represents a *metaphor* in its classical understanding – as a stylistic device based on affinity of certain properties or features of the two corresponding concepts. From the communicative point of view metaphors are particularly useful in conveying subtle nuances of emotional experience because they have the potential to evoke vivid accounts that tap into actual physical experience, such as the experience of emotion.

Speaking about the stylistic peculiarities of affectonyms one also must define the functional style of the language that they belong to. The communication between lovers or family members is informal in its nature, and, as far as affectonyms emerge and function in this particular communicative situation, we suggest that they belong to the colloquial style and slang. Moreover, the above-described structural features of affectonyms prove that they are intentionally colloquial – specific affixes and phonological patterns are added to neutral words in order to give them stylistic and emotional coloring. The atmosphere of familiarity, care, affection and tenderness, that

affectonyms are supposed to create, is contrasted to impersonal formal communication on the stylistic level (e.g.: «*How are you, Cutesy?*»).

In terms of the present article we consider it appropriate to mention also the connection which exists between affective vocabulary and pragmatics of language. Pragmatics is sometimes characterized as dealing with the effects of *context*, with actual communicative value of an utterance. It is up to pragmatics to explain the information one conveys, and the actions one performs, in or by saying something. It allows to understand the meaning of an utterance that is beyond the lexical meaning of its constituents, considering such facts as when, where, by whom the utterance is produced, what contextual knowledge is shared by the addresser and the addressee, what are the relevant social conventions for these communicants.

One of the main groups of facts in the focus of pragmatics are facts about the speaker's intentions. On the near side, what language the speaker intends to use, what meaning he intends to infer, whom he intends to refer to with various shared names. On the far side, what he intends to achieve by saying what he does. Affective vocabulary, as it has already been stated, conveys positive emotional coloring. Thus, the obvious intention of the speaker is: 1) to express his positive feelings (affection, sympathy, care, tenderness, encouragement and merely good mood) towards the addressee; 2) to provoke positive emotional response from the addressee, to make the above-mentioned feelings reciprocal: *Work it, Honey! It's not that difficult* [4].

According to R. Jakobson, speech acts perform six functions: referential, expressive, conative, phatic, poetic and metalingual [1, p. 57]. Basing on the example below we are going to analyze which of the functions are expressed in the phrases containing affectonyms: «*Hey, Sweetiepie! Shall we go to the movies tonight?*» [4]. The underlined greeting bears three obvious functions: 1) phatic – it is uttered for the sake of interaction, establishing and maintaining contact; 2) conative – engages the addressee directly; 3) expressive – gives the information about the speaker's internal state, i.e. how he feels about the addressee. The intentional meaning can be interpreted as «*I like you / You look good today / I'm in a good mood*».

According to J. Searle who distinguished locutionary, perlocutionary and illocutionary speech acts, the phrase in the example is a perlocutionary speech act as it has certain consequential effects upon the feelings, thoughts or actions of the addressee. It also falls under the definition of expressive speech act – expresses speaker's attitudes and emotions. If to turn to the classification of direct and indirect speech acts, we could see that phrases with affectonyms in many situations function as indirect speech acts. The reason for this is that affectonyms are special and intimate names, they communicate to the hearer more than what is actually said by way of relying on speaker's and addressee's mutually shared background information. However, as any specimen of expressive lexis, affectonyms can acquire an innumerable implications depending on the context in which they are used.

To sum up, the term *affectonym* has recently been introduced to name the specimen of this group within emotively colored vocabulary. Affectonyms are words and phrases used in specific situations of intimacy between lovers or members of a family. Affectonyms are characterized by strong emotional, inherently positive coloring. These expressions serve as secondary, optional and substitutable names of people and perform semantic functions of address and reference. From the lexicological viewpoint, most of the affectonyms are the results of secondary nomination which appear due to metaphoric use of the words. They allude to universally valued qualities, such as sweetness, beauty, peacefulness, innocence, warmth, playfulness, worth, providence, or cuddliness. Affectonyms are culture-specific and vary from language to language and from speaker to speaker. English has a large stock of affectonyms. During the research we have collected 203 examples of affectonyms commonly used in the modern English language. Morphological analysis allowed us to identify the structural peculiarities of affectonyms and patterns of word formation according to which they are created. We have singled out some typical affixes added to neutral words in order to make up affectonyms: *-ie /-ey /-y, -s, -kin*. We have also come to the conclusion that most affectonyms are formed in the process of compounding of two or more stems, and rhyming as a subtype of compounding. Novel creation of affectonyms resorts to hypocoristic language and is based on nonsense phonological stems: *-oop /-ook /-ooh*. Communicative analysis of affectonyms allowed us to identify stylistic and pragmatic functions of this group of vocabulary. We have found out that affectonyms belong to the colloquial layer of lexis. They have a strong stylistic coloring indispensable from their emotional content. From the stylistic point of view, affectonyms can be identified as metaphors, metonymies, antonomasia. From the pragmatic point of view, affectonyms occur in expressive speech acts. They perform phatic, conative and expressive functions. According to Searle's typology, speech acts containing affectonyms are mainly perlocutionary, due to the fact that affectonyms express emotions of a speaker and, thus, provoke emotional response of an addressee.

References

- 1. Shakhovsky V. I.** Emotional / Emotive Competence in Intercultural Communication / V. I. Shakhovsky // Communication Studies. – 2003. – No. 65. – P. 55 – 65.
- 2. Mygovych I. V.** The Mode of Intimacy in the Lexical Semantics of the English and Italian Language / I. V. Mygovych // Вісн. Луганськ. Нац. ун-ту (Серія „Філологічні науки”). – 2010. – №13 (200). – С. 147 – 155.
- 3. Perlin J.** Afektonimy w polskim, francuskim, hiszpańskim i niderlandzkim. Analiza morfologiczna i semantyczna / Jacek Perlin, Maria Milewska // Uczucia w języku i tekście. Język a kultura. – Wrocław, 2000. – P. 14 – 18.
- 4. Oxford English Dictionary** [Online Resource]. – Access Mode : <http://dictionary.oed.com>.
- 5. The Free Dictionary Online** [Online resource]. – Access mode : <http://www.thefreedictionary.com>.
- 6. Kemmer S.** Types of

Word Formation Processes / S. Kemmer. – Rice University : RU Press. – 2008. – P. 68. **7. Terms of Endearment** : English usage [Online resource]. – Access mode : <http://www.yaelf.com/toe.shtml>.

Мигович І. В. Вторинна номінація в сучасній англійській мові: афективні лексичні одиниці

Стаття пропонує комплексний підхід до вивчення засобів вербальної репрезентації емотивних лексичних одиниць з ознакою вторинної номінації (афектонімів), спираючись на лексичну систему сучасної англійської мови. Дослідження є спробою проаналізувати морфологічний, стилістичний та прагматичний аспекти мовної об'єктивності та когнітивної конденсації аксіологічного емоційного досвіду, репрезентованого в мові через афективну лексику.

Ключові слова: вторинна номінація, емотивна лексема, афектонім, типи словотворення.

Мигович И. В. Вторичная номинация в современном английском языке: аффективные лексические единицы

В статье предложен комплексный подход к изучению способов вербальной репрезентации эмотивных лексических единиц с оттенком вторичной номинации (аффектонимов) в лексической системе современного английского языка. Исследование представляет собой попытку проанализировать морфологический, стилистический и прагматический аспекты языковой объективации и когнитивной конденсации аксиологического эмоционального опыта, репрезентированного в языке через аффективную лексику.

Ключевые слова: вторичная номинация, эмотивная лексика, аффектоним, типы словообразования,

Mygovych I. V. Secondary Nomination in the Modern English Language: Affective Lexical Units

The paper presents an integrated approach to the investigation of the means of verbal representation of emotive lexical units which act as results of the secondary nomination process (affectonyms) in the modern English language. The choice of the topic is determined by the general direction of modern academic research in the area of language and culture studies investigating the nature of Universal language categories (category of emotivity is among them). The object of analysis for the category of emotivity is human emotion expressed in the process of communication by language units that convey emotive information. Emotion reflects not the objects of the real world but their role and place in the life of a human being. This fact explains growing interest of scholars in emotions, as well as in the means of their verbalization and conceptualization in language. However, the absence of the general theory of emotions makes it difficult to investigate their verbalization and conceptualization. Thus, a profound analysis of specimen of

emotively colored vocabulary (affectonyms) has been carried out in order to get a better understanding of how emotions are conceptualized in mind of individuals and in society.

Key words: secondary nomination, emotive vocabulary, affectonyms, types of word formation, formulaic markers of emotive discourse.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Зеленько А. С.

УДК 811.111'373.611

А. О. Парфіненко

**PREVENTIVE CHI PREVENTATIVE: ДО ПИТАННЯ
ПРО КРИТЕРІЇ РОЗРІЗНЕННЯ АФІКСАЛЬНИХ ВАРІАНТІВ
(на матеріалі сучасної англійської мови)**

Питання про варіативність і зміни у граматиці (разом зі словотвором) стало привертати помітну увагу лінгвістів у 2й половині ХХ століття і було розроблене такими видатними дослідниками, як О. Ахманова, В. Виноградов, І. Вихованець, В. Вольфрам (W. Wolfram), Л. Граудіна, А. Мартіне (A. Martinet), В. Лабов (W. Labov) та ін.

У розвитку мовної зміни існує певний перехідний період співваріативності (co-variation) між старими та новими варіантами [1, с. 8], результатом якої стає або розмежування значень цих форм, або усунення тієї чи іншої форми (нової чи попередньої старої). З цього твердження виходить, що й варіативність не може бути сталою і передбачає постійну зміну.

Актуальність представленого дослідження полягає у спробі комплексно-узагальнювального підходу до питань варіативності афіксальної підсистеми мови. Так, метою роботи визначаємо простеження на матеріалі англійської мови явища варіативності на морфемному рівні та виявлення основних критеріїв визначення афіксальних варіантів.

У роботі послуговуватимемося наступним визначенням. **Афіксальні варіанти слова** – постійно відтворювані, взаємозамінні форми слова, що є близькими з формального боку, тобто у плані вираження, відрізняючись в один афікс, і тотожними у плані значення (лексичного і граматичного).

У розрізі досліджуваного питання розглянемо конкретні пари афіксальних варіантів сучасної англійської мови.

***Preventive* і *preventative* (adj)**

Обидві форми є практично одночасними (датовані XVII ст.) і розглядаються як рівноправні [2, с. 378], взаємозамінні [3, с. 65] у значенні «попереджувальний або призначений для попередження». Наприклад, *A Preventive or Preventative war is a war initiated under the belief that future conflict is inevitable, though not imminent (Walt S.M. Taming American Power)*. ***Preventive*** є більш частотною, більш цитованою формою, хоча форма ***preventative*** характеризується останнім часом зростаючою продуктивністю. ***Preventative*** Марк Нікол (Mark Nichol) [4] вважає надлишковою формою, що виникає у джерелах з менш суворими стандартами. З ним погоджуються мовці, розрізняючи ці форми за такими параметрами, як легкість/ важкість сприйняття, форма, що подобається/ не подобається, або кваліфікуючи ***preventive*** як переважну, більш смисловою, більш конкретну і легку для сприйняття форму, що використовується освіченими людьми і фаховими виданнями тоді, як ***preventative*** – невдала, надлишкова (чотирискладова) форма.

***Ineffectual* та *ineffective* (adj)**

Ineffectual та ***ineffective*** подаються у словниках Collin's [2, с. 250], Princeton's WordNet, Webster Dictionary [5] як рівноправні у значенні «той, що не має передбачуваного ефекту». Час виникнення форм ***ineffectual*** та ***ineffective*** є різним: ***ineffectual*** є ранішою формою і датується XIV–XV ст. тоді, як ***ineffective*** – XVI ст. З кінця XIX ст. співіснування цих форм характеризується різним ступенем продуктивності. Так, ***ineffective*** на сьогодні є більш частотною формою, порівняно з XIX ст., коли форма ***ineffectual*** мала більшу продуктивність. Тенденція до використання форми ***ineffective*** постала вже на початку XX ст. і підтримується досі [6]. Переважність у використанні ***ineffective*** підтримується суспільною оцінкою цієї форми як більш сучасної, актуальної, такої, що робить речення яскравішим. ***Ineffectual*** кваліфікується як більш архаїчна форма, що надає реченню вагомості. Дехто вбачає різний відтінок значення форм ***ineffective/ ineffectual***: загальне/ одиничне, у певній ситуації/ на даний момент відповідно. Можемо говорити й про певне розрізнення емоційного забарвлення цих форм, принаймні у сприйнятті мовців: ***ineffective*** – суворо утилітарна форма, ***ineffectual*** має знижений відтінок значення.

***Instantaneously* та *instantly* (adv)**

Обидві форми є взаємозамінними у значенні «негайно, одразу». Наприклад: *'They obeyed instantaneously/instantly'* [3, с. 52]. Тим не менш у словнику Collin's знаходимо тільки відприкметниковий прислівник ***instantly*** за наявності двох прикметників ***instant*** та ***instantaneous*** зі значенням «миттєвий» [2, с. 255]. Водночас у суспільно-мовленнєвій практиці ці форми набули певних відтінків значення: ***instantly*** вказує на негайну, невідкладну дію, що відбувається прямо зараз

або вже відбулась, *instantaneously* позначає дію, що відбудеться прямо зараз майже негайно, з невеликою затримкою. До того ж іноді *instantaneously* кваліфікують як більш інтелігентну форму [7].

***Envision* і *envisage* (v)**

Обидві форми мають значення «уявляти», хоча дещо відрізняються у конотації. *Envisage* вказує на щось реальне і часто пов'язане з плануванням реальних проєктів, *envision* є більш гіпотетичним, уявним або далеким від реальності. Водночас, *envision* є переважною формою для американського варіанта англійської мови (American English) [2, с. 158]. Порівняймо: *He said he did not envisage delivery days being cut even further if the legal challenge regarding LVCR failed* (BBC World from December 28, 2011) та *In the absence of any positive regulation, the «freedom» that the right-wing absolutists envision is the freedom of the rich and powerful to control, crush, and humiliate the less-rich and less-powerful* (The Huffington Post from October 21, 2010).

***Bicentenary* і *bicentennial* (adj)**

Форма *bicentenary* постає як інший термін на позначення *bicentennial* [3]. Обидві форми вживаються на позначення «двохсоті річниці події», наприклад: «*celebrating the bicentenary/bicentennial of the university*». Форма *bicentennial* більш поширена в американському варіанті англійської мови (American English) [8, с. 35; 2, с. 44]. Порівняймо: *й* або *...after a sumptuous Bicentenary Dinner inspired by Albert Roux, an exhibition of portraits by photographer Lorenzo Agius was unveiled* (Tatler Magazine 11th October 2011) та *It's a bicentennial year and the blues is celebrating a birthday and it's a bicentennial blues* (Gil Scott Heron Lyrics. Bicentennial Blues).

***Disinterested* та *uninterested* (adj)**

У сучасному вжитку форми *disinterested* та *uninterested* є часто взаємозамінними у значенні «незацікавлений, байдужий». Наприклад, «*Pupils totally disinterested/ uninterested in school work*» [8, с. 43]. Використання форми *disinterested* у такому значенні вважається помилковим [9, с. 268], проте воно стає все більш звичним [8; 10; 11]. «Незацікавлений, байдужий» є первинним значенням слова *disinterested*, вкоріненим у XVII ст. (з 1610 р.). *Uninterested* є пізнішою формою (1640 р.) з первинним значенням «безсторонній». Вже з другої половини XVII ст. форми *disinterested* та *uninterested* набули значень одна одної. Їх первинні значення застаріли у XVIII ст., проте перше значення *disinterested* відновилося у першій чверті XX ст. Незважаючи на це, використання цієї форми широко визнане помилковим.

***Terminal* і *terminus* (n)**

Terminus є ранішою формою і сягає XVI ст. (1550 р.). Форма *terminal* (n) фактично розвинулась з форми *terminus* (1888 р.) через посередництво прикметникової форми *terminal* (adj) (1805 р.). Форми *terminal* і *terminus* взаємозамінні у значенні «кінцевий пункт маршруту». Проте форма *terminal* зазвичай використовується, коли йдеться про «кінець залізничної лінії», а форма *terminus* на позначення «кінця автобусного маршруту» [8, с. 69; 12].

Виходячи з аналізу наведених прикладів афіксальних варіантів у сучасній англійській мові, здійсненого на основі фіксації варіантних форм у словникових статтях й у конкретній мовленнєвій практиці, можемо зробити наступні висновки. Так, варіативність залежить від особливостей використання того чи іншого варіанта у соціальних і/або територіальних умовах, а також соціальної оцінки варіантів мовцями. Виникнення варіантних форм пояснюється також й історичними умовами кожної мови. Отже, основні критерії розрізнення афіксальних варіантів:

- Власне існування (наявність, продуктивність, частотність) варіантів у суспільно-мовленнєвій практиці.
- Сфера вжитку (фіксація у словниках/ ЗМІ/ суспільно-мовленнєвій практиці).
- Територіальне поширення (*загальностандартний/ регіональний* варіант, для англійської мови – *британський/ американський* варіант).
- Суб'єктивна оцінка співіснуючих елементів за такими параметрами як *вдалий/ невдалий, той, що подобається/ не подобається, легкий/ важкий для сприйняття*, іноді *правильний/ неправильний*.
- Стилiстичне вживання (*нейтральне, офіційне, розмовне, іронічне* тощо).
- Емоційне забарвлення (*нейтральне значення, знижений відтінок значення* тощо).
- Форма (*коротка/ довга* або, з огляду на тенденцію до економії, *достатня/ надлишкова*).
- Відтінок значення (наприклад, *одиничне/ загальне*).
- Приналежність до того чи іншого історичного відрізка часу або часова віднесеність (*архаїчна/ сучасна* форма).

Таким чином, засвоєння тої чи іншої форми проходить певний етап перевірки або апробації на практиці. Власне можемо говорити про апробацію того чи іншого варіанта при остаточному засвоєнні, результатом якої стає або закріплення одного і занепад іншого варіанта, або розрізнення значень у парі варіантів (т.зв. конкуренція мовних засобів). Враховувати у такому разі необхідно і фаховий відбір науковцями тої чи іншої форми як нормативної (закріплення, сертифікація у нормативних словниках), і «життєздатність» того чи іншого варіанта серед мовців.

Список використаної літератури

1. **Wolfram W.** Variation and Language, an overview / W. Wolfram // Encyclopedia of Language and Linguistics – 2nd ed. – Oxford : Bergamon Press, 1993. 2. **Collins Dictionary.** Русско-английский и англо-русский словарь. – М. : Астрель: АСТ, 2003. 3. **Oxford Dictionaries Online** [Електронний ресурс]–Режим доступу : <http://oxforddictionaries.com/words> 4. **Nichol M.** DailyWritingTips [Електронний ресурс] / Marc Nichol. – <http://www.dailywritingtips.com> 5. **Merriam-Webster's Dictionary online** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 6. **English Language and Usage.** Question and answer site for linguists [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.english.stackexchange.com/questions> 7. **Grammarist.** Question and answer site about English grammar and usage [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.grammarist.com/usage> 8. **Student's Companion.** Webster's Reference Library. – New Lanark, Scotland : Geddes & Grosset, 2004. 9. **Эйтчисон Дж.** Английский English (Грамматика, орфография, пунктуация, стилистика) [Текст] : справ. пособ. Джеймс Эйтчисон – М. : «Аквариум», 1996 – 464 с. 10. **Burnside J.** Word Watching (field notes of an amateur philologist) / Julian Burnside. – NY. : Thunder's Mouth Press, 2005 – 234 p. 11. **The American Heritage Dictionary of the English Language** (4th ed.). – Boston : Houghton Mifflin, 2000. 12. **WordNet-Online.** Free Dictionary and Thesaurus of English [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wordnet-online.com>.

Парфіненко А. О. Preventive чи preventative: до питання про критерії розрізнення афіксальних варіантів (на матеріалі сучасної англійської мови)

Стаття присвячена проблемі афіксальної варіативності. У роботі дається визначення афіксальних варіантів. Автором досліджується динаміка становлення та розмежування співіснуючих варіантів на матеріалі сучасної англійської мови. У статті розглядаються конкретні пари слів, на основі чого робиться спроба виявити основні критерії визначення афіксальних варіантів. Аналіз досліджуваних лексем проводиться на основі словникових статей й особливостей їх мовленнєвих реалізацій.

Ключові слова: афіксальний варіант, взаємозамінні варіанти, співваріативність, соціальна диференціація

Парфіненко А. А. Preventive или preventative: к вопросу о критериях различения аффиксальных вариантов (на материале современного английского языка)

Статья посвящена проблеме аффиксальной вариативности. В работе даётся определение аффиксальных вариантов. Автором исследуется динамика становления и разграничения сосуществующих вариантов на материале современного английского языка. В статье рассматриваются конкретные пары слов, на основе чего осуществляется попытка выявить основные критерии определения аффиксальных

вариантов. Анализ исследуемых лексем проводится на основе словарных статей и особенностей их реализаций в языковой практике.

Ключевые слова: аффиксальный вариант, взаимозаменяемые варианты, совариативность, социальная дифференциация

Parfinenko A. O. Preventive or Preventative: To the Question of the Criteria of Defining Affixational Variants (on the Material of the Modern English Language)

The article is devoted to the problem of grammar variation, in particular affixational variation. The aim of the work is to analyse the phenomenon of variation and change at the morphemic level on the material of the modern English. It is given the definition of affixational variants and identified basic criteria of their determination. There is investigated the dynamics of forming and differentiating parallel or coexisting variants on the material of the modern English language. In the context of given research the certain word pairs are examined. It is made the attempt to find the main criteria of defining and distinguishing affixational variants among which social, stylistic, functional and territorial differentiation. The analysis of investigated items is provided on the basis of lexicographical definitions and observations of their realizations in actual language practice (with reference to the Internet sources). It is emphasized the importance of the sociolinguistic tendencies defining this process.

Key words: affixational variant, interchangeable variants, co-variation, social differentiation.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., ст. викл. Медоренко О. М.

УДК 81'25

Ю. М. Плетенецька

**ПАРАДИГМА ПОНЯТЬ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ
КІНОПЕРЕКЛАДУ**

Актуальність обраної теми зумовлена відсутністю у вітчизняному перекладознавстві ґрунтовного аналізу понятійно-категорійного апарату кіноперекладу. Натомість західні перекладознавці спільно з російськими колегами впродовж кількох останніх десятиліть ведуть активні теоретичні та практичні дослідження, які сприяють становленню нового типу перекладу – кіноперекладу. Все гучніше лунають заклики до розгляду головних лексико-граматичних та жанрово-стилістичних

проблем кіноперекладу. Актуальними є проблеми відтворення кінотекстів для іншомовної, іншокультурної аудиторії.

Підхід до кінофільму з перекладацьких позицій потребує чіткого уявлення про предмет дослідження і відповідей на низку питань, які є визначальними для подальшого аналізу зазначеної тематики. Так, вивчення кіноперекладу передбачає необхідність визначитися з понятійно-категорійним апаратом, що буде використовуватися в дальшому викладі. Центральними поняттями, якими ми послуговуватимемося, будуть поняття «кінотекст» та «кінодіалог». Отже, метою роботи є теоретичний аналіз розвідок, що стосуються виокремлення основних понять кіноперекладу, проведений здебільшого зарубіжними перекладознавцями.

Термін «кінотекст» трапляється в літературі досить часто. Про витвір кіномистецтва як про текст писали Ю. Н. Усов (1980), Ю. Г. Ців'ян (1984), Ю. М. Лотман (1992), А. В. Федоров (2000), О. Б. Іванова (2000), Г. Г. Слишкін, М. А. Єфремова (2004), В. Є. Горшкова (2006), М. С. Снеткова (2009) та інші. Ю. Г. Ців'ян, пише: «У певному наближенні будь-який фільм можна визначити як дискретну послідовність безперервних частинок тексту. Будемо вважати таку послідовність кінотекстом. Безперервні сегменти кінотексту будемо називати кадрами. ... Кінотекст – це ланцюг ядерних кадрів. ... Отже, деяке повідомлення, притаманне кінотексту, може бути виявлене лише після розгляду щонайменше двох ядерних кадрів і з'ясування, який з типів приєднання вони здійснюють. Тобто, одиницею кінотексту завжди є пара ядерних кадрів. Будемо називати її базовим ланцюгом, чи базовою синтагмою кінотексту» [1, с. 109 – 111]. На думку О. Б. Іванової, «кінофільм – це текст, тобто зв'язний семіотичний простір. Фільм визначається як зафіксована на плівці чи іншому матеріальному носії послідовність кадрів, які є фотографічним чи намальованим зображенням, що зазвичай супроводжується звуковим рядом (мовленням, музикою, шумами)» [2]. Такий підхід, правомірний з погляду мистецтвознавства, не є прийнятним у нашій роботі, оскільки ми досліджуємо кінотекст як об'єкт глядацького сприйняття. Кінотекст у вигляді послідовності кадрів на кіноплівці цікавить лише фахівця, для глядача ж це спосіб проекції кіноплівки з магнітною звуковою доріжкою на екран зі швидкістю 24 кадри за секунду. Кіноапарат і кіноплівка – це спосіб фіксування і збереження кінотексту. У будь-якому разі необхідною умовою репрезентації кінотексту є наявність екрана. Власне кажучи, це вид тексту, поява і функціонування якого пов'язані з розвитком засобів масової комунікації, чи масмедіа, і неможливе без них. Відтак, Г. Г. Слишкін і М. А. Єфремова визначають кінотекст як медіатекст [3, с. 16]. Тоді він стає в один ряд з екранними текстами, до яких також відносять телетексти, відеотексти і комп'ютерні тексти. Медіатексти утворюють єдину групу за способом сприйняття (аудіовізуальним) і способом подання реципієнту (екранним). Численні

визначення розкривають лише окремі характеристики кінотексту і не передають його як комунікативне ціле. Зафіксоване на кіноплівці повідомлення дістало в науковій літературі назву кінотексту [4]. За А. В. Федоровим, «кінотекст – повідомлення, що містить інформацію і викладене в будь-якому вигляді і жанрі кінематографу (ігровий, документальний, анімаційний, навчальний, науково-популярний фільм)» [5, с. 36]. Акцентуючи на комунікативному характері і жанровому різноманітті кінотексту, ці визначення нічого не кажуть про його суть.

Згідно з дефініцією, що належить засновникові російської медіапедагогіки Ю. М. Усову, кінотекст є динамічною системою звуковізуальних образів, чи динамічною системою пластичних форм, яка існує в екранних умовах просторово-часових вимірів й аудіовізуальними засобами передає послідовність розвитку думки художника про світ і про себе» [6, с. 17]. Це визначення враховує такі важливі чинники, як екранність, просторово-часовий спосіб існування кінотексту й аудіовізуальний спосіб його сприйняття, але не відбиває його комунікативної спрямованості. У сучасній лінгвістиці текст визначається як продукт мовлення, детермінований потребами спілкування, тобто не тільки як відображення дійсності, а й як повідомлення про неї. Комунікативна спрямованість кінотексту не підлягає сумніву, адже він адресований глядачеві і створюється спеціально для сприйняття масовою аудиторією.

Класифікація кінофільму як тексту ускладнюється відсутністю в мові кіно коду, що складається з одиниць, які можна впізнати й виокремити, та способів їх організації, який був би спільним для всіх фільмів.

Найбільш глибоко зазначена проблема вивчена в працях Ю. М. Лотмана з семіотики кіно (Лотман 1993, 1994, 1997, 1998, 2002).

Дослідник виходить з поділу знаків на умовні (з внутрішньо невмотивованим зв'язком між вираженням і змістом) і зображувальні, чи іконічні (де значення має єдине, притаманне йому вираження, що полегшує і прискорює сприйняття цих знаків). При цьому постулюється існування двох незалежних і рівноправних культурних знаків – слова і малюнка [7, с. 291] і двох різновидів мистецтва – зображувальних і словесних, з віднесенням кіно до звуковізуального типу мистецтв: «з приходом звуку зображення стало частиною більш складного цілого – звуковізуального мистецтва кіно» [8, с. 142].

Г. Г. Слишкін та М. А. Єфремова пропонують таке визначення складу кінотексту. Кінотекст складається з образів, рухливих і статичних, мовлення, усного і письмового, шумів і музики, по-особливому організованих і таких, що перебувають у нерозривній єдності. У кінотексті наявні дві семіотичні системи – лінгвальна і нелінгвальна, що оперують різними знаками [3, с. 21]. Відповідно до класифікації Ч. Пірса, знаки за характером співвідношення означального й означуваного поділяються на три групи: 1) знаки-ікони, що формуються на основі

подібності означального й означуваного; 2) знаки-індекси, що створюються через відношення суміжності між означальним й означуваним; 3) знаки-символи, породжені встановленням зв'язку означального й означуваного, за умовною згодою [9].

Лінгвальна система кінотексту обслуговується знаками символами, нелінгвальна – знаками-індексами і знаками-іконами.

Лінгвальну систему в кінотексті репрезентують два складники: письмовий (титри і написи, що є частиною світу речей фільму – плакат, назва вулиці чи міста, вхід чи вихід, лист чи записка тощо) і усний (мовлення акторів, закадровий текст, пісня тощо), які виражені символічними знаками – словами природної мови.

Нелінгвальна система кінотексту охоплює іконічні й індексальні знаки. Вона також має звукову частину – це природні шуми (дощ, вітер, кроки, голоси тварин і птахів), технічні шуми і музика. Крім того, до нелінгвальної системи входить відеоряд – іконічні й/чи індексальні знаки (люди, тварини, фантастичні істоти, предмети), які здійснюють послідовність (низку) рухів, які також є іконічними й/чи індексальними знаками (жестикуляції, міміка, пантоміміка, маніпуляції з предметами, різні переміщення та інші дії, наприклад, вибухи, катастрофи та природні катаклізми, які здійснюють за допомогою спецефектів). Усе зазначене є лексикою кінематографа, чи одиницями кінотексту.

Ураховуючи знакову систему та систему лінгвальних кодів, М. А. Єфремова визначає кінотекст як «зв'язне, цільне і завершене повідомлення, виражене за допомогою вербальних (лінгвальних), і невербальних (іконічних чи індексальних) знаків, організоване відповідно до задуму колективного, функціонально диференційованого автора за допомогою кінематографічних кодів, зафіксоване на матеріальному носії і призначене для відтворення на екрані й аудіовізуального сприйняття глядачем» [10, с. 40].

Для позначення всієї лінгвальної системи фільму в науковий обіг введено термін «кінодіалог» [11; 12], який охоплює як усно-вербальний, так і письмово-вербальний компоненти фільму. Кінодіалог розглядається вже не як чужий, чи надлишковий елемент, а як істотна, інтегрована в структуру складова фільму. При дослідженні кінодіалогу як тексту нового типу актуальним стає вияв у ньому специфічних рис загальнотекстових категорій, які знаходяться у сфері інтересу лінгвістики, оскільки кінодіалог є однією з основних форм існування мови. В. Є. Горшкова визначає діалог «як особливий тип тексту, який характеризується як загальнотекстовими (інформативності, зв'язності, цільності, смислового членування, протекції і ретроспекції), так і специфічно текстовими категоріями, з-поміж яких домінують категорія тональності, під якою мають на увазі концептуально/змістову категорію діалогу, яка відбиває культурологічний аспект фільму і знаходить своє вираження через передачу реалій, власних імен і мовленнєвої характеристики персонажів» [12, с. 187]. У найбільш загальному вигляді

кінодіалог є квазі-спонтанним розмовним текстом, що піддається певній стилізації відповідно до художніх прагнень режисера і орієнтованості на певний кінематографічний код.

Важливим залишається питанням про чітке розмежування понять кінофільму та кінотексту, а також кінодискурсу, які не можна ототожнювати. Кінофільм охоплює незчисленно велику кількість вербальних і невербальних компонентів тоді, як кінотекст зосереджується на мові і розглядає елементи мовлення: інтонацію, паузи тощо як другорядні. Окрім власне тексту монологів/діалогів/полілогів, кінотекст має декорації, акторську гру, музичний супровід.

А. Н. Зарецька виокремлює поняття кінодискурсу з позицій лінгвістики: «Кінодискурс – це суцільний, пов'язаний текст, який є вербальним компонентом фільму в поєднанні з невербальними компонентами – аудіовізуальним рядом та іншими, важливими для ідейної завершеності фільму, екстралінгвальними факторами» [13, с. 22]. Запропоноване визначення є достатньо глибоким, але з огляду теорії та практики перекладу не повною мірою відповідає завданням перекладознавства. На наш погляд, це визначення відповідає характеристикам поняття кінотекст, оскільки передбачає акцентування на поєднанні вербальних і невербальних факторів. У свою чергу, поняття кінодискурсу виникає через розширення предмету лінгвістики кінотексту та розглядається як квінтесенція лінгвістичних та екстралінгвальних факторів. Екстралінгвальні фактори (фактори культурно-ідеологічного середовища, в якому відбувається комунікація) виходять на перше місце при визначенні сутності кінодискурсу і є визначальними по відношенню до лінгвістичних. Підсумовуючи все вищесказане, можна констатувати, що кінодискурс – більш широке поняття, яке включає в себе як кінотекст, так і кінофільм, інтерпретацію фільму кіноглядачем і той зміст, який закладений авторами фільму.

Поняття кінодискурсу можна визначити через поняття кінотексту. Кінотекст по відношенню до кінодискурсу можна розглядати як його фрагмент, а кінодискурс – як цілий текст або сукупність об'єднаних якоюсь ознакою текстів. Ще одне визначення кінодискурсу належить С.С. Назмутдіновій, яка визначає кінодискурс семіотично складним, динамічним процесом взаємодії автора та кінореципієнта, який відбувається в міжмовному та міжкультурному просторі за допомогою засобів мови кіно, що характеризується властивостями синтаксичності, вербально-візуальної цілісності елементів, інтертекстуальності, множинності адресатів, контекстуальності значення, іконічної точності [14, с. 18].

Складовими кінотексту можуть бути тільки «вузькі» екстралінгвальні фактори (фактори комунікативної ситуації) тоді, як в структуру кінодискурсу долучаються і широкі екстралінгвальні фактори (різноманітні культурно-історичні фонові знання адресата, екстралінгвальний контекст – обставини, час і місце до яких відноситься

фільм, різні невербальні засоби: жести, міміка, малюнки, які важливі при створенні та сприйнятті фільму).

Мистецтвознавчий підхід до кіно включає також і поняття монтажний лист або скрипт, який розуміється як невербальний компонент кінофільму, де окрім тексту реплік також міститься опис оточення та дій персонажів. У свою чергу, кінодіалог можна вважати вербальним компонентом складної системи кінофільму.

Таким чином, аналіз розвідок, проведений на сьогоднішній день зарубіжними перекладознавцями, дозволяє вибудувати парадигму основних понять термінологічної системи кіноперекладу: кадр, кінодіалог, монтажний лист, кінотекст, кінофільм, кінодискурс. Незважаючи на певне відставання, українська наукова думка виявляє все більше зацікавлення термінологічною базою кіноперекладу.

Питання кіноперекладу в цілому і його термінологічної бази зокрема, набувають все більшої інтернаціоналізації, що підтверджується географією та проблематикою досліджень. Більш ґрунтовне вивчення зазначеного явища сприятиме вдосконаленню теорії кіноперекладу, що в свою чергу призведе до вищого рівня кіноперекладів в Україні, розвитку української науки і культури.

Список використаної літератури

- 1. Цивьян Ю. Г.** К метасемиотическому описанию повествования в кинематографе / Ю. Г. Цивьян // Труды по знаковым системам: ученые записки Тартуского гос. ун-та. – Вып. XVII. – Тарту, 1984. – С. 109 – 121.
- 2. Иванова Е. Б.** Интертекстуальные связи в художественных фильмах [Текст] : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук спец. : 10.02.19 «Теория языка» / Е. Б. Иванова. – Волгоград, 2001. – 16 с.
- 3. Слышкин Г. Г.** Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) [Текст] / Г. Г. Слышкин, М. А. Ефремова. – М. : Водолей Publishers, 2004. – 153 с.
- 4. Большая Энциклопедия Кирилла и Мефодия 2002** : Кирилл и Мефодий, 2002. – 8 CD.
- 5. Федоров А. В.** Основы общей теории перевода (лингвистический очерк). / А. В. Федоров. – М., 1999 – 225 с.
- 6. Усов Ю. Н.** Методика использования киноискусства в идейно-эстетическом воспитании учащихся 8–10 классов / Ю. Н. Усов. – Таллин, 1980. – 125 с.
- 7. Лотман Ю. М.** Семиотика кино и проблемы киноэстетики / Ю. М. Лотман // Об искусстве. – СПб. : Искусство-СПб, 1998. – С. 315 – 323.
- 8. Лотман Ю. М.** Диалог с экраном / Ю. М. Лотман, Ю. Г. Цивьян. – Таллинн, 1994 – 215 с.
- 9. Пирс Ч.** Элементы логики / Ч. Пирс // Семиотика. – М. : Радуга, 1983. – С. 151 – 210.
- 10. Ефремова М. А.** Концепт кинотекста: структура и лингвокультурная специфика: На материале кинотекстов советской культуры: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Ефремова Марина Алексеевна. – Волгоград, 2004. – 185 с.
- 11. Ильичёва Л. В.** Лингвостилистика немецкой кинопрозы: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ильичёва Людмила Валерьевна. – Магадан, 1999. – 254 с.
- 12. Горшкова В. Е.** Теоретические

основы процессоориентированного подхода к переводу кинодиалога: на материале современного французского кино: дисс. ... доктора филол. наук : 10.02.05, 10.02.20 / Горшкова Вера Евгеньевна. – Иркутск, 2006. – 366 с. **13. Зарецкая А. Н.** Особенности реализации подтекста в кинодискурсе: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Зарецкая Анна Николаевна. – Челябинск, 2010. – 180 с. **14. Назмутдинова С. С.** Гармония как переводческая категория (на материале русского, английского, французского кинодискурса) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / С. С. Назмутдинова. – Тюмень, 2008. – 21 с.

Плетенецька Ю. М. Парадигма понять термінологічної системи кіноперекладу

В статті здійснено теоретичний аналіз розвідок, що стосуються виокремлення основних понять кіноперекладу (кадр, кінодіалог, монтажний лист, кінотекст, кінофільм, кінодискурс) з урахуванням мистецтвознавчого, мовознавчого та глядацького підходів. Наголошено на необхідності врахування комунікативної спрямованості кінотексту як одного з базових понять кіноперекладу, його знакової системи, а також системи лінгвальних кодів. Зазначено дискусійні аспекти, які потребують подальшого вивчення та опрацювання.

Ключові слова: кінопереклад, кінотекст, кінодіалог, кінодискурс.

Плетенецкая Ю. Н. Парадигма понятий терминологической системы киноперевода

В статье совершен теоретический анализ исследований, которые касаются выделения основных понятий киноперевода (кадр, кинодиалог, монтажный лист, кинотекст, кинофильм, кинодискурс), учитывая искусствоведческий, языковедческий и зрительский подходы. Отмечена необходимость учёта коммуникативной направленности кинотекста как одного из базовых понятий киноперевода, его знаковой системы, а также системы лингвистических кодов. Указаны дискуссионные аспекты, которые нуждаются в дальнейшем изучении.

Ключевые слова: киноперевод, кинотекст, кинодиалог, кинодискурс.

Pletenetskaya Y. M. Concepts Paradigm of the Terminological System of Movie Translation

The article focuses on theoretical analysis of investigations dealing with distinguishing of the main movie translating concepts (single picture, movie dialog, editorial script, movie text, film, and movie discourse) considering art, linguistic and audience approaches. It emphasizes the necessity of taking into account the movie text's communicative orientation, its semiotic and linguistic codes systems. The article underlines the direct

contact between linguistic and extra linguistic factors in movie discourse, giving the dominance to the latter ones in an attempt to define this concept from the point of view of translation theory and practice. The film as opposed to the movie text covers innumerable quantity of both verbal and non-verbal components, while the movie text is mostly concentrated on language and considers the speech elements: intonation and pauses to be secondary. The movie dialog in its turn is based on oral- and written-verbal film components alike and reveals characteristics of general text and specific text categories. The article highlights controversial aspects which further research and detailed elaboration result in improvement of the movie translations level in Ukraine, the development of Ukrainian science and culture.

Key words: movie translation, movie text, movie dialog, movie discourse.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Сидоренко С. І.

811.112.5/81'373.217(23)

М. В. Родюк

**ДІЄПРИКМЕТНИК В ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ
(на матеріалі англійської, німецької та нідерландської мов)**

Дієприкметники з давніх часів цікавили лінгвістів. Це пов'язано з загальною проблемою поділу лексики на частини мови. Платон і Аристотель першими звернули увагу на неоднорідність існуючих слів. Стоїки продовжили роботу в цьому напрямку, в результаті чого вже в період античності було виділено вісім частин мови, серед яких був і дієприкметник.

Проте, попри велику кількість праць і досліджень у цій галузі, до сих пір відсутнє єдине бачення щодо принципів виділення частин мови. Зокрема, це стосується проблеми належності дієприкметника до певної частини мови. Традиційна наукова класифікація може керуватися понятійними, синтаксичними, або морфологічними принципами. В залежності від того, який принцип покладено в основу класифікації, дієприкметники відносять до класу дієслів або прикметників, чи вбачають в них гетерогенні утворення, які об'єднують в собі ознаки як дієслів, так і прикметників. На останнє вказує і сам термін: в українській мові дані слова називаються «дієприкметниками», в англійській і російській — відповідно «participles» і «причастия», назви, які вказують на віднесеність даних термінів до двох різних частин мови. Відсутність єдиного погляду на проблему частиномовної належності дієприкметника

пояснює її актуальність і вказує на необхідність поглибленого вивчення даного явища. Частиномовна належність дієприкметника і по цей час викликає дискусії в лінгвістичній літературі. Досить широкого висвітлення вона набула в англomовних і німецькомовних наукових працях. Нідерландська лінгвістика певною мірою відображає різноманіття підходів до вивчення дієприкметників, яке спостерігається в зарубіжній науковій літературі, однак, у зв'язку з особливостями нідерландської мови, вона розглядає дієприкметники під іншим кутом зору.

Метою нашого дослідження є виявлення особливостей функціонування дієприкметників в сучасній нідерландській мові.

Матеріалом стали дієприкметники теперішнього і минулого часу, вибрані з англomовних, німецькомовних та нідерландськомовних публіцистичних текстів останніх десятиліть.

Термін «дієприкметник» ввели ще представники школи стоїків у 3 ст. до н.е., підкреслюючи той факт, що він поєднує у собі як дієслівні, так і прикметникові ознаки, тобто, може належити до двох різних частин мови. Саме тому йому і була дана назва, яка українською мовою перекладається як «приймаю участь», що римські граматисти переклали як «participium». У нідерландській мові використовується, в залежності від видання, або латинський термін «participium», або його нідерландська калька «deelwoord».

Одним з перших в нідерландській лінгвістиці дієприкметники почав досліджувати Ламберт тен Кате. В своїй роботі «Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche sprake» 1723 р. він вказує на ряд особливостей дієприкметника, називаючи його «adjectivum verbale» [1, с. 323], підкреслюючи одночасно його походження від дієслова і особливості функціонування у якості прикметника.

Німецький вчений початку ХХ ст. Л. Стіттерлін, який розвивав історичний підхід до вивчення дієприкметників в німецькій мові, відносить їх разом з інфінітивами до іменних частин мови. Цей вибір вченого пояснюється тим, що дієприкметники можуть відмінюватися за відмінками, родами і числами [2, с. 104].

На такі ж особливості походження і вживання дієприкметників вказує інший відомий нідерландській лінгвіст ХІХ ст., Віллем Герард Бріл. Досліджуючи дієприкметники і інфінітиви, він писав: «Інфінітив і дієприкметник — це іменник і прикметник, які, на відміну від інших дієслівних за походженням іменників і прикметників, ще знаходяться в процесі відокремлення від дієслова» [3, с. 245].

Слід, однак, зазначити, що в сучасній германістиці переважає погляд на дієприкметник як форму дієслова: більшість як німецьких, так і нідерландських вчених розглядають дієприкметники як нефінітну форму, що входить до класу «дієслово». Це О. Бегагель, В. Вільманс, Г. Пауль, П. Айзенберг, Г. Хельбіг та Й. Буша, О. І. Москальская, В. Г. Адмони, О. І. Шендельс, П. Вейланд [4, с. 132], Л. А. те Вінкел [5, с. 5].

Водночас, такі вчені, як Якоб ван Леннеп [6, с. 110], Петра Слейман [7, с. 1573]. вказують на те, що дієприкметник являє собою атрибутивну форму дієслова, яка поєднує ознаки як дієслова, так і прикметника.

Як видно із вищенаведених поглядів на проблему частиномовної належності дієприкметника, його визначення ґрунтуються на основі протиставлення дієслова і прикметника як різних лексичних класів. В залежності від того, які особливості дієприкметника видаються головними з точки зору тих або інших дослідників, — дієслівні або прикметникові, дієприкметники відносять до відповідного класу – класу дієслів, або класу прикметників.

Проблема частиномовної належності актуальна не тільки для нідерландської лінгвістики, але й для германістики в цілому, зокрема для вивчення англійської і німецької мов. Але функціонування дієприкметника в нідерландській мові відзначається суттєвою специфікою.

Так, в англійській мові форма дієприкметника теперішнього часу співпадає з формою герундія і, на відміну від німецької і нідерландської, в поєднанні з допоміжним дієсловом «to be» в більшості випадків позначає тривалість дії, що демонструє наступний приклад:

(1) Today's totally surprising news that is shocking us to our very core is the revelation that Nintendo intends making more Mario games.

В нідерландській і німецькій мовах дієприкметник теперішнього часу утворюється від дієслова за допомогою іншого суфікса і в предикативній позиції практично не використовується. В свою чергу, нідерландська мова відрізняється від німецької тим, що дієприкметник теперішнього часу використовується в ній передусім як означення іменника:

(2) **Lezende** tieners krijgen later betere baan. *Reading teenagers get better jobs.*

В німецькій же мові дієприкметник теперішнього часу широко використовується і в дієприкметникових зворотах, як наприклад:

(3) *An Prinzipientreue **appellierend**, schilderte der Lehrer unter anderem Gleichnisse, um fundamentalistisch motivierte Gewalt zu legitimieren.*

Що стосується дієприкметника минулого часу, то його вживання в нідерландській мові також відрізняється від англійської і німецької мов.

(4) Wij **zijn** gisteren **getrouwd**, en hebben een super geweldige dag gehad! *We married yesterday and had a wonderful day;*

(5) Zij kwam uit een groot gezin uit Hoogkaspel en ze **zijn getrouwd** door de toenmalige burgemeester Schakel. *She came from a large family from Hoogkaspel and they were married by the mayor Schakel;*

(6) Hij en Gloria **zijn getrouwd** sinds 1968. *He and Gloria are married since 1968.*

Речення (4), (5), (6) можна скороти до наступного прикладу:
(7) Wij/Zij **zijn getrouwd**. *Then are married.*

Приклад (7) в такій його формі на дає нам чіткого розуміння, яку саме функцію, прикметника або дієслова, виконує в ньому дієприкметник «getrouwd», і тільки спираючись на приклади (4), (5), (6), можна з'ясувати, що в нідерландській мові дієприкметник «getrouwd» може інтерпретуватися, як частина аналітичної перфектної форми дієслова активного (приклад (4) або пасивного стану (приклад (5)) або як прикметник, що стоїть після дієслова-зв'язки (приклад (6)). В англійській і німецькій мовах така множинність інтерпретацій в даному випадку неможлива. Як видно із прикладів (4a) і (5a) дієприкметник або взагалі не використовується, або при ньому вживається інше допоміжне дієслово, яке виключає можливість його прикметникового тлумачення:

(4a) Apparently **they married** yesterday in a private ceremony with no fanfare;

Stephany und Frank Tortugaf **haben** gestern **geheiratet**. *Stephany and Frank Tortugaf married yesterday;*

Olga und Detlef Mastel **haben sich** gestern **getraut**. *Olga und Detlef Mastel married yesterday.*

(5a) Scott Bennett and Brooke Follenius **were married** by Judge Jim Ketchum on the grounds of the Amagansett American Legion on June 16;

Wir **wurden** von Vikar Anton Hopp, den ich aus meiner Lehrzeit in Arbon her kannte, **getraut**. *We were married by the vicar Anton Hopp, whom I knew since my university years in Arbon.*

Що стосується прикладу (6), то в англійській і німецькій мовах також використовується дієслово-зв'язка «to be», але при цьому в німецькій мові буде використовуватися дієслово «verheiraten», а не «heiraten» або «trauen».

(6a) Kim Jong Un **is married**, North Korea confirms;

Karam und Kartari Chand **sind** 86 Jahre miteinander **verheiratet**.
Karam and Kartari Chand are married for 86 years.

Вищенаведені приклади засвідчують те, що нідерландська мова, в порівнянні з двома іншими найбільш близькими до неї германськими мовами, а саме: німецькою і англійською – має ряд особливостей, що стосуються функціонування дієприкметників, які потребують поглибленого вивчення. Так, видається перспективним в подальшому визначити структурні властивості дієприкметників теперішнього і минулого часу в кореляції з їх використанням як в ролі дієслова, так і в ролі прикметника та дослідити функціонально-семантичні властивості вживання дієприкметників з урахуванням їх походження від дієслів різних структурно-семантичних класів.

Список використаної літератури

1. Lennep van J. De vermakelijke spraakkunst / J. Lennep van – Den Haag: Nijgh & Van Ditmar, 1985. – 211 s. **2. Stitterlin L.** Die deutsche Sprache der Gegenwart / L. Stitterlin – Leipzig: Voigthlander, 1923. – 451 s. **3. Brill W. G.** Brief aan dr. L.A. te Winkel over de definitie van het werkwoord / W. G. Brill // De Taalgids. – 1860. – № 2. – S. 244 – 256. **4. Weiland P.** Nederduitsche spraakkunst / P. Weiland – Amsterdam: Johannes Allart, 1805. – 328 s. **5. Winkel te L.A.** Antwoord aan Prof. W. G. Brill op zijnen brief over de definitie van het werkwoord / L. A. Te Winkel // De Taalgids. – 1861. – № 3. – S. 1 – 9. **6. Lennep van J.** De vermakelijke spraakkunst / J. van Lennep – Den Haag : Nijgh & Van Ditmar, 1985. – 211 s. **7. Sleeman P.** Verbal and adjectival participles: Position and internal structure / P. Sleeman // Lingua. – 2011. – № 10. – S. 1569 – 1587.;

Родюк М. В. Дієприкметник в германських мовах (на матеріалі англійської, німецької та нідерландської мов)

В статті йдеться про особливості вживання дієприкметників в нідерландській мові в порівнянні з англійською і німецькою. Незважаючи на спорідненість нідерландської мови з двома іншими германськими мовами, вона характеризується властивими тільки їй граматичними особливостями. Серед іншого, це проявляється у використанні дієприкметників теперішнього і минулого часу в предикативній і атрибутивній позиціях. В статті також надається інформація стосовно різних підходів до вивчення дієприкметників в сучасній германістиці.

Ключові слова: дієприкметник, нідерландська, дієслово, прикметник.

Родюк М. В. Причастие в германских языках (на материале английского, немецкого и нидерландского языков)

В статье речь идет об особенностях употребления причастий в нидерландском языке в сравнении с английским и немецким. Несмотря на языковое родство между нидерландским и двумя другими

германскими языками, нидерландский демонстрирует свойственные только ему грамматические особенности. Среди прочего, это проявляется в использовании причастий настоящего и прошедшего времени в предикативной и атрибутивной позициях. В статье также предоставляется информация о различных подходах к изучению причастий в современной германистике.

Ключевые слова: причастие, нидерландский, глагол, прилагательное.

Rodyuk M. V. Use of Participles in English, German and Dutch

The article deals with the participles' use in Dutch that display features which are not to be found in German and English. Just like in English and German there are two forms of participles in Dutch: present and past. Unlike present participles in English Dutch present participles are rarely used in a predicative position and, when used attributively, display adjectival inflection, unknown in English. When they are used predicatively they don't form the continuous tense in Dutch while in English it is clearly the case. Unlike German present participles which can be used independently, Dutch present participles are confined to an attributive position. The use of past participles also differs from English and German. Dutch past participles can be used either as a part of analytical active and passive verb forms or may act as adjectives. In all these cases Dutch past participles may use the verb «to be» which can be seen in some cases as a copula and sometimes as an auxiliary. Besides the description of the peculiarities of the use of the participles in Dutch the article also provides information on different approaches on the problem of participles in Germanic languages.

Key words: participle, Dutch, verb, adjective.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Радзієвська Т. В.

УДК 81'373

В. В. Роман

**КОНТЕКСТУАЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ
ЛЕКСИЧЕСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ**

Основные социальные изменения оказали немаловажное влияние на современную языковую ситуацию и существенно отразились в активной динамичности языковой системы. Как известно, к влиянию социальных факторов в наибольшей степени восприимчива лексическая

система языка, являясь самым сложным уровнем, который постоянно совершенствуется и пополняется новыми языковыми единицами.

В конце XIX в. – начале XX в. теоретические и практические вопросы функционирования лексических заимствований исследовали Б. М. Ажнюк, А. Т. Аксенова, Л. М. Архипенко, А. А. Брагина, С. П. Гриценко, Г. В. Дружин, Ю. О. Жлуктенко, И. Н. Каминин, Л. П. Кислюк, Л. П. Крысин, И. В. Нечаева, У. Л. Мрозицкая, С. В. Семчинский, А. А. Стишов и др.

В работах упомянутых исследователей особое внимание посвящено процессу заимствования, в частности вопросу количественного и качественного обновления словаря языка. Эта проблема была освещена в монографиях и диссертационных исследованиях А. А. Брагиной [1], Л. П. Крысина [2], Л. П. Кислюк [3]; вопрос адаптации иноязычных лексем был исследован в трудах Л. П. Крысина [2], Л. М. Архипенко [4], И. В. Нечаевой [5]; изменениям в лексико-семантической системе языка были посвящены работы Г. В. Дружина [6], И. Н. Каминина [7], Л. П. Кислюк [3], У. Л. Мрозицкой [8], А. А. Стишова [9] проблема описания закономерностей функционирования заимствований в условиях современной языковой ситуации была затронута в работах украинских ученых Г. В. Дружина [6], И. М. Каминина [7]. Ученые попытались установить связь между внутрисистемными закономерностями языковой эволюции, ее внешними факторами в соотношении с прагматическими, социолингвистическими и лексикографическими аспектами. Дальнейшее исследование темы, появление новых материалов вызывает необходимость нового обращения к проблеме. Целью статьи является анализ и определение значения заимствованных лексем, их употребление в рамках контекста относительно адекватного значения слова в русском и украинском языках. Материалом для исследования послужила заимствованная лексика из периодической литературы.

Вместе с тем теоретические и практические проблемы лексических заимствований остаются противоречивыми, а следовательно это оказывает влияние на решении конкретных практических задач. Активизация заимствованной лексики вызывает разнообразные дискуссии, как в обществе, так и среди лингвистов в частности. Изучением заимствованных слов сегодня занимаются многие лингвисты, но так как тема исследовательской работы детально в современной лингвистической науке не освещалась, поэтому актуальность статьи обусловлена как необходимостью определения контекстуального значения (смысла) в понимании языковых противоречий и его влияние на адекватное понимание заимствованной единицы, так и изучением процессов лексического заимствования.

В силу сложившихся исторических обстоятельств, в последние годы проникновению иноязычных лексем в язык больше всего способствовала газетная речь, и поэтому произошло заметное

обновление лексического состава в газетно-публицистическом стиле русского и украинского языков. Поскольку язык средств массовой информации быстро реагирует на процессы общественной жизни, а богатство его внутренних ресурсов позволяет словесно отобразить широкую гамму оттенков значений новых слов в различных контекстах, то он, прежде всего первым реагирует на новации, которые сопутствуют прогрессу и, главным образом, позволяет уловить общий социокультурный фон, отразить динамику общественного сознания через «языковой вкус эпохи» [10, с. 23]. Уместно в связи с этим представляется рассуждения М. А. Жовтобрюха: «В ней [периодической печати] наиболее интенсивно происходит творческий процесс проверки, отбора и закрепления во всенародном употреблении лексических неологизмов, возникновение которых вызвано социальной проблемой» [11, с. 3].

Значительная роль контекста в интерпретации языковых выражений отмечалась неоднократно. Так, например, польский лингвист Е. Курилович отмечает, что «систематическое исследование этой проблемы – одно из самых важных заданий лингвистики в будущем, особенно семантики» [12, с. 240 – 241].

При рассмотрении вопроса о значении контекста и актуализации значения слова уделял внимание Ж. Вандриес: «Во всех случаях значение слова определяется контекстом. Слово используется в окружение и определяет его значение каждый раз. Не что иное, а именно контекст, вопреки разнообразию значений слова, придает „особое“ значение; не что иное, а именно контекст очищает слово от его прошлых значений, накопленных памятью, и создает слову „актуальное“ значение» [13, с. 171].

Для адекватного понимания слова, рассматривая его как полноценную многозначную языковую единицу, следует учитывать, что настоящая жизнь слова реализуется лишь в речи, то есть в контексте. Выбор того или иного соответствия при переводе во многом определяется контекстом, в котором употреблена языковая единица. Под контекстом принято понимать языковое окружение, в котором употребляется лингвистическая единица или же совокупность слов, грамматических форм и конструкций, в окружении которых встречается данное слово [13, с. 83]. Подчеркнем, что слово – далеко не единственная единица языка; другие лингвистические единицы, такие как фонемы, морфемы, словосочетания и предложения также встречаются не в изолированном употреблении, а в определенном языковом окружении, но свойства слова обнаруживаются в его множественных и разнообразных отношениях с другими словами, тем самым контекст, придает той или иной единице языка однозначность и делает возможным выбор одного из нескольких потенциально существующих эквивалентов данной единицы в языке. Безусловно, роль контекста далеко не ограничивается разрешением многозначности слов и других лингвистических единиц, но важнейшая его функция заключается

именно в этом, поэтому значение неологизма приходится выяснять чаще всего из контекста.

В пределах общего понятия контекста различается узкий контекст (микрконтекст) и широкий контекст (макрконтекст). Под узким контекстом имеется в виду контекст предложения, то есть лингвистические единицы, составляющие окружение данной единицы, не выходящее за рамки предложения; широкий контекст – это совокупность языковых единиц, окружающих данную единицу в пределах, лежащих вне данного предложения, иными словами, в смежных с ним предложениях. Точные рамки широкого контекста указать нельзя – это может быть контекст группы предложений, абзаца, главы или даже всего произведения [3]. Очень важно при уяснении значения заимствований принимать во внимание как раз макрконтекст, поскольку именно в нем может содержаться «подсказка», поэтому возможность адекватного понимания иноязычного слова определяется в большинстве случаев наличием комментария.

При всей непонятности слова, употребляемого впервые, контекст если и не способен полностью раскрыть его смысл, то все же может дать некоторое представление о предмете или понятии, обозначенном им. Проиллюстрируем данное положение примерами из периодической литературы: *«Директор „Студії 1+1” вважає, що за час свого перебування у вітчизняному ефірі ТСН сформувалася і устоялася якнайкраще. Нещодавно на екрані з’явилися так звані **флешики** – анонси випусків новин. Вони оперативно інформують глядача про події, які на даний момент відчуваються у країні і світі»* [«Голос України» рубрика: «Шість років новин», 10 січня 2003]. Из данного контекста смысл лексемы совершенно ясен, поскольку инолексема используется с дополнительным атрибутивным уточнением, но в украинском языке лексема **флешик** (от англ. – *flash*) имеет значение «спалах, блискання, проблеск». *«Самые лучшие ныряльщики пребывают под водой всего несколько минут. Ну что же увидишь за такое мизерное количество времени? А ведь интересно, что же там, в воде, происходит.... Так любопытство человека подвигло его на изобретение акваланга. Заменяв аквалангом несуществующие жабры, человек проник в водное царство. Хотите все увидеть собственными глазами? Тогда давайте займемся **дайвингом**, т.е. подводным погружением»* [«Стиль жизни», «Инструкция для начинающих дайверов», Т. Сорокина 27 октября 2003]. В данном примере семантика заимствованной лексемы **дайвинг** (от англ. – *diving* «погружение, прыжок в воду») дана с прямым его значением, так как слово вошло в лексическую систему русского языка именно с этим смыслом. *«Выход предпоследней „Матрицы” сопровождается выпуском целой серии „сопутствующих товаров”: компьютерной игры, серии мультфильмов в стиле **аниме**, не говоря уже о непременных товарах легкой промышленности, – футболках, игрушках и т.д.»* «Зеркало недели» «Искусство поедать мороженое» Е. Панько, 27 декабря 2003. В

контексте заимствованная лексема *аниме* (от англ. – *animation* «мультипликация») употреблена наряду со словосочетанием (серия мультфильмов), которое уже закрепилося в языке и поэтому семантика слова точно передается носителю языка.

Следовательно, из приведенных выше примеров видно, что значение слова главным образом уточняется в контексте значениями других слов. Во всех этих случаях, утрата некоторой вещественной специфики, характеризуемой русским (украинским) словом, возмещается полной ясностью его использования в контексте при большей или меньшей степени близости выражаемого понятия.

При исследовании средств массовой информации, в частности газетных и журнальных статей, можно сделать вывод, что большинство заимствованных лексем сопровождается описательным переводом, который обычно находит свое выражение в так называемых оценках речи, в развернутом виде – в комментирующих контекстах, в детализированных толкованиях слов. И в зависимости от этого, для его описания требуются «обстановочные» контексты различного объема и структуры или непосредственный комментарий.

«Обстановочный» контекст – исходный, опорный момент при характеристике, описании слов, культурный компонент смысла которых обусловлен политическим, идеологическим осмыслением соответствующих понятий и явлений действительности, литературными реминисценциями и ассоциациями [14]. Поскольку культурный компонент смысла слова неоднороден, и может иметь интеллектуальное и экспрессивное содержание, то ярче всего семантическое значение раскрывается в «обстановочных» контекстах, в непосредственных комментариях слова, вернее, его словоупотребления.

Описательный комментарий используют, когда по тем или иным причинам калькирование невозможно. При данном способе происходит расширение компонентного состава, значительно изменяется структурно – грамматическая организация предложения, что в свою очередь ведет к неизбежной потере определенной информации за счет образности и экспрессивности, что лишает контекст характерного ему национального колорита и своеобразия. Учитывая специфику данного способа, необходимо отметить главное преимущество, которое состоит в том, что при использовании описательного комментария исключается недопонимание семантики заимствованной лексемы, что часто происходит, когда новое слово заимствуется с новым понятием.

Описательный перевод состоит в передаче значения иностранного слова при помощи более или менее распространенного объяснения. Этот способ можно применять как для объяснения значения в словаре, так и при переводе неологизмов в конкретном тексте. Подтвердим вышеизложенное положение примерами: *«Футзал. Футбольні поля в нашій країні здебільшого вкриті снігом та кригою. А в нашому редакційному залі стартував турнір за участь команд ЗМІ на приз*

„Голос України”. Учасників розбито на дві підгрупи» [«Голос України», «Не страшні нам морози», В Браницький, 24 січня 2003 року]. **Футзал** (от англ. «*foothall*») – закрытое помещение для игры в футбол. «Оказывається повадки нынешних потребителей в современном американском обществе изменяются не постепенно, как в старые добрые времена а скачками, от поколения к поколению. И закономерности, „работающие” для **бэби-бумеров**, неприменимы для „поколения”, которое вступило в стадию потребительской зрелости как раз в год **миллениума** и получило свое название благодаря въевшемуся обозначению шумно ожидаемого года компьютерного апокалипсуса. На то Рождество максимальным спросом будут пользоваться как дорогие подарки, основными потребителями которых станут **бэби-бумеры**, так и самые дешевые, с акцентом на практичность или символичность, выбранные представителями „компьютерного поколения”» [«Зеркало недели», «Стол заказов Санта Клауса», О. Приходько 27 декабря 2003]. **Бэби-бумер** (от англ. *baby-boomer*) – ср. в рус. «ребенок, родившийся в период всплеска рождаемости», **миллениум** (от англ. *millennium*) – ср. в рус. «тысячелетие, золотой век».

Во всех приведенных случаях преобладает объяснительный способ употребления заимствованного слова, поскольку в контексте содержится «скрытый» комментарий. Объяснительный перевод стоит ближе к толкованию слова, но он все же остается переводом и пригоден для использования в реальном контексте. Однако, даже при оптимальном подборе объяснительного эквивалента, ему характерны такие недостатки, как многословность и некоторая факультативность эквивалента в языке.

Наряду с этим нередко имеют место случаи, когда даже максимально широкий контекст не содержит в себе никаких указаний относительно того, в каком именно значении употребляется в данном случае та или иная полисемантическая единица. В этих случаях для получения требуемой информации необходим выход за пределы языкового контекста и обращение к экстралингвистической ситуации. Под «ситуацией» имеется в виду во-первых, ситуация общения, то есть та обстановка в которой совершается коммуникативный акт; во-вторых, предмет сообщения – совокупность фактов, описываемые в тексте; в-третьих, участники коммуникации, то есть говорящий (пишущий) и слушающий (читающий). Подтвердим вышеизложенное положение примерами из газетных статей: «И чего только не придумают эти сказочники: и скандала вокруг образа Эльфа Додди, до ужаса, похожего на президента; и скандал вокруг **копирайта**, и истории о том, что нет никакой Дж. Роуминг, что это коллективный псевдоним, под которым творят как минимум пять человек, и расчетливое оттягивание выхода новой книги» [«Зеркало недели» «Искусство поедать мороженое», Е. Паньо, 27 декабря 2003]. Поскольку в данном примере нет никаких дополнительных комментариев, указаний относительно использования

инолексемы «*копірайт*» (от англ. – *copyright «авторское право»*), то адекватное понимание возможно лишь при знании реальной обстановки в общественной жизни страны (в частности в период написания газетной статьи). Данный пример убедительно говорит о важности учета экстралингвистических факторов при переводе, что во многих случаях является необходимым условием для правильного выбора соответствия той или иной иноязычной единице в процессе употребления [10].

Как видим, перевод с языка на язык может быть не адекватен из-за различия понятийных систем, но решающую роль в формировании информации, знаний носителя языка играет связь языковых единиц и ситуация, то есть контекст.

Осуществленный нами анализ и рассмотрение проблемы, позволяет сделать вывод: во-первых, заимствованные слова вступают в различные сочетания и нередко требуют выбора новых переводных эквивалентов, не зарегистрированных в словарях. Во-вторых, как показало наше исследование, процесс употребления иноязычной единицы и определение адекватного понимания эквивалента в основном определяется рядом факторов, таких как: узкий или широкий контекст и экстралингвистическая ситуация. Владение контекстом и знание семантических значений слова ведет к правильному выбору соответствующего эквивалента в переводе. Все сказанное выше подтверждает значение контекста, преобразующая сила, которого расширяет информационные границы сообщения, обеспечивает его насыщение дополнительным содержанием, модальностью, экспрессией.

Таким образом, проведенное исследование помогло рассмотреть частично анализируемый аспект, но осталось ещё много спорных вопросов, которые требуют дальнейшего рассмотрения, поскольку изучены далеко не все способы адаптации заимствованных лексем. Расширение сферы функционирования лексических заимствований, употребление инноваций в необычном контексте (или необычном значении) в средствах массовой информации, вхождение иноязычного элемента вместе с другими номинациями языка-реципиента в одни и те же лексические подсистемы указывают на динамику процесса освоения заимствований и отражают тенденцию проникновения иностранных слов в любой язык и различные сферы человеческой деятельности и поэтому, этот вопрос представляет собой огромное поле деятельности для всестороннего изучения и без сомнения, можно констатировать, что дальнейшее изучение процесса адаптации заимствований, будет целесообразным и необходимым.

Список использованной литературы

- 1. Брагина А. А.** Лексика и культура страны: изучение лексики в лингвострановедческом аспекте / А. А. Брагина. – М. : Рус. яз., 1986. – 152 с.
- 2. Крысин Л. П.** Иноязычные слова в современном русском языке / Лев Петрович Крысин. – М. : Наука, 1968. – 207 с.

- 3. Кислюк Л. П.** Словотвірний потенціал запозичень у сучасній українській літературній мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Л. П. Кислюк. – К., 2000. – 17 с.
- 4. Архипенко Л. М.** Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. М. Архипенко. – Харків, 2005. – 23 с.
- 5. Нечаева И. В.** Актуальные проблемы письменной адаптации иноязычных заимствований: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / И. В. Нечаева. – М., 2008. – 30 с.
- 6. Дружин Г. В.** Сучасні лексичні запозичення: прагматика, семантика, соціолінгвістика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / Г. В. Дружин. – Дніпропетровськ, 2000. – 17 с.
- 7. Каминін І. М.** Структурно-семантичне освоєння запозичених слів у сучасній українській літературній мові:(на матеріалі побутової лексики) : дис... канд. філол. наук : 10.02.02 «Російська мова» / Каминін Ігор Миколайович. – Харків, 1994. – 191 с.
- 8. Мрозіцька У. Л.** Інтра- та екстралінгвістичні чинники розвитку мови-реципієнта (на матеріалі латинських запозичень в українській мові) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / У. Л. Мрозіцька. – К., 2002. – 18 с.
- 9. Стишов О. А.** Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О. А. Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 288 с.
- 10. Верещагин Е. М.** Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1983. – 239 с.
- 11. Жовтобрюх М. А.** Мова української періодичної преси (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / М. А. Жовтобрюх – К. : Наук. думка, 1970. – 303 с.
- 12. Курилович Е.** Очерки по лингвистике. / Е. Курилович. – М. : Изд. Иностран. Лит., 1962. – 456 с.
- 13. Вандриес Ж.** Язык. / Ж. Вандриес. – М. : Русский язык, 1937. – 354 с.
- 14. Кротевич Е. В.** Словник лінгвістичних термінів. / Е. В. Кротевич, Н. С. Родзевич. – К. : Наука, 1957. – 543 с.

Роман В. В. Контекстуальное значение лексических заимствований

Статья посвящена изучению процесса адаптации заимствованной лексики в работах лингвистов конца ХІХ в. – начала ХХ в. Проанализированы основные закономерности, примеры и особенности употребления заимствованных лексем в русском и украинском языках и определяется их контекстуальное значение (на материале средств массовой информации). Обосновано, что процесс употребления иноязычной единицы и определение адекватного понимания эквивалента главным образом определяется рядом факторов, таких как: узкий или широкий контекст и экстралингвистическая ситуация.

Ключевые слова: процесс адаптации, заимствование, контекст, значение, средства массовой информации, описательный перевод, экстралингвистическая ситуация.

Роман В. В. Контекстуальне значення лексичних запозичень

Стаття присвячена вивченню процесу адаптації запозиченої лексики у роботах лінгвістів кінця XIX ст. – початку XX ст. Проаналізовано закономірності, приклади та особливості вживання запозичених лексем в російській і українській мовах, визначається їх контекстуальне значення (на основі джерельної бази періодичних видань). Обґрунтовано, що процес вживання іншомовної одиниці та визначення адекватного розуміння еквівалента головним чином визначається рядом факторів, таких як: вузький або широкий контекст та екстралінгвістична ситуація.

Ключові слова: процес адаптації, запозичення, контекст, значення, засоби масової інформації, описовий переклад, екстралінгвістична ситуація.

Roman V. V. Contextual Meaning of Lexical Borrowings

The article is devoted to consideration of process of adaptation of borrowed words in the linguistic works at the end of the XIXth – the beginning of the XXth century. The main regularities, examples and peculiarities of using borrowed words in Russian and Ukrainian languages are investigated, as well as their contextual meaning is defined. All the examples taken from the periodical literature can illustrate the significance of broad and narrow context. The importance of investigated problem is seen in the value of analysis and definition of the meaning of borrowed words as far as adequate meaning of the words conveyed into Russian and Ukrainian languages. The process of using of borrowed words and specifying of adequate understanding of equivalent particularly is presupposed by a number of factors such as: broad and narrow context and extralinguistic situation. Explanatory and describing types of the context are distinguished and taken into account as main ways of interpreting borrowed words into target language. In the article above we have tried to show the importance of the problem of conformity with the patterns typical of the receiving language and its semantic needs.

Key words: process of adaptation, borrowing, adequate understanding, contextual meaning, broad and narrow context, explanatory context, extralinguistic situation.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глущенко В. А.

УДК 811.111'366'06 (043.3)

Н. О. Савельєва

**ПРО ВПЛИВ КАТЕГОРІЇ ОСОБИ НА РЕАЛІЗАЦІЮ
ДЕОНТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ МОДАЛЬНИМИ ДІЄСЛОВАМИ
(на матеріалі шекспірівських творів)**

Сучасні лінгвістичні студії позначені інтересом до вивчення специфіки репрезентації універсальних мовних категорій, зокрема й категорії модальності. Засоби мовного втілення різновидів модальної семантики (обов'язковості, необхідності, можливості, тощо) як кваліфікаційних ознак висловлювання представлені одиницями різних мовних рівнів і демонструють якісну та кількісну варіативність у діахронії.

Термін «деонтична модальність» та основні деонтичні поняття були запозичені лінгвістикою з логіки на позначення висловлювань, у яких пропозиція розглядається як **дозволена, заборонена, обов'язкова**. У сучасних мовознавчих студіях поширене трактування деонтичної модальності як такої, що реалізує значення «**облігаторність**» або «**пермісивність**» згідно з тією чи іншою системою законів, правил, норм, принципів [1; 2], що регулюють поведінку людини як члена окремого суспільства, носія певної культури. Почасти деонтичну модальність визначають з урахуванням впливу особистості мовця як джерела «елементу волі», його соціального статусу, деонтичних настанов або деонтичної картини світу [3; 4; 5; 6]. Попри те, що деонтична модальність отримала докладне висвітлення на основі різних підходів до аналізу мовних явищ та на матеріалі різних мов, в англістиці залишається чимало лакун щодо її інтерпретації.

Таким чином, актуальність обраної теми випливає з інтересу сучасних лінгвістичних розвідок до проблем функціонування мовних систем на окремих етапах їх розвитку; важливості впровадження міждисциплінарного підходу, зокрема застосування поняттєвого та формального апарату логіки до аналізу лінгвального вираження модальної семантики; відсутності досліджень деонтичної модальності та особливостей її експлікації модальними дієсловами в ранньоновоанглійській мові в контексті творів Шекспіра.

Вибір ранньоновоанглійської мови і власне шекспірівських творів матеріалом дослідження спричинений: 1) значущістю цього періоду для остаточного усталення багатьох рис сучасної англійської мови [7; 8]; 2) розумінням художнього тексту як маніфестації ідіостилу, що реалізує, з одного боку, іманентні риси системи мови, з іншого – постає результатом індивідуального відбору мовних ресурсів; 3) баченням культури кожної нації через ідеал цієї культури, у якому відбито національний менталітет, колективну етнічну свідомість. Таким ідеалом західноєвропейської культури є Шекспір [9]. Отже, вивчення особливостей вербального втілення деонтичних модальних понять «обов'язково», «дозволено», «заборонено» в мові англійців у XVI–XVII ст. (ранньоновоанглійський

період) крізь призму авторського мовного досвіду та світосприйняття Шекспіра є, на наш погляд, цілком прийнятним.

Метою нашої статті є окреслення деяких особливостей експлікації деонтичної семантики у контексті категорії особи, а саме – специфіки представленості суб'єкта волевиявлення як потенційного виконавця дії. Ми розглядаємо деонтичну модальність як кваліфікаційну ознаку висловлювання [10], характеристику «стану світу», що інтерпретується в контексті деонтичних модальних понять «дозволено», «заборонено», «обов'язково» і «прийнятно». Деонтичної семантики пропозиція може набувати у разі виокремлення у ситуації спілкування особистісного складника – волевиявлення мовця – або норми, яка спрямована на регуляцію «стану світу».

Оскільки волевиявлення передбачає апелювативну взаємодію двох осіб – адресата та адресанта, – має сенс припустити існування впливу особливостей їх реалізації на експлікацію деонтичної семантики модальними дієсловами. Насправді, попри слабкість словозмінювальних систем дієслова (за винятком флексії другої особи однини *-st* з модальними дієсловами *may, should, can, need, might* у ранньоновоанглійській мові), відзначаємо вплив категорії особи на реалізацію значень деонтичної модальності.

Проаналізований матеріал свідчить, що питомої ваги для маніфестації волевиявлення мовця модальними дієсловами набуває сполучуваність модального предиката з суб'єктом, реалізованим другою особою однини або множини. Так, О. І. Беляєва та С. М. Цейтлін зазначають, що в умовах конкретного мовленнєвого акту, у якому суб'єктом волевиявлення виступає друга особа (співрозмовник), висловлювання отримує «імперативне» тлумачення. Характеризуючи ситуацію як облігаторну, мовець таким чином спонукає адресата до виконання дії [11, с. 155]. У такому разі деонтичні висловлювання з модальними дієсловами як маркерами обов'язковості, дозволеності, забороненості наближені до речень з імперативними конструкціями [12, с. 156]. Апроксимація до останніх виявляється також у частотності використання характерних для них різноманітних засобів привертання уваги. Окрім наявності суб'єкта волевиявлення, представленого займенником другої особи, важить також семантика «залежного» предиката (термін І. М. Кобозевої, С. Шуфан), а саме – його вираження за допомогою предиката з ознакою «+ контрольованість» [13, с. 137]. Наприклад:

CURTIS. Do you heare ho? you must meete my maister to countenance my mistris (The Taming of the Shrew, 1726 – 1727).

WINCHESTER. Gloucester, thou wilt answere this before the Pope (The First part of King Henry the Sixt, 419 – 420).

Показовим у цьому сенсі є одночасне вживання модального дієслова та імперативних конструкцій:

*PRINCE: On pain of torture, from those bloody hands **throw your mistempered weapons** to the ground and hear the sentence of your moved prince <...>. **You, Capulet, shall go along with me; and, Montague, come you this afternoon** (Romeo and Juliet, 88 – 105).*

Додатковими засобами виділення семантики обов'язковості у висловлюваннях з модальним дієсловом *shall* виступають експліцитне представлення соціального статусу мовців, наявність у них лексем на позначення домінування. Як у наступному текстовому фрагменті, де вживаються дієслово *ouer-beare* (v.) (подавляти, домінувати): вислів *voyce is imperiall* «вищий голос» одного учасника ситуації над іншим:

*THESEUS. [duke] Egeus, **I will ouer-beare your will; in the Temple, by and by with vs, these couples shall eternally be knit** (Midsummer Night Dream, 1702 – 1711).*

Отже, вагомим чинником постає ієрархічне протиставлення соціальних статусів або ситуативних ролей суб'єкта модальної оцінки та суб'єкта волевиявлення. Якщо учасники комунікації належать до одного соціального шабля, волевиявлення зазнає суттєвого послаблення, що передбачає вихід на перший план нормативного компонента деонтичної сили: норми, правила, звичаю, на підґрунті якої мовець кваліфікує потенційну ситуацію як обов'язкову: *BENEDICK. What fashion will you wear the garland of? about your neck, like an usurer's chain? **You must wear it one way, for the prince hath got your Hero** (Much ado about Nothing, 594 – 598).*

Вираження суб'єкта потенційної ситуації другою особою також є типовим граматичним контекстом для деонтичного значення «забороненості», що актуалізує волевиявлення мовця та експліковане в заперечних конструкціях з модальним дієсловом *may*:

*KING. **You may not come faire Princesse in my gates, but** <...> (Loues Labour Lost, 664 – 674).*

*FLAVIUS: Hence! home, you idle creatures get you home: Is this a holiday? what! **know you not, being mechanical, you ought not walk upon a labouring day without the sign of your profession. Speak, what trade art thou?** (The Life and death of Julius Caesar, 5 – 9).*

Незважаючи на частотність вираження суб'єкта другою особою однини в контекстах маніфестації волі, ця умова не є облігаторною. Так, у наступному текстовому фрагменті за допомогою звернення до контексту стає зрозумілим, що особа, яка є референтом займенника *she*, безпосередньо бере участь у ситуації спілкування як слухач. Отже, відбувається використання займенника третьої особи замість другої (*she = you*). Наявний контекст не дозволяє остаточно визначити мотивацію «*she = you*» суб'єкта деонтичного висловлення. Імовірними причинами можуть бути: а) прагнення мовця пом'якшити імперативність свого веління; або б) бажання збільшити дистанцію, відсторонитися від адресата.

*PETRUCHIO. [talking to Kate] But for my bonny Kate, **she must with me: Nay, looke not big, nor stampe, not stare, nor fret, I will be master of***

what is mine owne, shee is my goods, my chattels (The Taming of the Shrew, 1608 – 1621).

У наведеному далі прикладі маніфестація суб'єкта відбувається через лексеми на позначення частин тіла *hands* «долоні» та *lips* «губи», детермінованих присвійним займенником *your* «твій»:

SIMONADES. I'll make you man and wife. Come, your hands and lips must seal it too: and being joined (Pericles, 2.5. 85)

У ньому продемонстровано взаємодію синекдохи (*your hands and lips must seal it too* «руки та губи скріплюють») та метафори (*seal* «ставити печатку» у значенні «погоджуватися»). За допомогою першої як перенесення найменування, що ґрунтується на взаємозв'язку частини та цілого, виражений суб'єкт виконання дії, експлікованої предикатом. Відомо, що в акті рукостискання долоні скріплюють будь-яку домовленість, тоді як торкання губ у процесі поцілунку між чоловіком та жінкою можуть виявляти їх згоду на шлюб. Вираження суб'єкта волюнтативності як імовірного виконавця дії за допомогою номінації нареченого та нареченої через функціонально важливі для затвердження їх згоди щодо весілля частини тіла та обличчя супроводжується метафоризацією немодальної частини предиката, а саме – переходом від конкретного до більш загального значення: *seal* (v.) «to set or affix a seal to» («ставити печатку») – *seal* (v.) «to authenticate; to confirm; to ratify» («підтверджувати»).

Відсутність експліцитно маніфестованого мовними засобами виконавця дії сприяє збільшенню ролі нормативного компонента деонтичної сили. Утім, далі в тексті знаходимо підтвердження впливу особистісного компонента деонтичної сили: реалізації потенційної ситуації детермінується велінням мудрості, лексема на позначення якої (*wisdom*) є способом представлення суб'єкта модальної оцінки засобами вторинної (метонімічної) номінації (пор. з усталеним *your Majesty*). З іншого боку, висвітлення мудрості як дієвого начала людини, що важить у процесі прийняття рішень та вливає на його результат, дозволяє ідентифікувати імпліковану норму «бути мудрим у своїх судженнях», що може бути продемонстрована у вживанні лексеми *wisdom* у інших контекстах: *he hath a Wisdom, that doth guide his Valour, to act in safetie; and modest Wisdom pluckes me from ouer-credulous hast; in wisdom I should aske thy name, but; thy wisdom, which like a bourne, a pale, a shore confines thy spacious and dilated parts; let thy fair wisdom, not thy passion sway in this uncivil and unjust extent.*

Питальні речення без маркера питальності з модальними дієсловами *shall, should* та суб'єктом, вираженим першою особою однини чи множини, виконують комунікативну інтенцію мовця, що спрямована на отримання команди, інструкції щодо поведінки у відповідній ситуації [14] та перенесення відповідальності на іншу людину. Передбачається, що адресат запитання: а) має право віддавати такі накази, наприклад, у силу свого соціального статусу; б) розглядається мовцем як більш досвідчений

у питаннях норм, правил, традицій і тому спроможний правильно оцінити ситуацію та надати наказ, пораду тощо. Наприклад: *SIMPCOX. Alas, master, what shall I do (The Second part of King Henry the Sixth, 900).*

Схожими за комунікативною інтенцією є також питальні речення з цими модальними дієсловами та суб'єктом, вираженим першою особою однини чи множини у сполученні з маркером питальності *what*. Вони вимагають від мовця не лише команди, а й уточнення, що саме слід зробити: *HAMLET. Say, why is this? wherefore? what should we do? (The Tragedy of Hamlet, 636 – 642).*

Питальні речення без питального слова з модальним дієсловом *must* (іноді *shall*) виконують функцію уточнення існування облігаторності, моральної обов'язковості, що спричинена службовим обов'язком, соціальним статусом учасників ситуації. Додатковий відтінок значення, який можуть отримати такі речення, – незадоволеність, непогодження з ситуацією: *GLOUCESTER. Must you, Sir John, protect my lady here? STANLEY. So am I given in charge, may't please your Grace (The Second part of King Henry the Sixth, 1256 – 1257).*

Питальні речення з модальним дієсловом *may* виражають запит про дозвіл та передбачають наявність в адресата права такий дозвіл надавати: *FALSTAFF. No, I'll come no more i' the basket. May I not go out ere he come? (The Merry Wives of Windsor, 1941 – 1943).*

У разі мовного втілення суб'єкта, що сполучається з модальним дієсловом *may*, неозначеним *one*, конструкція *May one ask* фактично не виражає запит про дозвіл, є даниною етикету: *ROMEO. And we mean well, in going to this masque; but 'tis no wit to go. MERCUTIO. Why, may one ask? (Romeo and Juliet, 504 – 504)*

Отже, у разі функціонування модальних дієслів у питальному контексті відбувається реалізація певної комунікативної інтенції мовця, що нашаровується на основне деонтичне значення і разом з ним забезпечує маніфестацію змісту висловлювання. У питальних реченнях виражено запит до суб'єкта модальної оцінки про надання кваліфікації потенційної ситуації як обов'язкової, дозволеної, забороненої або прийнятної. Суб'єкт говоріння певним чином натякає на бажану або прийнятну характеристику, яку він сподівається отримати.

У корпусі нашого дослідження модальні дієслова *ought to, have to, dare, need* не вживаються для реалізації волевиявлення мовця; два останні – не маніфестують досліджувану семантику взагалі. Більш типовим, наприклад, для *ought to*, є мовне втілення семантики нормативності. Показовим для прикладів, у яких нормативність експлікується за допомогою модального дієслова *ought to*, є уживання кванторів узагальненості (на зразок *all, every*); реалізація суб'єкта, сполученого з модальним предикатом, неістотою або безособовим *it*; пасивізація. Наприклад: *EUAN. It is spoke as a Christians ought to speake (The Merry Wives of Windsor, 97).*

Матеріал дослідження свідчить про неостаточну усталеність квазімодального *have to* як маркера модальності в ранньоніовоанглійській мові. Його вживання є обмеженим, недостатньо відокремленим від первинного значення посесивності. У наявних контекстах маніфестації ним модальної семантики почасти імпліковано норму, умову, попередню домовленість, що зумовлює кваліфікацію потенційної ситуації як обов'язкової, необхідної.

Таким чином, для вираження деонтичного значення «облігаторності», детермінованої волею особи у ранньоніовоанглійській мові, використовуються модальні *must, should, shall*, іноді *will*. Вираження значення «дозволеності» відбувається за допомогою модального дієслова *may*. Використання маргінальних модальних дієслів *to have to*, а також *ought to* у ранньоніовоанглійській мові для вираження досліджуваної семантики має спорадичний характер. Питомої ваги набуває маніфестація суб'єкта модального висловлювання другою особою однини або множини, що протиставлений суб'єкту модальної оцінки за соціальним статусом, ситуативною роллю. Можливою є представленість суб'єкта волевиявлення за допомогою третьої особи або предметних імен, що через метонімічне перенесення експлікують особу виконавця дії. Утім, референтом суб'єкта волевиявлення завжди постає той, до кого звертається суб'єкт модальної оцінки як потенційний актуалізатор позначеної немодальною частиною предиката дії. Функціонування модальних дієслів як експлікаторів волі в питальних реченнях реалізує запити суб'єкта волюнтативності щодо деонтичної оцінки потенційної ситуації. Подальші перспективи дослідження передбачають уточнення специфіки впливу категорії особи на вираження деонтичної семантики за рахунок розширення матеріалу дослідження, а також проведення порівняльного аналізу цього аспекту на матеріалі різних мов.

Список використаної літератури

- 1. Булыгина Т. В.** Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики) / Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелев. – М. : Языки русской культуры, 1997. – 576 с.
- 2. A Comprehensive Grammar of the English Language** / [Quirk R., Greenbaum S., Leech J., Swartvik J.]. – L. ; N.Y. : Longman Group Ltd., 1985. – 1179 p.
- 3. Есперсен О.** Философия грамматики / Отто Есперсен ; [пер. с англ. В. В.Пассек, С. П. Сафронова]. – М. : URSS КомКнига, 2006. – 404 с.
- 4. Филичкина Т. П.** Деонтические нормы в семантике фразеологических единиц русского и английского языков: на материале глагольных фразеологизмов, содержащих наименование головных уборов : дис. ...канд. филол. наук : спец. 10.02.19 / Филичкина Татьяна Петровна. – Орел, 2006. – 221 с.
- 5. Шершнева Н. Б.** Семантика и прагматика деонтической модальности: функциональная характеристика в системе языка и текста : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 / Шершнева Наталья Борисовна. – Краснодар, 2000. – 187 с.
- 6. Narrog H.** Modality, Mood, Change of Modal

Meaning: A New Perspective / H. Narrog // *Cognitive Linguistics*. – 2005. – Vol. 16 – 4. – P. 677 – 727. **7. Nevalainen T.** An Introduction to Early Modern English / Terttu Nevalainen. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 176 p. **8. McMahon A.** Restructuring Renaissance English // *The Oxford History of English* / [ed. by L. Mugglestone]. – N.Y. : Oxford University Press, 2006. – P. 147 – 177. **9. Луков Вл. А.** Шекспир и проблема взаимоотражения культур / Вл. А. Луков, Вал. А. Луков // *Шекспировские штудии V: Шекспир во взаимоотражении литератур* : сб. науч. тр. ; материалы науч. семинара 6 июня 2007 г. / отв. ред. Н. В. Захаров, Вл. А. Луков. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 2007. – 72 с. **10. Nuyts J.** On Deontic Modality, Directivity and Mood [Електронний ресурс] / Jan Nuyts, Peter Byloo, Janneke Diepeveen. – Antwerp : University of Antwerp 2005. – 56 p. – Режим доступу до статті: <http://webh01.ua.ac.be/apil/apil110/apil110.pdf>. **11. Беляева Е. И.** Анализ модальных полей. Соотношение значений возможности и необходимости в семантической сфере потенциальности / Е. И. Беляева, С. Н. Цейтлин // *Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность*. – Л. : Наука, 1990. – С. 123 – 156. **12. Цейтлин С. Н.** Необходимость / С. Н. Цейтлин // *Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность*. – Л. : Наука, 1990. – С. 142 – 156. **13. Кобозева И. М.** Семантика модальных предикатов долженствования / И. М. Кобозева, Н. И. Лауфер // *Логический анализ языка. Культурные концепты* : [сб. ст. / отв. ред. Н. Д. Арутюнова]. – М. : Наука, 1991. – С. 169 – 175. **14. The Oxford English Dictionary**. – [2nd ed.]. – Vol. XV. – Oxford : Clarendon Press. – 1991. – 1016 p.

Савельсва Н. О. Про вплив категорії особи на реалізацію деонтичної семантики модальними дієсловами (на матеріалі шекспірівських творів)

У статті розглянуто особливості реалізації деонтичної семантики модальними дієсловами у ранньоновіанглійській мові на матеріалі творів У. Шекспіра. Визначено деонтичну модальність та окреслено коло значень, що входять до складу деонтичної модальної семантики. На основі проведеного аналізу підтверджено вплив категорії особи на реалізацію деонтичної модальності. Зроблено висновок про те, що представлення суб'єкта волевиявлення як потенційного виконавця дії займенниками 2-ої особи однини і множини надає висловлюванню імперативності, а займенниками 1-ої особи у питальних конструкціях – дозволяє реалізувати запит на кваліфікацію потенційної ситуації в термінах деонтичної модальності.

Ключові слова: деонтична модальність, вольовий та нормативний складники, категорія особи, ранньоновіанглійська мова.

Савельева Н. А. О влиянии категории лица на реализацию деонтической семантики модальными глаголами (на материале шекспировских произведений)

В статье рассмотрены особенности реализации деонтической семантики модальными глаголами в ранненовоанглийском языке на материале произведений У. Шекспира. Автором дано определение деонтической модальности и очерчен круг ее значений. На основе анализа материала подтверждено влияние категории лица на выражение деонтической модальности; сделан вывод о том, что экспликация субъекта волеизъявления как потенциального исполнителя действия местоимениями 2-ого лица придает высказыванию дополнительное значение императивности, а местоимениями 1-ого лица в вопросительных предложениях – позволяет реализовать запрос на квалификацию потенциальной ситуации в терминах деонтической модальности.

Ключевые слова: деонтическая модальность, волевой и нормативный компоненты, категория лица, ранненовоанглийский язык.

Savelyeva N. O. The Influence of the Category of Person on the Realization of Deontic Semantics by Means of Modal Verbs (a Study of W. Shakespeare's Works)

The article discusses the peculiarities of realization of deontic modality with the help of modal verbs in Early Modern English, namely in Shakespearean Drama. Deontic modality is viewed as a qualification characteristics of an utterance in terms of deontic notions «permitted», «forbidden», «obligatory», «acceptable». The interpretation of an utterance as permitted, forbidden, obligatory, or acceptable is determined by the presence of the volition expressed by one of the communicative situation participants, or the norm. On the basis of data analysis the influence of the category of person on deontic modality explication was proved. The conclusion was made that if the subject of volition as a potential implementator of an action is expressed by means of the second person singular or plural pronouns, the utterance acquires additional meaning, equivalent to the meaning of an imperative; if it is expressed by the first person singular or plural pronoun in an utterance with the illocutive force of a question, it serves as a request for the deontic qualification of the situation.

Key words: modal semantics, deontic modality, volitional and norm component, the category of person, Early Modern English.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к.філол. н., доц. Недайнова І. В.

Г. М. Семененко

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ПАРАДИГМИ ЗАЙМЕННИКІВ ДРУГОЇ
ОСОБИ В ПІЗНЬОСЕРЕДНЬО- І РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКОМУ
ПЕРІОДАХ: ОПОЗИЦІЯ ВІДМІНКУ**

Протягом середньоанглійського періоду структура англійської мови зазнала низки кардинальних зрушень, серед яких типологічна зміна базового порядку слів (SOV – SVO), редукція флексій іменника, дієслова, прикметника і зростання застосування аналітичних засобів маркування граматичних категорій у порівнянні з синтетичними. Ці зміни продовжують реалізовуватися і в ранньоновоанглійському періоді. В цей час, мовці мають у своєму розпорядженні широкий вибір варіантів форм і конструкцій, які наразі недоступні сучасникам. Саме в XVI ст. відбувається формування парадигми займенників другої особи у її сучасному вигляді. Система займенників другої особи в епоху Відродження викликає багато дискусій, словами Крістала, «не тільки через те, що форми займенників другої особи знаходяться в очевидному контрасті до сучасних, але й тому, що вони виконують центральну роль у вираженні особистих стосунків, і таким чином, є ключовими для розуміння драматичних творів того періоду» [1, с. 71]. Тому актуальним вважаємо дослідження зрушень у системі займенників другої особи з XIV по XVII ст. в контексті взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів. Метою дослідження є вивчення впливу соціолінгвістичних змінних на розвиток парадигми займенників другої особи, а саме, процес послаблення опозиції відмінку у ранньоновоанглійській мові.

Форми звертання в історії англійської мови завжди приваблювали увагу дослідників через унікальну ситуацію з займенниками другої особи, яка склалася у сучасній англійській мові. Основними змінами в парадигмі займенників другої особи в пізньосередньоанглійському і ранньоновоанглійському періодах були усунення опозиції числа (форми однини *thou/thee* були витіснені з вжитку формами *ye/you*) і елімінація опозиції відмінку (об'єктна форма *you* стала вживатися у функції форми називного відмінку *ye*).

Необхідно згадати, що використання форми другої особи множини називного відмінку *ye* для ввічливого звертання до однієї особи починається у другій половині XIII ст. У XIV ст. таке вживання є нормою. В кінці XV ст., коли займенник *thou* стає емоційно маркованою формою, наприклад, [-дистанція] особисті стосунки і [+дистанція] образа, *ye* перетворюється на нейтральну форму звертання. У XVI ст. використання *you/ye* для звертання до однієї особи стає загальноприйнятим. Вихід з вжитку займенника *thou* і узагальнення вживання *you* як єдиної форми звертання в англійській мові пояснюється в основному дією зовнішніх факторів [2; 3].

У порівнянні з процесом послаблення опозиції числа, яке в XV ст. вже досить чітко відслідковується в приватному листуванні, послаблення опозиції відмінку тільки починається, сфера використання форми *you* починає перехрещуватися зі сферою використання *ye* тільки в кінці XV ст. [4, с. 210]. Процес такого перехрещення, а потім і витіснення форми називного відмінку, включає взаємодію фонологічних, структурних і соціо-прагматичних факторів. Корпус ранньоанглійського листування (СЕЕС), який характеризується високою частотою вживання особових займенників, є найкращою ілюстрацією контекстів, сприятливих для структурних змін, а, отже, і цінним джерелом матеріалу для вивчення змін у парадигмі займенників другої особи.

Незважаючи на те, що поодинокі приклади вживання форми *you* у функції називного відмінку фіксувалися ще в XIV ст., радикальна зміна у парадигмі відбувалася в XVI ст. У XV ст. спостерігається чітка диференціація форм прямого і непрямого відмінків (Таблиця 1.) Однак, початок тенденцій до використання форми *you* в називному відмінку вже помітний. Консервативними в цьому аспекті є листи родини Пастонів – крім традиційної дистрибуції форм *you* і *ye*, тільки в їхніх листах вживається форма однини *thou*. Такий консерватизм пояснюється високим соціальним статусом родини.

Таблиця 1

Форми займенників другої особи в текстах приватного листування в середньоанглійський період [12]

		Однина			Множина		
		<i>The Cely letters</i>	<i>The Stonor and Plumpton letters</i>	<i>The Paston letters</i>	<i>The Cely letters</i>	<i>The Stonor and Plumpton letters</i>	<i>The Paston letters</i>
називний	<i>ye</i>	665	577	2448	52	2	13
	<i>you</i>	60	36	2	7		
	<i>thou</i>			27			
Об'єктний	<i>you</i>	1134	1159	3501	125	8	11
	<i>the</i>	43					
	<i>ye</i>	2	7	3			1

Існує декілька підходів до пояснення поступового усунення опозиції між формами прямого і непрямого відмінків і поглинанням формою *you* функцій називного відмінку: по-перше, дія фонетичних факторів: ненаголошені форми як називного, так і об'єктного відмінків множини збігаються – $\square e$ [5]; Хоуп також вважає можливими причинами орфографічну схожість форм *þe* (об'єктний відмінок однина) і *ye* (називний відмінок, множина) [3, с. 98].

Про взаємовплив форм однини і множини можна говорити з упевненістю, оскільки фонологічний розвиток форм другої особи однини непрямого відмінку і другої особи множини називного відмінку є ідентичним починаючи з давньоанглійського періоду (від дав. англ. *þe* і $\square e$ до ранньоновоанглійських *thee* і *ye*). Проте ситуація з формами

другої особи однини називного відмінку і другої особи множини об'єктного відмінку протилежна: якщо вони і мали однаковий голосний, то тільки в період між 1300 і початком великого пересуву голосних, підтвердженням чого є рими у творах Дж. Чосера [6]. У XVI ст. форма прямого відмінку однини мала в корені дифтонг, в той час як у формі непрямого відмінку множини зберігається /u:/. Тобто, зразу після того, як *ye* стає нормою для звертання до однієї особи (XV/XVI ст.) вокалізм форм *you* і *thou* перестає бути однаковим.

Необхідно також зауважити, що, хоча форма непрямого відмінку другої особи множини *you* починає актуалізуватися в називному відмінку починаючи з XIV ст., зустрічається вона нечасто. Дж. Чосер використовує *ye* (називний відмінок) для об'єктного відмінку і, подекуди, *yow* (об'єктний відмінок) у функції називного відмінку [6, с. 60]. В першій половині XVI ст. *ye* все ще домінує в прямому відмінку. У «Королі Лірі» У. Шекспір вживає *you* 374 рази, а *ye* тільки 5, з яких тільки одна форма називного відмінку [7]. Вищенаведені дані свідчать, що, незважаючи на використання форм другої особи множини для звертання до однієї особи починаючи з другої половини XIII ст., така практика стає регулярною тільки через двісті років, і домінантною формою називного відмінку залишалася *ye*.

У тому, що стосується дії морфологічних факторів, які поєднуються з соціологічними і прагматичними чинниками, необхідно згадати перехресну аналогію між формами прямих і непрямих відмінків в однині і множині: *you–thou*, *ye–the*, що підсилювалася частими переходами від ввічливої до приватної форми звертання до однієї особи в мовленні королівського двору під впливом французької мови [8, с. 193–201].

До синтаксичних факторів пояснення змін у парадигмі займенників другої особи відносимо зникнення з вжитку неособових речень у зв'язку з фіксацією порядку слів SVO: за такого порядку слів форма об'єктного відмінку реінтерпретувалася як форма називного [8, с. 201]. Крім того, структурна плутанина між формами прямих і непрямих відмінків може бути наслідком синтаксичного еліпсису [9]. Щодо останнього аргументу, його ілюструють складні речення зі структурою (1):

(1) *finite verb + oblique pronoun + noun clause: THAT + nominative pronoun + finite verb (+subjunctive mood)*

Наприклад:

(2) *sche bed yow that ye schulld borow on of Georg Cely yowre broder (CELY, 37.032.6566 CEEC)*

В реченнях такого типу при пропущеному комплементаризері *that* дві форми особового займенника актуалізуються у безпосередньому контакті. Такого повторення можна уникнути при застосовуванні синтаксичного еліпсу. Однак, не можна з впевненістю стверджувати, яка саме з двох форм пропущена – називного відмінку чи об'єктного, в

результаті чого така невизначеність призводить до нечіткої диференціації форм: і прямиї, і непрямий відмінок виражаються одним експонентом – *you*. З часом цей універсальний експонент був поширений на інші типи конструкцій.

Навряд чи послаблення граматичної опозиції між формами називного і об'єктного відмінків було результатом дії лише одного з вищезгаданих факторів. Скоріше, комбінований вплив низки факторів, включаючи вищезгадані, призвів до усунення структурної опозиції між формами прямого і непрямомого відмінків у другій особі множини.

Швидкість перебігу процесу змін була високою: ще на початку XVI ст. частина населення вживала загальну форму *you*, проте були і такі, хто притримувався консервативних форм: *ye* для називного, *you* для об'єктного відмінків. Приклади (3) – (5) ілюструють процес змін:

(3) *Therfor I wolde disire you , as euer I may do you any pleasure or seruice , that ye will take the pene as for to speke with Sir Hugh Vauhan and to make a bargen with hym for the sayd offuce , what soweuer yt coste (BRERETO,71.001.6, CEEC)*

(4) *Besides you are to advertyse me what is done uppon the dedimus potestatem that was sent downe to take the fyne of Barker 's land (BACON,I,112.091.1542, CEEC)*

(5) *And if ye can not in no wise make a bargen with hym , then aske you there ursion for your self affter hym of hit (BRERETO,71.001.8, CEEC)*

До кінця XVI ст. *you* залишилося єдиною формою для другої особи множини.

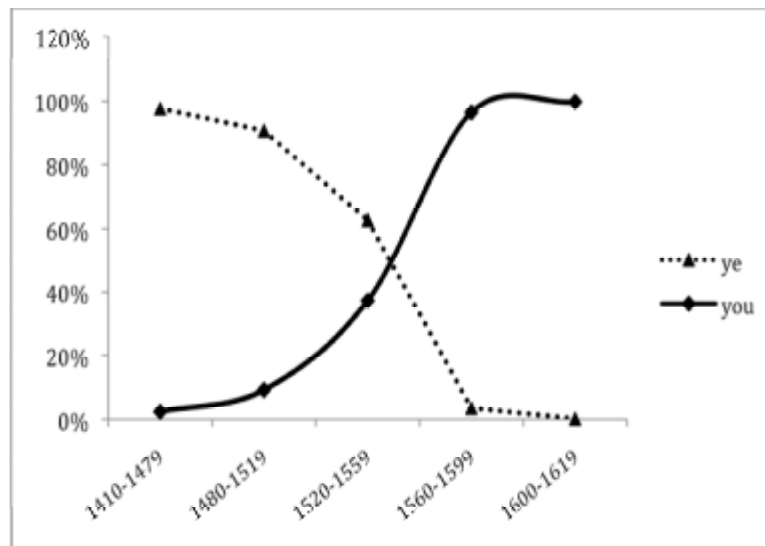

Рис.1 Заміна форми називного відмінка *ye* об'єктним відмінком *you* (за даними корпусу ранньоанглійського листування [5, с. 218])

На рис. 1 зображено розповсюдження форми *you* на позначення називного відмінку. Спостерігаємо дуже різку зміну, яка була завершена протягом життя всього трьох поколінь.

У тому, що стосується дії зовнішніх чинників, то, відповідно до даних корпусу СЕЕС, зміна починається з мовлення невеликої кількості інформантів, проте всього сорок років по тому більшість інформантів вживають нову форму як один із варіантів. В 1540-1559 роках третина інформантів вживають стару форму *ye*, третина варіює стару і нову форму, і остання третина використовує форму *you* інваріантно [5, с. 92 – 93].

Якщо говорити про направленість змін, які призвели до елімінації опозиції відмінку в другій особі, то Т. Невалайнен визначає їх як зміни «знизу». Терміни «зміни знизу» і «зміни зверху» були введені У. Лабовим, який вказував, що зміни «зверху» започатковуються домінантним соціальним класом, часто з повним їх усвідомленням суспільством, в той час як зміни «знизу» вперше з'являються в розмовній мові, вони є результатом дії внутрішніх, лінгвістичних факторів. З самого початку і більшу частину розвитку ці зміни знаходяться поза суспільною свідомістю: на них не звертають уваги, їх не обговорюють, члени суспільства починають усвідомлювати такі зміни тільки тоді, коли процес близький до завершення. В принципі, такі зміни можуть ініціюватися будь-яким соціальним класом, однак не існує жодного прикладу «змін знизу», які б ініціювали найвищі класи суспільства [10, с. 78].

Щодо гендерної дистрибуції процесу, дані корпусу ранньоанглійського листування [11] дозволяють стверджувати, що лідерами зміни були жінки. Незважаючи на меншу загальну кількість варіантів *ye/you* через нижчий рівень освіченості жінок і, відповідно, меншу загальну кількість листів жінок, написаних в ранньоанглійський період, тенденція відслідковується досить чітко. Можна стверджувати, що розповсюдження *you* було зміною «знизу» в тому, що стосується суспільного усвідомлення, на всіх рівнях суспільства, а не тому, що рівень освіченості жінок загалом був невисокий у порівнянні з чоловіками: по-перше, джерела цієї мовної зміни, пропоновані у літературі, знаходяться в усному мовленні, по-друге, зміна дістала завершення дуже швидко – протягом життя всього декількох поколінь. Про швидкість і масштаб зміни також свідчить змішане вживання форм *ye* і *you* в *Book of Common Prayer* (1549), хоча релігійні тексти відомі крайнім консерватизмом у вживанні форм займенників.

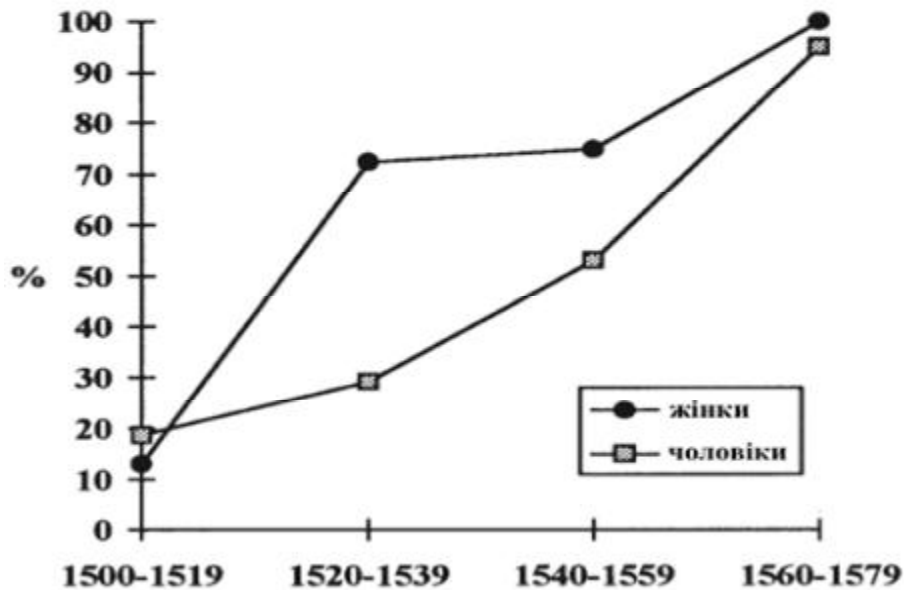

Рис. 2 Гендерна дистрибуція *youi* в порівнянні з *ye* (за даними корпусу ранньоанглійського листування [5, с. 119]).

Якщо розвести кількісні дані по двадцятирічним проміжкам часу, отримаємо кардинальне зростання загальної кількості форм *youi* у період між 1500-1580 роками від 20% до майже 100%. В першій половині XVI ст. частота використання *youi* для називного відмінку жінками складає 70%, у той час як чоловіки вживають її тільки у 50% випадків. У 1580 році процес елімінації опозиції відмінку майже завершений.

Графік заміни форми *ye* об'єктною формою *youi* (рис. 2) вказує не тільки на високу швидкість перебігу процесу, але й на роль жінок як лідерів зміни з початку XVI ст. Така систематична гендерна перевага фіксується з моменту, коли частотність форми перевищила 20%. В середині процесу маржа між даними по вживанню нового варіанта чоловіками і жінками найбільша, тому що в цей час зміна поширюється від вищих і середніх на нижчі прошарки суспільства, і тільки особи, які прагнули підвищити свій соціальний статус, притримуються консервативних форм. Цікавим фактом щодо темпів розповсюдження форми *youi* на позначення називного відмінку є також те, що на початку XVI ст., *youi* не зустрічається в мовленні представників нижчих соціальних прошарків, у наступному періоді різкого зростання лідерами зміни виступають представники середнього класу. Все це свідчить про значну соціальну стратифікацію зміни на початку процесу, яка поступово нівелюється у фазі завершення [5, с. 142]. До кінця століття такі розбіжності щодо соціального статусу були усунені.

Поштовх до зростання вживання форм *youi* на позначення називного відмінку був даний представниками середнього класу, звідки *youi* потрапило у мовлення вищих класів. Тому теза про напрям зміни

«знизу» вірна тільки, коли йдеться про суспільне усвідомлення зміни, а не про соціальний статус лідерів зміни, що повністю узгоджується з визначенням змін «знизу» У. Лабова, наведеного вище.

Щодо географічного походження зміни інформації небагато, однак факт збереження форми *ye* в північних діалектах [12, с. 33] свідчить про незавершення суперлокалізації *you*. Зміна відбувалася спочатку в столиці, де в 1560 році частка форм *you* на позначення називного відмінку складала 50%; у східній Англії і на півночі в цей час використання *you* становить 15%, проте в наступні 40 років вживання вирівнюється, і в кінці XVI століття зміна завершена [13].

Отже, займенник другої особи називного відмінку множини *ye* був витіснений із надлокальних варіантів англійської мови формою непрямого відмінку *you* в ранньоновоанглійський період, незважаючи на спорадичне збереження форми *ye* в деяких північних діалектах до XX ст. Заміна форми називного відмінку *ye* формою об'єктного відмінку *you* відбувається в рамках загальної тенденції до усунення опозиції відмінку в англійській мові. До кінця XVI ст. роль маркера другої особи множини виконувалася займенниками *ye* (називний відмінок) та *you* (об'єктний). Протягом XVI ст. диференціація відмінків була елімінована, а *ye* витіснене з вжитку формою *you*. Кількісні дані вказують на те, що усуненню опозиції числа, і використання об'єктної форми *you* сприяли жінки починаючи з початку XVI ст. У перспективі доцільним вважаємо розгляд впливу соціолінгвістичних факторів на елімінацію опозиції числа в парадигмі займенників другої особи.

Список використаної літератури

- 1. Crystal D.** The Cambridge Encyclopedia of the English Language. 2nd ed. / Crystal David. – Cambridge : Cambridge University Press. – 2003. – 495 p.
- 2. Brown R.** The Pronouns of Power and Solidarity/ Brown R., Gilman A. // Style in Language [ed. by T. A. Sebeok]. – Cambridge, Mass.: MIT Press, 1960. – P. 253 – 276.
- 3. Hope J.** Second person singular pronouns in records of Early Modern 'spoken' English / Hope Jonathan // Neuphilologische Mitteilungen. – 1993. – № 94/1. – P. 83 – 100.
- 4. Allen C.** Case marking and reanalysis: Grammatical relations from Old to Early Modern English / Allen Cynthia. – Oxford : Clarendon Press, 1995. – 529 p.
- 5. Nevalainen T.** Historical Sociolinguistics: Language Change in Tudor and Stuart England / Nevalainen T., Raumolin-Brunberg H. – London : Pearson Education, 2003 – 266 p.
- 6. Sanved A.** Introduction to Chaucerian English/ Sanved Arthur. – Cambridge : D. S. Brewer, 1985. – 107 p.
- 7. Mulholland J.** Thou and You in Shakespeare: a study in the second person pronoun / J. Mulholland // English Studies – 1967. – №48. – P. 34 – 43.
- 8. Lutz A.** The interplay of external and internal factors in morphological restructuring: The case of you / Lutz Angelika // Advances in English Historical Linguistics [ed. by J. Fisiak, M. Krygier]. – De Gruyter Mouton, 1998. – P. 189 – 210.
- 9. Rutkowska H.** Evidence for Morphological Restructuring in the Second Person Pronoun in Early English Correspondence / Hanna Rutkowska // Studia

Anglica Posnaniensia. – 2007. – №43. – P. 180 –193. **10. Labov W.** Principles of linguistic change: Vol. II: Social factors / Labov William. – Oxford : Blackwell, 2001. – 596 p. **11. Nevalainen T.** Gender Differences in the Evolution of Standard English: Evidence from the Corpus of Early English Correspondence / Nevalainen Terttu // Journal of English Linguistics. – 2000. – Vol. 28/1. – P. 38 – 59. **12. Trudgill P.** The dialects of England / Trudgill Peter. – Oxford : Wiley-Blackwell, 1999. – 168 p. **13. Nevalainen T.** The Changing Role of London on the Linguistic Map of Tudor and Stuart England / Nevalainen T., Raumolin-Brunberg H. // The History of English in a Social Context [edited by Dieter Kastovsky and Arthur Mettinger]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2000. – P. 279 – 338. **14. Raumolin-Brunberg H.** Leaders of linguistic change in Early Modern England / Raumolin-Brunberg H. // Corpus-based Studies of Diachronic English. Linguistic Insights. – Frankfurt a/M : Peter Lang, 2006. – P. 115 – 134.

Джерела ілюстративного матеріалу

CEEC = Corpus of Early English Correspondence 1410?-1681. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.helsinki.fi/varieng/CoRD/corpora/CEEC/>

Семененко Г. М. Трансформація парадигми займенників другої особи в пізньосередньо- і ранньоновоанглійському періодах: опозиція відмінку

У статті досліджується вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на розвиток парадигми займенників другої особи, а саме, процес послаблення опозиції відмінку в середньо- і ранньоновоанглійській мові. До кінця XVI століття диференціація відмінків у займенників другої особи була усунена, а історична форма називного відмінку *ye* витіснена з вжитку історичною формою об'єктного відмінку *you*. Поштовх до зростання вживання форм *you* на позначення називного відмінку був даний представниками середнього класу, елімінація опозиції відмінку і використання об'єктної форми *you* в усіх відмінках в цей період були більш характерними для мовлення жінок.

Ключові слова: історична соціолінгвістика, соціолінгвістичні змінні, займенники другої особи, ранньоновоанглійський період.

Семененко Г. Н. Трансформація парадигми местоимений второго лица в познесредне-и ранненовоанглийском периодах: оппозиция падежа

В статье исследуется влияние внешних и внутренних факторов на развитие парадигмы местоимений второго лица, а именно, процесс ослабления оппозиции падежа в средне-и ранненовоанглийском языке. К концу XVI века дифференциация падежей у местоимений второго лица

была устранена, а историческая форма именительного падежа *ye* вытеснена из употребления исторической формой объектного падежа *you*. Толчок к росту употребления форм *you* для маркирования именительного падежа был дан представителями среднего класса, элиминация оппозиции падежа и использование объектной формы *you* во всех падежах в этот период были более характерными для речи женщин.

Ключевые слова: историческая социолингвистика, социолингвистические переменные, местоимения второго лица, ранненовоанглийский период.

Semenenko G. M. Transformation of the Second Person Pronoun Paradigm in Late Middle and Early Modern English: the Opposition of Case

The article studies the impact of internal and external factors on the development of the second person pronouns, namely, the weakening of the opposition of case in Middle and Early Modern English. Forms of address in the history of the English language have always attracted attention of the researchers because of the unique situation with the second person pronouns in the present-day English. The major changes in the paradigm of the second person pronouns in Late Middle English and Early Modern English periods were the elimination of number opposition (singular *thou/thee* were ousted from use by plural forms *ye/you*) and the elimination of the case opposition (objective form *you* started to be used in the functions of the nominative *ye*). Until the end of the XVI century the functions of the grammatical markers for the second person plural were performed by *ye* (nominative case) and *you* (objective case). By the end of the XVI century the case differentiation between the forms of the second person pronouns was lost, although the sporadic use of *ye* is still attested in some northern dialects till the XX century. The sociolinguistic data prove that this was the change from below and the leaders of the change were women.

Key words: historical sociolinguistics, sociolinguistic variables, second person pronouns, Early Modern English.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Радзієвська Т. В.

УДК 811.111'37

К. В. Сімонова

**СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННСВОГО АКТУ
«КОМПЛІМЕНТ» У РАННЬО НОВОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Сучасна лінгвістика спрямована на вивчення мовлення у його взаємозв'язку з людиною, функціонування мови та мовлення, їх соціального характеру, комунікативної поведінки мовців. Цим зумовлений підвищений інтерес лінгвістів до дослідження теорії мовленнєвих актів та до детального аналізу особливостей окремих типів мовленнєвих актів, зокрема компліментів [1, с. 43].

Комплімент як різновид мовленнєвого акту також неодноразово привертав увагу дослідників. Так, у центрі уваги мовознавців були особливості компліменту як явища британської та американської культур [2, с. 50 – 54], соціопрагматична та етнокультурна варіативність уживання компліменту [3, с. 21 – 24; 4, с. 48 – 52], специфіка компліменту як ілокутивного акту [5, с. 42; 6, с. 128; 7, с. 98 – 100], тощо. Попри наявність достатньої кількості досліджень, присвячених вивченню компліментів на матеріалі різних мов, деякі аспекти потребують подальшого уточнення, чим зумовлений вибір теми наукової статті.

Таким чином, актуальність цієї статті пояснюється орієнтацією сучасної лінгвістики на вивчення мовлення як динамічного процесу; підвищенням інтересу лінгвістів до зв'язку мови і людини, особливостей міжособистісного спілкування; прагненням створити комплексне уявлення про статус мовленнєвого акту комплімент та необхідності системного вивчення його семантичних особливостей на матеріалі ранньоновіанглійської мови.

Згідно з цим, метою статті є виявлення семантичних особливостей мовленнєвого акту комплімент в ранньоновіанглійській мові.

Для досягнення поставленої мети необхідним є вирішення наступних завдань: розглянути мовленнєвий акт як центральне поняття лінгвопрагматики; сформулювати власне визначення поняття мовленнєвий акт комплімент; визначити місце мовленнєвого акту комплімент в типології мовленнєвих актів; виявити семантичні ознаки компліментарного мовленнєвого акту на матеріалі ранньоновіанглійської мови.

Первинною базою дослідження стали твори ранньоновіанглійського періоду, а саме □ У. Шекспіра (*Romeo and Juliet*, *A midsummer night's dream*, *Much ado about nothing*, *King Lear*), Т. Неша (*The unfortunate traveller or the life of Jack Wilton*) та С. Тернера (*The Revenger's Tragedy*), у яких було виявлено висловлювання з іллокутивною силою компліменту. Для того, щоб прослідкувати та проаналізувати еволюцію компліментарних мовленнєвих актів та виявити особливості компліментування, властиві саме ранньоновіанглійській мові, було відібрано приклади з творів XVIII – ХХст, а саме – Фр. Марріят (*Mr. Midshipman Easy*), Дж. Остін (*Pride and Prejudice*), У. С. Моєма (*Then and now, Cataline*), Б. Шоу (*Heartbreak house*). Звернення до художньої літератури зумовлено характером

дослідження, яке вимагає проникнення у внутрішній світ емоцій, інтенцій, цілей, мотивів, що детермінують поведінку мовця.

Мовленнєвий акт «комплімент» розуміємо як висловлювання, яке має іллокутивну силу різних рівнів інтенсивності, обов'язково потребує наявності адресата (об'єкта) і адресанта (суб'єкта) та направлене на реалізацію позитивного впливу на співрозмовника. Обов'язковими ознаками мовленнєвого акту комплімент виступають оцінний характер висловлювання, його суб'єктивність, висока міра відповідності висловлюваної оцінки дійсності.

Щодо місця мовленнєвого акту комплімент в типології мовленнєвих актів, треба зазначити, що вчені відносять його до різних типів мовленнєвих актів, зокрема – кондуктивів (Дж. Остін) [8, с. 35] і фатичних мовленнєвих актів (Н. Д. Арутюнова) [9, с. 79 – 81]. Але оскільки провідною характеристикою компліменту виступає оцінність, відносимо його до категорії експресивів, тобто мовленнєвих актів, що мають на меті висловити певний психологічний стан мовця, його почуття.

Іллокутивні цілі компліменту полягають у тому, щоб виразити (1) інтенційний стан мовця, репрезентативний зміст якого складає позитивна оцінка, виражена в пропозиційному змісті висловлювання; (2) бажання мовця доставити задоволення адресату; (3) позитивне ставлення мовця до адресата [10, с. 156].

Під перлокутивним актом комплімент слід розуміти дію, мета якої полягає в тому, щоб викликати в адресата позитивну емоційну реакцію, принести йому задоволення. Перлокутивні акти комплімент можуть бути успішними чи неуспішними, навмисними чи ненавмисними [11, с. 16].

Компліменти як соціальні дії можна розподілити на два основних класи: етикетні та інструментальні. Класифікаційним критерієм виступає характер соціальної цілі. Конкретний зміст мети є критерієм виділення основних типів інструментальних компліментів [12, с. 125].

Виділення семантичних особливостей передбачає систематизацію мовленнєвих актів комплімент за певними критеріями, а саме – об'єктом компліментування, адресованістю, емоційністю / раціональністю.

Одним з найголовніших показників, за яким найчастіше аналізують досліджувані мовленнєві акти, є об'єкт компліменту, тобто те, що безпосередньо виступає об'єктом позитивної оцінки адресанта. Так, об'єктом компліменту може бути зовнішність людини в цілому, її загальний вигляд (16%):

(1) *O sweet Juliet, thy beauty hath made me effeminate and in my temper soft'ned valour's steel* [13].

Відокремлені риси зовнішності адресата (очі, волосся, вік і т. і.) також можуть виступати в ролі об'єкту компліменту (6,5%):

(2) *Your eyes are lode-stars and your tongue's sweet air more tuneable than lark to shepherd's ear, when wheat is green, when hawthorn buds appear* [14].

У наведеному текстовому фрагменті (3) об'єктом компліменту виступає гарний та здоровий колір обличчя адресата:

(3) *You have a **good colour** this morning, Señor,' he said, for Friar Blasco had long since desired him never again to address him as though he were still a bishop. I haven't seen you look so well for days* [15].

Окрім зовнішності, об'єктом компліменту можуть виступати розумові здібності адресата, його інтелект (5%):

(4) *Upon my word, Mr Tallboys, I give you great credit; you have a **profound mathematical head**, and I am delighted with your arrangement* [16].

Досить поширеними є компліменти, у яких об'єктом виступають певні моральні якості людини (29,5%). У наведених прикладах (5) та (6) відбувається вираження позитивного ставлення адресантів щодо високих, на їх думку, моральних якостей адресатів. Так, об'єктами компліменту стають великодушність, доброчесність, кмітливість, тощо.

(5) *It is your own **goodness** that speaks, my son. It is the affection you have for me which I have so often warned you against and which I so little deserve* [15].

(6) *Ah, Messer, you cannot know what it means to me to talk with a man of your **intelligence, and experience*** [17].

Професіоналізм у тій чи іншій галузі також може виступати у якості об'єкта компліменту (11,5%). Під професіоналізмом розуміємо не лише успішність у певному виді професійної діяльності, а й уміння виконувати будь-яку справу досконало. Цей різновид компліменту можна проілюструвати за допомогою наступного текстового фрагменту (7).

(7) *You **excel so much in the dance**, Miss Eliza, that it is cruel to deny me the happiness of seeing you; and though this gentleman dislikes the amusement in general, he can have no objection, I am sure, to oblige us for one half-hour* [18].

Компліментарні мовленнєві акти розрізняють також за адресованістю. Одже, вони можуть бути адресовані як безпосередньо співрозмовникові, так і тим людям або речам, які мають до нього відношення результати їх творчої діяльності; побудований або прикрашений ними будинок; діти, яких вони народили та виховали.

Приклади компліментів, які є адресованими адресантові складають переважну більшість (94,5%):

(8) ***O noble sir!** Your over-kindness doth wring tears from me. I do embrace your offer; and dispose For hence forth of poor Claudio* [19].

Компліменти, що є опосередкованими, складають лише 5,5% із загальної кількості прикладів:

(9) *You have written a **beautiful play**, my Alonso. The more I know it, the more astonishing do I find your genius* [15].

Наступним показником, за яким відбувається класифікація та аналіз мовленнєвих актів компліменту, є ступінь емоційності / раціональності компліменту.

Емоційні компліменти мають на меті вираження позитивної реакції на певний предмет чи особу, а також прагнення мовця принести задоволення адресату і тим самим виявити своє прихильне ставлення до нього. Зазвичай, емоційні компліменти не мають під собою підстави і не супроводжуються логічним поясненням (92,5%). Цей тип компліменту можна проілюструвати за допомогою прикладу (10).

(10) *You are a charming man, Messer Niccolo. If I were still desirable and you desired me, I would refuse you nothing* [17].

Раціональні компліменти, як правило, містять в собі логічне обґрунтування, пояснення тієї чи іншої позитивної оцінки адресата (7,5%):

(11) *You must be a powerful man, friend, if you can come and go about the camp at your own free will* [17].

Проаналізувавши матеріал для виявлення найбільш типових семантичних особливостей мовленнєвих актів комплімент у XVI, XVIII, XXст., ми дійшли висновку, що об'єктами компліментів у XVI столітті найчастіше виступають зовнішність людини в цілому, відокремлені риси зовнішності (губи, очі, волосся, і т.і.). Менш поширеними є компліменти, об'єктом у яких виступають розумові здатності адресата та моральні якості людини. Професіоналізм у тій чи іншій галузі майже не стає об'єктом компліментування у XVI ст. Це зумовлено тим фактом, що жінки і чоловіки у визначений період (XVI ст.) не мали прямого відношення до професійної діяльності у сучасному її розумінні. Емоційні компліменти у XVI ст. домінують над раціональними.

Щодо подальших перспектив дослідження, то актуальним буде більш глибоке та детальне вивчення мовленнєвого акту комплімент за рахунок розширення матеріалу дослідження (наприклад, за рахунок особистих листів); проведення порівняльного аналізу та визначення лінгвокультурологічних особливостей мовленнєвих актів комплімент на матеріалі української, російської та англійської мов.

Список використаної літератури

1. Кокойло Л. О. Компліментарні висловлювання в сучасній англійській мові (структура, семантика, вживання) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04. «Германські мови» / Л. О. Кокойло. – К., 1996. – 24 с. **2. Микитюк Ю. Н.** Розуміння компліменту як мовленнєвого акту в працях учених XX – поч. XXI ст. : монографія / Ю. Н. Микитюк. – Л. : Наукові записки, 1998. – 134 с. **3. Мищенко В. Я.** Классификация речевых актов комплимента // Вісник Харків. держ. ун-ту. Актуальні проблеми теорії комунікації та викладання іноземних мов. – 1997. – № 390. – С. 107 – 111. **4. Грайс Г. П.** Логіка і мовне спілкування / Г. П. Грайс // Нове в зарубіжній лінгвістиці: лінгвістична прагматика. – М., 1985. – Вип. XVI. – С. 217 – 237. **5. Почепцов Г. Г.** Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – М. : Языки русской культуры, 2008. – 234 с. **6. Lakoff G.** The Contemporary Theory of Metaphor / G. Lakoff. – Cambridge : Cambridge University press, 1992. –

Р. 89 – 123. **7. Ключко Л. И.** Похвала в ряду родственных речевых актов в английском языке / Л. И. Ключко. – Харьков : Константа, 2001. – С. 47 – 57. **8. Остин Дж.** Слово как действие / Дж. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. Теория речевых актов / [отв. ред. В. В. Петров, В. И. Герасимов. – М. : Прогресс, 1986. – 318 с. **9. Арутюнова Н. Д.** Язык и мир человека : монография / Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 896 с. **10. Серль Дж.** Классификация иллокутивных актов: пер. с англ. / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – С. 170 – 194. **11. Универсальная** научно-популярная онлайн-энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.krugosvet.ru> . **12. Карасик В. И.** Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М. : «Гнозис», 2002. – 333 с. **13. Shakespeare W.** Romeo and Juliet [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://shakespeare.mit.edu> . **14. Shakespeare W.** A midsummer night's dream [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.shakespeare-online.com> . **15. Maugham W. S.** Cataline [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.amazon.com>. **16. Marryat F.** Mr. Midshipman Easy [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gutenberg.org>. **17. Maugham W. S.** Then and now [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://books.google.com.ua>. **18. Austen J.** Pride and Prejudice [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.planetpdf.com>. **19. Shakespeare W.** Much ado about nothing [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.online-literature.com>.

Симонова К. В. Семантичні особливості мовленнєвого акту «комплімент» у ранньоніовоанглійській мові

В статті визначено актуальність функціонування мови та мовлення, їх соціального характеру, зазначено особливості компліменту, які досліджуються українськими та зарубіжними мовознавцями; розглянуто мовленнєвий акт як центральне поняття прагматики, визначено місце мовленнєвого акту «комплімент» в типології мовленнєвих актів, відображено основні семантичні особливості мовленнєвого акту «комплімент» на матеріалі художніх творів ранньоніовоанглійської мови.

Ключові слова: лінгвістична прагматика, теорія мовленнєвих актів, комплімент, семантика.

Симонова Е. В. Семантические особенности речевого акта «комплимент» в ранненовоанглийском языке

В статье показана актуальность функционирования языка и речи, их социального характера, указаны особенности комплимента, находящиеся в центре внимания украинских и зарубежных лингвистов; речевой акт рассмотрен как центральное понятие прагматики, определено место речевого акта «комплимент» в типологии речевых актов, проиллюстрированы основные семантические особенности

речевого акта «комплімент» на матеріалі художественних произведених ранненовоанглийського язика.

Ключевые слова: лингвистическая прагматика, теория речевых актов, комплимент, семантика.

Simonova K. V. Semantic Peculiarities of Complimentary Speech Act in Early Modern English

One of the major tasks of modern linguistics is aimed at depicting the difference between language and speech. Due to this fact it is necessary to study the theory of speech acts more profoundly. The need to analyze the characteristics of certain types of speech acts, including compliments, increases. Despite the availability of a sufficient amount of investigations devoted to the study of compliments based on different languages, some aspects still need further clarification. The speech act «compliment» is defined as a statement that has the illocutionary force of different levels of intensity, necessarily requires the recipient (object) and the addressee (the subject) and is aimed at implementing the positive impact of the interlocutor. One of the leading characteristics of the compliment is its evaluative essence, that is why scholars refer it to the category of expressives, speech acts that are intended to express certain psychological state of the speaker. Semantic characteristics of the speech act «compliment» are systematized according to certain criteria: the object of a compliment, addressing, emotionality / rationality. The object of compliment can be expressed by a person's general appearance or its secluded features (eyes, lips, hair), person's mental abilities, moral qualities or professionalism. As for addressing, compliments can be addressed either directly to the interlocutor or to people or things that are related to him. Emotional compliments are aimed at expressing positive reaction to a specific object or a person, while rational compliments contain logical and reasonable explanation of some positive evaluation. Accordingly the article deals with main semantic peculiarities of complimentary speech act realization based on the data of Early Modern English in terms of speech act theory.

Key words: linguistic pragmatics, speech act theory, compliment, semantics.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Савельєва Н. О.

УДК 81'46.811.111

О. В. Сподарик

**ФУНКЦИОНАЛИЗМ – ПРОВІДНИЙ ПРИНЦИП
ТЕКСТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

На межі XX-XXI століть відбувся перехід від структуралізму до функціоналізму, котрий стає домінуючим напрямом в поліпарадигмальному просторі лінгвістичних досліджень. Лінгвістика формує нову парадигму, котру можна визначити як функційну або антропоцентричну. Обидві назви актуалізують різні аспекти теоретико-методологічної єдності поглядів, котрі знаходяться в опозиції до парадигми структуралізму.

Функціоналізм є нині одним із перспективних напрямів, котрий досліджує об'єкт у його взаємодії із навколишнім середовищем. Стратегії функційного підходу визначалися Е. Бенвеністом, О. Єсперсеном, М.А.К. Халідеєм, Б. де Куртене, пражським лінгвістичним гуртком, Л. Щербою, Ш. Баллі, А. Мартіне, Г. Гійомом.

Мета статті – з'ясувати смисл функціоналізму як методологічної бази, дослідити види та характерні риси функціоналізму, виокремити базові функції як центральні поняття функційної лінгвістики.

Важливими завданнями постають дослідження завдань функційного аналізу.

Функціоналізмом слід називати сукупність шкіл та напрямів, котрі виникли як одне із відгалужень структурної лінгвістики, та характерною рисою котрих є увага до функціонування мови як засобу спілкування. Мова визначається як функційна та цілеспрямована система засобів вираження.

В полі лінгвістики як предмет аналізу з'являється текст, у структурі котрого виявляється авторська інтенція, умови породження в конкретній комунікативній ситуації, що призвело до перенесення фокусу дослідження із вивчення мови на вивчення мовного існування, із структури об'єкта – на його функції. Мова повинна вивчатися під кутом зору своєї ролі у людській комунікації та розглядатися як система такої комунікації, а не перерахування структурних описів речень [1, с. 3].

Головними вимогами лінгвістичного функціоналізму є наступні положення: текст повинен бути усвідомленим та визначеним як явище людської діяльності, комунікації та пізнання; його смисл та функції перебувають під впливом знань, інтенцій та дій комунікантів, їх компетенції та соціальних стереотипів, відображених у словникових структурах; аналіз текстів не може бути підпорядкованим певній апріорній схемі чи єдиному алгоритму, котрий перетворює їх у формальні конфігурації символів; навпаки, методологія лінгвістичного аналізу постійно збагачується та розширюється за рахунок вивчення реальних (а не штучно «винайдених») текстів та висловлювань [2].

Принцип функціоналізму реалізується в лінгвістиці у функційних підходах, котрі поєднують різні функційні теорії. Оскільки увага дослідників була перенесена з мови на людину, як суб'єкта комунікації та суспільства, науковці аналізували мовну дійсність згідно із людськими потребами, соціальним фактором, екстралінгвістичним середовищем. В

сучасній лінгвістичній традиції функційний підхід передбачає аналіз теологічної природи мовних явищ на основі їх семантики та структури, взаємодії з іншими одиницями, категоризації та призначення в мовленні. Таким чином, акцент ставиться на призначенні мовної одиниці, що і відрізняє цей підхід від всіх решту [3]. Власне функційний підхід дає відповідь на запитання, чому текст організований саме таким, а не іншим способом, як читач сприймає текст та в чому полягає соціологічний фактор динаміки літературної еволюції [4, с. 4]. Функційний підхід поєднує завдання окремих мовних одиниць у спільній системі та підпорядковує їх функціям мови.

Серед функційних підходів слід зазначити комунікативний (дослідження функціонування мовних одиниць, котре визначається їх роллю в системі, їх відносинами з іншими одиницями), контекстний (дослідження відношення мовних одиниць до середовища, їх роль в контексті цілого та вплив контекста на функції його частин), семасіологічний (дослідження мовного явища від форми до змісту) та ономасіологічний (дослідження мовного явища від змісту до форми) підходи [5].

Функційний підхід в лінгвістиці постає у вигляді сукупності суб'єктивних спроб науково пояснити, виправдати певну структуру мови, розкрити внутрішню логіку існування та устрою мови.

Центральним поняттям функційної лінгвістики є функція. Завдання функційного аналізу: виявити множину функцій, котрі є важливими в обставинах спілкування та дослідити, як різні функції кодуються та втілюються у мовленнєвих діях. Причому критерії виокремлення функцій можуть бути як мовними, так і позамовними [6, с. 13]. Засадничий постулат функціоналізму – примат функції по відношенню до форми та витлумачення форми функцією.

Всі мовні функції поділяються на два типи: елементарні (відносяться до системи мови) та комплексні (притаманні мові як частини більш спільного цілого, в котре входять різні семіотичні та несеміотичні системи).

В сучасному мовознавстві існують два головні напрями трактування «функції»: вузьке (функція розуміється як роль окремих мовних одиниць для виконання свого призначення у висловлюванні) та широке (функція трактується як здатність самого висловлювання забезпечити акт комунікації) [7]. При вузькому трактуванні функції виокремлюються функційні характеристики одиниць окремих рівнів мовної структури, а при широкому трактуванні – функціонування мовних одиниць залежить від завдань акта комунікації, забезпечуючи його адекватність. В межах вузького визначення функції, на наш погляд, неможливо показати її багатомірність. Ми поділяємо погляд Левицького А. Е., котрий трактує функцію як багатогранне явище, що включає в собі: потенційну здатність номінативної одиниці виконувати певну роль у висловлюванні; реалізацію даної здатності в конкретному

акті комунікації; узагальнене значення форми, конструкції та навіть позиції номінативної одиниці у висловлюванні; позицію одиниці у складі мовленнєвої конструкції; відносини між одиницями мови у висловлюванні [3]. Даний підхід дозволяє досліджувати текст в процесі його життєдіяльності.

Функційний підхід характеризується ієрархічною системою функцій. Традиційно виокремлюють дві базові функції: комунікативну та когнітивну. Також вагомими є експресивна та естетична функції. В працях різних дослідників можна натрапити на перелік 74 мовних функцій. Кожна із цих функцій залежить від ситуативних контекстів та визначається при їх дослідженні. Серед них слід зазначити зокрема апелятивну, аргументативну, ілюкативну, перформативну, поетичну, прагматичну, символічну.

Р. Якобсон запропонував шість функцій мовленнєвої комунікації, котрі орієнтуються на різні компоненти мовленнєвого акту: адресата, адресанта, контакт, ситуацію, код та повідомлення (контекстуальна, поетична, емотивна, контактоустановлююча, метамовна, конотативна) [8]. Відомою є система функцій мови Ю. Степанова, побудована за семіотичним принципом: номінативна, синтаксична, прагматична [9].

Дослідники поділяють функції на первинні та вторинні, внутрішні та зовнішні, функції мови та мовлення, при цьому останні часто трактувалися як функції тексту.

Характерними рисами функціоналізму слід назвати типологічну орієнтованість, емпіризм (оперування великими корпусами даних), використання кількісних методів та міждисциплінарність інтересів. Функціоналізм враховує дані різних наук (власне лінгвістики, психології, соціології, культурології, філософії), що дає можливість проводити дослідження на міждисциплінарному рівні.

Функціоналізм передбачає аналіз не просто мовного матеріалу, а здебільшого факторів, котрі визначають його породження та сприйняття, його роль у комунікативній та соціальній ситуації, його місце в культурі. Дослідження функційного аспекту тексту дозволяє краще пізнати його внутрішню структуру.

Визначення функцій тексту, зокрема полікодового тексту як семіотичного поєднання кодів, а також функцій його складових становить перспективу подальшого дослідження.

Список використаної літератури

- 1. Foley W. A.** Functional syntax and universal grammar / W. A. Foley, R.D.J. Van Valin. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1984. – 416 p.
- 2. Beaugrande R.** Funkce a forma v jazykove teorii a vyzkumu / R. Beaugrande. – В : Slovo a slovesnost, 1996. – S. 1 – 29.
- 3. Левицкий А. Э.** Функциональный подход в современной лингвистике / А. Э. Левицкий. – Studia Linguistica. – Вип. IV. – К., 2010. – С. 31 – 38.
- 4. Peer W. V.** Stylistics and psychology: Investigations of foregrounding / W V. Peer – L. :

Groom Helm, 1986. **5. Жаналина Л. К.** Актуальные проблемы языкознания : учеб. пособ. / Л. К. Жаналина. – Алматы, 2006. – 330 с. **6. Andersen P. B.** A toolbook for analyzing work language / P. B. Andersen, B. Holmqvist // Pragmatics and linguistics. – Odense UP, 1986. – P. 3 – 22. **7. Левицький А. Е.** Функціональні зміни в системі номінативних одиниць сучасної англійської мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. Е. Левицький. – К., 1999. – 36 с. **8. Якобсон Р.** Работы по поэтике: Переводы / Р. Якобсон. – М. : Прогресс, 1987. – 460 с. **9. Степанов Ю. С.** Семиотическая структура языка: (Три функции и три формальных аппарата языка) / Ю. С. Степанов. – ИАНСЛЯ. – Т.32. – Вып.4. – 1973. – С. 340 – 355.

Сподарик О. В. Функціоналізм – провідний принцип текстологічних досліджень

У статті визначено особливості функціоналізму як методологічної бази, досліджено головні вимоги, види та характерні риси функціоналізму, зазначено базові функції як центральні поняття функційної лінгвістики, вказано завдання функційного аналізу. Особлива увага приділена напрямкам трактування поняття функції, вказано шість функцій мовленнєвої комунікації Р. Якобсона, котрі орієнтуються на різні компоненти мовленнєвого акту: адресата, адресанта, контакт, ситуацію, код та повідомлення.

Ключові слова: структуралізм, функціоналізм, функційна парадигма, функційний підхід, функція.

Сподарик О. В. Функционализм – ведущий принцип текстологических исследований

В статье показаны особенности функционализма как методологической базы, исследованы основные требования, виды и характерные черты функционализма, указаны базовые функции как центральные понятия функциональной лингвистики и задачи функционального анализа. Особое внимание уделено направлениям трактовки понятия функции, указаны шесть функций речевой коммуникации Р. Якобсона, ориентирующиеся на различные компоненты речевого акта: адресата, адресанта, контакт, ситуацию, код сообщения.

Ключевые слова: структурализм, функционализм, функциональная парадигма, функциональный подход, функция.

Spodaryk O. V. Functionalism – the Leading Principle of Textological Studies

The article is devoted to the perspectives of functionalism as one of the modern trends, which explores the object in its interaction with the environment. The article examines the features of functionalism as a methodological basis. The author investigates the basic requirements and

characteristics of functionalism, indicates the basic functions (communicative, cognitive, expressive, aesthetic, appellative, argumentative, illocutionary, performative, poetic, pragmatic, symbolic) as the central concept of functional linguistics. Special attention is given to narrow (function refers to the role of individual linguistic units to fulfill their purpose in the utterance) and wide (the function is interpreted as the ability of the speech act to ensure communication) interpretation of the concept «function». R. Jakobson's six functions of speech communication (contextual, poetic, emotional, contact, metalinguistic, connotative), which focus on different components of the speech act: recipient, sender, the contact situation, code and message, are indicated. The author analyzes such types of functional approach as communicative, contextual, semasiological and onomasiological. The tasks of functional analysis are examined.

Key words: structuralism, functionalism, a functional paradigm, a functional approach, function.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Бехта І. А

УДК 81'25

Д. Ю. Усков

ЗБЕРЕЖЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ ЕКСПРЕСИВНО-ЕМОЦІЙНОГО ЗАБАРВЛЕННЯ СЛОВА

Для того щоб адекватно передати ідейно-художній задум автора оригіналу, перекладач має, зокрема, передати емоційно-експресивну тональність оригіналу. «Емотивність не є формальною прикрасою мовного спілкування: вона рематична, тобто комунікативно значима» [1, с. 74]. Тому при перекладі не можна нехтувати експресивно-емоційною стороною тих лексичних одиниць, які у своїй сукупності визначають експресивно-емоційне забарвлення оригіналу.

Мовна експресія аналізувалася з різних точок зору багатьма авторами, ми ж спробуємо проаналізувати експресію крізь призму фонові семантики лексичних одиниць на матеріалі «Фієсти» Е. Гемінґвея та виявити, які засоби вживав перекладач цього твору М. Пінчевський для передачі експресії в українському перекладі. Розглядаючи вслід за Є.М. Верещагінім й В.Г. Костомаровим лексичне тло слова як сукупність фонових сем [2, с. 74], ми пропонуємо виділяти серед останніх такі види сем: асоціативні семи, стилістичні маркери, хронологічні маркери, емоційно-експресивні маркери і диференційні семи (детальніше див.: [3, с. 93 – 98]). Нажаль, дослідження такого

важливого компоненту семантики слова як лексичне тло обмежується лише працями самих авторів цього поняття Є. М. Верещагіна й В. Г. Костомарова; спроб же розглянути проблему передачі в перекладі експресії з точки зору фонові семантики нам взагалі не відомо.

Мовна експресія, що виявляється на лексичному рівні, тісно пов'язана з категорією оцінки. Оцінка як філософсько-лінгвістична категорія має такі основні властивості: суб'єктивність (яка не виключає фактору об'єктивного), спрямованість (характер оцінки) та градуальність (інтенсивність оцінки) [4, с. 317 – 318; 5, с. 16, 22 – 26, 48 – 49]. Іншими словами, експресивність тієї чи іншої лексичної одиниці визначається суб'єктивним ставленням мовця (або суспільства як сукупності мовців) до референта цієї одиниці, яке може характеризуватися як позитивне, нейтральне або негативне, а також ступенем інтенсивної позитивної або негативної емоційної конотації.

В. Ткачук, досліджуючи категорію суб'єктивної модальності, що «об'єднує емоційний і раціональний аспект оцінної діяльності» [6, с. 77], виділяє два основних способи вияву оцінних характеристик у лексиці. Перший спосіб, представлений цілою групою оцінних предикативів, що співвідносяться із семами «добре» та «погано», а також їхні похідні [6, с. 114]. Тут оцінка реалізується на денотативному рівні, адже всі ці слова включають поняттєві семи «добре» або «погано», тому всякі з цих предикативів виражають скоріше раціональну, ніж емоційну, оцінку. Але «те, що умовно називається емоційним, переважно розкривається на фоні предметно-логічного, «раціонального», і навпаки» [7, с. 42]. Емоційна забарвленість подібних лексичних одиниць виявляється в площині інтенсивності позитивної або негативної ознаки референта. Так, наприклад, англійські «*awful*» або «*terrible*» – експресивніші ніж «*bad*». Так само «*жахливий*» – сильніший від «*поганий*». Причиною такої емоційності є експресивно-емоційні маркери, що вказують на «глибину» позитивності або негативності оцінки мовцем денотата.

Проаналізуймо, як передається у перекладі експресія, реалізована в цьому шарі лексики. З наведених вище причин для аналізу була відібрана тільки лексика, глибша за експресію, ніж нейтральні «добре» і «погано».

Експресивне забарвлення хоча б частково збережене в 91 % відповідників. Серед засобів, що їх використовує для цього перекладач, більшість (58,6 %) складають експресивні аналоги, такі як «*жахливий*», «*страшний*», «*бридкий*», «*препоганий*», «*кепський*», «*прикрий*», «*чарівний*», «*чудовий*» та інші. Причому у 11,4 % аналогів зберігаються не лише експресивно-емоційні маркери, а й інші семи, – як поняттєві, так і більшість фонових.

*That girl of yours got in a **frightful** row.* [8, с. 33]

*Знаєш, ота твоя дівчина зчинила **жахливий** скандал.* [9, с. 18]

*But it does have **nice** people in it.* [8, с. 24]

*Але люди тут **приємні**.* [9, с. 12]

Інколи перекладач пом'якшує емоційність лексичної одиниці. Це може носити випадковий, нічим не мотивований характер, як у такому прикладі:

*He had married on the rebound from the **rotten** time he had in college <...>* [8, с. 16]

*Він одружився мовби рикошетом, шукаючи розради після **прикрих** студентських років <...>* [9, с. 6]

Але найчастіше таке зниження ступеню експресивності викликано особливостями семантики слова. Так, англійський прикметник «*nice*» має ширший набір асоціативних сем, ніж його українські відповідники «*милий*», «*гарний*» та інші, що дозволяє йому виступати в більшій кількості смислів ніж українські відповідники. Зокрема, слово «*nice*» включає такі семи як «*спокійний*», «*галантний*», що змушує перекладача використовувати відповідні українські слова, хоча вони характеризуються меншим ступенем емоційності.

*He was awfully **nice** about it.* [8, с. 37]

*Він сприйняв це дуже **галантно**.* [9, с. 21]

*He was very **nice** about it.* [8, с. 48]

*Але ставиться до цього дуже **спокійно**.* [9, с. 28]

При перекладі експресивно забарвлена лексика може опускатися або передаватися емоційно нейтральними відповідниками, але тоді експресія компенсується іншими засобами. Найчастіше емоційність переноситься на інше слово в найближчому контексті:

*I can't drink these **rotten** brandies.* [8, с. 72]

*Мене від **поганого** коньяку **просто верне**.* [9, с. 45]

Або використовується компенсація експресії на ідіоматичному рівні:

*«And have you had a **lovely** evening?» – Oh, **priceless**, I said.* [8, с. 28]

*– I, звісно, вечір провів як у казці? – Як у **раю**, – сказав я.* [9, с. 14]

*«How are you, Jake?» – «**Great**», I said.* [8, с. 72]

*– Ну як ти, Джейку? – **Раюю**, – сказав я.* [9, с. 45]

В останніх двох прикладах для компенсації експресії використовується порівняння з казкою або раєм, яке будується на асоціативних фонових семах. В українській мові слова «*рай*» та «*казка*» мають яскраво виражену позитивну конотацію, що саме й дозволяє використовувати їхні похідні замість емоційних аналогів слова «*добре*».

Крім позитивного або негативного ставлення до денотата семантичні похідні від понять «*добре*» й «*погано*» можуть використовуватись для інтенсифікації експресивно нейтральної ознаки. Усі ці слова включають експресивні маркери, що співвідносяться з поняттям «*дуже*», тому в 23,8 % виявлених випадків вони перекладаються як «*дуже*» або «*надто*», хоча при використанні цих відповідників їхня емоційність втрачається:

*They seemed to quiet down **awfully** fast.* [8, с. 132]

*Щось вони **надто** швидко заспокоїлись.* [9, с. 85]

Набагато частіше (у 64,3 % виявлених прикладів) для передачі емоційного підкреслення ознаки використовуються українські експресивні аналоги-синоніми слова «*дуже*», такі як «*неймовірно*», «*страшенно*» і т. ін. Наприклад:

*Well, I hope he gets something **frightfully** interesting.* [8, с. 53]

*Сподіваюсь, він знайде щось **неймовірно** цікаве.* [9, с. 31]

В цілому ж експресію при передачі англійських емоційних підсилювачів ознаки було принаймні частково збережено в тексті перекладу в 66,7 % виявлених випадках, проте у 23,8 % прикладів інтенсифікація ознаки передана на поняттєвому рівні зі значною втратою виразності. В решті випадків підсилювачі ознаки взагалі вилучені.

Більший інтерес становить другий спосіб вияву суб'єктивної модальності в лексиці, що його виділяє В. Ткачук, – вираз оцінки за допомогою конотацій слова [4, с. 119]. Спробуймо класифікувати експресивно-конотативну лексику й виявити семантичні засоби вираження мовної експресії в цих лексичних одиницях.

Першою й найпоширенішою групою подібних слів є деривати експресивно-нейтральних слів, утворені за допомогою афіксації, тобто слова, експресія яких додається до нейтральних понять за допомогою оцінних суфіксів і префіксів, наприклад, : *дітоньки, кулачище, предобрій; doggy, drunkard, disgrace* і таке інше. Другу, досить численну групу складають слова, що виражають поняття із традиційно закріпленою за ними позитивною або негативною оцінкою. Наприклад: *злодій, вбивця*. Навіть поняттєво-тотожні лексичні одиниці можуть мати протилежні емоційні конотації: *шпигун* (–) – *розвідник* (+).

Якщо виявлення конотації в словах, у яких емоційна оцінка додається до нейтрального слова за допомогою афіксації, не становить відчутної проблем (треба лише знати, які експресивно-емоційні маркери відповідають тим чи іншим афіксам), то при передачі оцінних конотацій, традиційно закріплених за певними поняттями можуть виникнути труднощі, адже найчастіше подібні конотації не сходяться у мовах оригіналу та перекладу. Так, слово «*ідіот*» у сучасній українській мові набагато частіше передає образу, ніж медичний діагноз «*слабоумство*» і тому його лексичне тло включає негативні експресивно-емоційні маркери, які притлумлюють поняттєві семи. Ставлення до божевільних у слов'янських країнах традиційно протилежне, тому в українській мові існує синонім слова «*ідіот*», але з позитивною конотацією – «*юродивий*», що й використовується в розглянутому випадку.

*He must be the village **idiot**.* [8, с. 144]

*Певно, тутешній **юродивий**.* [9, с. 93]

У певних контекстах мовна експресія може виникати okazіонально й маркувати експресивно-нейтральні слова, які «внаслідок своєї частотності та постійного вживання не викликають у людей емоцій» [4, с. 130], але «за певних умов вони можуть набувати всієї гамми значень суб'єктивної модальності» [там само], у тому числі й експресії.

Однією з груп подібної лексики є просторіччя, що, потрапляючи до контексту літературної форми мови, постає не тільки як виразний стилістичний елемент, але й як яскрава експресивна одиниця. Дуже тісно пов'язаним із просторіччям прошарком лексики є жаргонізми та арготизми, які за своєю суттю призначені для експресивної реномінації тих понять, для яких у літературній мові вже існують слова. Лексичне тло наведених мовних одиниць включає соціолокальні стилістичні маркери, які на тлі літературної норми, викликають стилістичний контраст й таким чином утворюють мовну експресію.

Яскравим прикладом подібного прошарку лексики є лексичні одиниці, які використовуються як божба; експресія проявляється тут настільки часто, що їх можна розглядати як традиційно експресивні слова. Дуже виразним лексичним засобом є слово «*hell*», яке досить часто десемантизується, і актуалізуються тільки експресивно-емоційні маркери. З 52 виявлених випадків його використання поняттєві семи реалізуються лише один раз, у переробленому одним із персонажів афоризмі:

*Road to **hell** is paved with unbought stuffed dogs.* [8, с. 70]

*Дорога в **пекло** вимощена некупленими опудалами собак.* [9, с. 44]

Майже в половині випадків (42,3 %) при перекладі спостерігається збереження образу на рівні асоціацій, що їх закріплено у відповідних фонових семах. Найчастіше це досягається використанням сталих словосполучень із словами «*чорт*», «*біс*», «*дідько*», які виступають експресивними аналогами слова “*hell*” в українській мові:

*Why **in hell** didn't you stay there and meet them, then?* [8, с. 96]

*Якого ж **біса** ти не залишився там і не зустрів їх?* [9, с. 61]

Отже, як можна побачити з цих прикладів, їхня експресивність стовідсотково збережена при перекладі, і зберігається ця виразність завдяки використанню відповідників із набором експресивно-емоційних маркерів, подібним до вихідних лексичних одиниць.

Поняттєві ж відповідники «*пекло*» або «*геєна*» використовуються лише в метафоричному значенні: як символ тортур, або гріха:

*I've been through **hell**, Jake. It's been simply **hell**.* [8, с. 181]

*Я тепер знаю, що таке **пекло**. Що таке **пекельні муки**.* [9, с. 118]

Експресія часто будується на взаємодії експресивно-емоційних маркерів зі стилістичними. Тому як функціональний відповідник до виразної лексичної одиниці можуть використовуватись просторічно-розмовні засоби. Наприклад:

*Only I'd **a hell of a lot** rather not talk about it.* [8, с. 117]

*Тільки я не люблю про це **балакати**.* [9, с. 75]

Експресія може бути побудована також і на протилежному, коли до повсякденного неформального мовлення включаються слова, що вживаються у формальному спілкуванні, наприклад, наукові, економічні, політичні терміни, тощо. У такому випадку експресія ґрунтується на протиставленні функціонально-стилістичних маркерів цих слів загальному стилістичному контексту. На жаль, у наступному прикладі

подібну експресію, що будується на використанні економічного терміну “*funds*” у розмові компанії захмелілих друзів, перекладачем не передано:

That's where we'll go when funds get low. [8, с. 129]

Ось куди ми прийдемо, коли скінчаться гроші. [9, с. 83]

Гумористичне забарвлення можна було би зберегти, використавши аналогічний контраст між словом «*фінанси*» та розмовно-просторічним оточенням цього економічного терміна, наприклад: «*Ось куди ми прийдемо, коли фінанси будуть вичерпано*» (Переклад наш – У.Д.).

Інший вияв оказіональної експресії – стилістичний контраст побудований на використанні архаїзмів та історизмів, що «відтворившись у новій семантиці, розширюють поле свого функціонування і, як правило, змінюють своє експресивне забарвлення» [10, с. 24]. Отже, експресія в тут виникає завдяки хронологічним маркерам, що характеризують слово як архаїзм або історизм. Подібна експресія виникає в промові персонажа, де архаїчну біблійну мову протиставлено тій ситуації, в якій ці слова були вимовлені (на пікніку за пляшкою вина з куркою), а також характеристиці персонажа, якого ніяк не можна назвати праведною в християнському розумінні людиною. При цьому виникає досить комічний ефект:

Let us rejoice in our blessings. Let us utilize the fowls of the air. Let us utilize the product of the vine. Will you utilize a little, brother? [8, с. 115]

На подібному контрасті побудовано експресію й у тексті перекладу:

Втішаймося ж дарами благословенними! Споживаймо птахів небесних! Споживаймо сік лози виноградної! Може споживеш трошки, брате? [9, с. 73]

Нарешті, оказіональну експресію можна будувати на метафоричному використанні експресивно-нейтрального слова. Експресивна маркованість метафори «впливає з динаміки (утворення) метафоричного значення – компонент, ознаки якого переносяться на основне лексичне значення» [5, с. 139]. Метафора базується на реалізації асоціативних фонових сем, які й обумовлюють мовну експресію.

Damned English swine come here and insult Mike and try to spoil the fiesta. [8, с. 176]

Наїхали оті кляті англійські свині, скривдили Майкла, зіпсували нам фієсту. [9, с. 114]

У наведеному прикладі як англійське слово «*swine*», так і його поняттєвий еквівалент в українській «*свині*» мають міжмовні асоціативні фонові семи, що дозволяють використовувати ці слова в образливому значенні щодо людей. Тому перевираження і поняттєвого смислу, і експресії не викликає труднощів. Але подібні асоціації порівняно рідко збігаються у вихідній і цільовій мовах, тому часто перекладач вимушений передавати лише експресію, замінюючи при цьому поняття на таке, що є нерівнозначним на денотативному рівні, але має подібний експресивно-емоційним потенціалом.

Lucky beggars <...> [8, с. 40]

Щастить тим паразитам <...> [9, с. 23]

Таким чином, мовна експресія базується на реалізації як експресивно-емоційних маркерів, так і інших видів фонових сем. Отже, аналізуючи оригінал, перекладач має виявити, які саме фонові семи надають слову емоційної виразності й намагаться підібрати в мові перекладу такі мовні засоби, які завдяки своїй семантиці були б спроможними викликати тотожний експресивний ефект у своєму контексті, й таким чином могли б служити функціональним відповідником для вихідної лексичної одиниці й максимально зберегти не тільки змістову сторону оригіналу, а і його стилістично-експресивні ознаки.

Список використаної літератури

- 1. Шаховский В. И.** Национально-культурная специфика эмоций в языке оригинала и ее отражение в языке перевода / В. И. Шаховский // Тетради переводчика: научно-теоретич. сб. – Вып. 23. [под ред. С. Ф. Гончаренко]. – М. : Высш. шк., 1989. – С. 74 – 83.
- 2. Верещагин Е. М.** Лингвострановедческая теория слова / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1980. – 320 с.
- 3. Усков Д. Ю.** Урахування фонові семантики слова при виборі його відповідника при перекладі / Усков Д. Ю. // Вісн. Луганського нац. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка – Луганськ : Альма-матер, 2005. – № 5 – С. 93 – 98.
- 4. Усик Л. М.** Основні властивості оцінки як філософської та лінгвістичної категорії / Л. М. Усик // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія : всеукр. зб. наук. пр. – Черкаси : ЧДТУ, 2004. – С. 316 – 318.
- 5. Вольф Е. М.** Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – Изд. 2-е, доп. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 280 с.
- 6. Ткачук В. М.** Категорія суб'єктивної модальності : монографія / В. М. Ткачук. [наук. ред., передмова док. філол. наук, проф. Загнітка А. П. – Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. – 240 с.
- 7. Голянич М. І.** Внутрішня форма слова і художній текст / М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – 178 с.
- 8. Хемингуэй Э.** Фiesta / Э. Хемингуэй. – М. : Междунар. отношения, 1981 – 248 с.
- 9. Хемінгуей Е.** Фієста. По кому подзвін: Романи / Е. Хемінгуей [пер. з англ. М. Пінчевський] / – К. : Вид-во при Київському держ. ун-ті, 1984. – 520 с.
- 10. Черторицька Т. К.** Нові значення старих слів / Т. К. Черторицька // Рідне слово – 1974. – № 9. – С. 20 – 27.

Усков Д. Ю. Збереження у перекладі експресивно-емоційного забарвлення слова

Фонова семантика як слова в оригіналі, так і його відповідника, відіграє важливу роль при збереженні експресії в перекладі. При виборі відповідника до слова слід враховувати не тільки експресивні маркери, адже експресія може будуватися також і на інших видах фонових сем. Аналізуючи оригінал, перекладач має виявити, які фонові семи надають

слову виразності й намагались підібрати в мові перекладу такі мовні засоби, які завдяки своїй семантиці були б спроможними викликати тотожний експресивний ефект у своєму контексті, й таким чином могли б максимально зберегти не тільки змістову сторону оригіналу, а і його стилістично-експресивні ознаки.

Ключові слова: лексичне тло, фонова семантика, експресивно-емоційний маркер, перекладацький відповідник, адекватність перекладу.

Усков Д. Ю. Сохранение в переводе экспрессивно-эмоциональной окраски слова

Фоновая семантика как слова в оригинале, так и его соответствия в переводе, играет важную роль при сохранении экспрессии в переводе. При выборе соответствия оригинальному слову необходимо учитывать не только экспрессивные маркеры, т. к. экспрессия может строиться и на других видах фоновых сем. Анализируя оригинал, переводчик должен определить, какие фоновые семы придают слову выразительность и постараться подобрать в переводе такие языковые средства, которые благодаря своей семантике были бы способны вызвать подобный экспрессивный эффект в своем контексте, сохранив при этом не только смысл, но и стилистическо-экспрессивную сторону оригинала.

Ключевые слова: лексический фон, фоновая семантика, экспрессивно-эмоциональный маркер, переводческое соответствие, адекватность перевода.

Uskov D. Yu. Preserving the Expressive and Emotional Colouring of the Word in Translation

The semantic background of both original word and its equivalent in the target text is important for preserving the expressiveness in translation. While choosing the equivalent to the original word in the target it is important to take into account not only the expressive markers of the former, as expressiveness can be built on other kinds of background semes. Reproduction of expressiveness of the original text, based on different kinds of background semes of the word, especially if they are in opposition to the stylistic or temporal context of the original, is one of the clues to adequate translation of the source text in general. Analysing the original text translator should identify, which background semes make the word expressive and try to find in the target language the means, that due to its semantic components, realizing themselves in the given context, are able to produce the same expressive effect upon the receptor of the target text and thus to preserve not only the contents, but expressive adequateness of translation.

Key words: lexical background, semantic background, expressive marker, translation equivalent, adequate translation.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Клименко О. С.

УДК 81'373:811.111=161.1=161.2

І. В. Форостюк

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЕКВІВАЛЕНТІВ
ІЗ ЗООНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ АНГЛІЙСЬКОЇ,
УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ**

Проблема порівняльного вивчення мови актуальна на даному етапі розвитку сучасної лінгвістики з точки зору глобалізації світу та необхідності оволодіння знаннями з міжкультурної комунікації. Назріла практична необхідність упорядкування та опису всіх мов світу, тобто проблема мовної типології стала одним з найважливіших завдань мовознавства [1].

Питання теорії фразеології вивчали Л. Авксентьев, А. Альохіна, Н. Амосова, М. Алефіренко, Л. Булаховський, В. Виноградов, М. Демський, В. Жуков, О. Кунін, В. Мокієнко, Л. Скрипник, О. Смирницький, Є. Поливанов. Найбільш відомі закордонні дослідники – Л. Сміт та Ш. Балли.

Питання порівняльного аналізу фразеологічних одиниць та систем різних мов піднімають у своїх роботах В. Гак, А. Райхштейн, Ю. Солодуб, І. Чернишова. Даний аналіз у фразеології має ряд особливостей, пов'язаних з властивостями фразеологічних одиниць як похідних та функціонально вторинних.

У теорії фразеології залишається велика кількість невирішених проблем, серед яких неостаточна визначеність терміну фразеологічної одиниці, теорія еквівалентності та інші. На сучасному етапі значна увага вчених приділяється взаємозв'язку мови з культурою, народною творчістю та менталітетом народів, а також вивченню фразеологічних одиниць мови у порівняльному контексті. Фразеологізми із зоонімичним компонентом найбільш яскраво виділяють глибинні особливості мислення того чи іншого народу. Велика кількість зоофразеологізмів пояснюється важливою роллю тварин у житті людини з давніх часів до сьогодні. Спостерігається значний збіг у виборі тварин у фразеологічних одиницях різних мов для опису рис характеру людини, або його поведінки.

Метою даної роботи є опис проведеного нами порівняльного аналізу фразеологізмів англійської, української та російської мов, які мають ключовим словом назву живої істоти – тварини, птаха та інших, аналіз наявності міжмовних фразеологічних еквівалентів у трьох мовах, а також розгляд даних фразеологічних одиниць з точки зору їхньої класифікації як типологічно ідентичних фразеологізмів.

Фразеологічні одиниці структурно та функціонально вторинні, оснований на іншорівневих засобах (лексичних та граматичних) й будуються з них. Відповідно, в них, певною мірою, відображаються риси цих рівнів. Ці риси впливають на фразеологічні одиниці, тому під час порівняльного аналізу їх необхідно враховувати [2, с. 9].

Інша особливість порівняльного аналізу фразеологізмів – їхня ускладненість та багатоплановість. Фразеологічні одиниці – це довільні одиниці, які є складнішими від бази, що їх утворює. Крім того, фразеологізми відзначаються розбіжністю форми та смислу, що також ускладнює аналіз. Наслідком цих властивостей є апроксимативність (приблизність) результатів аналізу, оскільки абсолютна однакова значимість фразеологічних одиниць у порівнювальних варіантах не завжди можлива.

В нашій роботі ми розглядаємо еквівалентні фразеологічні одиниці. Серед чинників, що впливають на існування еквівалентів в різних мовах Ю. Солодуб виділяє: 1) спільність життєвого досвіду та процесів мислення, які їх відображають, а також однотипність окремих форм образного бачення світу у різних народів, навіть таких, які не мають між собою ніяких мовних контактів; 2) тісні культурно-історичні зв'язки між окремими народами, між цілими ареалами [3, с. 108]. Результатом таких зв'язків є запозичення фразеологізмів з однакових джерел.

Одним з перших таких джерел є, звичайно, література Давньої Греції. Латина також дала світу багато перекладів мудрих висловів. Далі можна зазначити французьку літературу, до того ж дуже часто французькі мовні звороти самі були кальками латинських висловів. У такому разі досить складно визначити, з якої мови запозичені англійські, російські або українські варіанти. І, звичайно, одним з найважливіших джерел фразеологічних одиниць є Біблія. Протягом століть вона була книгою, яку більше за будь-яку іншу читали в Європі. В Давню Русь біблійні тексти прийшли з Візантії, тому в українській та російській мовах мають місце переклади з Грецької.

Ми розглядали типи збігів зоофразеологізмів, які є міжмовними фразеологічними еквівалентами, МФЕ, які Ю. Солодуб поділяє за трьома видами збігів: 1 – МФЕ з повною однозначною відповідністю одиниць лексичного та граматичного рівнів; 2 – МФЕ з відсутністю однозначної відповідності одиниць лексичного рівня; 3 – з відсутністю однозначної відповідності одиниць граматичного рівня. [3, с. 107].

Таблиця 1

Приклади МФЕ 1 типу

Англійські фразеологізми	Українські та російські фразеологізми
to take a bull by the horns	Укр. – брати бика за роги Рос. – брать быка за рога
to play cat and mouse with smb.	Укр. – гратися як кіт з мишею Рос. – играть с кем-либо как кот с мышью

Англійські фразеологізми	Українські та російські фразеологізми
All cats are gray at night.	Укр. – уночі всі коти сірі Рос. – ночью все кошки серые
Crocodile tears	Укр. – крокодилачі сльози Рос. – крокодиловы слезы
to live a cat-and-dog life	Укр. – як кіт з собакою Рос. – как кошка с собакой
Buridan's ass	Укр. – Буріданів осел Рос. – Буриданов осел
as silly as a fox	Укр. – хитрий як лисиця Рос. – хитрый как лис
a Trojan horse	Укр. – Троянський кінь Рос. – Троянский конь
an early bird	Укр. – рання пташка Рос. – ранняя птичка
a white crow	Укр. – біла ворона Рос. – белая ворона
as proud as a peacock	Укр. – пишається як пава Рос. – гордый (важный) как павлин
to fish in a troubled water	Укр. – ловити рибку в каламутній воді Рос. – ловить рыбу в мутной воде
as mute as a fish	Укр. – німий як риба Рос. – нем как рыба
ostrich policy	Укр. – страусова політика Рос. – страусовая политика
As timid as a hare	Укр. – полохливий як заєць Рос. – трусливый как заяц

На лексичному, граматичному та смисловому рівні ми спостерігаємо повний збіг даних фразеологічних одиниць.

Таблиця 2

Приклади МФЕ 2 типу

Англійські фразеологізми	Українські та російські, фразеологізми
To <i>sell</i> the bear's skin before one has caught the bear	Укр. – <i>ділити</i> шкуру невбитого ведмедя Рос. – <i>делить</i> шкуру неубитого медведя
A bird's eye view	Укр. – вид з висоти пташиного <i>польоту</i> Рос. – вид с высоты пташиного <i>полета</i>
Like water off <i>duck's back</i>	Укр. – як з <i>гуски</i> вода Рос. – как с <i>гуся</i> вода
An old <i>fox</i>	Укр. – старий <i>горобець</i> , старий <i>вовк</i> Рос. – старый <i>воробей</i>
<i>Pigs</i> might fly.	Укр. – буває, що й <i>слон</i> літає. Рос. – Бывает, что и <i>коровы</i> летают.
Red as a <i>turkey-cock</i> .	Укр. – червоний як <i>рак</i> .

	Рос. – красный как <i>рак</i> .
--	---------------------------------

Як бачимо, різниця даних фразеологічних одиниць спостерігається тільки на лексичному рівні, однак зміст залишається однаковим.

Приклади МФЕ 3 типу: *Don't look a gift horse in the mouth*. Укр. – дарованому коневі в зуби *не дивляться*. Рос. – дареному коню в зуби *не смотрят*. В англійському варіанті використовується імператив, в той час як в українському та російському варіантах – теперішній час.

A snake in the grass. Укр. – гадюка потайна. Рос. – змея подколотная. В англійському варіанті даного фразеологізму використані іменники, в той час як в українському та російському варіантах – іменник та прикметник. Різний граматичний склад значним чином впливає на будову мовних конструкцій, в той час як смислове значення фразеологічної одиниці залишається незмінним.

Більш загальною класифікацією, в яку входять і розглянуті МФЕ є типологічно ідентичні фразеологізми. Таких виділяють дві форми: 1-фразеологізми зі спільністю фразостворюючої моделі при збігах логіко-семіотичної та конкретно-образної форми її реалізації в різних мовах; 2 - фразеологізми зі спільністю фразостворюючої моделі при збігах тільки логіко-семіотичної форми її реалізації [3, с. 112]. Дяки з українських та російських фразеологічних одиниць можна віднести також до першої або другої груп МФЕ, але деякі мають збіги тільки логіко-семіотичної форми.

Таблиця 3

Приклади типологічно ідентичних фразеологізмів (2 форма)

Англійські фразеологізми	Українські та російські, фразеологізми
Honey is not for ass's mouth.	Укр. – розуміється, як свиня в апельсинах. Рос. – понимает, как свинья в апельсинах.
Old ass is never good.	Укр. – був кінь, та з'їздився. Рос. – укатали сивку крутые горки.
As busy as a bee.	Укр. – як білка в колесі. Рос. – как белка в колесе.
For the birds.	Укр. – курям на сміх. Рос. – курам на смех.
A little bird told.	Укр. – сорока на хвості принесла. Рос. – сорока на хвосте принесла.
The early bird catches the warm.	Укр. – рання пташка росу п'є, а пізня слізки лле; рання пташка пшеничку клює, а пізня очки дере. Рос. – ранняя пташка носок прочищает, а поздняя глаза продирает.
To break a butterfly on the wheel.	Укр. – з гармати по горобцях стріляти. Рос. – стрелять из пушки по воробьям.
What can you have of a cat	Укр. – з поганої вівці хоч вовни жмут.

Англійські фразеологізми	Українські та російські, фразеологізми
but her skin?	Рос. – с паршивой овцы хоть шерсти клок.
Dogs that put up many hares kill none.	Укр. – за двома зайцями поженешся, жодного не спіймаєш. Рос. – За двумя зайцами погонишься, ни одного не поймаешь.
The tail wags the dog.	Укр. – курку яйця (не) вчать. Рос. – яйца курицу (не) учат.
Barking dog seldom bite.	Укр. – бійся не того собаки, що бреше, а того, що ластиться. Рос. – бойся той собаки, что лает, а той, что исподтишка хватает.
As scarce as hen's teeth.	Укр. – на заячий скік, котіві на сльози нема. Рос. – кот заплакал.
When pigs fly	Укр. – коли рак на горі свисне. Рос. – когда рак на горе свистнет.
To set the wolf to keep the sheep.	Укр. – замкнути вовка межі вівці (нехай тюрму знає). Рос. – пустить козла в огород.

Таким чином ми бачимо, що найбільш вживаними назвами тварин для подібних фразеологічних одиниць є назви свійських тварин, або тих, які супроводжують людину протягом її життя. Зустрічаються й представники екзотичного світу, однак, в меншій кількості.

Міжмовні фразеологічні еквіваленти з повною відповідністю одиниць лексичного та граматичного рівня зустрічається частіше, звичайно, у близьких мовах – російській та українській, але співпадають і з англійською мовою, особливо при використанні порівняльних оборотів, наприклад, сильний, як бик – *as strong as a bull*. Тут ми знаходимо відповідності всіх трьох рівнів. Факт наявності збігів говорить про можливість поєднання різних фразеологізмів на образному рівні, і, відповідно, підтверджує доцільність їх використання у навчальному процесі. Приклади відповідних фразеологічних одиниць різних мов викладач може застосовувати розглядаючи питання міжкультурної комунікації. В цьому напрямку ми бачимо подальші перспективи наукового дослідження.

Список використаної літератури

- 1. Федуленкова Т. Н.** Сопоставительная фразеология английского, немецкого и шведского языков [Электронный ресурс] / Т. Н. Федуленкова // Веб-портал: Научная электронная библиотека монографии, изданные в издательстве Российской Академии Естествознания – Режим доступа : <http://www.monographies.ru/152>.
- 2. Райхштейн А. Д.** О сопоставлении фразеологических систем /

А. Д. Райхштейн // Иностр. яз. в шк. – 1980. – № 4. – С. 8 – 14.
3. Солодуб Ю. П. К вопросу о совпадении фразеологических оборотов в различных языках / Юрий Петрович Солодуб // Вопросы языкознания – 1982. – № 2. – С. 106 – 114.

Форостюк І. В. Порівняльний аналіз міжмовних фразеологічних еквівалентів із зоонімічним компонентом англійської, української та російської мов

У статті розглядаються міжмовні фразеологічні еквіваленти із зоонімічним компонентом англійської, української та російської мов, а також чинники, які впливають на виникнення даних еквівалентів. Робляться висновки щодо лексичного та граматичного збігу фразеологічних еквівалентів трьох мов, які розглядаються. Обрані фразеологічні одиниці аналізуються за типами збігів та типологічної ідентичності. Наводяться приклади типологічно ідентичних фразеологізмів зі спільністю фразостворюючої моделі при збігах тільки логіко-семіотичної форми її реалізації.

Ключові слова: зоофразеологізми, міжмовні еквіваленти, лексичний склад, фразеологічний аналіз.

Форостюк І. В. Сравнительный анализ межъязыковых фразеологических эквивалентов с зоонимическим компонентом английского, украинского и русского языков

В статье рассматриваются межъязыковые фразеологические эквиваленты с зоонимическим компонентом английского, украинского и русского языков, а также факторы, которые влияют на появление данных эквивалентов. Делаются выводы о лексическом и грамматическом совпадении фразеологических эквивалентов трех рассматриваемых языков. Представленные фразеологические единицы анализируются по типам совпадений и типологической идентичности. Даются примеры типологически идентичных фразеологизмов с общностью фразообразующей модели при совпадении только логико-семиотической формы ее реализации.

Ключевые слова: зоофразеологизмы, межъязыковые эквиваленты, лексический состав, фразеологический анализ.

Forostiuk I. V. Comparative Analysis of English, Ukrainian and Russian Interlingual Phraseological Equivalents with Zoonimic Elements

The article examines interlingual phraseological equivalents with zoonymic elements of English, Ukrainian and Russian languages, and factors that influence on the appearance of the equivalents. The peculiarity of the comparative analysis of idioms is their complicated multidimensional and nature. Idioms are unconditioned units that are more complicated than a base that made them. Idioms also have difference of a form and meaning. An approximateness is the result of this peculiarity. The conclusions of lexical and

grammar coincidence of idioms were made up. The interlingual phraseological equivalents with complete correspondence of lexical and grammar levels of phraseological units are more often met between close languages, of course, but they coincide with English idioms, especially when using comparative constructions. The idioms are also analysed according to the types of coincidence and typological identity. The examples of typologically identical idioms with common phrase making model with coincidence of logically-semiotic form of its realization are presented. The fact of equivalence shows the ability of combination of idioms on a figurative level, and therefore confirms the necessity of using them at the studying process.

Key words: zoophraseological units, interlingual equivalents, lexical composition, phraseological analysis.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. пед. н., доц. Міквабія Е. Г.

УДК 81'367.633-115(045)

В. Є. Хоровець

**ДО ПИТАННЯ ПРО СТАТУС ПРИЙМЕННИКІВ
ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ
ТА НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВАХ**

При́менники викликають постійний інтерес мовознавців своєю багатогранністю і неосяжністю, оскільки є однією з найбільш суперечливих частин мови. Можна з упевненістю сказати, що дослідження цього пласту лексики є так званою «споконвічною проблемою». Отже, їхня актуальність безумовна. Проблеми частин мови, зокрема службових слів, завжди залишаються актуальними як з лінгвістичної, так і з методичної точки зору. Адже в сучасній лінгвістиці дотепер існують протиріччя стосовно визначення, ролі і місця при́менника в системі частин мови, а цей факт є досить важливим для ефективного викладання як рідної, так і іноземної мов.

Як можна бачити з робіт попередників, одним з найважливіших питань у розгляді при́менника є питання визначення його статусу в системі частин мови. Про складність і неоднозначність лінгвістичної сутності при́менника свідчать різні погляди науковців на цей лексико-граматичний розряд слів. Отже, метою пропонованої статті є аналіз підходів до визначення статусу при́менників та дослідження

можливості застосування однакових критеріїв у визначенні статусу прийменників в англійській, українській та новогрецькій мовах.

В сучасній лінгвістиці сформувалося принаймні три основні підходи до визначення статусу прийменника. *Перший*, традиційний, є найбільш поширеним. Згідно з ним, прийменник – службова лексема з послабленим тією чи іншою мірою лексичним значенням [1; 2; 3]. Але навіть серед прибічників цього підходу немає єдності щодо питання про наявність чи відсутність лексичного значення у прийменника. Так, А. С. Колодяжний стверджує, що з погляду значення прийменники займають проміжне становище між повнозначними словами та структурними елементами. Пояснюючи свою думку, дослідник зазначає, що прийменники характеризуються більшим ступенем абстракції, ніж повнозначні слова, але не досягають такої міри узагальненості, яка властива структурним елементам [2, с. 15].

Автори «Русской грамматики» акцентують увагу на службовій функції прийменників, відзначаючи, що прийменники виражають такі ж відношення, що і непрямі відмінки іменників. Але, на відміну від непрямих відмінків, прийменники виражають ці відношення точніше та більш диференційовано [4, с. 704]. Цієї ж точки зору дотримується М. В. Леонова, яка акцентує увагу на службовій ролі прийменника, підкреслюючи, що «він обслуговує повнозначні слова: оформляє синтаксичну залежність іменника від інших слів». Водночас дослідниця торкається питання значення прийменника, стверджуючи, що він є одиницею не лише чисто функціонального призначення. Прийменник несе інформацію про об'єктивну дійсність, тобто «є носієм того особливого вияву відношення предмета з іншими фактами, що залежить від семантики прийменника і визначає семантику повідомлення [3, с. 246–247]. Але з погляду лексичного значення прийменники не можна ставити в один ряд з повнозначними словами, тому що характер відношень між фактами дійсності прийменники виражають не самостійно, а в поєднанні з відмінковою формою повнозначного слова, яке є назвою самого відношення [3, с. 248].

О. І. Смирницький, погоджуючись з тим, що прийменники виступають у мовленні не як самостійні одиниці, а виконують службову функцію у поєднанні з повнозначними словами, стверджує, що прийменники є конкретними словами, тому вони обов'язково повинні мати своє лексичне (словникове) значення. В протиположності до того, що прийменники позначають певні відношення, а їх значення є надзвичайно абстрактним і загальним, науковець підкреслює, що значення відношення не обов'язково є значенням граматичним. Відношення, які позначаються за допомогою граматичних явищ, позначаються не самими словами, а додатковими засобами, зокрема словозміна та словосполука. Тобто, щоб бути граматичними, значення відношення повинні бути лише додатковими до основних речових значень слів у складі самих даних слів. Але якщо значення відношення є

основними, центральними в семантиці слова, у такому випадку ці значення є лексичними [5, с. 369].

Автори «Курсу сучасної української літературної мови» М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик, підкреслюючи службову роль прийменників, зазначають, що за допомогою прийменників відбувається диференціація відмінкових форм і у поєднанні з цими формами кожний з прийменників характеризує певні смислові відношення. Розглядаючи прийменники з погляду наявності або відсутності у них лексичного значення, дослідники зазначають, з одного боку, що прийменники не мають самостійно виявленого лексичного значення, але, з іншого боку, визнають, що деякі прийменники не втратили свого лексичного значення, і ступінь вияву цього значення в різних прийменниках різний [6, с. 393].

Досить аргументованою є думка О. М. Тихонова стосовно наявності лексичного значення у прийменників. Дослідник відзначає, що прийменники не мають номінативної функції, яку дуже часто ототожнюють з лексичним значенням, в той час як лексичне значення слова – це те індивідуальне в загальній семантиці слова, що відрізняє його від інших слів мови, тобто є притаманним лише йому. В цьому сенсі лексичне значення мають усі існуючі в мові слова, в той час як номінативну функцію здатні виконувати лише деякі частини мови. Отже, прийменники позбавлені номінативної функції, але мають лексичне значення [7, с. 222].

Схожу точку зору демонструє І. К. Кучеренко, який є представником *другого* підходу. Цей підхід тлумачить прийменник як самостійне слово, що має повноцінне лексичне значення. Прийменники наділені реальним лексичним, а не тільки граматичним значенням, що підтверджують такі явища, як перекладність прийменників, їх полісемія, синонімія й антонімія [8, с. 15 – 17]. Прийменники можна поділити за семантичними полями (просторові, часові, причинові, способу дії), що можливо лише при наявності лексичного значення. Прийменник своїм значенням принципово не відрізняється від інших слів: у ньому знаходять відображення явища дійсності. «Але значення прийменника має свої особливості. Насамперед воно визначається високим ступенем узагальненості, яка, однак, не означає «збіднення», «стирання» чи навіть «втрати» лексичного значення. Через таку особливість прийменникове значення – конкретне в кожному окремому випадку – розкривається в контексті, у сполученні з іншими словами» [8, с. 12 – 23].

Третій підхід кваліфікує прийменники як особливого роду морфеми. До такої точки зору наближались у своїх працях В. В. Виноградов, О. М. Пешковський, О. О. Потебня та деякі інші [9; 10; 11]. Концепцію морфемної природи прийменника теоретично обґрунтував Є. Курилович; поглибив, розбудував і послідовно застосував на матеріалі сучасної української літературної мови І. Р. Вихованець. Є Курилович вважає, що прийменник – не слово, а морфема, а іноді «субморфема», яка формує єдність з відмінковим закінченням [12, с. 66 – 67]. Є. Курилович

пропонує розглядати прийменникові звороти як одне слово, яке складається з трьох морфем: самостійної або «автосемантичної морфеми» (кореня), та двох субморфем прийменника та відмінкового закінчення. Як підкреслює дослідник, прийменник є не самостійним словом, що керує відмінковою формою, а основною субморфемою, яка разом із відмінковим закінченням (додатковою субморфемою) утворює складну морфему [13, с. 176 – 180].

І. Р. Вихованець називає прийменники «аналітичними синтаксичними морфемами», підкреслюючи їх не-частиномовний морфемний характер та суто синтаксичне призначення: «Вони обслуговують слова-частини мови або синтаксичні одиниці вищого рангу, виконуючи роль релятивних елементів» [14, с. 23]. В протизагагу прихильникам наявності лексичного значення у прийменників, вчений стверджує, що вони позбавлені лексичного значення і виражають не лексичну семантику, а релятивну, як відмінкові форми та інші морфеми. На відміну від повнозначних слів, які називають предмети, процеси, ознаки навколишньої дійсності, прийменники, як аналітичні синтаксичні морфеми, виражають лише відношення між предметами та явищами дійсності не самостійно, а тільки із повнозначними словами [14, с.23–24].

Концепція, згідно з якою прийменник вважається аналітичною синтаксичною морфемою, здається досить переконливою, але ця концепція побудована на матеріалі синтетичних мов і в повному обсязі вона може бути застосована лише по відношенню до синтетичних мов.

Якщо ми розглянемо мову аналітичного типу, як, наприклад, англійська, в ній розрізняють лише два відмінки: загальний (the common case) та присвійний (the possessive case). Загальний відмінок не має морфологічного оформлення, тобто він не характеризується наявністю певних флексій. Стосовно присвійного відмінка, деякі вчені взагалі заперечують його існування в англійській мові [15, с. 26]. Не маючи на меті детально розглядати підходи до статусу англійського посесиву, відзначимо лише, що його формант не змінюється в залежності від роду іменника і практично не вживається в множині в усному мовленні, тому що на слух цю форму неможливо відрізнити від форми однини.

Крім того, формант посесиву здатний оформлювати одиниці більші за слово – словосполучення: *John and Tom's room* «кімната Джона і Тома». Також слід зауважити, що посесив функціонує лише у межах іменного словосполучення і не охоплює всі іменники (переважно він вживається з іменниками-назвами живих істот, хоча можливо оказіональне вживання з іменниками-назвами неживих предметів: *a mile's distance* «відстань у милю»). Це означає, що категорія відмінка в англійській мові розпалася, втративши свої морфологічні якості.

Таким чином, можна сказати, що, з одного боку, згідно з концепцією морфемної природи прийменника, він (прийменник) може переводити субстантив із субстантивної позиції в адвербіальну (прислівникову), наприклад, *The morning was quiet* – *Ранок був тихим*

(субстантивна позиція) та *Father arrived in the morning* – *Батько приїхав вранці* (адвербіальна або прислівникова позиція), але, з іншого боку, в англійській мові прийменник не здатний, як морфема або субморфема, утворювати єдність (складну морфему) з релятивною морфемою (відмінковим закінченням) внаслідок його (закінчення) відсутності.

Якщо звернути увагу на іншу синтетичну мову, наприклад, новогрецьку, можна побачити, що відмінкова система цієї мови менш розгалужена порівняно з українською. Відмінкова система новогрецької мови нараховує чотири відмінки: називний, родовий, знахідний і кличний, але прийменники сполучаються лише з двома відмінками: родовим і знахідним, причому в багатьох випадках форми називного та знахідного відмінків співпадають: *η καρεκλα* (н. в.) – *την καρεκλα* (з. в.) ‘стілець’, *το τραπέζι* (н. в.) – *το τραπέζι* (з. в.) ‘стіл’. В деяких випадках, наприклад, в іменниках жіночого роду, на відмінок вказує артикль: *η εβδομάδα* (н. в.) – *την εβδομάδα* (з. в.), але в інших – навіть артиклі співпадають (в іменниках середнього роду): *το σχολείο* (н. в.) – *το σχολείο* (з. в.).

Враховуючи все це, можна зробити висновок, що взагалі концепція морфемної природи прийменника може бути пристосована до новогрецької мови, але кількість відмінкових закінчень у новогрецькій мові досить обмежена, тобто спостерігається омонімія відмінкових закінчень. В результаті цього досить часто тільки прийменник може бути показником відмінка: *Το παιδί ερχεται απο το σχολείο – Το σχολείο μας κλείνει για δυο εβδομάδες*. Отже, єдність субморфеми (прийменника) та релятивної морфеми (закінчення) – *απο+ο* – виявляється лише формальною, тому що закінчення *ο* відповідає не тільки знахідному, а ще й називному відмінку.

Отже, погляд на прийменник як аналітичну синтаксичну морфему здається досить аргументованим стосовно таких синтетичних мов, як українська, російська, латинська та інші, які характеризуються досить розгалуженою відмінковою системою. Але в аналітичних мовах і мовах, відмінкова систем яких є достатньо обмеженою, визначення статусу прийменника потребує подальшого вивчення та уточнення.

Список використаної літератури

- 1. Бондаренко В. С.** Предлоги в современном русском языке / В. С. Бондаренко. – М. : Учпедгиз, 1961. – 73 с.
- 2. Колодяжний А. С.** Прийменник / А. С. Колодяжний. – Харків : Вид-во Харків. ун-ту, 1960. – 165 с.
- 3. Леонова М. В.** Сучасна українська літературна мова: морфологія / М. В. Леонова. – К. : Вища шк., 1983. – 264 с.
- 4. Русская грамматика:** в 2т.; [под ред. Н. Н. Барской и Н. Г. Герасимовой]. – М. : Наука, 1980. – Т. I – 784с.; – Т. II – 712 с.
- 5. Смирницкий А. И.** Морфология английского языка / А. И. Смирницкий. – М. : Изд-во лит-ры на иностр. языках, 1959. – 440 с.
- 6. Жовтобрюх М. А.** Курс сучасної української літературної мови. – Ч. I / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – К. : Радянська школа, 1965. – 423 с.
- 7. Тихонов А. Н.** Части речи –

лексико-грамматические разряды слов / А. Н. Тихонов // Вопросы теории частей речи: На материале языков различных типов. – Л. : Наука, 1968. – С. 219 – 228. **8. Кучеренко І. К.** Лексичне значення прийменника / І. К. Кучеренко // Мовознавство. – 1973. – № 3. – С. 12 – 23. **9. Виноградов В. В.** Русский язык (Грамматическое учение о слове) / В. В. Виноградов / [под ред. Г. А. Золотовой]. – 4-изд. – М.: Рус. яз., 2001. – 720 с. **10. Пешковский А. М.** Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – 8-е изд., доп. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 544 с. **11. Потебня А. А.** Из записок по русской грамматике / А. А. Потебня. – М. : Учпедгиз, 1958. – Т. 1-2. – 536 с. **12. Курилович Е.** Деривация лексическая и деривация синтаксическая. К теории частей речи / Е. Курилович // Очерки по лингвистике. – М. : Изд-во иностр. лит-ры., 1962. – С. 66 – 77. **13. Курилович Е.** Проблема классификации падежей / Е. Курилович // Очерки по лингвистике. – М. : Изд-во иностр. лит-ры., 1962. – С. 175 – 181. **14. Вихованець І. Р.** Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с. **15. Иванова И. П.** Теоретическая грамматика современного английского языка: учебник / И. П. Иванова, В. В. Бурлакова, Г. Г. Почепцов. – М. : Высш. шк., 1981. – 285 с.

Хоровец В. Є. До питання про статус прийменників та їх особливості в англійській, українській та новогрецькій мовах

У статті висвітлено основні підходи до визначення статусу прийменників в системі частин мови. Особливу увагу звернуто на теорію морфемної природи прийменників як аналітичних синтаксичних морфем. Розглянуто особливості їх статусу в англійській, українській та новогрецькій мовах, а також досліджено особливості функціонування прийменниково-іменних груп у цих мовах і здібність прийменників переводити субстантив із субстантивної позиції в адвербіальну позицію (прийменникову). Аналізується можливість застосування однакових критеріїв у визначенні статусу прийменників в різноструктурних мовах.

Ключові слова: прийменник, лексичне значення, релятивні елементи, аналітичні синтаксичні морфеми.

Хоровец В. Е. К вопросу статуса предлогов и их особенностей в английском, украинском и новогреческом языках

В статье освещаются основные подходы к определению статуса предлогов в системе частей речи. Особое внимание уделяется теории морфемной природы предлогов как аналитических синтаксических морфем. Рассматриваются особенности статуса предлогов в английском, украинском и новогреческом языках, а также исследуются особенности функционирования предложно-именных групп в указанных языках и способность предлогов переводить субстантив из субстантивной позиции в адвербиальную (предложную позицию). Анализируется возможность применения одинаковых критериев при определении статуса предлогов в разноструктурных языках.

Ключевые слова: предлог, лексическое значение, релятивные элементы, аналитические синтаксические морфемы.

Khorovets V. Y. On the Problem of the Status of Prepositions and Their Peculiarities in English, Ukrainian and Modern Greek

The main approaches to defining the status of prepositions in the system of parts of speech are dealt with in the article. Arguments against and in favour of the theory according to which prepositions have lexical meanings like all the notional words are presented. Particular attention is paid to the theory of morphemic nature of prepositions as analytical syntactical morphemes and to the functions of prepositions and their role in the sentence. The peculiarities of the status of prepositions in English, Ukrainian and Modern Greek are examined in the article, the peculiarities of functioning of prepositional nominal groups in the given languages and the ability of prepositions to transfer the substantive from the substantive position to the adverbial position (prepositional position) are also researched in the article. The nature of the prepositional nominal group and the role of the preposition in this group in languages with limited case systems are studied. The possibility of using the same criteria in defining the status of prepositions in languages of different types is dealt with in the article.

Key words: preposition, lexical meaning, relative elements, analytical syntactical morphemes.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Морєва Г. Г.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ананьян Еліна Львівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загального, германського та слов'янського мовознавства Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ).

Башманівський Олексій Леонідович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри слов'янських і германських мов Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Бернар Глорія Богданівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Богдан Валерій Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри романо-германської філології Бердянського державного педагогічного університету.

Бублик Тетяна Євгенівна – асистент кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Винник Ольга Юріївна – асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка.

Гонта Ігор Анатолійович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (м. Київ)

Грогодза Ірина Юріївна – асистент кафедри іноземних мов Інституту гуманітарних та соціальних наук НУ «Львівська політехніка».

Гулдова Ірина Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри лексикології і стилістики англійської мови імені проф. О. М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету.

Гуменюк Наталя Григорівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу романо-германських мов Донбаського державного технічного університету (м. Алчевськ).

Деркач Наталія Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.

Зимич Євгенія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу Луганської державної академії культури і мистецтв.

Зубенко Катерина В'ячеславівна – аспірант кафедри загального, германського та слов'янського мовознавства Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ).

Ищенко Ніна Григорівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови НТУУ «КПІ» (м. Київ).

Каліущенко Юлія Володимирівна – аспірант кафедри англійської філології Донецького Національного Університету.

Карамішева Роксолана Дамірівна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов НТУУ «КПІ» (м. Київ).

Клименко Олександр Сергійович – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики перекладу германських та романських мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Климова Наталія Іванівна – старший викладач кафедри теорії і практики перекладу германських та романських мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Ковбаско Юрій Григорович – кандидат філологічних наук, асистент кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (м. Івано-Франківськ).

Крамаренко Маргарита Леонівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Крижанівська Галина Тадеївна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка.

Крисало Ольга Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу ДЗ „Луганський Національний університет імені Тараса Шевченка”.

Лесінська Оксана Михайлівна – асистент кафедри теорії та практики перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Линтвар Ольга Миколаївна – аспірант кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (м. Київ).

Максимова Тетяна Вікторівна – асистент кафедри теорії і практики перекладу германських та романських мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Мініна Олена Володимирівна – асистент кафедри граматики та практики мовлення Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Михайленко Олена Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та лінгвокраїнознавства Білоцерківського національного аграрного університету

Михайлюк Ніна Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса).

Могельницька Людмила Францівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Житомирського державного технологічного університету.

Петрик Тетяна Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Савчук Евеліна Олегівна – співробітник наукової бібліотеки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Соколова Ірина Валентинівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми).

Федотова Олена Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Донецького юридичного інституту МВС України.

Яблонська-Юсик Ірина Володимирівна – асистент кафедри французької мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(філологічні науки)

14 (273) липень 2013

Частина III

Відповідальний за випуск:
к. ф. н., доц. **Т. В. Степикіна**

Коректор: **Д. В. Демідов**

Здано до склад. 25.04.2013 р. Підп. до друку 22.05.2013 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 33,95. Наклад 200 прим. Зам. № 119.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Державного закладу

«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20.

e-mail: alma-mater@list.ru

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.